

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA“

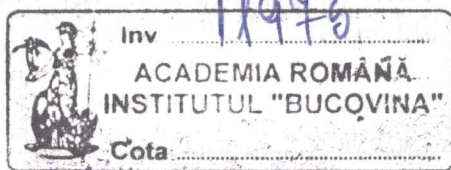
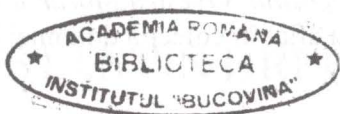
CONSTANTIN HREHOR

Silvestru Morariu Andrievici

TIMPUL

CONSTANTIN HREHOR
SILVESTRU MORARIU ANDRIEVICI

Redactor de carte: prof. dr. Marian Olaru

Coperta:

Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievisi,
tablou aflat în colecția doamnei Maria Olaru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HREHOR, CONSTANTIN

Silvestru Morariu Andrievisi / Constantin Hrehor, - Iași: Timpul, 2009
ISBN 978-973-612-363-4

821.161.1-04

Copyright©2009 Constantin Hrehor

patrimoniu.sv
serie inițiată și sprijinită financiar de
Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național
Suceava

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA”

CONSTANTIN HREHOR

SILVESTRU MORARIU ANDRIEVICI

Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu

TIMPUL
Iasi. 2009

„Unul din bărbații cei mai de caracter și mai învățați dintre românii din Austro-Ungaria, căruia școala populară și Biserica Ortodoxă îi datoresc foarte mult.”

Mihai Eminescu

CUPRINS

Abrevieri.....	8
Cuvânt înainte	11
Introducere	15
MORĂRENI ÎN BUCOVINA	23
Repere istorice	25
Originea Morărenilor.....	27
Preot la Ceahor.....	30
Cernăuți - Chemări și împliniri.....	45
Deputat în Dieta Bucovinei.....	52
SILVESTRU MORARIU ANDRIEVICI MITROPOLIT AL BUCOVINEI .	63
Biserica Ortodoxă din Bucovina.....	65
Autonomia bisericească.....	97
Sinodul și Congresul.....	98
Fondul bisericesc.	105
Revista „Candela”.....	111
Tipografia arhidiecezană.....	114
Societatea „Academia Ortodoxă”.....	116
Efigia unui ales	130
Titlurile lucrărilor publicate de Silvestru Morariu Andrievici	137
Rezumat	139
Bibliografie	144
Indice de nume	164
Anexe	169

ABREVIERI

- AB – „Analele Bucovinei”, publicație bianuală editată de Academia Română, Filiala Iași și Centrul de Studii „Bucovina” Rădăuți
a. c. – anul curent
AG – „Arhiva Genealogică”, Iași
AIIA – „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie” Iași.
ANIC – Arhivele Naționale Centrale de Istorie
ASRC – Arhivele de Stat ale Regiunii Cernăuți
ASS – Arhivele Statului Suceava
ASTRA – Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român
BOR – „Biserica Ortodoxă Română” – revista Patriarhiei Române
CC – „Codrul Cosminului”, Analele Științifice de Istorie ale Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava
CR – Cartea Românească, București
cf. – conform
d. – dosar/dosarul
doc. – document
DRHA – Documenta Romaniae Istorica, seria A, Moldova, București
Ed. – Editura
EAR – Editura Academiei Române
EDP – Editura Didactică și Pedagogică
EICR – Editura Institutului Cultural Român
ESPLA – Editura se Stat pentru Literatură și Artă
f. – fila
f. a. – fără an
FO – „Foaia Ordinăciunilor Consistoriului arhiepiscopesc în afacerile Arhidiiecesei ortodoxe-orientale a Bucovinei”, Cernăuți, 1868-1914
F/FD – Fond/Fondul Documentar
GB – „Glasul Bucovinei”, Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți-București
inv. – inventar
IMBOR - Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
mss. – manuscris

MMS – „Mitropolia Moldovei și Sucevei”
MVIM – Maramureș, vatră de istorie milenară
n. n. – nota noastră
PNR – Partidul Național Român.
PȚD – Partidul Țărănesc Democrat
RPR – Republica Populară Română
RSR – Republica Socialistă România
resp. – responsabil
SCLRB – Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.
SN – serie nouă.
Suceava – Anuarul Muzeului Județean de Istorie Suceava.
TR – „Telegraful Român”, publicație religioasă din Transilvania.
ȚF – „Țara Fagilor”, Almanah cultural-literar al românilor
nord-bucovineni, Cernăuți-Târgu Mureș

CUVÂNT ÎNAINTE

Poet, grafician, publicist, Constantin Hrehor îndrăznește și izbutește în lucrarea de față să ne readucă în atenție, cu iscusință și rigoare, o amplă și densă pagină din istoria Bucovinei, o temă referitoare la viața, activitatea, preocupările și faptele celui mai popular ierarh al Bucovinei, Silvestru Morariu Andrievici (1818-1895).

Exceptionalul ierarh, mai întâi simplu preot de țară, apoi călugăr, urcând toate treptele eclesiastice, stimat și iubit de contemporani și de urmași, cu o merituosă activitate la Ceahor, împătimit al cărții, studios și meticolos, onest și modest, trăind și trudind între țărani, s-a impus între cei dintâi cărturari ai vremii. Stihuior și colaborator la publicațiile timpului, autor de manuale școlare, tipărite și folosite decenii de-a rândul în Bucovina și Transilvania, traducător de texte scrise în limba germană oficială, tălmăcite în limba vorbită a celor mulți, Silvestru Morariu-Andrievici s-a remarcat atât prin colaborarea la „Calendarul Bucovinei”, cât și prin numeroase lucrări de pionierat.

În domeniul didactic, lucrările tipărite de Silvestru Morariu Andrievici, într-o dificilă epocă de tranziție, când școala din Bucovina nu beneficia de manuale în limba română, au fost recunoscute sub aspect compozițional și metodic, evoluția limbajului fiind remarcată în egală măsură și în scrierile apologetice-pastorale, cât și în discursurile rostite în Dietă.

În această privință, materialele redactate de Silvestru Morariu Andrievici, în legătură cu istoria Bucovinei cât și a Bisericii din Bucovina, vădesc un autor informat, convingător prin forța argumentelor, acuratețe, exprimare și diplomație, un păstor ajuns la statura „etnarhului” înțelept.

După 1848 – 1849, în seama elitei românești din Bucovina – din care făceau parte Hurmuzăcheștii, Aron Pumnul, I. G. Sbiera, după cum și numeroși preoți și mireni, în frunte cu Samuil Morariu Andrievici, stăteau câteva sarcini importante: obținerea autonomiei Bisericii Ortodoxe, asigurarea egalității juridice a clerului ortodox cu cel catolic, propunerea ca ierarhii să fie numiți de către un congres național format din clerici și mireni, cu răspunderi față de apărarea, păstrarea și utilizarea veniturilor Fondului Bisericesc, dreptă avere a Bisericii din Bucovina.

Comprimată în două capitole, în partea întâi lucrarea abordează familia Morărenilor, obârșia, principalii reprezentanți pe care i-a dat această familie,

comparabilă, prin locul și rolul ei, ca și prin numărul mare de personalități doar cu familia Hurmuzachi. În acest capitol autorul fixează cele mai importante momente ale formării și evoluției cărțurului, până la alegerea sa în scaunul mitropolitan, în 1880, personalitatea sa detașându-se și individualizându-se cu pregnanță.

În partea a II-a a lucrării, autorul întreprinde o incursiune în evoluția Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina, prezintă succint antecesorii lui Silvestru Morariu Andrievici, preocupările și limitele acestora, problemele majore cu care se confruntau preoții și credincioșii, înfățișând momentul alegerii lui Silvestru Morariu Andrievici și principalele direcții ale activității sale: autonomia Bisericii, sinodul și congresul eparhial, cele „trei elemente care se condiționau reciproc, una pe alta”, lupta pentru recunoașterea și respectarea identității Bisericii Ortodoxe din Bucovina.

Receptiv la fenomenul cultural-național, mitropolitul a inițiat și patronat nenumărate activități culturale, apreciind știința și artele, creația și pe creatorii cu perspectivă. Deschiderea sa spre cultura profană: poezie, muzică, retorică, teatru, atașamentul ierarhului față de diverse societăți culturale, implicarea sa personală în fondarea unor așezăminte de această natură, au pus în evidență un intelectual profund implicat în destinul Neamului său.

Astfel, odată cu înființarea revistei bisericești „Candela”, Silvestru Morariu Andrievici a deschis un câmp de afirmare pentru membrii corpului profesoral teologic, prin care Facultatea de Teologie din Cernăuți și-a câștigat un renume fără echivalent în sud-estul Europei, devenind model pentru școala teologică din tot spațiul românesc, după cum și prin înființarea tipografiei arhiepiscopale și a societății „Academia Ortodoxă”, prin care s-a întreținut spiritul Arboroasei, neînvins de avatarurile timpului. Prin toate acestea s-a făcut dovada că în Bucovina, elita a reușit să se legitimeze înaintea contemporanilor cu realizări de nivel academic, cu nimic sub cele afișate de alte naționalități din același conglomerat multinațional și multiconfesional.

Structura lucrării este una pe măsura varietății și complexității preocupărilor numeroase ale marelui ierarh și cărturar al Bucovinei.

Sesizând lipsa unei monografii pe această temă, cercetând și înțelegând că din șirul mitropoliților Bucovinei, Silvestru Morariu Andrievici, „prin activitatea sa prodigioasă a marcat o întregă epocă”, Constantin Hrehor, licențiat al Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu și al Facultății de Istorie-filosofie a Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, a elaborat, după absolvirea studiilor universitare din Suceava, o lucrare de licență pe acest subiect, apoi, continuând documentarea și aprofundând cercetarea în cadrul studiilor doctorale, a constatat că, dincolo de cele peste o mie de mențiuni, apărute de-a lungul vremii în diverse publicații, Silvestru

Morariu-Andrievici a intrat încă din timpul vieții în preocupările unor străluciți contemporani. Autorul îi amintește pe Vasile Găină, Constantin Morariu, Mihai Eminescu, I. G. Sbiera, George Bogdan-Duică, urmați de Simeon Reli, Nicolae Iorga, Ion Nistor, Teodor Balan, Iosif Antohi, George Tofan, Mihai Iacobescu, Mircea Păcurariu, Ilie Luceac, Constantin Ungureanu, Ștefan Purici și Dumitru Valenciu.

Spre a spori și desăvârși tot ce s-a scris și știut despre Silvestru Morariu Andrievici, spre a completa, corecta și înscrie într-o monografie viața și activitatea acestei personalități, autorul a studiat, interpretat și prelucrat critic o impresionantă bibliografie românească și străină: 11 izvoare inedite din fonduri arhivistice, 60 de surse editate, 55 de publicații și numeroase lucrări generale și speciale (memorii, însemnări, studii, articole, notițe, cuvântări etc.), încercând să ofere cititorului, specialist ori simplu iubitor de adevăr istoric, o sinteză generoasă și nuanțată.

În aprecierea ardeleanului Zaharia Boiu: „Silvestru Morariu Andrievici a fost și a rămas pentru Bucovina ceea ce a fost Andrei Șaguna pentru Ardeal, Antim Ivireanul pentru Muntenia, Veniamin Costache pentru Moldova”, adică – adaugă Constantin Hrehor – „o minte luminată, un caracter integru, o conștiință de excepție, numele lui devenind, încă din timpul vieții, renume.”

Scrisă într-un stil elevat, adecvat, făcând dovada unui experimentat și talentat mânuitor al condeiului, lucrarea se reprezintă un veritabil elogi adus vieții și activității marelui ierarh, figură strălucită a Ortodoxiei bucovinene.

O carte necesară, care, alături de altele, îl onorează pe autor.

Prof. univ. Dr. Mihai Iacobescu

INTRODUCERE

În cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Europa a fost marcată de o suită de conflicte militare și politice între marile imperii, habsburgic, țarist și otoman, istoria continentului și geografia acestuia înregistrând semnificative schimbări.

În urma jocului abil al marilor puteri – în care fiecare dintre cele trei imperii au folosit forța, șantajul și corupția¹, printre însemnatele teritorii dobândite, cu acordul Rusiei, Casa de Austria a înscris sub coroana sa și partea de nord-vest a Moldovei, numită după anexare, Bucovina².

Noua achiziție a fost oficializată în urma convenției din 7 mai 1775, semnată la Istanbul, iar administrarea acesteia, după operațiunea de delimitare teritorială a fost stabilită prin acordul austro-otoman de la Balamutca, Hotin³. Încorporarea Bucovinei într-un stat cu un sistem social deosebit, la toate nivelele, a determinat pe parcursul celor 143 de ani de ocupație transformări radicale, mai cu seamă sub aspect etnic și confesional.

La 1774, dacă avem în vedere numai ținutul Cernăuților, desfășurat pe o suprafață de 2612 km, împărțit în patru ocoale⁴, în cele 3 orașe și 229 de comune din configurația teritorială, existau 67000-75000 de

¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei (1774-1862), de la administrația militară la autonomia provincială*, vol. I, EAR, București, 1993, p. 24.

² Mihail Kogălniceanu, *Răpirea Bucovinei. Documente autentice*, București, 1875; Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (secolul al XVIII-lea)*, Iași, Ed. Junimea, 1986; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, Ed. Humanitas, București, 1991; Mihai Iacobescu, *op. cit.*; Nicolae Ciachir, *Din Istoria Bucovinei (1775-1944)*, București, Ed. Oscar Print, 1993; Mihai Ștefan Ceaușu, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774-1815)*, Iași, 1998; Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece, 1774-1918*, Chișinău Ed. Civitas, 2003. Valeriu Braniște scria la 1898: „Bucovina este pământ istoric românesc cum rar alt colț de pământ locuit de români. Cele mai glorioase reminiscențe istorice naționale sunt legate de această țărișoară care cuprinde atâtea monumente de strălucire națională, aici zac osemintele lui Ștefan cel Mare, aici monumentele atâtor domni ai Moldovei, aici sunt mănăstirile ridicate spre veșnica pomenire a eroismului românesc, sânge roman a îngrășat acest pământ și sudoare română l-a cultivat [...]”, în „Patria”, Cernăuți, An II, 1898, nr. 104, p. 1.

³ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 38.

⁴ Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *Românii din Ucraina între trecut și viitor, Românii din regiunea Cernăuți* (studiu etno-demografic și socio-lingvistic), Cernăuți, 2005, p. 64.

locuitori⁵. Reflectând asupra Bucovinei anexată de habsburgi, Nicolae Iorga a scris că „din partea cea mai frumoasă” și din „grădina Moldovei”, „capriciul Austriei a făcut un muzeu etnografic viu, unde se pot cerceta toate limbile și toate datinile”⁶. Definită în limbaj german, Mitteleuropa sau Zentraleuropa, în variantă austriacă, Bucovina – un mozaic de națiuni și teritorii, evidențiată în istorie prin particularități la nivel etnic, lingvistic și confesional, printr-un sincretism de culturi și civilizații, dincolo de „mitul habsburgic” și „homo bucovinensis”, teoretizate subiectiv de cei care, întocmai lui Emanoil Turczynski, au considerat provincia „un model pentru Europa”, presupune o reevaluare obiectivă.

Opinia lui Erich Zöllner din *Istoria Austriei*, cum că „dintr-o regiune foarte slab populată, complet părăginită, administrația austriacă a creat printr-o muncă susținută, de-a lungul câtorva decenii, o țară model a monarhiei”⁷, idee dezvoltată și de Adolf Armbruster⁸ și de alți susținători ai „mitului”, a fost contrazisă în timp⁹.

Evaluând sub toate aspectele cele trei etape istorice ale provinciei: perioada administrației militare (1774-1786), perioada galițiană (1786-1849, 1852-1861) și perioada ducatului autonom (1862-1918), timp în care în teritoriu își desfășurau activitatea 12 națiuni și zece religii, studiată în lumina documentelor, Bucovina se prezintă într-o altă realitate. Rezumativ privită, starea demografică a provinciei se prezenta astfel: la 1774, înainte de anexare, românii reprezentau 75% din populație; la 1786 – 67, 8%, în 1869 – 40, 5%, în 1900, 31, 4%, iar în 1910, 34, 4%. Între 1786 și 1846 populația a crescut cu 197%, curba demografică fiind influențată de imigrația masivă din Galiția vecină și din Imperiul Țarist¹⁰, Astfel că la 1884 Bucovina număra 572000 de locuitori față de 75000 de locuitori existenți la 1774¹¹.

⁵ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece* ... p. 64-65.

⁶ Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Bucovina*, București, 1905, p. 13, 15, idem, *Pe ce se poate sprijini un popor*, Vălenii de Munte, 1919, p. 7-8; *Mihai Eminescu la Bucovina*. Selecția și ordonarea textelor, notă asupra ediției și postfață de Nicolae Cărlan, Suceava, Ed. Hurmuzachi, 1996, p. 4.

⁷ Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la început până în prezent*, vol. I, traducere de Adolf Armbruster, Ed. Enciclopedică, 1997, p. 390.

⁸ *Bukowina quo vadis!*, în „Suceava”, nr. 3-4, 1996, p. 3-5.

⁹ Gheorghe Platon, *Austria și Principatele Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Politică de anxietate sau misiune civilizatoare?* în „AB”, anul IV, 3/1997, p. 581.

¹⁰ Mihai Iacobescu, *Bucovina și mitul habsburgic*, în ȚF, XII, Societatea culturală „Arboroasa”, Cernăuți, Almanah cultural-literar, Cernăuți-Tg.Mureș, 2003, p. 11-16; Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1775-1993)*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1994, p. 28.

¹¹ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 14.

Coloniștii și imigranții au primit suprafețe de pământ, materiale de construcție, diverse înlesniri în privința impozitelor, fiind scutiți chiar și de serviciul militar. Statul a trecut în proprietatea și administrarea sa 145349 ha de teren agricol, inclusiv păduri și pășuni; 115000 de familii din regiune au cedat statului o parte din proprietate. De-a lungul a trei decenii, după anul 1868 au fost scoase la vânzare 40613 de loturi agricole, de care au beneficiat alogenii în detrimentul autohtonilor, marii proprietari români utilizând doar 2,3% din întreaga proprietate funciară¹².

Din numeroasele jalbe adresate de către români, în aceste condiții, reiese că funcționarii „camerali” erau adevărați „zberi” și că abuzurile lor întreceau „jugul otoman”, situație care l-a determinat pe Franz Iosif să cedeze răzeșilor 40000 iugăre de pământ¹³. Autohtonii, în marea lor majoritate, țărani, lucrători ai pământului, fără acces la alte sectoare de activitate, ocupate de coloniști și imigranți, au fost clasa reprezentativă care a lămurit cel mai bine în ce a constatat „prosperitatea” adusă de imperiu în Bucovina¹⁴. Acest adevăr a fost reflectat, mai ales, de Fondul bisericesc realizat prin secularizarea averilor mănăstirești, care până la crearea acestuia, la 19 iunie 1873, însuma două treimi din suprafața funciară a Bucovinei – daniile voievodale și boierești, cuprinzând 267 de moșii cu veniturile lor aferente¹⁵. Fondul bisericesc – conform hotărârilor imperiale, destinat numai salarizării și întreținerii clerului și a învățământului bucovinean, între timp a fost detunat: din acest patrimoniu, 170913 ha au fost arendate hergheliei din Rădăuți, 100000 ha au fost utilizate de către imigranții ruteni din Galiția, după 1848, încât la 1900, din cele 105 mii, cât însuma fondul inițial, 72 mii au fost înstrăinate. Din acest fond, autoritățile din Viena au utilizat împrumuturi, nerestituite, în acțiuni militare – în conflictele cu Franța și Sardinia (1859) sau cu Prusia în 1866 și, mai târziu, în Primul Război Mondial¹⁶.

Deși provincia „a evoluat în granițele imperiului ca o realitate economico-socială preponderent agrară”, înfățișându-se ca un „amestec de

¹² Mihai Ștefan Ceaușu, *Bucovina Habsburgică, de la anexare la Congresul de la Viena*, Iași, 1998, p. 86.

¹³ Teodor Balan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 131-191; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei, vol. I, (1774-1862), De la administrația militară la autonomia provincială*, București, EAR, p. 230-266.

¹⁴ Mihai Iacobescu, *Bucovina și mitul habsburgic*, p. 18.; Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, în AB, III, 1996, nr. 2, p. 294-295; Iurii Makar, Mihailo Saiko, *Agricultura Bucovinei în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea după cadastrarele din anii '80 ai secolului al XVIII-lea*, în „AB”, an IV, 3/1997, p. 719-722.

¹⁵ Despre aceasta, vezi: Aron Pumnul, *Privire repede peste cele 267 proprietăți, așa-numitele moșii mănăstirești din care s-a format marea Fond religioasă al Bisericii drept-credincioase din Bucovina*, Cernăuți, 1865; Ion Nistor, *Istoria Fondului bisericesc din Bucovina*, Institutul de Arte Grafice și Ed. „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1921.

¹⁶ *Averile Bisericii din Bucovina*, 1939, p. 29-36.

medievalitate și modernitate”¹⁷, Bucovina nu-i reprezentativă numai prin vestigiile din strălucit ev mediu, prin mănăstirile și realizările cărturărești, ci și printr-un număr de personalități care i-au dat distincție. În noua formulă administrativă – dincolo de câteva accente pozitive, remarcabile la nivelul progresului general, în care trebuie recunoscut spiritul austriac – românii, expuși procesului de germanizare și rutenizare, într-un sistem în care alogeni au avut o intervenție abuzivă în aparatul de stat – defavorizați de cele mai multe ori¹⁸, și-au apărat și afirmat identitatea națională prin acte de cultură. În această rezistență s-au înscris elitele Bucovinei, deopotrivă prezente în acțiuni sociale, în școală, presă, societăți culturale, dar și în demersuri ale Bisericii ortodoxe¹⁹.

Privite retrospectiv, între numele legate de istoria și cultura acestui spațiu, s-au evidențiat autorul primului abecedar (*Bucvar*), Iacob Putneanu, (1718-1778), Vartolomeu Măzăreanu (1710-1790), cunoscut prin activitatea Academiei de la Putna, Gherasim Clipa, Vasile Balș, Vasile Țintilă, Porfirie Dimitroviță, transilvănenii Anton de Marki și Ion Budai-Deleanu²⁰.

Șirul a continuat în timp. S-au evidențiat, mai târziu, cărturarii Hurmuzachi, Aron Pumnul, I. G. Sbiera, Iraclie Porumbescu, Dimitrie Onciul, Eusebie Popovici, Constantin Morariu, Dimitrie Dan, Simeon Reli, Simeon Florea Marian, Ion Nistor, Teodor Balan, Constantin Loghin, George Tofan, oamenii de artă Carol Miculi, Isidor Vorobchievici, Ciprian Porumbescu, Tudor Flondor, Eusebiu Mandicevschi, Epaminonda Bucevschi, Eugen Maximovici, ierarhii Bucovinei – între care, „cel mai popular arhieru”²¹ al Bucovinei, Silvestru Morariu Andrievici – și oamenii politici Alexandru Petrino, fondatorul Societății Autonomiștilor Români (1872), Nicolae Petrino, Eugen Stârcea, Vasile Morariu, Iancu Zotta, George Popovici, (T. Robeanu), George Grigorovici, Iancu Flondor și Aurel Onciul²².

În perioada ducatului, elita românească, mai numeroasă decât în etapa anterioară, și-a pus amprenta în învățământ, știință, artă, presă, religie și politică.

¹⁷ Mihai Iacobescu, *Personalități ale Bucovinei. Dr. Silvestru Morariu Andrievici (1818-1895)* în „CC”, serie nouă, nr. 1 (11), 1995, p. 146.

¹⁸ Despre aceasta, vezi: Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească din Bucovina, între anii 1775-1861*, Suceava, Ed. Hurmuzachi 1998; Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina, la sfârșitul secolului al XIX și începutul secolului al XX-lea*. Ed. Septentrion, Rădăuți, 2003.

¹⁹ Mihai Iacobescu, *Elita românilor bucovineni între anii 1862-1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele conferinței științifice internaționale, Rădăuți, 20-22 septembrie 2000, vol. editat de Ștefan Purici, Academia Română, Centrul de Studii „Bucovina” Rădăuți, Ed. Universității Suceava, p. 177-226.

²⁰ Mihai Iacobescu, *Elita Românilor din Bucovina 1775-1862*, în „AB”, an IV, 3/1997, p. 605-620.

²¹ Ion Nistor, *Istoria Bisericii...*, p. 135.

²² Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 605-620.

Izvoare și bibliografie

Bibliografia referitoare la istoria și cultura Bucovinei, în general, include un număr respectabil de lucrări, apărute nu numai în România, ci și în Germania, Austria, Ucraina și în alte zone din diaspora românească. Istoria acestui spațiu a fost tratată de pe diverse poziții de către istoricii și cercetătorii Rudolf Wagner, Emanuel Turczinsky, Horst Fassel, Rudolf Gassauer, Arkadi Jukovski, Ioan Massoff, Nicolae Iorga, Ion Nistor, Teodor Balan, Leca Morariu, Constantin Loghin, Dimitrie Onciul, Mihai Iacobescu. Remarcabil este efortul prof. Erich Beck, cel care a publicat: *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina*, München, 1966 și *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina 1976-1990*, Harrassowitz Verlag, 1999; *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina 1991-1995*, Harrassowitz Verlag – Wiesbaden, 2006.

Pentru realizarea temei au fost cercetate lucrări editate și inedite (documente de arhivă, manuscrise, însemnări, albume) în Arhivele Naționale Istorice Centrale București: *Colecția de microfilme Austria, Fondul Consiliului Aulic de Război din Viena, Fondul Hurmuzachi, Fondul Teodor Balan*; Biblioteca Academiei Române, Fondul de manuscrise românești din Arhivele de Stat ale Regiunii Cernăuți: *Fond Direcția cercuală a Bucovinei; Fond Comitetul executiv al Ducatului Bucovinei, Fond Direcția ținutală a Bucovinei, Fond Direcția regională din Cernăuți, Fond Administrația militară austriacă, Fond Consiliul școlar provincial al Bucovinei, Fond Mitropolia Bucovinei.*

Din fondul 320 al Mitropoliei Bucovinei, enumerăm aici câteva dosare importante pentru demersul propus: dosarul 2096, inv. 1, referitor la răspândirea literaturii religioase (1882-1902) 35 f.; dosarul 41, inv. referitor la Statutul Congresului bisericesc (1871-1891), 41 f. și dosarul 51, inv. 2, privitor la Regulamentul Congresului eparhial (1873-1924), 18 f.; dosarul 345, cu privire la problemele Tipografiei mitropolitane (1883-1896), 286 f.; dosarul 1655 inv. 3 (1889-1896), 147 f.; 1698 (1858-1895), 272 f; 1660- supravegherea tipografiei de la Putna (1853-1889), 147 f.; dosarul 1981, în privința activităților școlare și a numirii profesorilor de limba română, slavonă și ucraineană la facultatea de Teologie din Cernăuți (1881), 77 f; dosarele 2220 și 2276 cu informații asupra difuzării predicilor lui Silvestru Morariu Andrieivici, *Cuvântări bisericești* (1898-1907), 41 f., (1908-1913), 16 f.; dosarul 2253, în legătură cu lucrarea de muzică, *Psaltichia bisericească* (1899-1908), 74 f., 1671, inv. 3, idem (1861-1882), 48 f.; dosarul 4974 - cuvântarea profesorului Ilie Mandiuc, cu ocazia comemorării a 40 de ani de la moartea mitropolitului Silvestru Morariu Andrieivici (1935), 42 f.; dosarele 4981, privitoare la programul ceremoniei prilejuite de aniversarea a 50 de ani de activitate clericală a lui Silvestru Morariu Andrieivici (1893), 12 f. și 1229, în care se găsesc

articole din ziare referitoare la aniversarea celor 50 ani de activitate; dosarul 4, inv. 3- memorii, petiții, corespondență cu privire la conflictele profesionale dintre clericii români și ucraineni (1870-1899), 190 f.; dosarul 53 în care se găsește Statutul Preoților (1841-1921), 107 f.; dosarul 67, referitor la divizarea eparhiilor bucovinene în ucrainene și române în timpul activității deputaților ucraineni Pihuleak și Vasilko (1852-1902), 105 f.; dosarul 78, în legătură cu sărbătorile Universității din Cernăuți (1886-1913), 70 f.; dosarul 83, în legătură cu schimbarea denumirii Bisericii din Bucovina, din greco-catolică în ortodoxă (1885-1913), 108 f.; dosarul 271, în privința suspendării clericilor Ioan Țurcanu și Silvestru Morariu Andrievici (1869-1874), 160 f.; dosarele 1287 (predarea religiei în gimnaziile din Cernăuți (1839-1894), 168 f., 1288 (răspândirea creației muzicale) (1837-1895), 170 f., 1302 (predarea limbii și literaturii române la Seminarul arhidiecezan și în gimnaziul din Cernăuți (1848-1875) 78 f., 1365 (introducerea alfabetului latin și asigurarea elevilor cu manualele necesare (1860-1864), 27 f.; dosarele 1391 - o scrisoare pastorală a mitropolitului adresată elevilor seminariști (1864-1895), 181 f., 1392 - corespondență cu Seminarul (1839-1897), 104 f., 1428 - examenul studenților și al elevilor teologi (1869-1889), 474 f.; dosarul 1641 - colectarea unor ajutoare pentru săraci (1859-1889), 223 f. și 331, inv. 2 cu referire la ospiciul bătrânilor (1868-1901), 204 f.; dosarul 1682, în privința colectării cărților vechi pentru Muzeul mitropoliei (1867-1903), 237 f., dosarul 1693, corespondență cu „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, în privința publicării „Calendarului bisericesc” (1872-1881), 102 f.; dosarul 1700, în legătură cu Societatea „Academia Ortodoxă”, în problema tipăririi „Calendarului bisericesc” (1882-1895), 207 f.; dosarul 1705, cu referire la difuzarea lucrării *Liturgica* (1882-1892), 97 f.; dosarele 2094, în legătură cu pictura și numirea pictorilor bisericești și de icoane (1871-1895) 124 f., 2101, în privința restaurării reședinței mitropolitane (1875-1899), 368 f., ibidem, dosarul 2102 (1875-1898) 253 f.; dosarele 1667 care cuprind corespondență cu Lavra Pecerska din Kiev – solicitarea unui exemplar din *Trebnicul* lui Petru Movilă, pentru a fi reeditat la Cernăuți (1860-1921), 68 f. și 2282 în privința colectelor de bani pentru chinovia Prodromul din Muntele Athos (1889-1894), 22 f.; dosarul 2291 care cuprinde diferite conferințe pastorale (1856-1894), 189 f.; dosarul 35, inv. 4 - Statutul Sinodului bisericesc ortodox al Bucovinei (1882), 2 f.; dosarul 1221 în care am găsit un text inedit, închinat de Silvestru Morariu Andrievici tatălui său, reprodus în anexa lucrării (1841), 2f.; dosarul 1230, care cuprinde lecții despre Istoria Bisericii ortodoxe (1890-1920), 218 f. și din fondul 3, Direcția ținută a Bucovinei, inv. 2, dosarul 18. 252, documente în privința constituirii fundației „Mitropolit Silvestru” (1900), 18 f.

Au mai fost consultate Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale, fondurile „Simeon Florea Marian”, Suceava, „Leca Morariu”, Complexul Muzeal Bucovina, Suceava, biblioteca „I. G. Sbiera”, Suceava, biblioteca „Tudor Flondor”, Rădăuți, biblioteca Colegiului „Ștefan cel Mare” Suceava, și a Institutului „Bucovina” al Academiei Române, Rădăuți.

Silvestru Morariu Andrievici, dincolo de cele peste 1000 de mențiuni apărute de-a lungul vremii în diverse publicații, a intrat încă din timpul vieții în preocupările unor străluciți contemporani, între care îi amintim pe Vasile Găină, Constantin Morariu, Mihai Eminescu, I. G. Sbiera, G. Bogdan Duică, Simeon Reli, Nicolae Iorga, Ion Nistor, Teodor Balan, urmați de Iosif Antohi, George Tofan și contemporanii noștri, Mihai Iacobescu, Mircea Păcurariu, Alexandru Moraru, Ilie Luceac, Constantin Ungureanu, Ștefan Purici și Dumitru Valenciu²³.

Utilizarea acestor izvoare, într-o abordare cvasiexhaustivă surprinde nuanțat personalitatea lui Silvestru Morariu Andrievici, deschizând o perspectivă de cercetare pe un subiect generos.

Lucrarea și-a propus reconsiderarea lui Silvestru Morariu Andrievici în spiritualitatea românească într-o încercare monografică, dincolo de studiile semnificative, dar incomplete în care a fost reflectat până acum.

Construită pe baza documentelor, structurată în două părți, lucrarea încearcă să acopere un gol istoriografic, să evidențieze o personalitate polivalentă și proeminentă, un destin exemplar după cum și o parte din istoria Bucovinei.

După o scurtă prezentare istorică, referințele au în vedere prezența Morărenilor în Bucovina, descendența lui Silvestru Morariu Andrievici și formarea sa intelectuală, începutul activității lui Samuil Silvestru Morariu Andrievici în calitate de cleric în modesta localitate Ceahor, preocupările sale pastorale, încercările literare și istorice, colaborarea sa la Societatea pentru Cultură și literatură Română în Bucovina, prodigioasa activitate de autor și editor, cât și prezența sa în forul dietei Bucovinei. În acest capitol sunt analizate și comentate câteva titluri din producția sa editorială, lucrări cu destinație didactică și de istorie, după cum și câteva dintre discursurile prelatului deputat în forurile politice ale Bucovinei.

După evocarea antecesorilor din scaunul bisericii bucovinene, Silvestru Morariu Andrievici este prezentat în ipostaza de ierarh al Bucovinei. Aici sunt subliniate problemele majore ale Bisericii din vremea arhipăstoririi sale: apărarea Fondului bisericesc, autonomia, sinodul și congresul, activitatea sa pastorală și culturală, deschiderea ierarhului față de nevoile sociale ale vremii și față de modernitate.

²³ Vezi în bibliografie autorii și lucrările referitoare la Silvestru Morariu Andrievici.

Inserate în text, accentuate în comentarii și note, informațiile desprinse din diverse lucrări inedite, completate de lucrări editate, întregitoare, aduc un plus de contribuție la cunoașterea și înțelegerea personalității ilustrului prelat cărturar.

Partea I

MORĂRENI ÎN BUCOVINA

**Repere istorice • Originea Morărenilor • Preot la Ceahor •
Cernăuți – chemări și împliniri • Deputat în Dieta Bucovinei**

REPERE ISTORICE

La mijlocul secolului al XIX-lea, Europa a fost marcată de un moment istoric hotărâtor pentru evoluția social-politică a statelor componente, cu reverberații până în secolul XX.

Revoluția de la 1848-1849 avea să determine adevărate mutații în plan social-politic, cultural-bisericesc și în Bucovina. Urmărită cu interes și entuziasm de către românii din provincie, revoluția a dinamizat idei, a trezit idealuri, a redimensionat dorința de emancipare cultural-națională. La aceasta au contribuit relațiile dintre elitele Bucovinei, reprezentate de familia Hurmuzachi și de intelectualii patrioți din întregul spațiu românesc, de la Alecsandri, Cuza și Kogălniceanu la tribunii ardeleni, Barițiu, Cipariu și Șaguna. În acest sens, Cernauca Hurmuzăcheștilor a avut un rol special în sintetizarea ideilor liberale, progresiste, preluate, cultivate și propagate de frunzașii clerului ortodox, Iraelie Porumbescu, de viitorul mitropolit al Bucovinei, Silvestru Morariu Andrievicei și de deputații, Mihai Bodnar (Bodnărescu), Miron Ciupercă, Ilie Niculiță și Vasile Știrbu. Tema majoră care a focalizat acum energiile revoluționarilor a fost înlăturarea regimului habsburgic; pe acest fond s-au înregistrat adversități între tinerii ruteni austrofili și bătrânii ruteni rusofili, preocupați nu de despărțirea Bucovinei de Galiția, ci de constituirea unui stat național ucrainean sub autoritatea autoritatea din Lemberg. În privința programului național al românilor bucovineni, între primele revendicări a figurat unirea tuturor românilor într-un stat unitar sub patronajul Austriei. Dar acest deziderat, din diverse motive de criză internă, nu și-a găsit soluționarea. Ideea a fost preluată într-un nou proiect: unirea românilor din imperiu (din Transilvania, Banat, Crișana și Bucovina) într-un ducat autonom, cu un aparat legislativ propriu. Dar și acest proiect a primit din partea autorităților de la Viena un răspuns echivoc. În acest context, mișcărilor țăranilor și ale coloniștilor germani aveau în vedere revenirea Bucovinei la Moldova.

Petiția Țării, în vogă atunci, în care revendicările înscrise au creat un puternic curent național, a fost amplificată de noi formulări, accentuându-se problema țărănească a proprietății, desființarea boierescului și alte chestiuni în legătură cu industria și comerțul ori de natură confesională. Revendicarea de bază – autonomia provincială, susținută în parlament de către deputații români – deși aceștia aveau o activitate limitată, însă reprezentau o dovadă

de conștiință politică, a demonstrat că după evenimentele din 1848, populația Bucovinei avea deja profilul unei societăți civile.

Autonomia Bucovinei recunoscută, în principiu, de către împărat prin Constituția din 4 martie 1849, s-a înlăptuit în practică abia la 26 august 1861, după instalarea regimului neoabsolutist, în 1851¹. În interior, federaliștii susțineau transformarea imperiului în state autonome, în timp ce centraliștii, în general de etnie germană, susțineau menținerea unității imperiului.

Sub influența nobililor polonezi, în urma decretului imperial din 22 aprilie 1860, ducatul a fost desființat, Bucovina fiind reîncorporată de Galiția. În noua conjunctură, un rol important l-au jucat Eudoxiu Hurmuzachi, Andrei Șaguna, Alexandru Mocioni și, într-o anumită măsură, boierul bucovinean Nicolae Petrino, delegați în Parlamentul din Viena. Grație stăruințelor românilor bucovineni, prin exponentul lor temerar Eudoxiu Hurmuzachi, în baza Constituției din 26 februarie 1861, Bucovina și-a redobândit autonomia, ieșind de sub tutela Galiției. Dieta provinciei, întrunită la 6 aprilie 1861, avea să însemne începutul vieții parlamentare în Bucovina; atunci Bucovinei i s-a acordat o stemă, cu aceleași simboluri heraldice din stema Moldovei și un drapel propriu; iar prin Diploma imperială din 1862, Franz Iosif a recunoscut ducatul ca pe „o parte din vechea Dacie”.²

Pe plan extern, criza orientală declanșată la 1853 contura primul indiciu al destrămării imperiului austriac, soluția de compromis, dualismul austro-ungar, dezmembrarea monarhiei fiind intuită încă din anul „primăverii popoarelor”, 1848.

În 1859 în confruntarea cu Franța și Sardinia, imperiul a pierdut Lombardia, iar în 1866, la 3 iulie, după lovitura fatală primită din partea Prusiei, în localitatea Sadowa/Königgratz, Austria a fost exclusă din Confederația germană, situație care a condus la acceptarea dezastruosului compromis. Imperiul bicefal: de o parte Cisleithania (Austria) sub autoritatea Vienei și de cealaltă parte, Transleithania (Ungaria), sub autoritatea Budapestei, etimologii raportate la afluentul alpin al Dunării, Leitha³), avea să iasă din arena istoriei la 1918.

¹ Prin decret ministerial conform Constituției din 4 martie 1849, la 31 martie autoritățile din Galiția și din Bucovina erau informate că ducatul Bucovinei a fost recunoscut ca „țară de Coroană autonomă”. Vezi: G. B. Duică, *Bucovina. Notițe politice asupra situației...*, p. 176); T. Bălan, *Redobândirea unei autonomii*, în „Revista Arhivelor”, VII, 1946, nr. 1, p. 60-67.

² Mihai Iacobescu, *Revoluția de la 1848-1849 în Bucovina. Particularități. Revendicări. Consecințe*, în „AB”, an VI, 1/1999; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 361-417.

³ După 1870, când s-a constituit noul imperiu german sub dinastia Hohenzollern, Austria și-a pierdut și mai mult autoritatea asupra statelor concentrate în jurul Prusiei. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 176-180; Erich Zöllner, *Istoria Austriei*, vol. II, p. 510; Mihai Iacobescu, *Elita românilor din Bucovina în anii 1775-1862*, în „AB”, 3/1997, p. 605-620.

În acest context european, un moment esențial, hotărâtor pentru evoluția social-politică românească, a fost constituirea Statului Național Român, recunoscut de marile puteri la 24 ianuarie 1859, act de o excepțională influență pentru toți românii din Imperiul habsburgic și din hotarele rusești.

ORIGINEA MORĂRENILOR

În apropierea impunătoarei mănăstiri Dragomirna (1608-1609), ctitorie a eruditului mitropolit Anastasie Crimca și a marelui logofăt Lupu Stroici, este situat satul Mitocul Dragomirnei care, până târziu, în secolul al XVIII-lea s-a numit Dragomirești⁴. În acest metoc, unde locuitorii aveau ocupații specifice satelor subordonate mănăstirilor, prezența toponimelor „Dealul Morii”, „La Moară”, „Valea Morii”⁵, indică o ocupație străveche de care se va lega și numele lui Silvestru Morariu Andrievici, cel care avea să devină cel mai important ierarh al Bucovinei.

Cărturarul patriot, preotul Constantin Morariu, nepotul ierarhului, în jurnalul său, *Cursul vieții mele*, a făcut o subliniere importantă în privința descendenței Morărenilor care, deși are patina legendei, trebuie consemnată: „Vărul meu Vasile, fiul mitropolitului Silvestru, mi-a spus că familia noastră, a Morărenilor din Mitocul Dragomirnei, își are originea de la contele polon Andrei Kwiatkowski (Florescu), care în luptele cu rușii de pe timpul împărțirii Poloniei fu prins de aceștia ca general și din prinsoare a izbutit să fugă, travestit în haine țărănești, până la Mitocul Dragomirnei, unde și-a făcut o moară cu șase pietre, raritate pentru acest timp în tot Orientul”⁶.

Originea în ascendentul polon Andrei Kwiatkowski, contrazisă de I. G. Sbiera⁷, rămâne un reper în biografia lui Silvestru și prin faptul că mitropolitul a făcut o mărturisire în privința aceasta nepotului său, universitarul Constantin Berariu, mărturisire pe care Constantin Morariu, fără orgoliul nobleței unui strămoș însemnat, a inserat-o în amintitul jurnal. ⁸

„Moara de la nisip” cu șase pietre, făcută de fugarul travestit Andrei Kwiatkowski / Florescu, presupusul strămoș al Morărenilor din Mitoc, a

⁴ Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de studii „Bucovina”, Ed. Anima, 1996, p. 355.

⁵ Ibidem.

⁶ Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefață, microbibliografie, glosar și note de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Ed. Hurmuzachi, Suceava, 1998, p. 3-4.

⁷ Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 3-5.

⁸ Ibidem.

devenit în timp un subiect de „anecdotă populară” care, publicată într-o „foaie” a lui Iosif Vulcan, însemna debutul literar al lui Constantin Morariu⁹.

Având în vedere arborele genealogic întocmit de Constantin Morariu¹⁰, dar și cele completate de către cercetători contemporani¹¹, câteva precizări se impun. În satul românesc Mitocul Dragomirnei, după cum reiese dintr-un raport al generalului Enzenberg adresat Consiliului Aulic de război din Viena prin 1783-1784, alături de români conviețuiau și câteva familii de lipoveni și ruteni galițieni.¹² Între locuitorii din apropierea faimoasei mănăstiri, care-și împlineau rostul în jurul propriei lor biserici parohiale, ctitorită pe la 1792-1794 de stăpânul moșiei, Vasile Calmuschi¹³, a trăit și „sumețul” Andrii Grudinciuc, român cu nume rutenizat, morar priceput care, împreună cu Agafia, a adus pe lume trei copii: pe Teodor¹⁴, Procopie și Gheorghe.

Pe ultimul, Gheorghe Grudinciuc, născut la 26 august 1796, părinții l-au înscris la Școala normală capitală din Suceava; Gheorghe/George a fost înmatriculat de către directorul școlar rutean cu conumele Andrievici (fiul lui Andrei), devenind cleric¹⁵. Conumele Andrievici aveau să-l poarte toți membrii școliți, descendenți din această spiță; cei care au rămas în comunitatea rurală și-au purtat numele Morariu¹⁶. Mai târziu, mitropolitul Silvestru, reflectând la numele ascendenților, cunoscând că „numele adevărat al familiei este Morariu”, a cerut în 1869 guvernului austriac, reluarea vechiului nume Morariu, obținând încuviințarea prin Decretul nr. 1751, la 10 mai 1871. Constantin Morariu a subliniat, mai târziu, în memoriile sale că, în timp și ceilalți descendenți ai familiei Morăreștilor și-au lepădat acest conume¹⁷. La vremea când Bucovina era sub administrația Galiției (1786), „polecii nu sugrumau numai limba română, ci schimonoseau pe

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Dumitru Valenciuc, *Câteva precizări privind familia mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici*, în „AG”, V (X), 1998, 1-2, EAR, Iași.

¹² Dimitrie Dan, *Lipovenii în Bucovina*, Cernăuți, 1894, p. 13-14.

¹³ Emil Grigorovitz, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p. 144.

¹⁴ Din căsătoria lui Teodor cu Maranda s-au născut Gheorghe, Nicolae, Vasile, Samuil și Constantin. Gheorghe Morariu (1818-1892) a fost un apreciat cântăreț bisericesc, duios evocat de Silvestru și Leca cf. Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, vol. I, București, 1986, p. 204). Ultimul fiu al lui Teodor, Constantin (26 iunie 1853, Mitocul Dragomirnei – 29 martie 1875, Cernăuți), absolvent de gimnaziu și Institut Teologic la Cernăuți, a activat ca preot și profesor de religie și limba română în Suceava; a predat morala creștină la Institutul Teologic din Cernăuți, a tipărit diverse manuale cu caracter teologic.

¹⁵ Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 302; Dr. N. R. Păunaș, *Silvestru Morariu Andrievici. Activitatea lui pedagogică*, în „Apărarea națională”, 1907, nr. 62-63, p. 2.

¹⁶ Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 302; Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 87-88.

¹⁷ *Înalt Prea Sânpia Sa. Mult iubitul. . .* în „Candela”, an XIV, 1895, nr. 5, mai, p. 238; Mihai Iacobescu în *Prefață* la Constantin Morariu, *op. cit.*, p. X.

polecie și numele românești ale oamenilor noștri”, încât să se spună că „și cei ce vorbesc românește, nu sunt români”¹⁸, scria Constantin Morariu. Împerecherea Morariu-Andrievici a fost păstrată de trei dintre personalitățile descendente din Morărenii originari: Mitropolitul Silvestru (1818-1895), profesorul Costache¹⁹, vărul ierarhului (1835-1875) și preotul publicist Constantin (1854-1927)²⁰, autorul *Memoriilor* și unul dintre membrii care au dat renume Societății „Arboroasa”, tatăl cărturarilor Al. (Leca) Morariu (1883-1963), Victor Morariu (1881-1946) și Aurel Morariu (1887-1945)²¹.

Gheorghe/George/Gherasim Andrievici, „cel dintâi Moraru școlit din Mitocul Dragomimei”²², a frecventat și a absolvit cursuri de teologie la Seminarul clerical de sub îndrumarea viitorului episcop, Daniil Vlahovici.²³ După absolvire s-a căsătorit la 14 octombrie 1817 cu Zamfira, fiica preotului Vasile Grigorovici din Mitoc²⁴, înrudită cu Iraclie Porumbescu²⁵. Preotul Gheorghe și-a desfășurat activitatea în Mitoc „multă vreme”, iar după ce a rămas văduv, s-a retras la mănăstirea lui Crimca, unde a și fost înmormântat²⁶.

Din familia preotului Gheorghe și Zamfira s-au născut Samuil (1818-1895), Elisabeta (1821-?), Domnica (1822-1906), căsătorită cu preotul Dan și Catinca (1824-1906), căsătorită cu preotul Vasilovici din Buniți²⁷. În unele studii, pentru Catinca s-a folosit alternativa Catrina²⁸.

¹⁸ Constantin Morariu, *Părți din istoria românilor bucovineni*, Tipografia și litografia concesionată Arhiepiscopul Silvestru Morariu Andrievici, Ed. autorului, I, Cernăuți, 1893, p. 29-30.

¹⁹ Costache Morariu, numit „leul Cernăuților”, e personajul care i-a povestit lui Constantin Morariu „cum l-au mâncat porcii” din anturajul didactic-clerical de la Cernăuți. A murit la vârsta de 39 de ani, lăsându-i lui Constantin Morariu biblioteca (Constantin Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 24).

²⁰ Despre preotul Constantin Morariu (1854-1927), Nicolae Iorga scria în „Neamul Românesc” din 25 martie 1927: „Erudit fără pedanterie și fără nici o pretenție, vorbitor fără pompă zadarnică, om de conducere fără dorința de a ieși el pe planul dintâiu, creștin fără fanatism și român fără ură față de alte neamuri, el aduna, din toate însușirile cu care se poate împodobi un om, ce era cuviincios, mai măsurat și mai armonios... Dar n-a cerut să i se recunoască partea în biruința dreptății. Și s-a ferit de a cere norocului orice răsplătire, stând și mai departe la locul muncii ascunse, unde se fac în simplitate faptele cele mai bune”. Vezi și: Romul Cândea, *Un creștin și un român: Constantin Morariu*, extras din „Candela”, 1927, p. 255-259.

²¹ Morărenii s-au impus în istorie și în spiritualitatea bucovineană ca o familie culturală, precum, în același secol, familia Hurmuzachi ori, mai târziu, familiile Flondor și Isopescu.

²² Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 5.

²³ Idem, p. 5-6; Dumitru Valenciu, *op. cit.*, p. 302.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem. Mihai Iacobescu, *Personalități ale Bucovinei. Dr. Silvestru Morariu Andrievici (1818-1895)* în „CC”, serie nouă, nr. 1 (11), 1995, p. 150.

²⁶ Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 6; Dumitru Valenciu, *op. cit.*, p. 302.

²⁷ Liviu Papuc, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Ed. „Timpul”, Iași, 2004. Anexa.

²⁸ Dumitru Valenciu, *op. cit.*, p. 302.

Samuil, născut la 14/26 noiembrie 1818, în Mitocul Dragomirnei, a fost înscris în acte cu numele Andrievici. Vatra cu regulile ei ancestrale, mănăstirea semeată din apropiere, „o cufundare în lumină și botez de foc”²⁹ și biserica sătească în care obștea își aducea viața cu toată încărcătura sa, i-au dat biografiei tânărului Samuil un prim contur.

Înscris în moda timpului, care aproape că impunea familiilor preoțești să continue prin fii tradiția altarului³⁰, Samuil, după absolvirea școlii populare din Suceava, sub directoratul lui Franz Theill³¹, și a anilor de studii gimnaziale la Cernăuți³², s-a înscris în 1839 la cursurile Institutului Teologic Diecezan.

Studentul teolog Samuil Andrievici, format într-un mediu familial preoțesc cu rigorile lui, a excelat prin sârguința sa pentru studiu și conduita morală, apreciată de profesorii și de colegii săi. A rămas, însă, prin rădăcinile originare legat de lumea și valorile perene ale satului bucovinean.

În 1843, în ultima vacanță studențească, tânărul teolog Samuil s-a căsătorit cu Elena, fiica preotului Vasile Cehovschi din Ceahor, decedat la acea vreme. Maria, mama Elenei, provenea din Stăneștii de Sus pe Ceremuș, din familia de răzeși Scraba.³³ La 29 iunie/11 iulie 1843, de ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel, episcopul Eugenie Hacman l-a hirotonit și l-a numit preot în satul Ceahor³⁴. Aici a continuat activitatea socrului său, Vasile Cehovschi, administrând în vecinătatea satului Buda o mică moșie cu pădure, numită Horbova, cumpărată de la boierul moldovean Manovarda, timp când i s-a încredințat și administrarea protopopiatului Cernăuți³⁵.

PREOT LA CEAHOR

Instalat la Ceahor, Samuil Andrievici și-a purtat cu pilduitoare demnitate sarcina de apostol și luminător, slujind în egală măsură la altarul Bisericii și al Limbii române.

Aici, solicitat de obligațiile pastorale, nu puține, nici ușoare, după cum și de creșterea și educația copiilor – cu perseverență. „prin studii private își

²⁹ Ion Cernat, Elena Lazarovici, *op. cit.*, p. 66., Constantin Hrehor, *Mireasa de piatră*, „Crai nou”, Suceava, 2 iunie 1996.

³⁰ Iosif Antohi, *op. cit.*, 209, Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 151.

³¹ Constantin Morariu, *Părți din istoria românilor bucovineni*, p. 196.

³² Dumitru Valenciuc, *op. cit.* p. 303.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Dumitru Valenciuc, *Ierarhii Bucovinei*, Grupul editorial Mușatinii-Bucovina viitoare, Suceava, 2001, p. 63; Mircea Lutic, *Personalități istorice și culturale bucovinene. Ierarhi ai Bucovinei. O făclie a credinței și etnicității românești*, în „GB”, Cernăuți-București, I, 1994, p. 48.

câștigă cunoștințe eminente”, „scriind mai multe cărți voluminoase”³⁶, Samuil și-a conturat personalitatea. Conștient că biserica și școala sunt singurele instituții prin care se pot păstra limba și unitatea națională, precum au intuit și marii săi contemporani, Lazăr, Asachi, Barițiu, Bărmuțiu, Heliade ori Șaguna, preotul Samuil Andrievici s-a implicat dintru început în viața culturală a timpului, astfel că, prin activitatea sa multilaterală, Ceahorul, a devenit un „centru de unde emanau luminile științei”³⁷.

Chiar din primul an de preoție (1843), Samuil Andrievici și-a început colaborarea la „Calendarul pentru Bucovina”³⁸, redactat de către Porfirie Dimitroviță³⁹, al cărui succesor va fi între 1848-1873. Aici i s-au tipărit diverse producții literare, articole, sonete și fabule.

Privită acum critic, lirica sa simplă, apropiată de poezia populară, e o îmbinare de naivitate și bucurie. În cuprinsul textelor sale e lumină, natură, nostalgie, dar și ironie și revoltă. Versificatorul se bucură de renașterea naturii în anotimpul primăverii (*Întâmpinare*, 1846), laudă virtuțile, pune în dialog vesel vârste diferite (*Un holtei copt și un bărbat tânăr*, 1846), utilizează contrastul și salvează câteva accente originale, nu atât în plan estetic cât în plan practic, moralizator.

Tributar modei, în același spirit ca și antecesorul său Teoctist Blajevici,⁴⁰ Samuil Andrievici a semnat câteva fabule care reprezintă „partea cea mai reușită a activității sale poetice”.⁴¹ Cunoscută în epocă și rezistentă în antologii de profil sunt *Albina și furnica* (1841), din care e de reținut finalul: „Potrivit soț de-i alege, / Dulce miere vei culege, / Că petecul e dușman / Dacă nu-i după suman”, *Luna și stelele*, cu o trimitere la neputința care vine din egoism. În acest text se poate remarca o paralelă între versurile „noi și astăzi suntem cum eram” cu versurile eminesciene: „Iar noi locului ne ținem, /cum am fost așa rămânem”. În aceeași notă patriotic - protestatară sunt de văzut și versurile altui contemporan, T. Vasilievici, în textul *Limba noastră către noi*.

³⁶ Silvestru Morariu Andrievici, în „Der Osten”, reprodus în „Timpul”, nr. 19, martie 1880, vezi Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XII, 1980, p. 86.

³⁷ Iosif Antohi, *Silvestru Morariu-Andrievici*, în vol. *Din istoria pedagogiei românești. Culegere de studii*, vol. III, București, 1967; p. 209.

³⁸ D. G. A. S. R. S. R. *Din tezaurul documentar sucevean 1393-1849*. Catalog de documente alcătuit de Vasile G. Miron, Mihai Ștefan Ceaușu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, București, 1983, Doc. 1965, p. 618; în continuare se va cita: DTDS.; Vasile Schipor, *Probleme ale cultivării limbii române în Calendarele românești din Bucovina (1809-1918)*, în „AB”, an 1, 2 /1994, p. 311-319.

³⁹ Porfirie Dimitroviță (1801-1865), călugăr poliglot, diacon la episcopia din Cernăuți, a redactat „Calendarul pentru Bucovina” (1841-1848), a lăsat în manuscris un vocabular etimologic româno-german și germano-român, un Dicționar româno-francezo-german (neterminat) și o lucrare teologică, *Diaconariu* la 1826. Cf. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 329.

⁴⁰ Dumitru Valenciuc, *Ierarhii Bucovinei*, p. 61-62.

⁴¹ Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 59.

Cucoșul curcănit (1846), cea mai izbutită fabulă a autorului, în vogă multă vreme, era adresată trufașilor clerici „care preferau să fie preoți internaționali”, spoii de cultura germană, în spiritul lui Eugenie Hacman⁴². Co-coșul, „mândru și frumos”, „prințul paserilor”, „ornic bun”, cu penele arcuite „în șapte vopsele ca un curcubău”, sedus de curcanii ambițioși, alăturându-se acestora, privit cu dispreț, a ajuns o caricatură („Smult, ciupit și amortit între curcani umbla / Și cine îl vide[a], râde[a] și să mira”). În final, autorul propunea acest îndemn: „Soiul tău păzește, nu te fă curcan, / Limba ta cinsteste, de ești moldovan! / Nu te urî însuși, nu te depărta / De obiceiul tău și de limba ta; // Și că nici german, nici francez vei fi / An național nu vei dobândi. / Și de lași aice pe ai tăi strămoși, / Te prefaci în altul ca și cel cucoș”⁴³.

Reținem că în *Calendar pentru Bucovina. . . pe anul 1859*, sub direcția lui Samuil Andrievici au apărut și versurile: „Bucovină, țară lină / A românului edem, / Crește-n sus ca o grădină, / Sus în floare s-o vedem”, și, în același elan, în publicația amintită, la 1860 textul „Dorințele tineretului bucovinean” semnat de Procopovici: „Toți dorim cu înfocare / Patria să înflorească, / În lumină ca de soare / Împrejur să strălucească / (. . .) Toți strigăm cu-nbărbătare / Ura, euismul piară, / Piară scârnava mândrie / De pe a patriei câmpie”.

În textele extrase se observă o evoluție la nivel de expresie, în comparație cu versurile tipărite în „Calendar” de către Dimitrovici ori Blajeveci.

Limba autorului de la Ceahor, vie, limpede, rurală, mult mai eliberată de împrumuturi străine – arhaisme grecești, latine, slavone, germane, cu o notă particulară în comparație cu scrierile pumnuliste, deși nu reprezintă o „literatură propriu-zisă”, „ci salahorie culturală, un travaliu împovărat”⁴⁴, evidențiază un autor preocupat de posibilitățile rostirii și de evoluția scri-sului românesc.

Preotul Samuil, „un tată pentru sat”, cunoscător de datini, obiceiuri și eresuri, cum avea să fie și Constantin Morariu, nepotul său, Dimitrie Dan, Iraclie Porumbescu ori Simeon Florea Marian, e de remarcat și în titlurile: *Iroii adevărați, Cântec, Preotul față cu paroheni săi în ziua de Paște* (1846), *Bucovina, mărturia parohului bucovinean* (1848), *Iconoghiarul în trebuința copiilor de școală, Fizica elementară* (1849)⁴⁵, *Cozminul, Posturile bisericii ortodoxe, Bani noi* (1850), *Sfântul Munte, Patria, Sonete* (1860).

În aceeași perioadă Andrievici a publicat în „Calendarul Bucovinei” și

⁴² Ibidem, p. 61.

⁴³ Samuil Andrievici va publica în „Calendarul pentru Bucovina” pe 1853 povestirea *Viscolul* de Al. Pușkin, sub titlul *Rătăcirea* și tot acolo și traducerea din Derjavin, schița *Dumnezeu*.

⁴⁴ Mihai Iacobescu, *Personalități ale Bucovinei. Dr. Silvestru Morariu Andrievici (1818-1895)*, în „CC.”, p. 156.

⁴⁵ Iosif Antohi, *op. cit.*, p. 209.

un studiu cu o foarte pertinentă documentare intitulat simplu *Bucovina* (1846)⁴⁶, și un material privitor la Fondul Bisericesc⁴⁷.

Lucrarea *Bucovina*, una dintre primele abordări ale istoriei acestei zone⁴⁸, dincolo de câteva inexactități – poate și din cauză că autorul nu a utilizat izvoare istoriografice românești – (sunt folosite, după cum citează autorul, ca surse Strabon, Rainald, Belov și Burke, *Istoria lumii* de Gabardi, o istorie leșească și informații din „istoricii ungurești”) începe cu o prezentare a spațiului încadrat în granițe, „parte unele râuri, parte hotare făcute de mâna omului”, spațiu desfășurat pe 181 mile pătrate, urmată de o retrospectivă istorică în care sunt evidențiate câteva etape: epoca daco-geților, romanizarea, perioada migrațiilor, timpul lui Dragoș Vodă, de la descălecatul căruia până la anexarea Bucovinei autorul numără „98 de voievozi”.

Interesante sunt precizările lui Morariu Andrievici referitoare la perioada administrației militare în Bucovina, după cum și informațiile despre moșiile mănăstirești, constituirea Fondului bisericesc și utilizarea acestuia și despre organizarea Bisericii – eparhia având la 1843, 12 protoprezbiteriate și 221 parohii. Autorul menționează că în urma stabilirii coloniștilor emigranți în Bucovina, în provincie conlocuiau „8 nații”, cărora le face o succintă caracterizare. Din această numărătoare, autorul a omis etnia polonă, deși sub administrația Galiției polonii erau prezenți peste tot.

Cronicarul a precizat că o parte dintre „sloveni” erau ortodocși, iar o parte care „au pribegit din Galiția”, filocatolici; pentru cei din urmă a fost înființat un decanat de 15 capelani, după cum pentru germanii catolici și luterani, care ocupau diverse funcții, un decanat cu 18 capelani; în lucrare nu s-a amintit că etnicii germani lucrau în 16 puncte de exploatare minieră din Bucovina.

În vremea respectivă – ne informează autorul – societatea era reprezentată de boieri, meșteșugari, negustori, mazili și țărani. În lucrare este subliniată, de asemenea, importanța școlilor laice și religioase – școlile triviale, gimnaziile, seminarul, institutul teologic și „institutul filosofic”, înființate „să sporească luminarea bucovinenilor”, pentru propășirea provinciei⁴⁹.

⁴⁶ Mirela Șerban, *Cea mai veche monografie în limba română despre Bucovina*, în „Suceava”, an XXI, 1994, p. 204-210.

⁴⁷ Pe această temă, Silvestru Morariu Andrievici avea să tipărească una dintre lucrările sale fundamentale intitulată *Proprietățile fundamentale ale Bisericii gr. or. în Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*, reluată în 2004, în „Candela. Foaie bisericească literară” 1894, ediție îngrijită, notă asupra ediției, comentarii și postfață pr. Dumitru Valenciu, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava 2004.

⁴⁸ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 156-158.

⁴⁹ Ibidem.

Bucuriile care au însoțit realizările din acești ani, fragila prosperitate și entuziasmul său de cleric tânăr au fost curmate brusc de moartea neașteptată a soției sale Elena⁵⁰, la vârsta de numai 25 de ani, în 1853.

Văduv la 35 de ani, cu doi copii, Vasile și Iuliana⁵¹, Samuil își va găsi refugiul în meditații religioase, liturghie și mai ales în scris, ca altădată bătrânul Andrei Moraru care „ședea singur într-o odaie a casei sale nopți întregi cu lumina aprinsă, tot scriind”.⁵²

În plan pastoral, în această etapă, dincolo de obligațiile firești, preotul Samuil a știut să aplaneze diverse dispute și disensiuni, atât în parohia sa cât și în localitățile vecine, arătând solicitudine tuturor prin „sfatul cel bun”. În acest sens e de reținut intervenția parohului din Ceahor în problema confesională din localitatea Boian, ilustrată prin una dintre cele mai frumoase epistole din literatura noastră pastorală, scrisoare în care se reflectă și o parte din caracterul expeditorului – cumpănirea cuminte a faptelor, răbdarea, maturitatea judecăților, cât și „cunoașterea pravilelor împărătești și a realităților complexe din lumea satelor”⁵³.

Pe Prut, la răsărit de Cernăuți, localitatea Boian⁵⁴, recunoscută prin românismul păstrat nealterat prin tradiții și credință, de la întemeiere, prezența agitatorului Chlibowiki, preot greco-catolic rutean, instalat în Sadagura la 1856, a produs un neașteptat conflict. Neînțelegerile ivite între preotul paroh ortodox Simion Andruhovici și fiul acestuia, Petru, cooperator în Boian, au fost speculate de către Chlibowiki⁵⁵ care, folosindu-se de mijloace perfide, răzvrătind comunitatea, proferând jigniri la adresa slujitorilor bisericii, profitând de naivitatea și starea materială precară a unor locuitori, aruncând promisiuni ademenitoare, în cele din urmă a reușit să convertească la confesiunea unită un număr de membri, denaturând astfel profilul autentic românesc-ortodox al satului.

⁵⁰ Silvestru Morariu a scris la senectute, în amintirea fostei sale soții, câteva pagini încărcate de nostalgie sub titlul *Viața fericitei Elena* (cf. Dumitru Valenciuc, în *Câteva precizări privind familia mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici*, în „AG”, V (X), 1998, 1-2, EAR, Iași, p. 303).

⁵¹ Iuliana a fost căsătorită cu preotul Artemie Berariu, păstor în Ceahor (1862), profesor suplinitor la Institutul teologic din Cernăuți, publicist, redactor al revistei „Candela”. Mormântul Iulianei se află la Ceahor (m. 5/18 ianuarie 1883). Vasile (7/19 martie 1850 – 15 noiembrie 1910), absolvent de studii juridice, spirit activ în plan cultural-patriotic, pasionat de muzică, cu notabile contribuții în activitatea societății „România Jună” și a societății filarmone „Armonia” (1881), s-a numărat printre fondatori. Cf. D. Valenciuc în *Câteva precizări privind familia mitropolitului...*, în „AG”, V (X), 1998, 1-2, EAR, Iași, p. 304.

⁵² Constantin Morariu, *Cursul vieții mel...*, p. 4.

⁵³ Simeon Reli, *Propaganda catolică austriacă împotriva Bisericii ortodoxe române din Bucovina*, Cernăuți, 1928, p. 15-16.

⁵⁴ Ibidem, p. 1.

⁵⁵ Ibidem, p. 5-6.

Situația a fost adusă la cunoștință episcopului. Sesizat, Hacman a redactat o scrisoare pe care a trimis-o „cătră dreptmăritoarea grămadă” prin delegatul episcopiei, T. Blajevici, în speranța că „se va întoarce iarăși duhul păcii și al dragostei și cucerniciei în inimile cele amărâte”. Delegatul a remarcat că mișcarea din Boian e mai mult de natură socială decât religioasă și că, mobilul ei nu ținea de „câștiguri lumești, de câmpuri, păscătoare, imașuri ș. a. ”, de bunuri și drepturi pentru obținerea cărora se angajase Chlibowiki să lupte⁵⁶.

La 16 aprilie 1856, Rogalski, reprezentantul ocolului judecătoresc din Sadagura a înștiințat guvernul provincial din capitala Bucovinei că la 23 martie 1856, preotul Chlibowiki și-a sporit turma cu 256 de locuitori „înscriși la unie”⁵⁷. În această situație, Samuil Andrievici, cu o autoritate recunoscută dincolo de Ceahor, folosindu-și condeiul iscusit, s-a adresat fruntașului locuitorilor din Boian, „binefăcătorului satului”, Toader Grigorco și, prin el, sătenilor români din acel spațiu „lăudat întru moldovenie”, ademeniți prin prozeliți „să se îmbrace în ticăloșia Rusnacilor, să înceteze a vorbi limba moldovenească și să apuce a șipeli limba rusească”. Samuil i-a prevenit pe locuitori că, acceptând compromisurile, „Boianul cel slăvit și lăudat s-ar face peșteră tuturor ticăloșiilor”. „Cu ce au supărat pe oameni sfințele icoane, că voiesc să le lase și să se închine la chipurile cele cioplite ale idolilor? (. . .) Cu ce a supărat pe oameni Sfânta Precistanie, că o calcă cu picioarele și aleargă la fărâmaturile azimelor?” îi întreba Samuil pe enoriașii pomiți „să asculte scripcele și cobzele papistașilor”, socotind cuminte că, în acest caz, e necesar „un om înțelept și cu credință”, arătând că el însuși i-a „îndreptat cu limba și cu condeiul” pe mulți și că e dispus ca „și gospodarilor din Boian a le sta în ajutor”⁵⁸. Cuvântul parohului din Ceahor s-a făcut auzit, trezind căința unora „din mijlocul grămezii”, intrați în catalogul uniților. În scrisoarea adresată sătenilor bulversați, Hacman spunea că „nu poate cineva sili pe acela, care împotriva glasului sufletului său s-a înscris la altă lege”, printr-o „făgăduință ușor făcută”⁵⁹ și, pentru că „situația haotică” persista, episcopul a întreprins aici o vizită canonică; însă la slujba arhierescă, asistența a fost deplorabilă, pentru că, trecând peste toate amendamentele, „acest preot (Chlibowiki, n. n.) nu s-a rușinat să țină calea credincioșilor”⁶⁰.

Chlibowiki, secondat de subprefectul Rogalski, cu sprijinul administrației străine, a continuat să tulbure viața comunității. Situația a fost consemnată în următorul raport adresat Consistoriului ortodox din Cernăuți⁶¹: „Ți-i mai mare mila când vezi cum a terorizat acest preot (din

⁵⁶ Ibidem, p. 7-9.

⁵⁷ Ibidem, p. 13.

⁵⁸ Ibidem p. 13-16.

⁵⁹ Ibidem, p. 17.

⁶⁰ Ibidem, p. 28.

⁶¹ Ibidem, p. 21.

Sadagura, n. n.) moralicește comuna și cât de necreștinească și nedemnă de un preot e purtarea lui împotriva bunului celui mai sfânt: religia”. S-a „evidențiat că nu preoții români prin îngreuieri cu taxe pentru funcțiuni bisericesti” i-au provocat pe sătenii din Boian, ci „agitațiunile demagogice și mașinate ale papistașilor galițieni”⁶².

Biserica românilor din Bucovina „a ajuns pe neașteptate obiectul celor mai primejdioase uneltiri”⁶³, cu toate că episcopul Hacman a protestat înaintea celor care au „batjocorit biserica ortodoxă în public și în chipul cel mai disprețuitor”⁶⁴. Și, deși s-a văzut că „nu pot dăinui lungă vreme și nu pot face cinste bisericii romano-catolicilor rezultatele obținute prin mijloace mizerabile”, tema, ajungând în mai 1856 un subiect de presă în Viena, prozelitismul s-a accentuat devenind tot mai îngrijorător.

La 15 februarie 1857, boierii români adunați la Cernăuți, alarmați de această periculoasă situație, au înaintat împăratului Franz Iosif un memoriu. Iscăliturile celor 45 de boieri din Bucovina, în fruntea cărora a fost Doxachi Hurmuzachi, caligrafiate pe documentul din 15 februarie 1856, au găsit audiență abia la 24 martie 1858; prin Decretul ministerial nr. 10194 din 7 iulie 1856, răspunsul se citea într-această formulare laconică: s-au „respins plângerile episcopului ortodox și ale boierilor bucovineni”⁶⁵. Astfel, în acest timp, din Boian și filiile Hucău, Hlinița și Lehuceni, la confesiunea unită au aderat 909 membri⁶⁶. „Prin înființarea parohiei greco-catolice din Boian în anul 1858, avea să sublinieze decepționat Simeon Reli, „se cânta prohodul unității sufletești a românilor din acest sat”, greco-catolicismul din această zonă românească nefiind altceva decât „un copil nelegitim, zămislit prin înșelăciuni, terorizări și încălcări de lege”⁶⁷. Dar, conform rezultatelor unei anchete inițiată mai târziu, în legătură cu aceste adeziuni, s-a observat că între timp în această localitate un număr însemnat de români s-au reîntors la ortodoxie”⁶⁸.

Capacitatea de bun organizator a parohului de la Ceahor, a determinat delegarea sa între 1850 și 1851, alături de alți trei preoți ortodocși din partea eparhiei bucovinene, în comisia pentru revizuirea cărților liturgice ortodoxe instituită la Viena de Ministerul de interne, prilej care îl va pune în legătură cu preocupările intelectualilor români din Transilvania și Banat

⁶² Ibidem, p. 24.

⁶³ Ibidem, p. 38.

⁶⁴ Ibidem, p. 33.

⁶⁵ Ibidem, p. 34-37, 38-43, 44.

⁶⁶ Ibidem, p. 56.

⁶⁷ Ibidem, p. 56-57.

⁶⁸ Ibidem, p. 48, 52.

în privința limbii române⁶⁹. Contactul cu cartea românească din celelalte provincii și această nouă experiență avea să se regăsească în proiectele sale didactice de mai târziu. Prezența sa în această comisie nu trebuie să surprindă pe nimeni - preotul Samuil Andrievici era deja un nume. Așa se explică faptul că atunci când guvernatorul Bucovinei și Consistoriul ortodox au primit înștiințarea Ministerului central de învățământ că s-a aprobat înființarea catedrei de Limba și literatura română, la 6 septembrie 1848, un posibil candidat spre care s-a orientat comisia a fost el. După cum se știe, limbii române i s-au rezervat în școală 4 ore pe săptămână; disciplina avea să fie predată în Institutul teologic, în liceu, în gimnaziu și în Preparandia din Cernăuți, instruirea învățătorilor fiind asigurată de Școala normală deschisă în 1848. În cadrul învățământului reorganizat, Liceului/Institut de studii filosofice de trei ani i s-a mai adăugat un an în program, prin unificare cu gimnaziul devenind Gimnaziul Superior de opt ani. Statistic, la 1850, în provincie funcționau 26 de școli, iar în 1865, 104, liceul din Suceava (1860), cel din Cernăuți (1862), alături de gimnaziul și liceul deschis la 1808. Din 23 februarie 1850, controlul rețelei școlare a trecut sub autoritatea Consistoriului ortodox.

Consistoriul ortodox, având în vedere spiritul său întreprinzător, tenace i-a propus misiunea de dascăl la catedra nou înființată în cadrul liceului din Cernăuți. În urma deciziei din 9 ianuarie 1849, s-au înscris în concurs teologiei Teoctist Blajevici, Vasile Ianovici, Ilarion Hacman, Porfirie Dimitroviță și Samuil Andrievici. Acesta din urmă însă, prin scrisoarea din 1/13 ianuarie 1849, s-a retras din concurs, postul fiind ocupat de Aron Pumnul, care tocmai venise la Cernăuți.

Rămas la Ceahor, Samuil s-a dedicat unei priorități naționale stringentă pentru românii din Bucovina: elaborarea de manuale în limba română. Deși nu deținea o diplomă de pedagog, dar nici nu era străin de noțiunile pedagogiei, pentru că și le însușise în cadrul cursurilor de teologie⁷⁰, el a „înzestrat școala primară românească din Bucovina cu cele dintâi cărți de citire, cărți pe care le-a retipărit în mai multe edițiuni și care au fost hrana sufletească a generației de elevi de la 1850 până după 1880”, metodici destinate învățătorilor și manuale destinate elevilor⁷¹.

Manualele semnate de Andrievici sunt, în cea mai mare parte, traduceri după manualele din epocă ori adaptări în care autorul și-a relevat meșteșugul didactic cu un efort considerabil la nivel metodic și filologic.

⁶⁹ Vasile Găină, *Arhiepiscopul și Mitropolitul dr. Silvestru Morariu Andrievici, întemeietorul și primul protector al „Candelei”* în „Candela”, 26/1907 (și extras), p.414

⁷⁰ Iosif Antohi, *op.cit.*, p.214

⁷¹ George Tofan, *Scurt istoric al dezvoltării literaturii române în Bucovina*, mss. nr. 1432/64 (în muzeul Institutului Științelor Pedagogice din București) p. 393. citat la Iosif Antohi, *Din istoria pedagogiei române, vol. III, Culegere de studii*, EDP București, 1967, p. 214.

Andrievici, prin intermediul pastorației, cunoscând nevoile poporului său, nu și-a restrâns apostolatul oficiind doar liturghia și serviciile cerute de datini, ci a înțeles că ființa și identitatea unui popor, expus la diverse privațiuni într-un imperiu mozaicat, nu pot fi salvate decât numai prin carte. Considerând că „îndrumarea copiilor de școală” trebuie să aibă drept scop construirea unor „oameni cu o cugetare dreaptă, hotărâtă, grabnică”⁷², autorul preocupat de idei novatoare nu s-a lăsat constrâns de legislația imperială care „limita activitatea creatoare a autorilor de manuale”⁷³, hotărând categoric că „învățătorii din școlile primare să urmeze prevederile forurilor de învățământ, să respecte normele școlare existente”⁷⁴.

Având în vedere manualele sale, „scrise conform științei pedagogice”, înțelegând cât de importantă este această „hrană sufletească”⁷⁵, muncă pe care „a făcut-o cu deosebită pricepere și cu o superioară înțelegere a trebuințelor școlii românești din acea vreme”⁷⁶, într-o formulare inspirată, George Tofan a spus că Silvestru Morariu Andrievici este „părinte al literaturii din Bucovina”, autorul ale cărui cărți s-au bucurat de o circulație deosebită în epocă⁷⁷, fiind gratulat de către ziarul austriac „Der Osten” drept „fondator al cărții școlare din Bucovina”⁷⁸.

Samuil Andrievici a elaborat trei metodici: 2 pentru învățarea, cunoașterea și formarea deprinderilor fundamentale de calcul aritmetic⁷⁹ și una - lipsește originalul - cu referire la deprinderea scrisului-cititului⁸⁰. Cele 2 metodici de aritmetică tipărite la Viena în 1856 și 1858, prima pentru calculul mental („calculaciunii în capu”), în 201 pagini, era destinată învățătorilor și aspiranților la postul de învățător, iar a 2-a, în 229 de pagini, se ocupă de calculul cu cifre.

Ambele metodici sunt traduceri după lucrări germane. Pedagogul traducător, în introducerea a subliniat importanța matematicii, atât în viața practică cât și pentru „spirit”, afirmând că exercițiile aritmetice țin în tonus memoria⁸¹. În lucrările amintite, influențat în terminologie de curentul

⁷² Olga Cudalbu-Slușanschi, *Opera didactică a mitropolitului Silvestru Morariu* în „Revista de Pedagogie”, Cernăuți, VII, caietul II, 1937, p. 115

⁷³ Iosif Antohi, *op. cit.*, p. 211. Vezi despre tipărirea manualelor școlare în Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 323-327.

⁷⁴ Iosif Antohi, *op. cit.*, p. 229

⁷⁵ *Mihai Eminescu la Bucovina*. . . p. 110.

⁷⁶ George Tofan, *op. cit.*, p. 396.

⁷⁷ George Tofan, *op. cit.*, p. 392; Mircea Grigorovița, *Pedagogi din Bucovina*, în „AB”, VII, 2/2001, p. 302-318.

⁷⁸ *Mitropolitul Morariu Andrievici*, în „Der Osten”, reprodus în „Timpul”, nr. 19, martie 1880, în *Mihai Eminescu, Opere, vol. XII*, 1980, p. 86.

⁷⁹ Iacobescu, *op. cit.*, p. 161.

⁸⁰ Iosif Antohi, *op. cit.*, p. 211.

⁸¹ *Ibidem*, p. 212.

pumnulist, autorul a accentuat câteva repere absolut necesare în deprinderea științei cifrelor: intuiția, memorizarea, pregătirea asiduă, responsabilă a învățătorului, clarificarea unor problematici, predarea graduală, jocul, perspicacitatea⁸². De câteva indicații necesare învățătorilor, Andrievici s-a îngrijit și în lucrarea comprimată în 85 de pagini, *Elementarium spre întrebuințare în școlile poporene* (1858). Prima parte, din cele patru câte sunt în cuprins, este elaborată cu litere „civile/cetățene”, latine.

Autorul, receptiv la trecerea de la scrierea cu litere slavone la cea cu litere latine practică în Principate⁸³, nu a întârziat să așeze în lucrările sale „semnele limbii”/literele în spiritul vremii, utilizând în elaborarea manualelor principiile metodicii lui Pestalozzi într-o vreme când termenii științifici încă nu s-au fixat în limbajul românesc și a trebuit să se găsească sinonime și nuanțe cât mai potrivite⁸⁴. Pedagogul a subliniat necesitatea accentuării „sonanțelor și consonanțelor” după sunetul natural: a, b, d, g, iar nu în varianta az, buchi, vide etc.”, propunând, metodic, mai întâi învățarea literelor mici, apoi a „literelor celor mari” și apoi trecerea la exerciții, „îndeletniciri” cu toate literele alfabetului.

După aceste precizări, pe parcursul celor 81 de pagini ale lucrării menționate, lecturile aferente au în vedere diferite cunoștințe: cuvinte referitoare la părțile anatomice umane, despre simțuri, mediu, casă, mobilier, îmbrăcăminte, despre elemente din natură etc. În părțile următoare ale manualului, scrise cu litere „civile”, autorul a înserat „istorioare care sunt de folos spre deșteptarea și cultivarea simțurilor morale”, scurte „parabole privind bunătatea lui Dumnezeu”, după cum și câteva noțiuni de ortoepie și ortografie. Remarcabil în cuprinsul istorioarelor, pentru substanța morală și pentru limba românească nealterată e textul intitulat *Onorează bătrânețile*⁸⁵. Paginile din partea finală a manualului, elaborate cu litere cursive, cuprind câteva „regule scolastice”, versificate. În cele 12 strofe e cuprinsă „regula vieții pentru copii”, urmată de „faptele îndurării trupești și sufletești”, care nu numai la nivel prozodic, ci și prin accentele sociale discret ascunse în subtext au ceva din muzicalitatea „Psaltirii” lui Dosoftei. Dincolo de aceste „metodici”, producția sa a înregistrat un însemnat număr de cărți de citire („legendarii”).

După lucrarea sa de început, *Iconoghiar în trebuința copiilor de școală* din 1841, lucrare, din păcate neidentificată în biblioteci, de o deosebită primire s-a bucurat *Micul Comenie pentru înțeaia clasă a școlilor poporene*⁸⁶, (Viena, 1851, cu reeditare în 1854 și 1860). Manual

⁸² Ibidem.

⁸³ Idem, p. 216.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem, p. 217.

⁸⁶ Ibidem, p. 214-215.

bilingv de mare circulație, elaborat cu scopul deprinderii limbii germane de către elevii români, construit după modelul manualului *Vestibulum*, scris de către Comenius în două limbi, cu scopul „învățării rădăcinilor limbii” latine. *Micul Comenie*, deși a fost cotate ca o lucrare avansată față de manualele semnate de Felbiger ori Anton de Marki, nu s-a dovedit foarte eficient în procesul educațional, din cauza densității conținutului, greu de asimilat pentru elevii începători, întocmai ca *Vestibulum* căruia i s-au făcut aceleași observații la Amsterdam. În Mica enciclopedie școlară, utilizată în Bucovina și Transilvania, elaborată pe principiul lui Pestalozzi, care se încheie cu un paragraf intitulat *Despre bunătatea ziditorului* și cu diverse „sentințe și convorbiri”⁸⁷, în opinia pedagogului Iosif Antohi, Andrievici trebuie remarcat și pentru știința de a interfera teoriile lui Comenius și Pestalozzi⁸⁸.

În 1850, Samuil a tipărit la Viena lucrarea *Aritmetica pentru a doua și a treia clasă a școalelor naționale din Bucovina. Din compunerea germană a lui Francisc Mocnic*, o traducere destinată învățătorilor. Lucrarea, în varianta Andrievici, utilizează termenii „unitate, zecime, zăcariu”, în loc de „unișoară, zecișoară”, devansând atât la nivel de metodă, cât și la nivel filologic lucrarea similară a lui Gheorghe Șincai⁸⁹. Dar importanța scrierilor pedagogului de la Ceahor stă mai ales în *Legendariile* sale.

Cartea de citire sau legendariul românesc pentru înțea clasă a școalelor poporene (Viena 1854, 109 pagini), destinată învățării scrisului și cititului, constituindu-se într-un corpus de lecturi bine gândit, se înfățișa astfel: „1. Naraciuni de'n istoria naturală; 2. Naraciuni morale și 3. Regule și învățături despre petrecerea în viața cea de toate zilele”. Erau descrise diferite anotimpuri, exemplare din flora locală și exotice și din faună, și se făceau referiri asupra omului⁹⁰.

Originalitatea *Legendariului* este evidențiată în partea a 2-a. În narațiunile morale bogate în elemente autohtone. În cuprinsul acestora sunt amintite nume locale, seceta din 1848, episodul înaintării trupelor țariste spre Transilvania și Ungaria etc. O izbândă în acel context este bucată *Cozma bucovineanul*⁹¹.

Narațiunile incluse în lucrare indică nu numai un moralist care se raportează la religie, ci și un spirit realist ancorat în prezent, care nu se eschivează să pună în pagină aspecte negative din viața cotidiană (vezi *Viclenia aduce la*

⁸⁷ Ibidem, *op. cit.*, p. 215-216; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice române*, EDP, București 1975, p. 257.

⁸⁸ Iosif Antohi, *op. cit.*, p. 215.

⁸⁹ Seria aritmeticilor a fost îmbogățită prin *Aritmetica pentru școlile satești* (140 p.), apărută la Viena în 1865 și reeditată la 1868.

⁹⁰ Ibidem, p. 219.

⁹¹ Silvestru Morariu Andrievici, *Cartea de citire sau lepturariu românesc pentru înțea clasă a școlilor poporane*, p. 35-43.

rușine, Avutul și săracul, Nesațiul aduce moartea, ori a lămuri efectele benefice ale unor întreprinderi practice (*Sănătatea e avuție mare, Sărguința aduce pricopseală*)⁹².

Greutatea valorică a construcției acestei lucrări stă și în *Regulile școlastice* (concentrate în subtitlurile *Petrecerea înainte de școală și Petrecerea în școală* urmate de instrucțiuni cu referire la timpul de după programul școlii – în biserică, familie și mediu social, cât și în *Decalogul spre păstrarea sănătății*, realizate prin versificare. După tipărire, pentru că manualul era obositor pentru elevi, reformulându-și viziunea, autorul a transferat câteva pagini în viitorul manual destinat clasei a II-a⁹³.

Cu privire la acest gen de literatură, Ion Pop Reteganul, în cuprinsul studiului *Tipul legendarelor noastre* (1884) a concluzionat că *Legendariul* lui Andrievici „are meritul de a fi prima carte românească în felul său, și că astfel luată e, respectiv foarte bună”⁹⁴, deși i s-a imputat lipsa informațiilor de geografie și istorie și a unor texte lirice. Reproșurile, în parte îndreptățite, au primit în timp o replică autorizată prin George Tofan care a explicat argumentat deficiențele semnalate⁹⁵.

În 1855 Andrievici a tipărit la Viena noul manual: *Carte de citire sau Legendariu românesc pentru a doua clasă a școalelor poporane*. Partea I, în capitolul intitulat *Economia elementară*, cuprinde cunoștințe și sfaturi practice cu trimiteri la activități agrare diverse, inclusiv asupra unor manopere practice care puteau înlesni dobândirea unor venituri – fabricarea zahărului, fabricarea berii, morăritul, cărămidăria, munca în saline etc. Sub titlul *Descrieri, narațiuni și învățături folositoare*, în a II-a parte a *Legendariului*, e reunită o diversitate de cunoștințe referitoare la geografia și istoria Austriei, la care se adaugă un număr de povestiri pe teme variate, construite în forme accesibile, pline de vioiciune, urmate, în final, de o serie de „parimii pentru viața practică” (în 22 de pagini din cele 160 ale cărții). Unele dintre acestea, privite atent, stau în vecinătatea celebrei culegeri *Povestea vorbei* a rapsodului psalt Anton Pann.

Următorul manual, cu un cuprins inedit, destinat clasei a III-a, bine primit în epocă, editat la 1855, cu ediții în 1866, 1868, reluat în 1873 sub titlul *Carte de citire sau lecturarium românesc*, tipărit în cea mai mare

⁹² În cuprinsul narațiunilor *Rugăciunea unui copil, Dumnezeu vede toate ori Bunul și nepotul*, autorul include nume din mediul familiar și familial: Maranda, preotul Gheorghe, Pavel, Varvara, Pătruță (vezi Silvestru Morariu Andrievici, *op. cit.*, 35, 37, 43); autorul a folosit și câteva cuvinte specifice graiului moldovenesc: vioșie, zărzărele, a prăși, prisăcar, hâtru, ghidușii ș. a. pe care Ion Pop Reteganul le privește cu reținere, dovedind că nu stăpâna formele regionaliste (apud Iosif Antohi, *op. cit.*, p. 222).

⁹³ Ibidem

⁹⁴ Ion Pop Reteganul, *Tipul Legendarelor noastre*, în „Foaia Școlastică”, an. II (1884), p. 243, 269.

⁹⁵ George Tofan, *op. cit.*, p. 356-357.

parte cu litere latine, a lăsat peste timp deschisă o dilemă – absența literaturii române culte, atât proza cât și poezia și chiar a rugăciunilor, însă, în noul *Legendariu pentru clasa a III-a* – după ce în *Legendariu pentru clasa a II-a* a rezervat cunoștințe despre Austria –, după tratarea din prima parte, asemănătoare cu capitolul *Economia elementară* din manualul pentru clasa a II-a, în partea a 2-a, pe 20 de pagini din cele 50 câte sunt cuprinse în lucrare, pedagogul a inserat interesante lecturi referitoare la provinciile românești Bucovina și Transilvania. Ajuns în pragul cetății Sucevei autorul a notat: „Suceava nu este astăzi ce era odinioară. Acolo reședeau principii țării și din urieșele ziduri vechi au rămas acum numai dărâmturi”⁹⁶; iar când privirea i se îndreaptă spre Transilvania, parcă într-un gând cu Bălcescu, autorul constata cu amărăciune că, deși „locuitorii cei mai vechi și cei mai numeroși în Transilvania sunt români”, și că „românii au toți aceleași datine, același port, aceeași limbă”, Ardealul „este cuibul aurului pentru toată Austria”⁹⁷. După aceste reflecții, interesante sunt *Narațiunile folositoare* cu conținut divers. urmate de un număr de *Parimii poporene* anexe, obișnuite în arhitectura manualelor lui Andrievici.

În ultimul *Legendar – Cartea de citire sau Legendariul românesc pentru clasa a noua a școalelor poporane* (205 pagini, cu ediții în 1860, 1862, 1869), tipărit la Viena în 1856, cunoștințele sunt mai bogate și mai variate; în cele cinci părți ale manualului, elevului i se puneau la îndemână noțiuni de astronomie, meteorologie, geografie, narațiuni morale, reguli practice și paremii. În privința cunoștințelor de astronomie, potrivit pentru curiozitatea elevilor este următorul fragment: „Emanuil, fiul lui Costea bucovineanul, se bucura foarte de vederea steluțelor cerești. El se scula dimineața să vadă răsăritul soarelui, iar spre seară se suia pe deal să urmărească unde apune și încotro se duce acest luminătoriu mare care luminează și încălzește pământul. Adeseori ieșea Emanuil seara afară, și căuta cu uimire și cu desfătare sufletească la luna cea măreață și la nenumăratele stele care lucesc una de alta mai plăcut și mai frumos în depărtările cerului”; iar pentru a stimula imaginația copiilor în privința distanțelor astronomice interplanetare, elocvent este acest fragment: „De ar împușca oare-cine de pe Soare de-n tun spre planeti, și de ar merge plumbul zi și noapte, tot cu aceeași repeziciune, cu care se pornește de’n tun, apoi ar ajunge plumbul la Mercuriu în 10 ani, la Vinere sau pe Luceafărul de dimineață în 18 ani, pe Pământ ar ajunge în 25 ani, pe planetul Martie în 38 de ani, la Joie în 130 de ani, la Saturn de abia în 238 de ani, iar la Uran tocmai în 479 de ani! După aceasta poate să-și închipuie fie-cine mărimea depărtărilor cerești.”⁹⁸

⁹⁶ Samuil Andrievici, *Carte de citire sau Legendariu românesc pentru a treia clasă a școalelor poporene*, Viena, 1869, p. 74.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 83.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 74

Capitolul rezervat geografiei cuprinde cunoștințe despre diferite continente și state. În referințe au intrat India, China, Persia, America, Australia, diferite orașe și locuitori din diverse puncte ale planetei. În *Naraciunile și asemănările morale* sunt cuprinse îndemnuri religioase și povestiri moralizatoare, iar în *Regulile practice* din partea finală a manualului, învățături despre conduită, sănătate și muncă, autorul recomandând pentru echilibrul vieții o terapie simplă: „De voim să păstrăm sănătatea noastră, trebuie să ne nutrim trupul nostru cu mâncare și băutură și să-l împuțernicim prin mișcare și repaus; cea mai bună mișcare este lucrul, și cel mai bun repaus este somnul”⁹⁹. În ediția din 1869, a fost inclus un nou capitol intitulat: *Unele din știința naturii*. În cele 100 de pagini ale lucrării, autorul a inserat diferite noțiuni și termeni cu utilizare în domeniul științelor moderne: termometru, barometru, telegraf, electricitate, „feritorul de fulger”, mașina cu aburi, busola, sau s-a arătat preocupat de unele elemente de care se ocupă fizica și chimia (aur, argint, mercur) ori anatomia, biologia (circulația sângvină, nutrirea etc.), informațiile fiind însoțite de câteva ilustrații.

Spre exemplu, despre valoarea oxigenului din natură, pedagogul a scris: „Fără de aer nu am auzi așadar graiul oamenilor, țipătul paserelor, cântarea alăutelor, sunetul campanelelor, șuierul vântului și strigătul vietăților. Fără de aer nu am avea roua cea răcoritoare, nici ploaia cea mai folositoare. Fără de aer ar fi pământul pretutindeni ca o baltă mlăștinoasă și nu ar crește nici holde, nici iarbă, nici flori bine mirositoare”¹⁰⁰. În acest ultim *Legendariu* autorul a folosit scrierea civilă în primele 3 părți, chirilica în partea a IV-a și scrierea cu litere latine în partea finală¹⁰¹, iar în lucrarea *Die Lautirmethode oder Anleitung zur Erlernung des ersten Unterrichtes mit Benutzung von 12 Wandtafeln (Metoda silabisirii sau introducerea pentru învățarea primelor elemente cu folosirea a 12 table de perete)*, menționată între titlurile semnate de Andrievici¹⁰² – neidentificată în vreo bibliotecă – Olga Slușanschi a presupus că pedagogul Bucovinei s-a ocupat tot de deprinderea scrisului și cititului, probabil utilizând schema din celelalte elaborări.¹⁰³ S-a remarcat că, pe parcursul întregii producții didactice, Andrievici a făcut un efort deosebit în privința înlocuirii unor forme populare și regionale cu formele limbii literare, utilizând expresii vii, plastice, atractive, subliniind importanța neologizării (roditor-productiv, străin-peregrin, prieten-amic, cinstit – onorabil, negoaște-afaceri etc.) cât și simplificarea limbii prin înlocuirea unor cuvinte dificile prin altele simple (preferință – întietate, a inculpa – a osândi etc.), în structurarea „legendarelor”

⁹⁹ *Ibidem*

¹⁰⁰ Iosif Antohi, *op. cit.*, p.227

¹⁰¹ Vasile Găină, *op. cit.*, p. 420.

¹⁰² O. Cudalbu-Slușanschi, *op. cit.*, p.115

¹⁰³ Iosif Antohi, *op. cit.*, p.224

folosind cu succes „prezentarea concentrică, comeniană”¹⁰⁴, contribuția sa pe tărâm didactic-pedagogic rămânând pilduitoare peste timp, mai cu seamă că până la apariția lucrărilor sale nu exista nici un manual românesc în școlile primare din Bucovina.

Fiind chemat la slujirea Bisericii, conștient că numai limba maternă „este unica limbă care străbate de-a dreptul până la inimă” (vezi prefața la *Învățătura ortodoxă*, pagina 3), Silvestru Morariu Andrievici, „pătruns de dorul de a vedea pe români cultivându-se în graiul național”¹⁰⁵, nu s-a limitat numai la alcătuirea lucrărilor didactice-laice din care s-au nutrit timp de trei decenii generații de elevi, ci a construit și o serie de 12 scrieri cu profil didactic religios¹⁰⁶, după cum și un număr de lucrări cu destinație eclesiastică, interesante deopotrivă pentru teologi, pedagogi și filologi, precum, peste munți, „începător a toate” (Ioan Slavici), mitropolitul Transilvaniei, Andrei Șaguna¹⁰⁷

După ce la 1848 a tipărit *Cuvântare spre mângâierea și îmbărbătarea norodului certat prin secetă, lăcustă, război și holeră* (8 pagini), Andrievici a pus la dispoziția clericilor prima carte de predici din Bucovina, *Cuvântări bisericești pentru toate duminicile și sărbătorile de peste an, după Tâlcul Evangheliilor și învățătura unia, sfintei, sobornicești și apostolești Biserice a resăritului compuse de Samuil Andrievici, parohul satului Ceahor în drepteredincioasa Eparhie a Bucovinei și cu Buna cuvântare a preasfințitului Episcop diecesan D. D. Evghenie Hacman, comtur al ordinului Francisc Iosif I*. Tipărite, Cernăuți, la Johann Eckhard și Fiul, 1860; p. VI). (1860, Cernăuți, 321 de pagini). Tipărită cu binecuvântarea lui Eugenie Hacman, această lucrare omiletică s-a scris nu numai în vederea tâlcuirii textelor evanghelice, ci și pentru a preîntâmpina „întunecimea neștiinței în rătăcirea superstițiilor și în scârba deprinderilor rele”¹⁰⁸. Lucrarea se deschide cu următoarele cuvinte: „Încredințând acest mănunchi al ostanelilor mele cuvântătoriale onoraverului public bisericesc, adaug umilinta rugămintea, să fiu judecat mai mult despre dorința inimii mele, decât după deplinătatea lucrului, căci cunoscut este ficcăruia păstor sufletesc, că mai ales un preot de sat, carele petrece întru neîncetate lupte cu lipsele materiale, este lipsit și de îndemânări spre ocupăciuni literare.

Pe când alți scriitori profani înoată întru mulțimea izvoarelor ajutoriale și scriu în liniște prin lăcuințe luminoase, este preotul de păstorie lipsit și de cele mai nevoincioase cărți, și scrie ziua, nu întru îndămânările locuințelor

¹⁰⁴ I. G. Sbiara, *Mișcări literare la românii din Bucovina*, Oradea Mare, 1890, p. 12.

¹⁰⁵ Iosif Antohi, *op. cit.*, p. 227.

¹⁰⁶ Elena Macavei, *Andrei baron de Șaguna și misionarismul său, cultural și educațional*, în „Tribuna Învățămantului”, nr. 981-982, 12-18 ianuarie 2009, p. 13.

¹⁰⁷ Vezi „Prefața” lucrării.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. VI

separate, ci în strigătul cel asurzitoriu al pruncilor; iar noaptea: nu la două făclii de mili, ci pre adese numai la un căpețel de luminărică”¹⁰⁹

În același an a tipărit *Liturgica care cuprinde scurte tâlcuiri ale rândurilor liturgice după tipicul Bisericii dreptcredincioase a Răsăritului* (Cernăuți, 1860, 113 pagini). Apoi, în ordine cronologică, *Învățătura ortodoxă din religiune* (trei tomuri – *Dogmatica generală*, Viena, 1862, 166 pagini; *Dogmatica specială*, Viena 1862, 162 pagini și *Morala*, Viena, 1864, 112 pagini, destinate claselor superioare de gimnaziu, urmate de istorii biblice, catehisme, predici, articole canonice, rugăciuni. Reproducem acest fragment relevant: „Creștinul este dator de a iubi națiunea sa, ca pe familia sa, ca pe sine însuși, pentru ca el, ca ins, este un mădular al corpului național. Creștinul e dator a conlucra la dezvoltarea și înflorirea națiunii sale, că din fructele cele spirituale și materiale ce se vor înmulți pe pomul națiunii se va îndulci și el, ca un fiu al ei. Creștinul e dator a cruța și a păstra datinile și deprinderile părintești ale națiunii sale, care și de creștinătate nu s-au stricat, ci s-au consfințit. Creștinul e dator a iubi, a cultiva și a se folosi de limba națiunii sale în folosul culturii și al dezvoltării proprii. Creștinul e dator a lua parte la soarta națiunii sale și a-i sprijini institutele spre binele ei...”¹¹⁰

Activitatea de până acum, jertfelnic desfășurată, a determinat Consistoriul episcopal să-i recunoască meritele și să-l promoveze în rosturi mai înalte în Biserică.

CERNĂUȚI – CHEMĂRI ȘI ÎMPLINIRI

Chemat să colaboreze la redactarea „Calendarul pentru Bucovina”¹¹¹, iar apoi încredințându-i-se redactarea acestuia, preotul Samuil Andrievici, datorită zestreii sale intelectuale se recomanda ca unul din cei mai pregătiți clerici ai vremii sale. De pe această poziție, în scurt timp a reușit să adune în juru-i puțină intelectualitate bucovineană, care i-au încredințat spre publicare pagini cu audiență în popor.¹¹²

La 1862, Samuil Andrievici a acceptat, la propunerea episcopului Eugeniu Hacman, postul de referent auxiliar în Consistoriu, funcționând în același timp și ca profesor de cântare melodică și tipic la seminarul clerical

¹⁰⁹ Samuil Morariu Andrievici, *Învățătura ortodoxă din religiune*, Viena, 1864, p. 199, *Morala*, paragraful 143, punctul 4,

¹¹⁰ Vasile Schipor, *Probleme ale cultivării limbii române în Calendarele românești din Bucovina (1809-1918)*, în „AB”, an I, 2/1994 p. 318).

¹¹¹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 121

¹¹² Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina 1862-1942 la 80 de ani, istoric și realizări*, Cernăuți, 1943, p. 1-13.

diecezan și Școala de cantori bisericești din Cernăuți. Odată făcut pasul acesta și după ce la 6 iulie 1866 a fost numit consilier consistorial salarizat, preotul Andrievici a devenit tot mai cunoscut. În 1864, un grup de intelectuali bucovineni, discutând despre posibilitățile de editare a unui ziar care ar fi trebuit să se numească „Steaua Bucovinei”, în privința conducerii s-a orientat spre Samuil Andrievici sau Veniamin Iliuț, dar proiectul a rămas nerealizat, din cauza poziției pe care a adoptat-o, de a nu implica clerul în lupta politică. Poziția aceasta convenea episcopului Eugeniu Hacman care, în fața pretențiilor rutene, dar și a noilor politicieni români, era în căutarea unor soluții de a apăra existența eparhiei bucovinene și a independenței sale.

În acest timp, de o mare însemnătate pentru dezvoltarea culturală a românilor bucovineni, a fost înființarea „Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”¹¹³. Societatea, prin care s-a rupt o barieră importantă în privința emancipării românești a luat ființă la 19 aprilie / 1 mai 1862 sub denumirea de „Reuniunea Română de Leptură”¹¹⁴, transformată prin înalta rezoluție împăratească din 6 mai 1864, în „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”.

Cu prilejul inaugurării, Alexandru Hurmuzachi a rostit un cuvânt festiv subliniind cu fermitate că „știința este putere” și „cultura este viață”, că e nevoie de „conștiință de sine”, pentru a nu ne pierde „în noianul unei mulțimi necaracterizate de indivizi”, „să nu încetăm a fi români”; vorbitorul arăta cu această ocazie că scopul reuniunii constă într-o „viață morală și de cultură”, „de propășire înțeleșuală, în scop de pace și înfrățire”, „să nutrim și să îndulcim viața noastră morală”, „viața noastră de români în limba, datina și legea părinților noștri”¹¹⁵. Prin societatea înființată, dintr-un instinct național, împotriva politicii de deznaționalizare¹¹⁶, precum prin Asociația pentru Cultura și Literatura Poporului Român (ASTRA) din Sibiu, se refăceau legăturile de prietenie între românii din Bucovina și celelalte provincii.

Societatea, importantă prin „baza ei populară pe care s-a clădit inițiativa benevolă și generozitatea individului” cu resurse în „sprijinul și jertfa unei populații românești de sub o jumătate de milion”¹¹⁷, a fost, în sublinierea lui Grigore Nandriș, „cea mai nobilă ctitorie ce a lăsat-o țara”

¹¹³ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918. în legătură cu evoluția culturală și politică*, Ediția a II-a, Ed. Alexandru cel Bun, Cernăuți, 1996, p. 116.

¹¹⁴ Ibidem, p. 6-7.

¹¹⁵ Ibidem, p. 3.

¹¹⁶ Grigore Nandriș, *Din istoricul Societății pentru Cultură. Centenarul, Cernăuți 1862-1962*, New York, Basarabia și Bucovina, Ed. Societății pentru Cultura și Literatura Română din Străinătate, Londra, 1962, p. 16.

¹¹⁷ Ibidem.

noastre familia Hurmuzachi (...), o cetate de rezistență națională prin cultură”, „maica tuturor societăților culturale din Bucovina”¹¹⁸.

Cărturar cu vocație de pedagog, Silvestru Morariu Andrievici nu putea fi în afara acestei instituții. Fiind membru în Comitetul Societății, a ocupat funcția de vicepreședinte, alături de Gheorghe Hurmuzachi, președinte și Mihai Calinescu, secretar, între 1874 și 1879. În timpul acestui mandat, buna gospodărire a fondurilor Societății, după o perioadă de stagnare, a dus la creșterea mijloacelor financiare la 16. 500 fl în imobile, 500 fl. în obligațiuni și 7290 fl. disponibili. Biblioteca Societății și-a mărit numărul de unități: de la 665 fascicole și 2005 volume la 2191 volume, 2290 tomuri și 772 fascicole. Implicat în activitatea societății, Samuil Andrievici a propus revizuirea „*Lepturarelor*” lui Aron Pumnul, iar Societatea, în temeiul statutului din 1869, a întreprins pașii necesari pentru respectarea limbii române la nou înființata Universitate din Cernăuți. Tot acum, cu aprobarea Ministerului, s-a trecut la prelucrarea manualelor folosite în învățământul bucovinean. Prin comisia desemnată, au fost difuzate 16 manuale care s-au folosit în școlile primare din Bucovina și din Ardeal și mai târziu, în calitate de mitropolit, Samuil Andrievici a acordat o deosebită atenție Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Pe același fâgaș, odată cu apariția la 12 iulie 1878 a jurnalului bilunar „*Amicul poporului*”, organ și proprietate a Societății pentru lățirea de cunoștințe folositoare între poporul de la țară în Bucovina”, editorul Samuil Silvestru Andrievici, a reușit să închege un colectiv redacțional format din clerici și mireni, împărțâșind prin paginile lui cele mai noi soluții pentru dezvoltarea satelor bucovinene¹¹⁹.

În exercițiul de referent auxiliar în cadrul Consistoriului episcopal și profesor la Seminarul Clerical și la Școala de cântăreți, preotul Samuil Andrievici a sesizat cu ce greutate se confruntă acest segment de învățământ, datorită lipsei manualelor, asumându-și după experiența de la Ceahor, împlinirea acestei necesități.

Astfel, a elaborat *Micul Catehis*, scris „pentru tinerimea ortodoxă din clasele I-II ale școalei naționale din Bucovina”, apărut în două ediții, în prima cu litere chirilice (Viena, 1865) și într-a doua cu litere latine (Viena, 1889); lucrarea, reluată și completată pentru clasa a treia, cu aceeași utilizare de alfabet a mai cunoscut două ediții în 1865 și 1890. În volumul consacrat moralei (1864), din trilogia amintită (*Învățătura ortodoxă din religieune*), ca de altfel în aproape toate traducerile, adaptările și „compunerile” semnatarului, permanent atent la importanța limbii, sunt de reținut termenii

¹¹⁸ Cocuz V. Ioan; Hulubei Matei, *Presa românească în Bucovina 1809-1944*, Suceava, 1991, p. 29.

¹¹⁹ Samuil Morariu Andrievici, *op.cit.*, p.199

științifici utilizați – actuali și azi –, expresiile noi, moderne: pozitiv, filosofic, teorie, real, principiu, a aparține, absolut, etern, cetățean, universal, libertate, motive, perfecțiune, obligații, oficii, propriu, străin, imputație, înțeles, corespunzător, plăcut, mod intensiv, necredință, apostazie, extensiv, act, afirmativ, indiferentism, hulă, eres, speranță, disperare, încredere, amoare (amor), calitate, venerare, rațiune, celălalt, făptură, cult, adevărire, întrene/estrene, servit, specie, public, parte, reversă, prisos, stricăciune, folos, sinceritate, facultate, memorie, simț, voință, fantezie, înțeles, animal, cumpătare, bărbăție, fundamental, condiționat, brutalitate, patimă, amorțeală, sclavie, pământean, organism, (stare)materială, negativ, negație /afirmație, total, parțial, cumplit, succesiv, executare, lăsare, presine (formă pentru prin sine), societate, organ, a se opri, spălare, caz, pătură, grație, cuminecare, euharistie, moarte, a induce, măsură, sângeină, alegere, asigurare, individual, a încerca, chemare, îmbrăcat, înzestrat, corp activitate, fiecare, cutare, putere, a conferi, judecată, a deveni, greutăți, corespunde, temei, bunuri materiale, răutăți, cuviincios, scopuri oneste, simțăminte, viețuire, estetic, ură, nobil, contra, religiozitate, moralitate, emulație, se cuvine, a îmbrățișa, nereziprocity, generale, speciale ș. a. Interesantă este în acest tratat de morală creștină scris cu litere combinate, slavone și latine (preponderent slavone), transmiterea unor noțiuni cu impact deosebit: Dumnezeu, Domnul, adevărul, minciuna, materia, mintea, aproapele, țara, medic, avocat, etc. toate redactate cu literă latină.

Volumul amintit consacrat moralei, intitulat *Învățătura ortodoxă din Religiunea creștinească a unei sfințitei, catolice și apostolice Biserici a Răsăritului, pentru clasele superioare ale gimnaziului; cartea III Învățătură morală compusă de Samuil Andrievici, parohul satului Ceahor în Bucovina*, Viena 1864 (203 pagini) nu e departe de scrierile actuale în specialitate. În afara termenilor inventariați și de cele câteva fragmente de referință din literatura universală, surprinzătoare este paralela între porunca a cincea din Decalog (Deuteronom, V) și fragmentul din Iliada 30, 17, cât și locurile în care autorul se pronunță asupra importanței limbii naționale¹²⁰.

În 1865 Andrievici a publicat la Viena *Epistoliile și Evangheliile pe toate Duminicile și sărbătorile de peste an cu deduceri și aplicări, compuse pentru a treia clasă poporană*¹²¹, o lucrare cu o scriitură modernă, originală, accesibilă și foarte prețuită de copii. În același an, tot la Viena, tipărește *Catehism mic pentru tinerimea ortodoxă din I-a și II-a clasă a școlilor naționale din Bucovina*¹²², reluat în 1892, cu alfabet latin, urmat de *Micul Catehis carele cuprinde învățătură creștinească despre dogmele Bisericii dreptcredincioase*

¹²⁰ N. R. Păunaș, *op. cit.*, în p. 2.

¹²¹ Dimitrie Dan, *Rolul preoțimii în menținerea românismului de la robirea (1775) la dezrobire Bucovinei (1918)*, 1925, p. 13.

¹²² *Ibidem*.

a Răsăritului, pentru a III-a clasă a școalelor poporene¹²³, reluat în 1890 în scriere cu litere latine.

Biblia a fost sintetizată sub forma unui chestionar în lucrarea *Prescurtare din istoria sfântă a Testamentului vechiu și cel nou, cu aplicări din învățătura Bisericii dreptcredincioase a Răsăritului pentru a II-a clasă a școalelor poporane*¹²⁴ (Viena, 1865, 97 pagini). Lucrarea, extinsă în 282 pagini a fost reeditată în 1865, apoi în 1886 și 1890, cu litere latine. Într-aceiași flux editorial a apărut și *Cărticica de rugăciune spre întrebuințare la școalele poporene pentru tineretul Bisericii dreptcredincioase a Răsăritului*¹²⁵ (Viena, 1865, 28 p.).

În finalul acestei prezentări facem sublinierea că prin tipăriturile lui Andrievici învățământul românesc din Bucovina a cunoscut o deschidere nouă și că prin manualele sale predarea religiei s-a făcut în limba populară. Manualele lui Silvestru Morariu Andrievici au înlocuit manualele în limba germană ale autorilor catolici Schmitz și Schumacher, iar literele latine au înlocuit, în timp, literele chirilice. Prin mijlocirea textelor literare, manualele de religie, simple, accesibile, pline de învățături morale și de înțelepciune populară au difuzat în școlile românești o limbă frumoasă, autentică. Spre exemplificare redăm câteva proverbe din înțelepciunea populară folosite de către autor: „Cum vorbești, așa trăiești, și cum te porți așa vorbești; De-n tinerețe te deprinde a lucra și a fi sârguincios pentru că viața-i scrută și trecătoare ca și o floare; O zi de astăzi este mai bună decât două de mâine; Cel ce a învățat deprinde, cel ce chivernisește, se înavuțește iar cel ce nu suflă nu se aprinde; A lucra nu te rușina, iar a face rele, de aceea să te rușinezi”¹²⁶.

Promulgarea legii școlare din 1869 a pus capăt „perioadei confesionale a învățământului din imperiul habsburgic”. În acest timp preoții au avut o contribuție decisivă, „îndemnându-i pe mulți fii din popor a-și urma studiile la instituții mai înalte de cultură”, asigurându-le partea materială, susținându-le „propășirea lor prin povățuiri înțelepte ca de adevărați părinți”¹²⁷. În această privință, pilduitor a fost preotul Constantin Tarangul de la Volovăț, cel care, la 1872, a înființat *Societatea pentru școala populară, „Dragoșiu”*¹²⁸. Un alt model a fost Iraclie Porumbescu, parohul de la

¹²³ N. R. Păunaș, *op. cit.*, p. 2.

¹²⁴ Vasile Găină, *op. cit.*, p. 420.

¹²⁵ Samuil Andrievici, *Carte de citire sau lepturariu românesc pentru a doua clasă a școalei poporane*, Viena, 1855, p. 138-140.

¹²⁶ Samuil Andrievici, *Carte de citire sau lepturariu românesc pentru a doua clasă a școalei poporane*, Viena, 1855, p. 138-140.

¹²⁷ „Candela”, anul XVI, nr. 5, mai, 1897, Cernăuți, p. 278.

¹²⁸ *Părintele protoprezvieru Constantin Tarangul* – în „Candela”, Cernăuți, anul VII, 1888, nr. 9, 1 septembrie 1888, p. 551-553. Dumitru Valenciuc, *Societatea Școalei Poporale den Volovăț – „Dragoș Vodă”*. *Scurte note...* în MVIM, 1998, 4, p. 335-340.

Frătăuții Noi, la sugestia căruia, prin contribuția enoriașilor, la 1887, s-a pus la dispoziția copiilor cu stare materială precară un generos fond de ajutorare și din contribuții proprii a întreținut școala și diverse activități practice școlare și rurale¹²⁹.

Ideile acestor autentici luminători ai satelor din Bucovina erau o materializare a îndemnurilor mitropolitului Iacob Putneanul, cel care în *Predoslovia* tipăriturii *Bucvar* sau începere de învățatură – în primul abecedar editat în Moldova – s-a pronunțat pentru un învățământ obligatoriu, recunoscând influența benefică a preoților în privința convingerii părinților de a-și trimite copiii la școală¹³⁰.

În această linie s-a înscris și ierarhul Silvestru care, după întronizarea în scaunul mitropolitan al Bucovinei – având în vedere clasele paralele înființate la Gimnaziul sucevean și necesitatea creșterii unor viitori intelectuali, prin circulara din 29 iulie / 10 august 1881 a transmis următorul mesaj: „Presupunem și nu suntem la îndoială, că domnii profesori de la gimnaziul din Suceava, fiind mai toți din fiii poporului, prin urmare însuflețiți de un zel adevărat pentru luminarea și cultura tineretului de una limbă și confesiune cu dânsii, cunoscându-și și îndeplinindu-și chemarea, vor dezvolta o lucrativitate salutară atât în privința învățământului în limba română cât și a conducerii părintești a școlerilor, ca lumina ce se va aprinde să nu se stingă, iar plantele ce se vor adăposti pe stratul de învățământ al claselor paralele române să nu se vestejească, ci să crească și să înflorească spre lauda institutului și spre binele țării și a poporului acestei de Dumnezeu scutite eparhii, din ale cărei mijloace acest gimnaziu mai cu seamă se susține. Rămâne acuma ca părinții mai vârtos din partea de jos a țării să trimită de-a rândul la gimnaziul din Suceava pre copiii lor ce au plinit școala poporală și arată talente pentru învățatură superioară. Și dacă unii din ei sunt lipsiți de mijloace, să nu se plângă pentru sărăcie, deoarece sunt stipendii sistematizate din fondul religionar cari se vor acorda celor lipsiți”¹³¹.

Relevantă în acest sens este opinia protopopului de Câmpulung, Dumitru Țurcan, exprimată în conferința pastorală din 20 octombrie / 1 noiembrie) 1888, prin care preoții erau îndrumați să nu trateze cu indiferență „datoria

¹²⁹ Eugen Dimitriu, *Societatea „Școala Română” din Suceava* în „Anuarul Muzeului Județean”, vol. IX, 1982, Suceava, p. 62; Nina Cionca, *Scrisorile lui Iraelie Porumbescu*, Ed. Ars Docendi, București, 1999, p. 27.

¹³⁰ *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului 1388-1918*, vol. I, București, p. 699.

¹³¹ *Idem*, Doc. 408. Înțelegând foloasele care vin din relațiile cordiale dintre preoți și învățători, Silvestru scria: „Fiindcă învățătorii școlilor populare în multe comunități și-au câștigat influență asupra locuitorilor, pentru aceea, păstorii de suflete să nu-i ignoreze și nicidecum să nu-i trateze în mod înjositor, ci să caute a susține cu dânsii referințe amicale, pentru că așa urmând, învățătorii în cazuri obveniente le pot da mână de ajutor întru întâmpinarea agresiunilor confesionale”.

deplină față de școala poporului”, aducându-li-se la cunoștință că vor suferi consecințele „fără cruțare, cu cea mai mare asprime”¹³² de nu se vor încadra în această normă. Alături de exemplele citate pot fi amintiți și alți slujitori devotați învățământului românesc, dintre care nu pot lipsi preoții S. Fl. Marian, reputatul folclorist, fondator și director al societății „Școala Română”, ori Vasile Cocârlă, ctitorul internatului liceului din Suceava.

„Revista Politică” din Suceava, îndreptățită era să scrie la 15 mai 1887 că: „La români biserica a produs școala” și că preoții și cantorii „mai toți erau totodată și învățători de copii, din cea mai profundă vechime până în zilele noastre”¹³³.

După cum se știe, Biserica românească nu a așezat numai cartea în mâna elevilor, ci a asigurat și necesitățile materiale ale școlii, cu precădere în vremea domnitorilor Antioh Cantemir (1706), Grigore al II-lea Ghica, Grigore al III-lea Ghica¹³⁴ dar și statul austriac a avut o contribuție semnificativă în susținerea învățământului românesc, mai ales prin înființarea Fondului bisericesc (1786), o adevărată „instituție economico-culturală care a alimentat cu fonduri timp de 136 de ani biserica și școala românească”¹³⁵.

Limba, comunicând idei și sentimente, după cum se știe, a avut nu numai un impact livresc, ci și unul pronunțat social-național, Biserica și școala în împreună lucrare devenind organe eficiente de propagare a simțirii românești. Samuil Morariu Andrievici, având un adevărat cult pentru limba română, a propus utilizarea acesteia, nu numai în școlile populare, ci și în învățământul de grad superior: „În școalele populare – constata el –, după cum e natural, căci a începe și a prouma învățătura cu copii în școlile sătești sau și orășenești în altă limbă, necunoscută școlerilor, ar fi un lucru fără de minte, să împărtășească învățătura în limba mamei, eară în gimnazii și în școalele reale în limba nemțească. Venind acum băieți, altmiterea cu talente și cu cunoștințe bune, să intre în gimnaziu, pentru recunoștința limbii nemțești au că nu se primesc defeli, au primindu-se, peste puțin sunt siliți a-l părăsi, deoarece nu pricep cele ce grăiește și învață învețatoriul în limba nemțească”¹³⁶.

După cum s-a făcut mențiune, școala din Bucovina, a constituit întotdeauna o tema de dezbateri în forurile legislative ale țării. Ori pentru

¹³² *Cronică. În 20 octombrie / 1 noevre) 1888. . . în „Candela”, anul VIII, 1899, nr. 7, 1 iulie, p. 431.*

¹³³ *Biserica, școala și limba în „Revista politică”, Suceava, anul II, 1887, nr. I, 15 mai, p. 4-5.*

¹³⁴ Ștefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 31.

¹³⁵ I. V. Goraș, *Învățământul românesc în ținutul Sucevei: 1775-1918*, București, EDP, 1975, p. 62.

¹³⁶ *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului 1388-1918*, vol. I, p. 693, doc. 408.

această valoare, viitorul ierarh nu a precupețit nici un efort. Ne rezumăm la un singur exemplu: la 22 aprilie 1869, după o consemnare dintr-o revistă a vremii, într-o ședință de parlament, clericul cărturar a subliniat cu fermitate că „școlile populare au încolțit din sânul comunei parohiale, că învățământul la aceste școli își are rădăcina în confesiunea însăși și că chestiunile școlare, deopotrivă cu cele bisericești, se administrează de către organele bisericești¹³⁷, arătând cât se poate de argumentat unitatea indistructibilă dintre cele două instituții fundamentale pentru rostul unui popor.

DEPUTAT ÎN DIETA BUCOVINEI

Relevându-se ca „om distins, prin spirit ager”, recunoscut prin „energie neînfrântă, muncă neobosită, sinceritate în toate acțiunile, împlinire conștiincioasă a tuturor obligațiilor”¹³⁸, într-o permanentă stare de trezie față de problemele sociale ale românilor, Samuil Morariu Andrievicei a fost o voce respectată în forul politic al provinciei.

Devenind provincie de coroană, Bucovina a fost reprezentată în Camera Domnilor de către episcopul ortodox, respectiv de către mitropolitul Bucovinei, după ridicarea episcopiei la rang de mitropolie. Primul numit prin Decret imperial în calitate de deputat a fost Eugenie Hacman. În același for, cu aceeași recunoaștere au activat, de asemenea, T. Bendella, Silvestru Morariu Andrievicei și urmașii acestora.

Este de menționat faptul că, potrivit Legii din 26 februarie 1861 episcopul Bucovinei era numit virilist în virtutea funcției sale, iar ceilalți 29 de deputați aveau mandat de câte 6 ani, aleși în cadrul a trei mari curii: 1. Curia mării proprietăți funciare; 2. Curia orașelor și a Camerei de Comerț; 3. Curia comunelor rurale sau a micii proprietăți.

După ce la 7 februarie 1867 sub guvernul lui Ferdinand Beust, în urma demiterii lui Belcredi, în înțelegere cu exponenții maghiarilor Ferenk Deak și Gyula Andrassy prin pactul Ausgleich din 17 februarie 1867, Ungaria a fost recunoscută ca regat, Bucovina ca și Galiția și țările din Alpi și Sudeți, a rămas sub autoritatea Austriei.

Între timp, în urma înfrângerii Austriei în războiul cu Prusia și Italia, când Austria a fost exclusă din Confederația statelor germane, Consiliul imperial din Viena avea să dezbată dorința împăratului și a politicienilor maghiari de a se realiza un sistem statal dualist. Dietele provinciale au fost desființate la 2 ianuarie 1867, au fost convocate alegeri pentru 11 februarie

¹³⁷ Vezi referirile în privința școlii și a învățământului românesc în discursurile deputatului Samuil Morariu Andrievicei în Parlamentul din Viena (26 octombrie 1867 – 22 aprilie 1869) în Ion Nistor, *op. cit.*, p. 191-193.

¹³⁸ Vasile Găină, *op. cit.*, p. 414.

1867. Din cauza unor întâmplări neprevăzute, Consiliul imperial a putut fi convocat doar la 20 mai 1867.

Din noul organism, Camera deputaților a Consiliului imperial din Viena, a făcut parte și Samuil Morariu Andrievici. La 5 iunie 1867, în cadrul discuțiilor de răspuns la mesajul imperial din ședința Parlamentului, deputatul Andrievici a cerut desființarea concordatului cu Vaticanul, promulgat la 8 aprilie 1861¹³⁹.

În februarie 1867, când s-au făcut alegeri pentru Dietă, locul de „virilist” i s-a rezervat lui E. Hacman, căruia i s-au alăturat consilierii consistoriali Samuil Morariu Andrievici, din zona federaliștilor¹⁴⁰, și Bendella, din partea constituționalilor.

La 19 ianuarie 1868, un punct de maximă importanță în discursul lui Hurmuzachi l-a constituit autonomia Bisericii ortodoxe și egalitatea în drepturi cu celelalte confesiuni recunoscute de imperiu. Eudoxiu, considerând îndreptățit că „Biserica greco-ortodoxă este principala biserică în Orient și Austria... cea mai apropiată putere la poarta de intrare a Orientului”, a avut în întrunirile următoare susținerea lui Petrino și Silvestru Morariu Andrievici.

Andrievici s-a remarcat în această perioadă prin intervenția din 21 septembrie 1869 când a solicitat introducerea limbii române în protocolul reuniunilor din Camera legislativă. Eudoxiu Hurmuzachi, în principiu de acord, a preferat limba germană; tema a fost reluată în octombrie 1869, limba română folosindu-se doar în redactarea discursurilor și intervențiilor românești din plen.

Ca deputat în Dieta Bucovinei, a activat din anul 1867 și a făcut parte din toate legislaturile: a fost deputat în Corpul I al Curiei mării proprietăți, în legislația a doua, între 1867-1869, și în a treia, între 1870-1871. A fost deputat „virilist” în legislațiile a cincea (1880-1883), a șasea (1884-1889), a șaptea (1890-1891) și a opta (1892-1895), cu o notabilă activitate în Partidul Federalist, în fracțiunea național-conservatoare.¹⁴¹

Deși din punct de vedere politic, reprezentanții Bucovinei erau foarte diferiți, totuși, atunci când se punea problema sprijinirii intereselor țării, activitatea lor era comună, intervențiile concertate urmărind succesul interpelărilor.

¹³⁹ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 189.

¹⁴⁰ La 1872 în Cernăuți a luat ființă „Societatea Autonomiștilor Naționali”, având în componență ca membri de marcă pe boierii Vasilco, Stârcea, Costin, Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi și I. G. Sbera. Organul de presă al societății era ziarul „Patriot”, tipărit în limba germană. Despre aceasta, vezi: Ioan Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina 1862-1914*, Suceava, 2003, p. 187-201.

¹⁴¹ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848-1918), contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central est european*. Colecția *Istoria magistra vitae*, Iași, Ed. Junimea, 2004, p. 471.

În 1868, împreună cu Eudoxiu Hurmuzachi, în delegația parlamentară pentru Budapesta, activitatea pentru rezolvarea unor probleme de interes provincial, a fost prelungirea căii ferate Lemberg-Cernăuți, până la Suceava, realizându-se astfel o nouă legătură feroviară cu România.

La 23 februarie 1870, deputatul Andrievici, a depus spre dezbatere în parlamentul vienez un proiect de lege privitor la reglementarea poziției și a raporturilor juridice ale Bisericii ortodoxe din Bucovina, mai ales că baronul Petrino, în calitatea sa de raportor al comisiei parlamentare pentru efectuarea unui împrumut de stat de la Fondul bisericesc, râvnea la averea Bisericii. În aceste condiții, la 24 martie 1870, deputatul Samuil Andrievici reia discutarea proiectul de lege depus la 23 februarie.

La 21 decembrie 1874 s-a promulgat noua Constituție. În urma instaurării noii ordini politice, Bucovinei i s-au acceptat deputați în parlamentul din Viena și i s-a respectat autonomia, dar relațiile cu românii din Transilvania s-au răcit progresiv¹⁴².

În acest context, Samuil Morariu Andrievici, Petrino și Szymionowicz și-au manifestat adeviziunea față de Clubul dreptei, iar Eudoxiu Hurmuzachi și Josef Prokopowicz, aderenți ai Partidului Constituțional, au îmbrățișat stânga liberală germană. Dar, dincolo de opiniile lor divergente, Hurmuzachi și Andrievici, au fost aleși delegați în reuniunea parlamentară pentru Budapesta.

Urmare alegerilor din 21 mai 1870, în urma noilor alegeri, consilierul consistorial Andrievici a devenit deputat. În octombrie 1870, baronul Pino, după înlăturarea lui Myrbach, a preluat funcția de guvernator al provinciei.

E de observat că în acest forum interpelările lui Samuil Morariu Andrievici nu s-au cantonat numai pe probleme eclesiale; cuprinderea lor relevă viața în toate compartimentele sale. Spre exemplu, „ablegatul” Andrievici, în ședința din 20 august 1871, pronunțându-se în privința „îmbunătățirii salariilor” și a „stării materiale a angajaților țării”, a impus Dietei o hotărâre definitivă, propunând o majorare salarială de la 400 la 800 fl. și pentru custodele bibliotecii.

Problema salarizării a fost susținută, de asemenea, și în privința învățătorilor, în întrunirea din 30 august, în ședința în care a fost pusă în discuție separarea localității Crasna, la 22 august 1870 după ce, din 1866 comuna și-a unit locuitorii într-o singură formulă administrativă.

O chestiune de natură administrativă asemănătoare, a fost dezbătută și la 19 septembrie 1871: localitatea Rostochi din districtul Putilei, cu susținerea Dietei, în urma unor analize asupra unor „referințe locale topografice”, a fost subordonată „districtului județial al Vijniței”.

Preocupat de învățământ, și în ședința din 30 septembrie 1871, deputatul s-a pronunțat asupra înființării a două școli agronomice în două zone

¹⁴² Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 179-180.

diferite din Cernăuți, propunând pentru studenții Nicolae Bodnărescu și George Halip, câte un stipendiu de 400 fl.

În același cadru, deputatul Andrievici a luat poziție și asupra necesității „înmulțirii numărului deputaților” reprezentanți ai țărănimii, convins că sporirea lor e „în folosul poporului”. Într-o altă împrejurare, „ablegatul” a pus în discuție o chestiune umanitară cu privire la studenții bolnavi din capitala imperiului.

În timp ce „ușile inimii” și „lada țarei” erau închise, indiferente față de nevoile lor, acesta a opinat: „Bucovina, precum este știut au fost din vechime și este încă și astăzi limanul iubirii de oameni”, propunând o urgentă implicare practică, în timp ce o societate filantropică din Viena, întreținută din fondurile acumulate de la 2000 de membri și din contribuțiile unor profesori, medici și patrioți, își desfășura activitatea filantropică sub patronajul arhiducelui Rudolf. După ce deputatul a citit o listă cu studenții beneficiari pe durata anilor 1862-1870, „442 școleri bucovineni” aflați la studii „pentru folosul țarei, ca să vie în țară, să fie dregători, învățători și sprijinitori ai țarei”, a propus din Fondul provinciei un ajutor umanitar „de 100 fl. v. a. ”. În legătură cu drepturile limbii române, e de văzut, nu lipsită de ironie, și interpelarea deputatului din 27 septembrie 1871. Silvestru Morariu Andrievici propunea atunci înaintarea adreselor către „preagrațiosul” suveran, în limba română și utilizarea acesteia în ședințele Dietei pentru cei ce nu cunosc limba germană, pentru că numai așa „grăiește gura din prisosința inimii”. În intervenția sa, deputatul a atras atenția și asupra situației politice a momentului când două puteri rivale europene „își pierdeau ostașii la Rin”, neliniștind Casa imperială. Deputatul a considerat că nimeni nu putea rămâne indiferent la situația semnalată, deoarece amenințarea era deopotrivă de primejdioasă și pentru națiunile neînscrise în conflict și că fiecare avea obligația de „a apăra casa întreagă de surpare”. În amintita întrunire, un punct asupra căruia Silvestru Morariu Andrievici a insistat, a fost „sistemul constituțional”. Invo-când prevederile tratatului din 1775 și Diploma imperială din 1860, Morariu a accentuat respectarea autonomiei Bucovinei și recunoașterea deciziilor luate de deputații români „în diregătorii, școli și viața publică” – egalitatea în drepturi, independența justiției locale față de Lemberg, amplificarea relațiilor interetnice și religioase, exprimând dorința de „pace în Europa”, ca „împărăția Austriei” să fie „mare și tare ca muntele Sionului”.

Discursurile sale pe tema limbii române, inclusiv polemicile cu Eudoxiu Hurmuzachi pun în evidență un patriot autentic, un apologet nu numai al valorilor Ortodoxiei, ci și al limbii ca document de legitimare națională, apreciind limba română ca pe o formă de rezistență. Departate de a fi „sedus” de ultracvismul la modă, demersurile sale au primit un răspuns la 14 ianuarie 1893, când „Clubul dietal s-a decis ca deputații să discute în club românește”.

În virtutea funcției de mitropolit, Andrievici a fost numit în Camera Domnilor a Consiliului imperial din Viena, la 1880, păstrându-și locul până la decesul său, în 1895.

La 1890 Silvestru Morariu Andrievici și consilierii consistoriali, Miron Călinescu și Dr. I. Țurcan, îi reprezentau pe români în calitate de membri în Curia proprietății bisericești. Apropierea rutenilor de liberalii germani și conflictul cu guvernatorul Pace, în problema Congresului bisericesc, la 30 septembrie 1891, au creat tensiuni îngrijorătoare. Dar, deputatul Mustață, câștigând solidaritatea căpitanului țării, baronul Vasilco și simpatizanți dintre deputații români, în urma demersurilor înaintate premierului Taffe, a obținut demiterea contelui Pace. Astfel s-a deschis perspectiva înființării unui partid național, reprezentat prin societatea „Concordia”¹⁴³, care se va transforma în Partidului Național Român, „cea mai importantă fracțiune a Dietei”.

În timpul mandatelor sale, atât în Dieta Bucovinei cât și în Camera Deputaților a Parlamentului din Viena, Silvestru Morariu Andrievici a militat cu consecvență pentru autonomia Bisericii ortodoxe din Bucovina, pronunțându-se pentru constituirea sinodului și convocarea congresului bisericesc. Dincolo de aceste teme editarea cărților a rămas o prioritate în agenda sa.

În timpul arhipăstoririi sale, în plan liturgic, au fost rezolvate două mari probleme: elaborarea *Rânduiei la prepararea, fierberea și sfințirea Mirului* și tipărirea *Tipiconului Bisericii Ortodoxe Orientale pentru rânduielile liturgice în toate zilele anului pascal bisericesc, compus și întocmit în mod sistematic științal și în acord cu marele tipicon universal* (Cernăuți, 1883, 213 pagini). Citim în prefață „Având deci Tipiconul, al cărui cumpenitate este nedisputabilă, era necesitatea nedispensabilă pentru unitatea liturgică, autoritate universală în biserica ortodoxă, se înțelege de sine, că în Eparhia Bucovinei Tipiconul de obște în edițiunea românească din Iași și în cea slăvenească din Moscva, a fost și este îndreptariul la săvârșirea rânduielilor liturgice de peste an. Pentru aceea încă pe la anul 1860, chemați fiind, de a împărtăși învățătura din cântare și din tipicon în seminarul clerical și în școala cantorală, ne ținurăm strict de Tipiconu de obște”¹⁴⁴.

Rânduiala la prepararea, fierberea și sfințirea Mirului (Cernăuți, 1880), cuprinsă într-o broșură care a circulat în manuscris¹⁴⁵, după ce episcopul

¹⁴³ Societatea politică „Concordia” a fost fondată la Cernăuți în 7 martie 1892 sub președinția lui Iancu Zotta. Vezi: „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, an II, 1892, nr. 69, 30 august-11 septembrie, p. 2. Ioan Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina 1862-1914*, Suceava, 2003, p. 201-235.

¹⁴⁴ Silvestru Morariu Andrievici, *Tipiconul Bisericii ortodoxe orientale pentru rânduielile liturgice în toate zilele anului pascal bisericesc*, Cernăuți, Tipografia arhiepiscopală, 1883, p. X.

¹⁴⁵ Ioan Paul Valenciu, *Contribuția bucovineană la Sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română, 25 martie 1882*, Ed. Septentrion, Rădăuți, 2009, p.26-35

Bucovinei a devenit independent ierarhic față de mitropolia Moldovei, se impunea ca drept determinat de autocefalia Bisericii din Bucovina după recunoașterea mitropoliei ortodoxe la Cernăuți. În privința Sfântului Mir, mitropolitul teoctist Blajevice l-a desemnat pe arhimandritul Silvestru să elaboreze un studiu. După moartea lui Teoctist studiul a fost aprofundat și definitivat în *Rânduiala sfințirii Sfântului Mir*, într-o bună colaborare între noul administrator general al eparhiei, Silvestru, și protosincelul Miron M. Calinescu.

Tema sfințirii Sfântului și Marelui Mir a fost discutată cu ocazia vizitei episcopului Melchisedec la Cernăuți, în septembrie 1881, vizită în urma căreia Melchisedec a publicat *Memoriul despre Tetraevangheliarul lui Ștefan cel Mare de la Humor și Tetraevangheliarul mitropolitului Grigorie de la Voroneț*, București, 1882 și *O vizită la câteva biserici și mănăstiri antice din Bucovina*, București, 1883. La 14 octombrie 1881, episcopul Romanului, îi adresa mitropolitului Silvestru următoarea scrisoare: „Impresiunile cele frumoase ce am dobândit cu vizita ce am avut onoare a vă face la reședința P. S. Voastre, au rămas întipărite în sufletul meu pentru totdeauna. Administrația înțeleaptă, ordinea bisericească, eminentele calități personale ale P. S. Voastre și ale personalului ce vă înconjoară sunt atâtea titluri la stima și iubirea Românilor. Eu am comunicat impresiunile mele amicilor miei și toți vă stimează pe nevăzute. D-l Neculae Ionescu, profesor la Universitatea din Iași și deputat în Camera română a fost cu mine în aceste zile. I-am spus tot ce am văzut în mitropolia Bucovinei, i-am arătat lucrările literare ale I. P. S. Voastre, de cari el n-avea cunoștință și a rămas foarte încântat. D-lui s-a hotărât să vină în toamna aceasta la Cernăuți, ca să vă vază și să vă ceară binecuvântarea”¹⁴⁶

Sub aceeași puternică impresie, Melchisedec se adresează ministrului de Culte la 17 octombrie 1881: „Vizita ce am făcut-o în Bucovina în toamna aceasta mi-a deșteptat toată dragostea asupra bărbaților eminenți de acolo, Români culți și zeloși pentru prosperitatea și dezvoltarea neamului nostru. Dea Dumnezeu ca și clerul României să ajungă a se putea compara cu dâșșii, în cultură și în zel păstoral și național. În fruntea lor este preavenerabilul mitropolit I. P. S. Silvestru Andrievici Morariu, un bătrân foarte respectabil pentru virtuțile și pentru cultura sa. Doctor în teologie, el de mult lucrează pentru cultura națională în Bucovina”¹⁴⁷. Cu aceeași ocazie, episcopul cărturar i-a apreciat pe Ion Stefanelli, Vasile Mitrofanovici, Miron Calinescu și S. F. Marian.

Înainte de a fi chemat la Viena pentru primirea treptei de ierarh al Bucovinei¹⁴⁸, Silvestru a lăsat pregătirea celor necesare pentru sfințirea mirului

¹⁴⁶ *Ibidem*, Scrisoarea XLIII, 14 oct. 1881, *Episcopul Melchisedec către Mitropolitul Silvestru*, p. 69.

¹⁴⁷ *Idem*, Scrisoarea XLV, 17 oct. 1881, *Scrisoarea episcopului Melchisedec către ministru cultelor*, p 71.

¹⁴⁸ *Ibidem*

devotatului său colaborator, arhimandritul dr. Miron M. Calinescu. După hirotonie, desfășurându-și activitatea canonic, mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici a oficiat sfințirea Sfântului Mir pentru arhidieceza sa în baza canoanelor 6 al Sinodului de la Cartagina, canonul 34 apostolic și canonul 2 al Sinodului II ecumenic¹⁴⁹.

Fiind „un postulat nedisputabil”, mitropolitul Silvestru – după cum rezultă din Ordinul 23 emis la 7/19 aprilie 1880¹⁵⁰ – a sfințit pentru prima dată Mirul la Cernăuți, imediat după hirotonie, în 1880. Sfințirea s-a făcut după *Rânduiala* întocmită de mitropolit, după cum se întrevește din „edițiunea coresă” și din scrisoarea episcopului Melchisedec adresată lui V. A. Urechia.

Că Sfântul Mir era o necesitate în viața cultică a Bisericii Ortodoxe din Bucovina – până atunci procurat de la Karlowitz, Iași sau Kiev – rezultă și din corespondența dintre Silvestru și Melchisedec (23 decembrie 1881-13/25 ianuarie 1882). Episcopul Melchisedec scria: „În precuvântarea la *Rânduiala s-tului mir*, am spus pe scurt starea lucrului și considerentele canonice și practice relative la obiectul respectiv, la carele mai adaog aici, cum că cu privire la pozițiunea autocefală a bisericii ortodoxe din regatul României e un postulat nedisputabile, ca s-tul Sinod să se decidă pentru sântirea mirului spre a nu mai fi necesitat de a cerși s-tul mir la s-ta patriarhie constantinopolitană”¹⁵¹. Sfântul Mir a fost sfințit la București la 22 martie 1882. La oficiere, alături de mitropolitul primat a fost și arhimandritul de la Cernăuți, dr. Miron M. Calinescu – un semn de colaborare a mitropolitului Silvestru cu Biserica Ortodoxă din Regatul României¹⁵².

Sfințit în Biserica română, în fiecare joi din Săptămâna Patimilor, premergătoare Paștilor, Sfântul Mir nu mai era în dieceza bucovineană un bun sacru de import.¹⁵³

Trebuie menționat că mitropolitul Calinic Miclescu al Moldovei a fost ostil față de recunoașterea scaunului mitropolitan al Bucovinei și Dalmației, dar din corespondența episcopilor sufragani Iosif al Hușilor și Melchisedec al Dunării de Jos reiese că asupra mitropoliei înființate, cu autocefalie și

¹⁴⁹ Vezi observația lui Ioan Paul Valenciu în *op. cit.*, p.18-19

¹⁵⁰ Vezi amănunte interesante în Ioan Paul Valenciu, *op. cit.*, p. 19-21. Cercetătorul a avut șansa să descopere în Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu” din Iași copia raportului adresat mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici de către arhimandritul Miron M. Calinescu.

¹⁵¹ Const, C. Diculescu, *Din corespondențele episcopului Melchisedec adnotate și însoțite de o prefață de...*, București, Tipografia cărților bisericești, 1909, p.28. Scrisoarea XV, 13/25 ian. 1882, *Episcopul Melchisedec către mitropolitul Calinic Miclescu*: Olga Cudalbu-Slușanschi, *op. cit.*, p. 116

¹⁵² Ioan Paul Valenciu, *op. cit.*, p. 26-35.

¹⁵³ Cf. Ioan Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Rădăuți, Ed. Septentrion, 2003, p.120 și Ioan Paul Valenciu, *op. cit.*, p.27

canonicitate recunoscute de regatul României și de imperiul austriac, „nu mai poate avea mitropolitul Moldovei nici o pretenție”, astfel „suprema voință a împăratului” rămânând valabilă¹⁵⁴. În baza articolului 1 din Decretul organic din Decembrie 1864, Biserica Ortodoxă Română, îndreptățită la autocefalie a intrat în conflict cu Patriarhia ecumenică, un punct vulnerabil fiind chiar sfințirea Sfântului Mir. Biserica Ortodoxă Română a primit o scrisoare de mustrare pentru „exemplul de neregulă și nesupunere”¹⁵⁵. Dar răspunsul nu a întârziat. La sugestia lui Calinic Miclescu, episcopul Melchisedec Ștefănescu, sprijinit de Iosif Naniescu, a alcătuit o scrisoare care s-a analizat în Sinodul Bisericii din Moldova la 23 noiembrie 1882¹⁵⁶. În urma acestor dezbateri, corespondența a fost trimisă la Constantinopol prin Ministerul de externe, în februarie 1883. Demersul a avut succes: Biserica Ortodoxă Română avea să primească în mod formal recunoașterea autocefaliei prin „Tomosul” patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, la 25 aprilie 1885.

Menționăm tot aici o lucrare de pionierat alcătuită și editată de cărturarul Morariu Andrievici: *Psaltichia bisericească așezată în noate muzicale*, tipărită pe spesele Fondului Religionar Greco-ortodox (gr.-or.), 1879, Cernăuți, H. Pardini, 1879, tipărită la Viena, 97 pagini), o lucrare prin care s-a pus în valoare, pentru prima dată, în muzica bisericească românească, notația de factură modernă, europeană¹⁵⁷.

În lucrarea construită după norme apusene, notele „italiene” intră în următoarea schemă: notă întreagă – „ton întreg”, doime – „ton jumătate”, pătrime – „pătrariu”, optime – „optariu”. În gramatica *Psaltichiei* se precizează că „înălțimea și adâncimea tonurilor se înfățișează prin planuri de noate care se cuprinde de cinci linii. Pe acest plan stau noatele, parte pe linii, parte între linii și după cum se află ele, au sus, au mai jos”. Tactul este numit „băteală” (p. 6); tactul papadic devine „tactul întreg” (măsura patru pe patru), tactul stihivaric devine „tactul înjumătățit” (măsura doi pe doi), iar „tactul de trii pătrimi” se înscrie în măsură trei pe patru. De asemenea între tonurile întregi se remarcă tonurile mijlocii. Acestea se citesc prin #cruciuliță și prin be (b), sub influența cruciuliței, astfel: c = is, f = fis,

¹⁵⁴ Constantin C. Diculescu, *op.cit.*, p.45-47; *Scrisoarea din 24 februarie 1873 a episcopului Iosif către Melchisedec Ștefănescu.*

¹⁵⁵ *Scrisoarea patriarhului Ioachim al III-lea din 10 iulie 1882, adresată mitropolitului Calinic al Ungro-Vlahiei în „BOR”, an VI, 1882, nr. 12, p. 736-737.*

¹⁵⁶ *Cuvântul episcopului Melchisedec Ștefănescu în ședința Sf. Sinod din 23 noiembrie 1882, Arhiva Sf. Sinod, Dosar nr. 75/1882, citat la Alexandru M. Ioniță, Contribuția episcopului Melchisedec Ștefănescu la recunoașterea autocefaliei bisericii noastre în vol. „Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985”, Editura IBMBOR, București, 1987, p. 468.*

¹⁵⁷ Episcop Melchisedec, *Memoriu pentru cântările bisericești în România în „BOR”, nr. 1/1882, p. 11-47.*

d = dis, iar sub influența bemolului, d = des, g = ges. a = as (p. 7). Noi sunt și termenii „răsuflute sau pauze”, „tonuri vârtoase sau dure”, „tonuri moi”, însoțite de un semnificativ îndemn practic: cântarea religioasă trebuie să fie „evlavioasă..., înțelegătoare, bine articulată”¹⁵⁸ Silvestru Morariu Andrievici, înainte de elaborarea *Psaltichiei* s-a înscris într-o activitate de culegere a melosului psaltichiei românești transmisă pe cale orală în Bucovina”, autorul efectuând doar o „transpunere în notație liniară”, nefiind inițiat în „cunoștințe de notație psaltică”, ci recurgând la scrierea „după auz”, sistemul muzical occidental fiindu-i cunoscut din Seminar, „unde, în 1862, a făcut studii de teorie și solfegiu și de practică vocală”¹⁵⁹.

Lucrarea a fost întâmpinată elogios de către episcopul Melchisedec în *Memoriul pentru cântările bisericești în România*.

Curând instalat în scaunul de episcop al Romanului, ierarhul Melchisedec Ștefănescu (1879-1892), el însuși autor de manuale școlare, la curent cu activitatea lui Silvestru al Bucovinei și într-o relație epistolară însemnată cu acesta, în privința unei colaborări i-a scris: „Am nevoie de sprijinul moral al Î. P. S. Voastre. Sunteți un bărbat cult, cu conștiință de înaltă misiune, aveți împrejură-vă mulți bărbați luminați și o societate filarmonică. Puteți face ca să se scrie în: „Aurora Bucovinei”, sau în jurnalele noastre din România, tractate despre cântarea noastră bisericească cu arătare de reformele necesare susținând lucrarea și regulamentul făcut de Sinodul nostru și îndemnând guvernul nostru a-l pune în aplicare cât mai neîntârziat. Puteți scrie deadreptul și Ministerului de Culte îndemnându-l a sprijini și realiza această mare trebuință a bisericii. Î. P. S. Voastre aveți la noi o frumoasă reputație și intervenirea Î. P. S. Voastre va fi bine aprețuită. Și în privirea politică, eu sunt sigur că guvernul austriac se va măguli, când va vedea că Î. P. S. Voastră influențați asupra României în chestiuni bisericești, și sunteți o făclie luminătoare pentru Românii în genere...”¹⁶⁰, accentuând că, în legătură cu reforma muzicii bisericești „pe mine mă ocupă foarte mult cestiunea cântărilor bisericești. Sinodul a admis ideile mele și a votat regulamentul ce am propus. Nu știu rezultatul practic la carele vom ajunge”¹⁶¹.

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Florin Bucescu, Irina Zamfira Dănilă, *Contribuția mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici la dezvoltarea cântării la strănă în Bucovina*. Comunicare științifică prezentată la a XIV-a Conferință internațională de muzică bizantină, Sibiu, 5-9 septembrie 2007 (mss.).

¹⁶⁰ Paul Mihail, *Din corespondența episcopului Melchisedec*, în „BOR”, an LXXVII, nr. 5-6 / 1959, p. 493-612).

¹⁶¹ C. Diclescu, *op. cit.*, Scrisoarea L., *Episcopul Melchisedec către mitropolitul Silvestru*, 23 dec. 1881, p. 76-77.

Cunoscător și pasionat de muzică¹⁶², Silvestru, după o mărturie a lui Constantin Morariu, compunând oarecând o variantă la imnul „Hristos a înviat”, i-a propus-o lui Ciprian Porumbescu, pentru a fi așezată pe note:

„Într-o zi din săptămâna patimilor a anului 1876, unchiul meu, Silvestru Morariu, pe atunci arhimandrit de scaun, mă chiamă în cancelaria sa, și cum deschid eu ușa, el cu o hârtie de note în mână, îmi zice: „Secundează-mă!” Începem noi a cânta un „Hristos a înviat”, compus de dânsul și la urmă mă întrebă: „E frumos? Frumos, răspund eu. Iar el îmi zice: Apoi dă-l lui Ciprian să-l pună în cvartet (pe 4 voci) și în ziua de Paști să-l cânti în biserică”.

„Ciprian – relatează mai departe Constantin Morariu – a împlinit dorința arhimandritului, dar tot atunci a compus și el *Hristos a înviat!*, cel festiv și cel triumfal, pe care astăzi îl cântă toate corurile de flăcăi și fete din satele noastre.

În ziua Învierii, cântând corul seminariștilor acele două piese întâiași dată în biserica catedrală, unchiul arhimandrit care miruia poporul după vecernie, nu se mai sătura a zice către coriștii ce erau aproape de el: „cântați domnilor, cântați că tare e frumos!”¹⁶³.

E de văzut preocuparea lui Silvestru Morariu pentru muzică și grija sa pentru solemnitatea ritualului și în următorul fragment:

„Avem motive dictate de împrejurări, ca ceea ce este așezat de Părinții Bisericii în de obște și se săvârșește alocurea în faptă, să se facă și prin toate bisericile Eparhiei noastre, spre a ne împlini o datorie s[f]ântă față cu maica Biserică, și iarăși spre a întări și ridica întru inimele noastre tumul bunei credințe, tumul Ortodoxiei, al Pravoslaviei. Pentru aceea, de la intrarea Umilinței Noastre în scaunul arhipăstoriei în Duminica Ortodoxiei sau a Pravoslaviei, făcându-se în biserica catedrală serbarea convenită cu liturghisire sobornicească, 2 predică corespunzătoare și doxologie (slavoslovie), credem, că, după pilda de aici, se va fi urmând și prin celelalte biserici din Eparhie; însă ca oare-unde să nu se scape cumva în Duminica întâia de postul mare, care se și numește Duminica Ortodoxiei sau a Pravoslaviei, prin toate bisericile eparhiei să se facă serbare cât cu puțință de strălucită:

Anume orânduim:

1. ca prin bisericile s[fintelor] mănăstiri și cele de prin orașe și sate, unde sunt mai mulți preoți, să se servească s[fânta] liturghie sobornicește;

2. ca să se rostească predică corespunzătoare, prin care să se lămurască poporul despre originea serbării, înțelesul Ortodoxiei (Pravoslaviei) și binefacerile mântuitoare pentru fii bisericii noastre dreptmăritoare;

¹⁶² După ce a luat avânt Societatea „Armonia”, Silvestru, „deși bătrân petrecea acolo până după miezul nopții” urmărind cu atenție și bucurie realizările acestui „conservator” (Cf. Mihai Iacobescu, *30 de zile în Siberia. Căutând arhivele Bucovinei*, Ed. Junimea, Iași, 2004, p. 330).

¹⁶³ *Ciprian Porumbescu după moartea lui la 25 de ani, scriere populară de preot Constantin Morariu*, Suceava, 1908, p. 10.

3. ca după s[fânta] liturghie, citindu-se mai întâi în auzul poporenilor acest circular arhipăstoresc, să se facă doxologie (slavoslovie) după rânduiala ce urmează.

De la Arhipăstorul și Mitropolitul Bucovinei și Dalmației,
Silvestru

Cernăuți, în 14/26 Februarie 1886”¹⁶⁴

Ierarhul însă făcea și observația că la strană cântările nu se executau în cel mai atrăgător fel, propunând în locul pricesnelor psalmodiate somnoroș, neascultate de nimeni, cum se întâmplă în ritualul nostru excesiv, să se „citească răspicat și răsunător poruncile Legii în timpul duminicilor și sărbătorilor, iar poporul să rostească cu glas lin”, după conducătorul stranei, după tipicul cel vechi al Sf. Sava”¹⁶⁵.

¹⁶⁴ Circularul nr. 657 din 14/26 februarie 1886 în Silvestru Morariu Andrievici, *În apărarea bisericii strămoșești*, ediție îngrijită de Ioan Paul Valenciu, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca Miorița, 2007, p. 147-148.

¹⁶⁵ Samuil Andrievici, *Puntele diferentive între Biserica ortodoxă a Răsăritului și Apusană de sub ierarhia Romei*, reproducere după „Actele Adunărilor păstorale în ținutul protoprezviterial al Cernăuților”, 1863, p. 38-43 cf. Mitropolit Silvestru Morariu Andrievici, *În apărarea bisericii strămoșești*, . . . , p 73 și 75.

Partea a II-a

**SILVESTRU MORARIU ANDRIEVICI
MITROPOLIT AL BUCOVINEI**

**Biserica Ortodoxă din Bucovina • Autonomia bisericească •
Sinodul și Congresul • Fondul bisericesc • Revista „Candela” •
Tipografia arhidiecezană • Societatea „Academia Ortodoxă” •
Efigia unui ales**

BISERICA ORTODOXĂ DIN BUCOVINA

Pentru a înțelege personalitatea mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici, individualizată în epocă prin multiplele sale merite, dincolo de o concentrată privire asupra antecesorilor săi, se impun câteva reflecții referitoare la influența mediului social-politic din Bucovina în viața bisericească și națională.

După ce „Austria a izbutit a pune mâna pe cea mai frumoasă parte” a pământului românesc, „cu Câmpulungul, vechea republică romană, cu Suceava, capitala domnilor eroi, cu cele mai bogate și renumite mănăstiri, cu Putna, purtătoarea oaselor lui Ștefan cel Mare”¹, după ce o mare parte a boierimii moldovene, a părăsit provincia, singura autoritate care a rămas aici a fost episcopul Dositei Herescu al Rădăuților (13 nov. 1750-22 ian. /2 febr. 1789).

Gubernatorul militar al provinciei, generalul Enzenberg, insista ca în acest teritoriu să fie o singură unitate administrativă bisericească, pentru ușurarea punerii în aplicare a planurilor Cancelariei aulice de război de la Viena. Primele eforturi ale sale în acest sens, aveau în vedere obținerea acceptului episcopului Dositei. Episcopul Dositei a renunțat la jurisdicția sa asupra județului Dorohoi, care făcea parte din Episcopia de Rădăuți și, în urma tratatelor purtate, a acceptat acest schimb și mitropolitul Gavriil al Moldovei, renunțând la județele Suceava și Câmpulung. Istoricii târzii, menționează că schimbul s-a perfectat la 24 aprilie 1781, dar un act oficial în acest sens nu există. Spre această concluzie ne îndreaptă scrisoarea din 18 decembrie 1781, prin care mitropolitul Gavriil, deși își da acceptul ca bisericile și mănăstirile supuse lui să treacă sub ascultarea lui Dositei, episcop de Rădăuți, se pronunța totuși împotriva dezlipirii totale a bisericii de dincolo de Cordonul de Mitropolie, deoarece „în talmăcirea patentei nu se vede nicăieri pomenind numele Bucovinei aceștia”. Mitropolitul îi cerea episcopului Bucovinei să respecte jurământul depus când a fost hirotonit, să fie supus și unit cu biserica Moldovei, așa cum și mitropolitul este unit cu biserica cea mare. În același timp, mitropolitul îl sfătuiește să se supună poruncilor „stăpânirii politicești”, dar și să respecte canoanele Bisericii după depunerea jurământului față de stăpânirea austriacă. În urma acestei înțelegeri a fost emis decretul nr. 3753 din 13 iunie 1781, care stabilea următoarele: „După ce s-a dat publicității înalta hotărâre prin care legătura

¹ M. Kogălniceanu, *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, București, 1875, p. 2.

dintre preoșimea greco-neunită a Bucovinei și mitropolitul din Iași, a fost ridicată, iar jurisdicția a fost trecută asupra episcopului de Rădăuți, urmează de la sine că atribuțiile și însărcinările spirituale pe care le dăduse mitropolitul de Iași, vicarului general pentru părțile de dincoace, trebuie să înceteze complet. Ca urmare, nici acela (mitropolitul de Iași), nici acesta (vicarul general), nu mai poate exercita aici în Bucovina nici un fel de jurisdicție.”²

Reședința de la Rădăuți a fost mutată la Cernăuți unde, scaunului eparhial i s-a amenajat un spațiu adecvat abia în iulie 1873. La acea dată „catedrala” episcopală era doar o modestă biserică de lemn, ridicată chiar de Dositei și de fratele său Ilie³. În același an, prin patentă imperială din 5 iulie, cu acordul administrației imperiale, episcopia din Cernăuți, ca și Biserica din Transilvania, a fost subordonată Mitropoliei Ortodoxe din Karlowitz, episcopului român recunoscându-i-se calitatea de membru în Sinodul Bisericii Sârbe.

După *Planul regulativ* din 29 aprilie 1786, eparhia a fost împărțită în șase protopopiate și două vicariate protoprezviteriale, iar din cele peste 20 de lăcașuri, mănăstiri și schituri active, au fost menținute în activitate numai mănăstirile Putna, Sucevița și Dragomirna, cu un personal care nu putea trece peste 25 de viețuitori⁴.

„Singurul care ar fost chemat să protesteze contra acestor nemaipomenite umiliri, era episcopul Bucovinei, căci de la ocupare încoace el rămăsese singurul apărător al românilor ca și în timpurile prime ale creștinismului. Administrația, justiția, școala, toate erau instituții străine, stăpânite de oameni străini de neamul și legea noastră. Din vechile instituții moldovenești ne mai rămăsese numai Biserica instituție românească și un episcop energic și cu tragere de inimă pentru turma sa ar fi putut face mult bine.”⁵

Acest episcop avea să fie Dositei Herescu, „vrednic apărător al intereselor în teritoriile de sub ocupația austriacă”⁶, „exempt episcop tuturor”⁷, „merituos arhipăstor al Bisericii bucovinene”⁸.

² Diac. Teodor Novac, *Dosofteiu, Viața și activitatea sa ca episcop, 1750-1789*, București 1901, p. 15-16.

³ Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni, Rădăuți, Ed. Septentrion, 2003*, p. 4.

⁴ În „Izvodul” episcopului din 1774 figurau 247 de biserici (cf. Dumitru Valenciu, *op. cit.*, p. 18); Erich Zöllner a considerat acest act ca pe o „decizie fatală” pentru mănăstirile „ai căror locuitori se consacrau exclusiv unei vieți contemplative”, Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la început până în prezent*, vol. I, traducere de Adolf Armbruster, București, Ed. Enciclopedică, 1997, p. 399.

⁵ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 49.

⁶ *Ibidem*, p. 25-28.

⁷ *Ibidem*, p. 3.

⁸ *Ibidem*, p. 28.

Ierarhul a lăsat în urma sa amintirea unui pilduitor caracter; lui i se datorează și aducerea relicvelor sacre ale Sfântului Ioan cel Nou la Suceava, în 1783, după cum și a 59 de documente voievodale⁹.

De origine incertă, sârb sau poate român din sudul Dunării, cel de-al doilea episcop al Bisericii din Bucovina, Daniil Vlahovici¹⁰, (1760-1822), „străin de țara și neamul enoriașilor săi”¹¹, conducător al școlii clericale de la Sfântu Ilie – Suceava, propus de către mitropolitul de la Karlowitz, Moise Putnic¹², numit de împărat la 23 aprilie 1789, nu a continuat perspectiva „încercatului străjuitor și apărător al bisericii moldovenești”.¹³ Daniil Vlahovici este cel dintâi episcop al Bucovinei care lucrat asemeni funcționarilor austrieci; unii istorici susținând că „sub el vechea ierarhie românească a Rădăuților s-a transformat într-o eparhie româno-ruteano-sârbă”¹⁴. După o păstorire de peste 30 de ani, relevându-se doar ca „un strașnic păzitor al poruncilor împăratului”¹⁵, a murit la 20 august / 1 septembrie 1822, la Vatra Dornei, epitaful său așezat la 1825, înlocuit acum, i-a acoperit rămășițele pământești la Dragomirna¹⁶.

Vlahovici a fost urmat de către Isaia Baloșescu (1765–1834). Bucovinean de la Putna, monah, absolvent al școlii lui Vartolomeu Măzăreanu, funcționar în consistoriu, diacon, stareț al Dragomirnei, (1793), referent, prin ordinul împăratului Francisc I, a fost numit episcop la 17 iulie 1823, fiind hirotonit la Karlowitz, de către mitropolitul Ștefan Stratimirovici. În timpul său s-a înființat Institutul teologic din Cernăuți (1827) și s-a deschis la 17 februarie 1828, Seminarul Teologic. „Bărbat erudit”, ctitor de școli, Isaia Baloșescu a fost preocupat de soarta învățământului românesc, de necesitatea școlilor primare și cultivarea limbii române. „Isaia și-a dat bine seama că pentru luminarea și deșteptarea unui neam pe lângă un cler instruit, mai trebuie și școli primare bine întocmite după nevoile poporului. Dar cum Consistoriul mitropolitan din Lemberg confiscase

⁹ Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Suceava, Liga Tineretului Român din Bucovina, Ed. Hurmuzachi, Suceava, 1998, p. 125.

¹⁰ Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Suceava, Ed. Princeps Edit, 2004, p. 586-587. Dositei l-a preferat ca succesor pe Isaia Baloșescu, dar împăratul Iosif al II-lea nu a ținut cont de această recomandare. Episcopul este cunoscut și prin opoziția sa față de încercarea lipovenilor de a se așeza în Bucovina. Vezi și Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei (1774-1862, de la administrația militară la autonomia provincială*, vol.I, București, EAR, 1993, p. 297).

¹¹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 29; Constantin C. Cojocaru susține „că și el era român cu nume sârbizat”, în D. Vlahovici, *episcop al Bucovinei* în „Analele Bucovinei”, VII,2/2000, p. 423).

¹² Dumitru Valenciu, *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul editorial Mușatinii – Bucovina Viitoare, 2001, p. 48.

¹³ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 29.

¹⁴ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, Ed. IBMBOR, 1997, p. 182.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Dumitru Valenciu, *op. cit.*, 48.

toate școlile primare, Isaia a protestat în mai multe rânduri contra acestei confiscări, cerând școli ortodoxe românești pentru enoriașii săi. În rapoartele sale către Comisia Aulică de Studii (Studien – Hof – Commission) de la 1826, 1832, 1833 și 1834, Isaia arăta starea tristă, în care se afla instrucția poporului băștinaș al Bucovinei, pe urma catolicizării școlilor din țară și ceru grabnice măsuri de îmbunătățire”, inclusiv acceptarea limbii române care, atât în institutul cât și în seminarul fondate de el, nu era utilizată la catedră¹⁷. E de reținut că în timpul păstoririi lui au fost trimiși tineri la studii în capitala imperiului.

Succesorul lui Isaia Baloșescu, Eugenie Hacman, (1793-1873), bucurându-se de grația împăratului Ferdinand I (1835-1848), căruia, pe când acesta era arhiduce i-a predat lecții de limba română la Viena¹⁸, prin decretul imperial din 8 mai 1835, a fost numit episcop al Bucovinei. Mai înainte, a funcționat ca profesor de ebraică și arheologie biblică, apoi a deservit catedra de studiul Vechiului Testament la Institutul teologic înființat prin Decretul nr. 233113 din 16 august 1826, emis de Cancelaria Aulică.

După instalare, episcopul Eugenie, având în vedere presiunea limbii germane și prozelitismul catolic polon, s-a înscris într-o încercare de salvare a limbii române, acțiune care a avut audiență la protectorul său.

Episcopul Eugenie Hacman a reușit să obțină modificarea *Planului regulativ*, lucru aprobat la 23 decembrie 1843, împărțind eparhia în 12 protopopiate. În baza aceluiași document a fost înmulțit numărul parohiilor, s-au revăzut grilele de salarizare a clerului – continuându-se astfel o propunere începută încă în vremea păstoririi lui Baloșescu¹⁹. A înființat o școală de cântăreți bisericești (1838)²⁰, iar prin *Planul regulativ* din 1843, a introdus în eparhie, instituția cooperabilor²¹.

A semnat alături de membrii Consistoriului *Petiția* din 15 mai 1837 prin care s-a cerut recunoașterea limbii române, înființarea de școli normale principale la Suceava, Rădăuți și Siret, școli triviale rurale, „unde să fie numiți învățători români ortodocși”, a unei școli normale la Suceava și a unei școli pentru pregătirea cantorilor bisericești la Cernăuți, scoaterea acestora de sub tutela din Lemberg, recunoașterea autorității Consistoriului Ortodox.

Implicat în înființarea școlilor confesionale, la 18 septembrie 1848, a intervenit stăruitor pentru folosirea limbii române în predarea materiilor

¹⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 43.

¹⁸ *Ibidem*, p. 44.

¹⁹ *Ibidem*, p. 42.

²⁰ Dimitrie Dan, *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea Românismului de la robirea 81775) la desrobirea Bucovinei 815/XI 1918); Un adaos la Istoria Bisericii române*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1925, p.20.

²¹ *Ibidem*, p. 46.

prevăzute în programa Institutului teologic din Cernăuți²² și s-a opus mișcării de polonizare a învățământului din școlile Bucovinei²³.

La 1859, episcopul solicita autorităților austriece îngăduința de a fi editate în limba română manualele de religie alcătuite de samuil Morariu²⁴.

Prin rezoluția emisă de împăratul Ferdinand I la 15 iulie 1843, a obținut dreptul de a construi o catedrală mitropolitană corespunzătoare în Cernăuți. După mai multe tergiversări, la 5/17 iulie 1864, episcopul a avut mulțumirea de a sfinți Catedrala, care avea frontispiciul marcat cu litere latine: „Unuia în trei ipostasuri Dumnezeu A. D. 1844”. Edificiul a fost realizat în stil renescentist, după un proiect al arhitectului Radoș și al inginerului Roll din partea primăriei provinciei.

În același an, 1864, a deschis și șantierul pentru construirea Palatului mitropolitan și a anexelor Seminarului.²⁵

Sub episcopul Hacman, prin Decretul imperial din 23 ianuarie 1873, episcopia a fost înălțată la rangul de mitropolie, incluzând în jurisdicție și episcopiile sârbești de Zara și Bocca di Cattaro²⁶.

Eugenie Hacman s-a stins din viață la 31 martie/ 12 aprilie 1873, fiind înmormântat în Catedrala mitropolitană.

A urmat în scaunul de mitropolit al Bucovinei Teofil Bendella (1814-1875), „bărbat bun, drept și sincer”²⁷, spirit cultivat, rector, egumen, asesor, vicar eparhial, autor de tipărituri, primul, dar și ultimul ierarh al Bucovinei hirotonit la Sibiu (1874), a avut inițiativa convocării Congresului bisericesc, al cărui statut a fost publicat în buletinul oficial al eparhiei, „Foaia Ordinăciunilor”²⁸. Deși nu a reușit să se remarce în chip deosebit, de numele acestui ierarh se leagă introducerea alfabetului latin²⁹.

La 22 martie 1877, după 2 ani de la moartea lui Bendella, prin ordin imperial a fost numit ierarh Teoctist Blajevici (1807-1879), vicarul eparhiei vacante. Bătrânul ierarh, unul dintre puținii cărturari bucovineni care încă înainte de 1848 s-a îndeletnicit cu scrisul în limba română³⁰, poet, fabulist, a fost un harnic colaborator la „Calendarul Bucovinean”. De prestațiile sale culturale se leagă mai ales *Gramatica teoretică și practică a limbii*

²² Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 52.

²³ N. Iorga, *Histoire des roumains de Bucovine a partir de l'anexion autrichienne* (1775-1914), p. 75.

²⁴ ASRC, Fond 3, inv.1, d.1554, f.1-1v.

²⁵ Dumitru Valenciuc *op. cit.* p. 51-52.

²⁶ *Ibidem*, p. 96.

²⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 106.

²⁸ Primul număr cu litere latine din „FO” a apărut în 1874.

²⁹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107.

³⁰ *Ibidem*, p. 109.

daco-române din 1844, apărută în limba germană³¹ și o seamă de activități după fondarea Universității germane din capitala Bucovinei la 1875, în cadrul căreia a fost aprobată Facultatea de Teologie³², cu susținerea materială a Fondului bisericesc.

Blajevici, în care „blândețea, moralitatea și cuprinzătoarea erudiție” s-au împletit fericit³³, a fost un partizan declarat al Congresului bisericesc, pentru dinamizarea căruia a făcut pertinente demersuri, fiind văzut de către contemporani, dintru început, ca o speranță pentru îndeplinirea doleanțelor timpului său. Ierarhul a murit după o scurtă păstorire, lăsând nefinalizate frumoase proiecte, pe care dacă le-ar fi împlinit i-ar fi întregit personalitatea.

După acești predecesori, în scaunul Bisericii bucovinene se aștepta „un arhiepiscop prea iscusit, prea strălucit, un om extraordinar, ca să poată vindeca rănile” timpului său. Și acest om providențial, în care românii bucovineni și-au întrupat idealurile avea să fie Silvestru Morariu Andrievici³⁴.

La vremea când Silvestru Morariu Andrievici era numit în scaunul de arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei și Dalmației, situația social-politică din Europa era din nou agitată.

Elementul slav, având un oarecare ascendent, după ce la 1878, Bosnia și Herțegovina au fost ocupate de austrieci, disensiunile dintre Austria și Rusia s-au amplificat. În urma tratatului austro-german din 1879, la 1882 s-a constituit Tripla Alianță. Austro-Ungaria și-a intensificat prezența în peninsula balcanică, preocupată de a domina Comisia Dunării dar și de disensiunile în legătură cu situația românilor din Transilvania, supuși unei intense deznaționalizări după înfăptuirea dualismului.

Franța, înfrântă în războiul cu Prusia din 1870-1871, nu mai reprezenta pentru moment o forță politico-diplomatică în Europa. Rusia, după ce și-a întărit poziția la 1878 în Bulgaria, a pus sub amenințare România. Situația geopolitică a determinat România, tot mai mult izolată diplomatic după 1878, să se orienteze spre o alianță diplomatică cu Puterile Centrale. Între factorii care au conturat această poziție, pe lângă interesele economice ale cercurilor conducătoare românești în relație cu Germania a fost și originea germană a dinastiei din România.

Inițiativa aderării la Puterile Centrale, exprimată la 1880, a venit din partea cancelarului german Otto von Bismark. În plan diplomatic, vizitele regelui Carol I efectuate în Germania și Austro-Ungaria, după cum și ale primului ministru Ion C. Brătianu, au grăbit apropierea României de Puterile

³¹ Vezi lista completă la Dumitru Valenciuc, *op. cit.*, p. 61-62.

³² Eusebie Popovici, *Facultatea Teologică din Cernăuți și celelalte școli teologice ortodoxe răsăritene*, în „Candela”, an III, 1884, nr. 9, 1 sept., p. 537.

³³ I. Nistor, *op. cit.*, p. 110.

³⁴ *Ibidem*, p. 104-105.

Centrale. Semnată în 1883, alianța între România și Puterile Centrale a fost un act cu caracter secret, cunoscut doar de către rege și de câțiva oameni politici. Prin aderarea la această structură, România a reușit să iasă din izolarea în care fusese împinsă, obținând unele garanții de securitate, dar în urma unor contradicții determinate de războaiele balcanice, România s-a detașat de Puterile Centrale, situația prelungindu-se până către anul 1914³⁵.

La 1874, Samuil Morariu Andrievici a depus voturile monahale, primind numele Silvestru³⁶, un nume care avea să devină curând renume în viața Bisericii și culturii românești. Înainte de acest moment, preotul Samuil, gospodar așa cum a fost toată viața, a pus în rânduială modesta avere pe care o agonisise la Ceahor, acolo unde îi crescuseră copiii sub supravegherea soacrei sale. Și-a vizitat satul, se întâlnește cu foștii enoriași, încredințând mica moșie cu pădure, proprietatea sa de lângă satul Buda, urmașilor săi, Iuliana și Vasile.³⁷

Apoi, după o retragere temporară la Dragomirna, prin „*Cerculariu nr. 3587/ din 5(17) septembrie 1874*, pre-n care se vestește denumirea Domnului consilieriu consistorial Samuil Morariu de cancelari al sinodului metropolitan și înaintarea la rang de arhimandrit”³⁸, eparhia era înștiințată de noua sa demnitate.

Bogata sa activitate și numele bun dobândit în disputele parlamentare în apărarea intereselor românești din Bucovina, l-a îndreptățit curând să primească, la recomandarea mitropolitului Teoctist Blajevici, adresată Curții imperiale, numirea de vicar, cea mai importantă poziție între membrii Consistoriului.

„*Cerculariu nr. 1548 din 21 aprilie (3 mai 1877)*, pre-n care se face cunoscut denumirea Preacuvioșiei Sale a Domnului Silvestru Morariu -Andrieviciu arhimandrit al bisericii catedrale și consilieriu consistorial de arhimandrit consistorial”³⁹, era comunicat consilierilor consistoriali și protopopilor eparhiei.

Prin „*Înștiințarea nr. 7 praes. din 12(24) mart. 1879, despre predarea conducerii Consistoriului și a diecesei în sama vicariului arhiepiscopesc D. arch. Silvestru Morariu în urma îmbolnăvirii Înalt Preasânției Sale D. arhiepiscop și metropolit*”⁴⁰ și cu acordul Curții imperiale mitropolitul

³⁵ Eliza Campus, *Din istoria politicii externe a României 1914-1947*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 18-20, 22-24; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până azi*, ediția a II-a, București, 1975, p. 638-639.

³⁶ Vasile Găină, *Arhiepiscopul și Mitropolitul dr. Silvestru Morariu Andrievici, întemeietorul și primul protector al „Candelei”* în „*Candela*”, 26/1907 (și extras) p. 398; Dumiuțu Valenciu, *op. cit.*, p. 65 și *Câteva precizări privind familia mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici*, în „*AG*”, V (X), 1998, 1-2, EAR, Iași, p. 303.

³⁷ Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefată, microbiografii, glosar și note de Mihai Iacobescu, Suceava, Ed. Hurmuzachi, 1998, p. 21-22; Constantin Berariu în „*Floarea Soarelui*”, 1927, nr. 5, mai 1927, București, p. 156.

³⁸ „*FO*”, 1874, nr. 21, 24 sept. /6 oct 1874, p. 103.

³⁹ „*FO*”, 1877, nr. 3, 4(16) mai 1877, p. 10.

⁴⁰ „*FO*”, 1879, nr. 4, 19(31) mart. 1879, p. 25.

Teoctist a încredințat eparhia arhimandritului Silvestru, părăsind această lume la 27 iunie 1879, lăsând în urmă un nume bun, mai ales că a reușit în timpul său să potolească avântul rutean către scaunul mitropolitan.

Silvestru, cunoscut la Viena, sedisvacanța scaunului mitropolitan a Bucovinei a fost scurtă. Prin înalta rezoluție imperială din 12 aprilie 1880, comunicată prin adresa nr. 133/C a Ministrului de culte și instrucțiune dr. Conrad Eybestfeld, arhimandritul Silvestru a fost numit mitropolit al Bucovinei și Dalmației⁴¹.

Potrivit uzanțelor legale, arhimandritul Silvestru a predat conducerea Consistoriului eparhial la 19/31 martie 1880, urmând ca la 23 martie/4 aprilie să plece la Viena spre a depune jurământul de fidelitate către împărat și a pregăti cele necesare în vederea hirotoniei sale într-un arhiereu. Fixând data hirotoniei pentru 6/18 aprilie 1880 – Duminică florilor, au fost invitați pentru săvârșirea actului liturgic episcopii sufragani Ștefan Cnezevici din Zara și Gherasim Petranovici din Bocca di Cattaro.⁴²

Din *Diploma imperială* emisă la 17 aprilie 1880, de către împăratul Franz Iosif I reiese că Silvestru avea o cotă excepțională înaintea Înaltei Curți, fiind evidențiat ca „bărbat onorat prin încrederea totală a enoriașilor bisericii greco-ortodoxe din Bucovina și care s-a destins printr-o comportare morală în credința față de împărat și casa imperială”.⁴³

Urmărind presa vremii, Ion Nistor⁴⁴ a subliniat că numirea lui Silvestru Morariu Andrievici a avut un ecou cu totul aparte în toate provinciile românești și că, în noul mitropolit românii își vedeau întruchipat un exponent prin care abuzurile politicii confesionale vor fi înlăturate și Biserica ortodoxă din Bucovina, își va avea destinul meritat.⁴⁵

„Naționalul mitropolit Silvestru”⁴⁶, cel care a așezat curajos în scrisul său „chestiuni de interes național”⁴⁷ a fost hirotonit arhiereu la 6/18 aprilie 1880 în biserica „Sfânta Treime” din Viena⁴⁸.

Guvernatorul Ieronim Alesani, la 26 aprilie 1880 a prezentat ministrului Culturii și Instrucțiunii o adresă prin care a solicitat desemnarea unui comisar în vederea pregătirii instalării mitropolitului. În adresă s-a făcut

⁴¹ „Cerculariu pren care se face cunoscut denumirea Înalt Preacuvioșiei Sale a Domnului arhimandrit diecesan Silvestru Andrievici Morariu de conducătoriu al diecesei pe timpul sedisvacanței”, în „FO”, 1879, nr. 10, 14(26) iulie, p. 51.

⁴² Circular nr. 1372 din 25 martie/ 22 aprilie 1880 în „FO”, an 1880, nr. 4, 22 martie/3 aprilie, p. 15.

⁴³ „FO”, nr. 11 din 21 iunie/3 iulie 1880; Ion Nistor, *op. cit.*, p. 228.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 122.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ O numire importantă în „Zastavna”, 1880, nr. 38; cf. Ion Nistor, *op. cit.*, p. 229.

⁴⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 121.

⁴⁸ Dumitru Valenciuc, *Ierarhii Bucovinei*, p. 64.

mențiunea că derularea evenimentului a fost fixată, în acord cu noul ierarh, pentru ziua de 27 aprilie/ 9 mai 1880.

Ceremonia a avut o desfășurare sobră. Comisarul imperial înconjurat de trei reprezentanți ai laicilor, de episcopii sufragani și alți clerici de toate treptele și de mireni adunați în număr impresionant, l-au întâmpinat pe noul mitropolit însoțindu-l până la scaunul pentru care a fost ales. Comisarul delegat de împărat, a citit Decretul prin care ierarhului i s-a încredințat înalta funcție, apoi Diploma de numire, în limbile germană, română și ruteană. Silvestru, după ce a mulțumit comisarului imperial, și-a rostit discursul oficial, subliniind între altele: „Noi din parte-ne, primind acum toiagul arhi-păstoriei, vom paște turma cea cuvântătoare a lui Hristos, cu priința păstorului celui bun carele este gata a pune sufletul său pentru dânsa; Noi punând mâna pe aratru (plugul) chemării noastre întru Hristos, nu vom căuta înderăpt și nu ne vom da în lature, ci vom căuta înainte și, arând în brazde drepte și adânci țarina moștenirii noastre, o vom semăna cu sămânța cea curată și sănătoasă a Evangheliei, ca holdă mântuینței noastre să crească și să se reverse în spice de aur pentru viața de veci; Noi, încredințându-ni-se locul de santinelă (străjar) la poarta Sionului Ortodoxiei (pravoslaviei), nu vom da somn ochilor, nici dormitare genelor Noastre, ci vom priveghea cu neadormire și vom trâmbița neconținut, ca fiii ai Bisericii noastre să odihnească cu securitate, iar contrarii mântuینței și fericirii noastre să se depărteze de la hotarele Bisericii; Noi, dându-ni-se talantul Arhieriei, vom căuta a-l înmulți; încredințându-ni-se via Domnului, vom lucra cu priință; dându-ni-se în seamă cheile Bisericii, vom fi pururi gata, de a deschide ușile pentru toți cei ce vor dori să intre și să se apropie de Sfânta Sfintelor”⁴⁹. Acest cuvânt, sub formă de epistolă pastorală a ajuns în toate parohiile din eparhie.

În finalul ceremoniei s-au prezentat felicitările oficiale, au fost trase salve de tun în onoarea noului mitropolit, clopotele au bătut pretutindeni, iar după ce asistența l-a condus pe comisar în afara lăcașului, a urmat o agapă protocolară. Presa a evidențiat evenimentul și pe omul ales „care, printr-un studiu serios și activitate neobosită a ajuns în postul suprem bisericesc”, mitropolitul fiind considerat de către contemporani „unul din bărbații cei mai învățați dintre românii din Austro-Ungaria”.⁵⁰

Instalat într-un context local foarte delicat, obligațiile sale de înaintestătător al Bisericii din Bucovina au presupus dintru început un volum de inepuizabilă energie, o răspundere extrem de atentă și multă diplomație. Problemele majore în care Silvestru Morariu Andrievici avea să se implice

⁴⁹ *Epistola pastorală a Înalt Preasânției Sale nou chirotonitului arhiepiscop și mitropolit în „FO”, 1880, nr. 7, 27 aprilie / 9 mai 1880, p. 26.*

⁵⁰ *Mihai Eminescu la Bucovina. . . , Cuvânt înainte de Dimitrie Vatamaniuc. Selecție și ordonarea textelor, notă asupra ediției și postfață de Nicolae Cârlan. Liga tineretului român din Bucovina, Suceava, Ed. Hurmuzachi, 1996, p. 110-111.*

cu toată iscusința fiind: Fondul bisericesc, autonomia bisericească, sinodul și congresul bisericesc – teme pe care înaintestătătorul mitropoliei de la Cernăuți le-a pus într-o nouă lumină, înălțând rostul Bisericii ortodoxe a Bucovinei la o altitudine, până atunci neatinsă.

Cuvântul de la instalarea sa în scaunul arhiepiscopal al Bucovinei, rostit „cu frică și cutremur”, s-a constituit într-un ferm plan de activitate pastorală, cu convingerea că numai prin lucrarea tuturor, Biserica Bucovinei își va împlini menirea. Cu certitudine ierarhul avea în minte cuvântul Sf. Ignatie către efeseni: „De aceea și voi trebuie să mergeți împreună cu voința episcopului, lucru pe care îl și faceți. Că venerabila voastră preoțime, vrednică de Dumnezeu, este așa de unită cu episcopul ca și coardele cu chitara”.⁵¹

Mitropolitul Silvestru a perceput în amănunt situația eparhiei sale, neajunsurile și provocările epocii. Rememorând trecutul se întreba nostalgic: „Unde sunt familiile cele renumite ale neamului nostru creștin, care odinioară, ocupând cu casele lor vatra orașului, erau fala Cernăuților? Unde sunt negustorii cei vestiți care le făceau negoțul cu felurite mărfuri, în sus și prin orașele Galiției până la Cracovia, iar în jos până la Dunăre și peste munte, prin Ardeal și Ungaria?”, constatând că din Cernăuțiul multinațional și multiconfesional, la 1882 „numai 6000 de suflete mai sunt creștini răsăriteni”⁵². Pentru depășirea acestei situații, încrezător în clerul autohton, singurul prin care se mai putea salva de la înstrăinare valorile specifice, mitropolitul și-a propus câteva priorități pastorale.

Din primele zile de după instalarea sa ca mitropolit al Bucovinei, cunoscător al vieții de parohie, mitropolitul Silvestru a întreprins numeroase vizite pastorale învățând, îndrumând și susținând activitatea preoților săi din satele și târgurile bucovinene, „ducându-le pace, mângâiere și mulțumire sufletească, întărire în credință și conducerea întru petrecerea bună a vieții”⁵³.

Solidar cu slujitorii altarelor bucovinene, mitropolitul Silvestru i-a definit pe aceștia în cele mai frumoase nuanțe, în spirit patristic: „Nu este figură de om mai măreață, mai încântătoare și mai impunătoare, decât cea a preotului, a [le] cărui cuvinte sunt direse după înțelepciunea cea după Dumnezeu, în a cărui ținută preoțească se leagă un aer evanghelic de bună mireasmă spirituală, și a cărui viețuire în familie și în societate este un model de moralitate și bună cuviință”⁵⁴. Preotul – sublinia el – își câștigă prestanță între enoriași

⁵¹ Sf. Ignatie, *Către Efeseni*, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, Editura IBMOBOR, București, 1979, vol. I, p. 158.

⁵² *Cuvântarea înaltu Preasântitului Archiepiscopu și Mitropolitu la înnoirea bisericii preacuvioasei m. Parascheve din Cernăuți, 14 octombrie 1882* în „Candela”, an I, 1882, nr. 5, p. 241.

⁵³ „Candela”, II, 1883, nr. 10, 1 octombrie 1883, Cernăuți, p.563.

⁵⁴ „FO”, an 1890, nr.2, 25 ian. /6 feb., p. 1-11.

„cu evlavie fiiască, propoveduindu-i cu înțelepciune și fără interes personal în afaceri de obște și particulare, îmbărbătându-i cu blândețe pe cei nepăsători de casă și copii, îndreptând pe cei rătăciți, ajutorând pe cei scăpătați; ocrotind văduvele și sărmanii, mângâind pe cei întristați, împăcând pe cei îndușmăniți, în scurt, îngrijind pentru binele și fericirea poporenilor”⁵⁵.

Cei peste 180 de preoți, încredințați altarului prin hirotonie de către mitropolitul Silvestru, îndrumați duhovnicește de către el, și-au înțeles repede chemarea, alăturându-i-se în eforturilor de revigorare a activităților pastorale, „pe fundamentul de neclintit al credinței strămoșești și răzimat pe convingerea cum că noul patimilor omenești pot doar să acopere, nu însă și să nimicească soarele adevărului”⁵⁶.

Iată cum aprecia mitropolitul starea clerului: „Știm ceea ce este și în obște cunoscut, că lumea din zilele noastre este pretențioasă și dispusă a critica toate eară mai cu seamă conduita clerului”, încercând „a aplana și a sonda lucrurile pe cale confidențială” sau: „nu negăm destrămările materiale, sociale, religioase și morale, ce au apucat a se lăți în popor”, „recunoaștem și ispitele, cărora sunt espuși poporenii noștri de la țeară din partea a feliu de feliu de agitatori și seducători. Însă și aceasta este autoritate, unde păstoriul de suflete dezvoltă toată puterea sa de învățătoriu și strălucește înaintea poporenii săi prin religiozitate și moralitate, acolo starea sunt pe deplin aceea ce sunt chemați a fi între împrejurările faptice”⁵⁷.

Iar în privința vieții religioase din parohii, permanent atent la evoluția acesteia, Părintele Bisericii din Bucovina, scria: „Îndatorăm iarăși pe părinții Protopresviteri, ca din când în când să facă excursiuni străordnare în Dumini, mai vârtos pe la acele enorii, unde sunt la îndoială despre împlinirea datorințelor preoțești, relative la predică, catechisație și liturghisire, precum și despre referința normală și salutară în țăria între păstori și poporeni. În fine, recomandăm părinților Protoprezviteri, ca la conferințele pastorale anuale și, în cazuri de lipsă, la cele străordnare, toate întâmplările referitoare la mișcările confesionale să fie obiect principal al consultărilor, cu scop de a afla modul întâmpinării mai potrivite agitațiunilor de propagandă confesională”.

„Fiind părinții Protoprezviteri districtuali, în cercul lor de activitate, locotenenții Arhipăstorului și organele executive ale Consistoriului Arhiepiscopal, îi îndatorim a fi cu neadormită priveghere asupra mișcărilor confesionale și întâmplărilor pe terenul bisericesc din districtul lor, și îndată ce ar auzi ceva în una sau alta enorie, pe loc să se înființeze la starea locului și, constatănd lucrul, să caute a întâmpina și a înăduși mișcarea ca să nu se lătească”, scria mitropolitul Silvestru consultându-și „locotenenții”, conștient că

⁵⁵ *Circularul nr. 39 press*, în „FO”, 1885, nr.10, 12/24 iulie, p. 68.

⁵⁶ *Istoria Bisericii Ortodoxe Orientale din Bucovina*, Cernăuți, 1893, p. 27.

⁵⁷ ASRC, F. 320, inv. 3, d. 1392, f. 61-77.

„poporul de prin sate simte adânc greutatea timpului și, luptându-se cu neajunsurile pentru viață, suportă de abia impozitele pentru stat, comună și Biserică; de altă parte lățindu-se în popor opiniunea, cum preoții uniți se îngrijesc de înfrum[u]șetarea bisericilor, apoi se silesc a funcționa în Biserică și la ocaziuni de păstorie, cu strălucire, predicând regulat la tot prilejul și ostenindu-se întru împărtășirea învățaturii catehetice în școală, [ca și] cum ar fi amici și apărători voitori de bine ai poporului strivit de sărăcie și împilat de necazuri”. Îndrumându-i „să caute a fi cu cuvântul și cu fapta voitori de bine ai poporenilor [. . .] să-i trateze cu blândețe părintească, să le dea un sfat bun în afacerile lor familiale, să liturghisească cu evlavie și să le săvârșească funcțiunile după cuviință și dorință, fără de a căuta la plată; să predice în Biserică și la tot prilejul binevenit, cercetând regulat școala, să împărtășească învățătura catehetică, cu un cuvânt, să fie păstori înțelepți și buni, care, după cuvântul Evangheliei, sunt gata a-și pune sufletul pentru turmele cuvântătoare!”⁵⁸

O vizită în comunitățile componente ale diecezei acoperea un număr de propuneri rigurose stabilite și comunicate enoriilor prin circulare⁵⁹.

Astfel, în ziua stabilită, anunța o circulară: „pe la a 9 oră înainte de amiază se vor aduna în Parohia unde vom staționa, toți păstorii de suflete din respectivul ținut protoprezviterial cu câte șase parohieni. Făcându-se în unul ținut protoprezviterial două stațiuni, se va anunța de către Protoprezviterie, unde va să se adune una și alta parte dintre Păstorii de suflete cu poporeni lor. După sfânta liturghie, săvârșită de păstorul de suflete local, și doxologia săvârșită de Arhipăstor sobornicește, va urma lucrarea vizitării canonice, care se va referi la constatarea religiozității și moralității poporului prin predicământul bisericesc și învățătura catehetică, la împlinirea dorințelor spirituale ale păstorilor de suflete și personalului bisericesc, precum și a obligămintelor comunelor parohiale, la starea bisericilor și a locuințelor parohiale, la referinția păstorilor de suflete cu poporeni lor, la portarea agendelor oficiului parohial, îndeobște la toate cele ce se ating de învățatură creștinească, cultul religios și administrațiunea bisericească. Spre acest scop, după învățătura arhiepiscopală către toată adunarea îndeobște, va urma pe rând tratarea specială cu păstorii de suflete și trimișii fiecărei comune parohiale răspuns protoc[ol]ariu la cele despre cari vor fi întrebați și să-și descopere dorințele și pretensiunile, pe carile le-ar crede de cuviință atât păstorii de suflete cât și delegații comunelor bisericești”⁶⁰.

Ierarhul constata personal în teren și din „protocoalele vizitației protoprezviteriale” că „păstorii de suflete predică regulat și au prezentat

⁵⁸ „FO” nr. 5, 12/24 aprilie 1888, p. 15-18.

⁵⁹ *Circularul, nr. 120* press, în „FO,” 1880, nr. 18, 18/30 sept., p. 100.

⁶⁰ *Ibidem*.

predicele prescrise”, deși acestea nu demonstau încă un nivel de pregătire lăudabil: „Dacă toate predicele, despre cari se zice, că se țin prin biserice sunt astfelu direse – sublinia el –, oare poporenii trage-vor vre-un folos din predicele noastre?” Nici în școală situația nu era mai strălucită, în timp ce clericii apuseni, la orele de catehizare își „puneau în aplicare tot capitalul științal”.

Soluția propusă de ierarh pentru depășirea acestei stări de lucruri era la îndemână: „Spre a potea lumina poporul prin lățirea de cunoștințe de folos pentru viață și eternitate, capitalul de cunoștințe teoretice, cu carele intrăm în păstorie, trebuie a-l tot reprospera și a-l înmulți prin cunoștințe din viața practică publică și privată, pentru că numai așa ne va fi cu potință, de a împlini cu succesul dorit chiemarea noastră de învățatori ai poporului și a exercita o putere magnifică asupra turmelor noastre cuvântătoare”, alăturând părții teoretice, partea practică, pastorală, „pietatea păstoriului de suflete în de obște, iar mai ales la săvârșirea funcțiunilor liturgice”⁶¹.

În ceea ce privește necesitatea construcției de biserici, în urma unei vizite pastorale mitropolitul avea să raporteze împăratului următoarele: „În raportul meu de vizitare din 18/31 ianuarie 1886 am adus la cunoștința înaltelor autorități că urmare a contribuțiilor patronilor de biserici și a parohiilor din timpul serviciului meu arhipăstoresc au fost construite un număr mare de biserici și acestea au fost deschise și sfințite spre folosire. Spiritul de sacrificiu durează până azi, căci în toamna trecută am avut bucuria de a sfinți 6 noi biserici. Din acestea doar una, cea din Revena, a fost construită din materiale provenite din Fondul religionar, celelalte provenind din contribuția patronilor și a parohiilor. Cea mai simțitoare este nevoia de construcție, mai ales acolo unde parohiile sunt mari. Acolo unde sunt biserici mici de lemn sprijinite de șpraițuri, ce nu mai corespund religiei creștine și nu se pot desfășura nici slujbele nici învățământul religios căci, cum pot constata organele publice, în locurile acelea în zilele de sărbătoare, datorită numărului mare de credincioși, trebuie să se stea în curtea bisericii, lucru care este regretabil, mai ales în timp de iarnă. Spre ilustrarea acestei stări proaste gândesc a mă limita să pomenesc numai de biserica din târgul Sadagura și suburbia Roș, unde nu au fost prevăzute construcții de noi biserici, deși a fost adus la cunoștința Majestății Voastre cât și Ministerului cultelor și învățământului acest fapt”.⁶²

Pomișd de la această realitate, mitropolitul Silvestru a stăruit pe lângă autoritățile de stat pentru aprobarea a noi construcții de biserici, încurajând și sprijinind și inițiativele particulare în acest domeniu. Astfel în timpul arhipăstoriei sale, a avut mulțumirea de a sfinți numeroase biserici din

⁶¹ ASRC, F. 320, Mitropolia Bucovinei, inv. III, d. 1392, f. 61-77; „FO”, 1888, nr. 5, 12/24 aprilie, p. 15-18.

⁶² Silvestru Morariu Andrievicei, *În apărarea bisericii strămoșești*, ediție îngrijită de Ioan Paul Valenciuc, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca Miorița, 2007, p. 138.

cuprinsul eparhiei: biserica Sf. Parascheva din Cernăuți, Dorosăuți, paraclisul arhiepiscopal, biserica Seminarului arhidiecezean din Cernăuți, Banila pe Ceremuș, Bobești, Văslăuți, satul natal al episcopului Eugenie Hacman, 1882; Samușin, Bălcăuți și Frătăuții Vechi, 1883; Jucica veche, Lențești, Suhoverca, Ceahor, 1884; Mihoveni, Gura Humorului, Negostina și Poiana Stampii, 1885; Rarancea; Tereblecea, 1886; Ciudei, Șișcăuți, 1887; Ciomohuzi, Brodoc, Storojineț, 1888; Coștiuliuca, Berhomet pe Siret, Toutri, Revna, Luca, Stupca, 1889; Cadobești, 1890;– Havrilești, capela de la Penitenciarul din Cernăuți; Chiselău, Cuciur Mare, 1891; Malatineț, Ostrița, Rus Plavalari, 1892. Numeroase alte biserici au fost sfințite prin delegați mitropolitani, de obicei consilieri consistoriali sau profesori de la Facultatea de Teologie.

În acest interval s-au realizat picturi interioare și iconostase la Rădăuți (1880-1881), în Capela Penitenciarului și în Catedrala din Cernăuți (1881), la Frătăuții Vechi (1882), Bălcăuți, Bălinești, Solca, Suhoverhov, Gura Humorului (1883), Bănila pe Ceremuș și Ceahor (1885), Tereblecea (1886), Ciudei (1887) ș.a., icoane pentru parohiile Coșciuia, Bobești, Revna, Coniatin, Berhomet pe Siret și Storojineț, în majoritate provenind din școala pictorului Epaminonda Bucevschi.⁶³ Facem mențione că, în timpul său, s-au zidit și restaurat peste 75 de biserici, lăcașurile fiind înzestrate cu icoane, antimise, obiecte bisericești și cărți liturgice⁶⁴.

Totodată, în 1882, mitropolitul Silvestru a inaugurat reședința mitropolitană⁶⁵, edificiu început la 6 iulie 1864. Palatul executat în stil mureso-bizantin de către arhitectul Joseph Hlavka, în genul palatelor califilor din Granada hispanică, s-a impus ca un obiectiv important în catalogul realizărilor arhitecturale ale vremii. Lângă capela destinată serviciilor religioase a fost proiectată impozanta sală de marmură care avea să fie Sala sinodală. Scenele în care erau evocate *Istoria creștinării românilor*, *Sinodul de la Iași* din timpul lui Vasile Lupu ori *Solemnitatea jurământului românilor față de Austria*, frescele reprezentându-i pe episcopul Herescu și generalul Enzenberg, inexistente azi, au fost panorame picturale de mare forță. Erau pictate: *Trimiterea apostolilor lui Hristos să predice Evanghelia creștină la toate popoarele lumii. Arătarea pe bolta cerească a*

⁶³ Ilie Luceac, *Familia Hurmuzachi între ideal și realizare (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cernăuți, Ed. Alexandru cel Bun; Timișoara: Ed. Augusta, 2000, p. 112-114. Aici este amintit între realizările deosebite ale pictorului bucovinean, portretul lui Ștefan cel Mare comandat de către episcopul Romanului, Melchisedec Ștefănescu.

⁶⁴ Dumitru Valenciu, *op. cit.*, p. 18. Vezi și lista cu biserici construite între 1772-1861 în Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 337-338.

⁶⁵ dr. Simeon Reli, *Reședința mitropolitană din Cernăuți și meșterul ei Iosif Hlavka*, Cernăuți, 1933; idem, *Reședința mitropolitană din Cernăuți (călăuză și istorie)*, Ed. Mitropolia Bucovinei, Cernăuți, 1939.

semnului Sfintei Cruci în anul 312, Conciliul ecumenic de la Niceea din 325, Convertirea geto-dacilor la creștinism, Fondarea Mitropoliei Moldovei și Sucevei în 1401, Înființarea Episcopiei de Rădăuți, Aducerea moaștelor Sf. Ioan cel Nou la 1402, Alegerea locului pentru altarul mănăstirii Putna, la 1466, Sinodul de la Iași, din 1642, Jurământul de credință din 1/2 octombrie 1777, Proclamarea Eparhiei Bucovinei ca Mitropolie a Bucovinei și Dalmației, la 1874. Excelent realizate – păstrate doar în litografiile vremii – au fost și portretele ierarhilor Bucovinei, de la Dositei la Silvestru, inserate în una din sălile de recepție. Pictorul Karl Jobst, prin opera sa în culori a lăsat peste timp o adevărată istorie⁶⁶. Mitropolitul a înființat un post de pictor arhidiecezan, primul numit în această calitate fiind Epaminonda Bucevschi⁶⁷. După Bucevschi, în acest post s-au remarcat Nicu Mesederu, apoi profesorul Eugen Maximovici care, în Sala de recepție a reședinței mitropolitane⁶⁸, i-a reprezentat plastic pe Alexandru cel Bun și pe Ștefan cel Mare.

Laborioase lucrări s-au efectuat și la Catedrala mitropolitană< s-au consolidat zidurile și s-a efectuat pictura (1892-1893).

La propunerea mitropolitului Silvestru „dorind să fie și după moarte în mijlocul celor ce i-a păstorit în viață”, Consistoriul a aprobat construirea unei capele pentru înmormântarea arhierilor Bucovinei. S-a hotărât ca în sâmbăta Rusaliilor (1884) să se officieze pomenirea ierarhilor Bucovinei strămutați în cripta capelei din locurile unde au fost înmormântați. Au fost exhumate osemintele arhierilor Dositei Herescu și ale Mitropoliților Teofil Bendella și Teoctist Blajevici, depuși în cripta capelei noi, în cadrul unui ceremonial emoționant.⁶⁹

Îngrijindu-se de viața religioasă a credincioșilor săi, preocupat de consolidarea adevărilor de credință, apărător al datinilor și obiceiurilor sănătoase, mitropolitul a elaborat numeroase scrisori pastorale, de regulă cu ocazia marilor sărbători ale creștinătății, Nașterea Domnului și Sfintele Paști. Pastoralele lui Silvestru, parcimonios elaborate, se constituie într-un volum de muncă în care acumulările intelectuale-teologice se traduc în adevărate sinteze sapiențiale.

⁶⁶ Ilie Luceac, *op. cit.*, p. 111.

⁶⁷ Epaminonda Bucevschi (1843-1891) a făcut studii la Viena în atelierele lui Anselm Feurbach și Joseph V. Führlich. Lui i se datorează o nouă direcție iconografică în plastica eclezială din Bucovina. Un portret care-l reprezintă pe mitropolitul Silvestru, expus la Viena, i-a adus pictorului un important premiu. Îndrumătorul său Feurbach a menționat că în fața portretului, Ministrul Instrucțiunii și Cultelor a exclamat: „Das ist ja der Andrievici wie er liebt und lebt!” (Acesta este cu adevărat Andrievici așa cum l-a făcut Dumnezeu!). Cf. Corneliu Gheorghian, *De-ale pictorului Epaminonda Bucevschi*, în revista „Făt-Frumos”, Cernăuți, 1934 și *Bucovina în pictură (Epaminonda Bucevschi)* în revista „Boabe de grâu”, an V, nr. 9, București, 1935. Vezi ilustrația copertei.

⁶⁸ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 274-275.

⁶⁹ *Strămutarea sărbătorească a osemintelor P. S. Arhipăstori...* în „Candela”, III, 1884, nr. 7, 1 iulie, p. 458-460.

Alături de producțiile sale literare, științifice ori administrativ-sociale, aceste „scrisori” sunt, dincolo de sensul lor pastoral, probe de oratorie și pedagogie religioasă. Cu o circulație temporară limitată, pastoralele au avut mai mult efect decât tratatele doctorale răsfoite și studiate în biblioteci. Prin impactul lor direct, în limbaj accesibil, subtil, ierarhul a știut să conjuge în structura discursului său mesajul religios cu sfaturile după nevoile păstorilor săi, pastoralele sale fiind astăzi adevărate documente de gândire teologică și de cultivare a limbii române.

Selecțiile de mai jos, sumar comentate, sunt edificatoare în această direcție. Spre „mângâiere de obște”, la sărbătoarea Paștilor anului 1883, mitropolitul își întâmpina credincioșii astfel: „După cum răsună astăzi irmoasele, troparele și stihirile de bucurie prin sântele biserici, așa se revarsă bucuria sufletească prin casele creștinilor drept-măritori. De bucuria s. Paști, așteptate cu dor, saltă tineretul; de ospățul S[fintele] Paști se îndulcesc împreună soții cu soțiile, părinții cu fii, frații cu frații, vecinii cu vecinii; însăși cei bătrâni, ajungând această zi de bucurie, li se înseninează fața și, gustând din cele sfințite, zic: laudă lui Dumnezeu, că am ajuns S[fintele] Paști... Crezând că va fi spre mângâiere de obște a credincioșilor, și cum că ei vor fi și așteptând, ca să audă de la Arhipăstorul lor expunerea temeiurilor serbării sfințelor Paști, și ale bucuriei de obște a creștinătății, pentru aceea cu aceasta carte arhipastorală mânecăm a împlini astfel de dorință mântuitoare”⁷⁰.

În anul următor, 1884, cu aceeași ocazie, nota discursului este mai gravă, accentele vizează o realitate eclezială – activitatea misionară prozelitistă desfășurată, sub ocrotirea autorităților de stat, în pământul Bucovinei străvechi ortodoxe: „Misionarii de la apus, după cum se aude, foiesc și în timpul nostru prin țările răsăritene locuite de creștinii noștri dreptmăritori. Ei se încearcă pe întrecute a slăbi temeliele bisericii noastre ortodoxe; însă, după cum nu au succes încercările acestea în Bulgaria, credem cu tărie, că nici prin alte țări nu le va succede, a tulbura ortodoxia (pravoslavlia) și a distruge urzitura apostolică a bisericii noastre catolice răsăritene. Biserica noastră dreptmăritoare este urzită, nu de oameni, ci de însuși Dumnezeu; ea este pusă, nu pe nisipul de cugetări – nestatornice ale timpurilor curgătoare, carele astăzi se nasc și mâine dispar, ci pe piatra cea tare și neclătită a credinței evanghelice, pentru aceea după cuvântul D-lui, nici porțile iadului nu o vor birui pe dânsa”. Amintind ascultătorilor faptul că singură Biserica ortodoxă stă neclintită pe temelia celor învățate de sfințele sinoade ecumenice, a precizat: „Capul bisericii noastre dreptcredincioase și dreptmăritoare nu este pe pământ, ci în cer, nu Arhiereu muritor, luat dintre oameni, ci Arhiereu veșnic Is. Hr., carele dintru înălțimea cerului direge biserica sa, nu după voia

⁷⁰ *Carte pastorală arhiepiscopoească pentru serbătorile pascilor* [nr. 33 pres. 1883]. „FO”, 1883, nr. 6, 10 (22) aprilie, p. 41-47.

inimilor și poftelor omenești, ci după legile din veci ale voii dumnezeiești, pentru aceea corabia bisericii noastre plutește cu siguritate pe marea cea înviforată a veacurilor și, frângând valurile aleane, conduce pe fii săi la limanul vieții de veci”.

Epistola are o construcție omiletică interesantă, de factură patristică. Auditoriul e introdus mai întâi, în Lumina evenimentului, e chemat să se bucure de Înviere după ce e răscolit afectiv prin prezentarea succesivă a episoadelor sfintelor Patimi. Apoi, e sensibilizat prin rememorarea timpurilor de jertfă, de vremea persecuțiilor iudeo-romane-musulmane și rechemat să cugete la timpul Bisericii, adus până în vremea când prin „Mărturisirea de credință” a lui Petru Movilă și prin Sinodul de la Iași din 1642, Ortodoxia românească și-a statornicit identitatea în istorie.⁷¹

În epistola de Paști din 1887, într-un an de grație pentru istoria României, Silvestru se relevă în înțelesul de etnarh al Bucovinei, extrem de atent la convulsiile timpului, la cauze și efecte sociale, la „stări de nepace”, la „pomirile ce izbucnesc și se încearcă a tulbura pacea de obște a popoarelor”, evocând continentele îndepărtate, „unde se măcelăresc cu cruzime și sălbăticie milioane de oameni”. Mitropolitul atacă curajos „filosofia veacului”, egoismul, mândria, opulența ca „unelte ale iadului” – cu o retorică asemănătoare cu cea din „Didahiile” lui Antim Ivireanul – cauze din care vin „toate amărăciunile vieții”, începând cu accidentul cosmic din Eden: „Parola de obște a veacului, în carele trăim, nu este aceasta – a Creștinilor și fiilor bisericii noastre dreptcredincioase și dreptmăritoare – parola de biruință, de mângâiere și de bucurie pentru prealuminata înviere a Domnului și Dumnezeuului nostru Isus Hristos, ci parola de îngrijire, de încordare și de luptă pentru viață, parola de apărare a intereselor seculare, publice și private, a intereselor sociale, politice și însăși ale celor religioase și de cultură”.

După ce vorbește despre cauzele acestei stări de nepace, adaugă: „Multe și felurite sunt pricinile, din care se ațâță și se aprind certele și tulburările în viața socială, politică și însuși cea religioasă. Toate aceste se reduc însă la două izvoare de căpitenie, adică la mândrie și egoism sau lăcomie, carele, stăpânind omenimea, produc toate relele. Mândria și lăcomia sunt cele două unelte ale iadului, prin carele din început a intrat păcatul în lume, pentru că mândria a pricinuit căderea îngerilor din starea cea luminoasă a Cerului, iar lăcomia a pricinuit căderea protopărinților Adam și Eva din starea de fericire a Edemului (raului) pământesc. Din mândrie și egoism, răsărind și rămurindu-se ca din două rădăcini, feliuri de rătăcirii și patimi înrăutățite, se produsură până în ziua de astăzi gâlcevi, certe, răpiri, asupriri, cu un cuvânt toate amărăciunile vieții [. . .] Cum că și veacul nostru – al nouăsprezecelea

⁷¹ *Epistolă pastorală arhiepiscop. de ziua învierii Domnului*, [30 pres. 1884], „FO”, 1884, nr. 6, 4 (16) aprilie 1884, p. 55-60.

după calendarul creștinătății – carele se numește veacul luminării și al civilizației, suntem încă departe, de a se putea zice, că împărăția lui Dumnezeu, predicată de Hristos, s-a sălășluit și s-a întărit pe deplin între semințiile neamului omenesc; cum că legile fundamentale ale împărăției lui Dumnezeu, legea dragostei, a dreptății și libertății evanghelice, legea împăcării, a toleranței și buneii voinței evanghelice încă nu stăpânește în toată puterea cuvântului pe pământ, despre această stare a lucrurilor ne încredințăm din cele ce auzim că se petrec nu numai între popoare varvare din Asia, Africa, America și Australia, unde se măcelăresc cu cruzime și sălbătăcie milioane de oameni, ci și din frământările crâncene și încordările armatelor, de a întâmpina și înfrâna pomirile ce izbucnesc și se încearcă a tulbura pacea de obște a popoarelor și siguritatea și liniștea familiilor și locuitorilor singurateci, din Europa. Însăși țara noastră, unde mai înainte domnia buna împăcare și liniște între locuitorii pământeni, nu este scutită de frământări sociale, de când, cu înmulțirea de locuitori, s-a îngreuiat simțitor modul de viață. Încordările, apucăturile și certele dintre oameni se numesc de filosofia veacului nostru *lupta pentru viață*. Filosofia veacului nostru se și încearcă a demonstra, că această luptă ar fi îndreptățită, deducându-o din dreptul de existență a omului”⁷².

Cu prilejul Paștilor din 1888, în epistola adresată poporului bucovinean „neclătit întru credința și legea cea adevărată a creștinătății și între așezămintele și rânduielile bisericii drept măritoare”, după ce vorbește despre valoarea jertfei christice și despre misiunea Apostolilor expuși la numeroase încercări, înșiră câteva dintre dovezile istorice-culturale ale dănuirii românești, atingând iarăși punctul vulnerabil al misiunii antiortodoxe prin „făgăduințe, ademeniri și întăritări” provocate de „prooroci mincinoși”, amintind că împotriva acestor agitatori care „asemenea cârțițelor” subminează rostul bisericii, chiar săptămânile de post dinspre Paști au fost „timp de măhnire și de rugă. [...]”

Ceriul senin al sfintei noastre biserici începe a se înnoura; vrăjmașii bisericii dreptmăritoare se mișcă mereu și întind rețele peste orașele și satele țării; oameni străini se furișesc printre creștinii noștri cu feluri de făgăduințe, ademeniri și întăritări; prooroci mincinoși trâmbiță public în lume clivitori asupra preoțimii noastre și însuși asupra Arhipăstorului; agitatori sapă, asemenea cârțițelor, pe sub temeliiile bisericii noastre, ca să o aducă la clătinare și surpare”⁷³.

Mitropolitul Silvestru în epistola din 1889 face un sever rechizitoriu al situației religiei creștine la nivel mondial, accentuând drama fărâmițării confesionale și a conflictelor politice dintre popoarele creștine: „Oare se

⁷² *Epistolă arhipăstorală de serbătoarea Pascilor* [nr. 27 pres. 1887], „FO”, nr. 6, 2 (14) aprilie 1887, p. 33-39.

⁷³ *Epistola pastorală a înaltu preas. archiepiscopu și mitropolitu de serbătorile pascilor*, [nr. 20 pres 1888], „FO” nr. 6, 22 aprilie (4 mai). 1888, p. 23-27.

poate zice, că stăpânesc pe deplin în creștinătate împărăția adevărului, până când cele patru sute de milioane de oameni, ce poartă numele de creștini, sunt despărțiți în tabere deosebite prin credință și cultul religios și, luptându-se între sine cu patimă fanatică, devin scandală celor străini de credința și numele lui Hristos? Oare se poate zice, că împărăția dreptății stăpânește pe deplin în creștinătate, până când popoare creștine dau năvală cu arme asupra popoarelor creștine, ca să le subjuge, iar cei cu avere și putere asupresc pe cei slabi și săraci, încât văduvele și sermanii plâng și se tânguiesc pe drumuri pentru strâmbătățiri și urgisiri? Oare se poate zice, că împărăția dragostei evanghelice stăpânește pe deplin în creștinătate, până când se aprind certe între părinți și fii, dușmani între vecini, tulburări de pace prin orașe și sate și încordări de războaie între domnitori, trecând și laudându-se viclenia de diplomație, fățaria de politică, iar veninul răutății de o medicină salutară?”⁷⁴.

Epistola din aprilie 1890 este o excelentă pledoarie pentru iubirea lucrătoare în nădejde și răbdare, o piesă omiletică de o frumusețe hrisostomică: „Care limbă vorbitoare e în stare să rostească farmecul puterii, pe care-l produce aceste două cuvinte în sufletele creștinilor, cuvintele adică: „Hristos a înviat” și „Adevărat că a înviat”? Unde este cărturarul, care să tâlcuiască pe deplin înțelesul acestor cuvinte de parolă, cu cari se întâmpină creștinii în zilele de sărbătoare ale prea luminatei învieri? Unde este logofătul iscusit, care să scrie după adevăr și vrednicie bucuria cea mai pe sus de cuget și de cuvânt, care cu sosirea sărbătorilor sfintelor Paști se revarsă întru inimile și se arată în fețele tuturor creștinilor fără deosebire de vârstă și stare?”

„Creștinul evlavios și cu frica lui Dumnezeu, află întru învierea Domnului chezășia sigură, că, după trecerea din viață, va avea parte de viața de veci, iar cel afundat în păcate, căindu-se pentru rătăcirile sale, va dobândi iertare și ușurare”⁷⁵.

De solidaritatea în Duh și Adevăr, mitropolitul se îngrijește și prin cuvântul din Pastorală Paștilor din 1891, în timp ce Biserica – amintește el – „suferă în unele părți asupriri și înjosiri”, referindu-se deopotrivă și la starea eparhiei sale: „însăși în biserica noastră dreptmăritoare din pământul Bucovinei se pare a nu lipsi ispite și încercări, de a săpa temeliile, pe care este urzit și stă de veacuri Sionul ortodoxiei (pravoslaviei) noastre bucovinene; încercări, de a stânga sau cel puțin a întuneca luminile buneii credințe, nădejdi și dragostei întru Hristos, încercări de a înstrăina neamul nostru de așezămintele și deprinderile creștinești moștenite de la străbuni; încercări de a da lovituri

⁷⁴ *Epistolă arhipăstorală de serbătorearea Paștilor*, [nr 10 pres 5 (17) aprilie 1889], „FO”, nr. 6, 5/17 aprilie, 1889, p. 27-31.

⁷⁵ *Epistolă pastorală de serbătorearea învierii* [nr. 16 pres. 1890], „FO”, nr. 5, 1/13 aprilie, 1890, p. 17-20.

păstorilor și a risipi turmele noastre cuvântătoare, după cuvântul: „Bate-voi păstorul și se vor risipi oile”; încercări, de a împărți loru-și veșmintele și cămeșa miresei lui Hristos, a arunca sorți, după cum făcură cei ce răstigniră pre Mântuitorul”.⁷⁶

Paștile anului 1892 sunt întâmpinate cu bucuria potrivită cu rememora-rea evenimentului sacru, dar și cu destulă neliniște. Mitropolitul le amintește păstoriților beneficiile reconcilierii, îi îndeamnă să respecte preceptele creștine, să evite neînțelegerile și disensiunile întâmplare „cu prilejul alegerilor de curând pentru Dieta Țării”, arătând că „oamenii iubitori de pace și de liniște, sunt constrânși a sta la luptă cu elemente străine”, potrivit intere-selor sociale-bisericești românești. În discurs, ierarhul laudă contribuția patrioților laici, ale patronilor parohiali, după cum și pe învățătorii și oamenii din administrație preocupați de prosperitatea publică, dar nu-i absolvă de aspre mustrări pe clericii care au compromis onoarea bisericii și a „neamului creștinesc”, în mustrarea sa avându-i în vedere și pe „lupii răpitori în piele de oaie”, pe misionarii prozeliți și pe „reptilele și cârțițele nihilismului”. Redăm din text: „Fără îndoială ar fi fost mult mai bine, dacă în timpul de postul patruzecimii, care după așezămintele s. noastre biserici este timp de culegere sufletească, timp de părăsire de înverșunări, de certe și de tulburări pentru afaceri pământene, dacă în acele zile de rugă și de înfrânare neamul nostru creștinesc ar fi fost scutit de ispite și de încercări, precum au fost acelea cu prilejul alegerilor de curând pentru dieta țării. [...] Constatăm cu plăcere, că după cum s-a arătat cu prilejul de curând al alegerilor pentru dieta țării, po-porul nostru începe a se deștepta din dormitarea socială, națională și politică și a cunoaște, de la cine poate să aștepte bunăvoință și conducere cu priință precum și neapărată lipsă de eluptare a intereselor de existență și de cultură. Recunoaștem cu îndestulare, că preoțimea noastră, precum a dovedit și cu prilejul de curând, pricepe chemarea sa, de a veni poporenilor săi întru ajutor cu învățătura, cu sfatul și cu pilda sa patriotică. Recunoaștem cu mulțămire în suflet, cum că și patrioții noștri mireni, patroni parohiali, învățători și diregători, se apropie și stau alături cu rândurile poporului spre al lumina și al însufleți prin cuvânt și faptă pentru interesele bine înțelese de existență și propășire.

Constatăm însă cu părere de rău și acel fapt de întristare, că după cum în holdele țăranilor, fie pământul cât de bine arat și grapat, iar sămânța cât de curată, se aruncă totuși neghină și alte buruiene, așa și printre poporeni noștri, cu prilejul de curând al alegerilor pentru dietă, s-au ivit pe alocurea oameni, cari, lăcomindu-se asemenea lui Isav din legea veche la un blid de linte, au vândut străinilor dreptul la întâietate la moștenirea și binecuvântările părintești”.

⁷⁶ *Epistola arhipăstorală de sărbătorile învierii* [nr. 12 pres. 1891], „FO”, nr. 7, 18/30 aprilie, 1891, p. 17-20.

În toate Pastoralele sale ierarhul a subliniat aspectele vieții morale, practice, echilibrate, înfierând excesele dăunătoare, anticreștine. Astfel, în „inimoasa pastorală” din 1888, folosind „cuvinte pătrunzătoare”, i-a îndemnat pe țărani „să nu înstrăineze pământurile ce le-au mai rămas și să se înfrâneze de la băutura, mai lăsând din «obiceiuri nunțile, cumătriile și hramurile celor cu cheltuieli fără de cale»”. Silvestru avea în vedere, în această privință, desigur, și legea emisă de Guvernul austriac la 1887, în privința reglementării fabricării și vânzării alcoolului în comune. Însă această tentație nu a fost diminuată: „nici legea împotriva beției de la 1894” nu a avut „nici un efect”⁷⁷.

Cu un deosebit respect pentru istorie, cum s-a subliniat, Silvestru Morariu Andrievici, nu a trecut niciodată indiferent peste momentele care au avut însemnătate pentru Biserică. Astfel, în Pastorală din 1886, după ce conturează importanța Învierii pentru umanitate și recapitulează sensurile profunde ale acestui unic eveniment, ierarhul a evocat pe larg centenarul Eparhiei Bucovinei, propunând pentru viitor oficierea unei slujbe speciale – doxologia din duminica a doua după Paști – ca recunoștință înaintea Domnului pentru ocrotirea Mitropoliei Bucovinei.

După obișnuitele tâlcuiri ale sărbătorii, mitropolitul Silvestru a amintit eparhioților că se împlineau, chiar în zilele Paștilor, 100 de ani „de când sfânta noastră biserică particulară de aici s-a constituit în toată forma legală ca *Eparhia Bucovinei* cu scaunul episcopiei în Cernăuți, carele mai înainte prin 385 de ani a fost în Rădăuți. Cu prea înalta *Orânduire împărătească spre regularea afacerilor bisericești spirituale și școlare în Bucovina*, publicată cu Decretul Consiliului c. r. aulic de rezbel dintra 29 aprilie 1786, și cunoscută sub numirea de „planul de regulământ” se puse pentru Eparhia noastră un fundament statornic, pe carele întocmirile organice ale s. noastre biserici eparhiale se dezvoltară una după alta, până ce, în decursul uni veac, starea Eparhiei deveni ceea ce este astăzi”.⁷⁸

De veghe la soarta neamului românesc, în scrisoarea din decembrie 1892, mitropolitul oprindu-se asupra activității filantropice a „Societății Doamnelor Române” din Bucovina, a pus în evidență contribuția pe care a adus-o această organizație școlii românești: „Laudă Domnului, neamul nostru creștinesc, adică fii bisericii noastre dreptcredincioase a răsăritului precumpănesc pretutindeni în țară cu numărul și cu puterea de viață; avem până acum însuși prin enoriile de prin sate mai de-a rândul scoale populare.

⁷⁷ Vezi în această privință risipa sătenilor cu ocazia hramurilor: Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina (1862-1942) la 80 ani, Istorie și realizări*, Cernăuți, 1943, p. 210.

⁷⁸ *Cerculariu prin care se determinează ziua și modul în care să se serbeze încheierea secolului de la organizarea bisericii ort. din Bucovina [Epistolă pastorală la Învieria Domnului, 1886]*, „FO”, nr. 4, 5/17 aprilie, 1886, p. 25-30.

Dacă deci tineretul nostru, băieții și copile, vor cerceta pretutindeni în număr proporționat școalele populare, și dacă pretutindeni, unde se află școală populară, se va înființa și câte o „Societate filială”, care să sprijinească cercetarea și învățătura de școală; și dacă din numeroasa școlerime populară numai cât o parte va trece la școale cât mai înalte și se va înzestra cu cunoștințe, recerute pentru felurile ramuri ale vieții publice și private, devenind unii economi pricepuți, meseriași iscusiți și negustori întreprinzători; alții învățători luminați, dirigători înțelepți și judecători însuflețiți de dreptate; iarăși alții conducători ai poporului în afaceri bisericesti, ori politice, ori sociale și naționale, câtă lumină, viață și putere se va dezvolta în neamul nostru creștinesc? ce reazim puternic va câștiga sfânta noastră biserică dreptmăritoare? câtă binecuvântare și fericire se va revărsa atunci peste țară de la o margine până la alta?”⁷⁹.

Și cu acest prilej, mitropolitul Silvestru a reamintit tuturor: „Parola poporului nostru pământean pe câmpia de luptă să fie: „Biserica, școala și moșia”. Paginile lui înfrumusețate cu rostiri simple, pe înțelesul poporului au dăinuit prin vremi, precum zicerile perene ale înțelepților.

În acest sens cităm emoționanta mărturisire a ierarhului cuprinsă în epistola din decembrie 1893, la 50 de ani de activitate în serviciul Bisericii dreptmăritoare. E în cuprinsul acestei confesiuni o întregă istorie. Pastorală are o construcție de mare calitate, în care contrastul este valorizat cu subtilitate. E o creație care demonstrează – și numai pe o singură pagină – cât talent și cultură, cât de mare suflet a încăput în acest om: „Ce însemnează 50 de ani în de obștia și anume lucrător în via Domnului și însuși de cârmaci al corăbiei bisericii lui Hristos în luptă cu valuri uriașe și cumplite pe marea vieții pământene, se arată vederat și se poate cunoaște și după prefața stării de lucruri în de obștia și însăși după schimbarea de față a vetrelor noastre părintești în pământul Bucovinei. Pentru că cei ce pe la începutul veacului nostru curgători văzură și-și aduc aminte, ce față avea pe atunci țara noastră și care este astăzi starea poporului nostru, vor afla prefaceri și schimbări în toate ramurile de viațuire ale pământenilor noștri băștinași; prefaceri și schimbări ale comunităților de prin orașe și sate; prefaceri și schimbări în stăpânirea și folosirea moșiilor mari și celor mai mici ale pământenilor; prefaceri și schimbări în port, limbă, obiceiuri părintești și însuși în datinile și deprinderile religioase și naționale; prefaceri și schimbări în cele ce se referesc la viața publică și privată ale neamului nostru creștinesc.

Binecuvântate ar fi vetrele noastre părintești în pământul Bucovinei; de trii ori binecuvântat ar fi și poporul băștinaș al țării, dacă aceste prefaceri și schimbări s-ar fi arătat și s-ar fi întrebuițat numai cât spre binele și în

⁷⁹ *Epistola arhipăstorală de serbătorile născerii, numirii și aretării Domnului* [98 pres.], „FO”, nr. 10, 22 decembrie 1892/3 ianuarie 1893, p. 47-51.

folosul neamului nostru creștinesc! Durere însă, că acelea prefaceri și schimbări au fost și sunt de acel feliu, că produsera mai multă daună decât folos, mai multă mâhnire decât bucurie”.⁸⁰

Luptător statornic „pentru cultura națională a elementelor genetice sub scutul și parola ortodoxiei”⁸¹, considerând „cel dintîi postulat”, „însuflețirea pentru ortodoxia (provoslavia) creștină”, socotind „inspirațiunea pentru ortodoxie”, prioritară, „mai vie și mai puternică decât însăși însuflețirea pentru ideea de naționalitate”⁸², subliniind „că unde au fost și sunt păstorii de suflete” vrednici, „pescarii confesionali nici nu se apropie și cei ce totuși și-ar cerca norocul, ar fugi cu mrejele sfărțecate”⁸³, Silvestru s-a dovedit de-a lungul activității sale clericale, în toate treptele, un apologet de excepție. Formularea: „Apunând însă soarele Ortodoxiei din orizontul Bucovinei, de care eventualitate să ne ferească Dumnezeu – va apune împreună și una și alta naționalitatea, iar din dărâmături va proveni un monstru confesional și național, al cărei ființă și nume nu se poate prevedea”⁸⁴, în timp a avut rezonanță, pentru că, succesorul prelatului „național” nu a păstrat și cultivat principiile „leului Bucovinei”. Silvestru, de la înălțimea treptei de eparh al Bucovinei – cu o bogată activitate misionar-pastorală, observator atent al evoluției vieții bisericii din provincia unde ortodoxia era „expusă unei coaliții confesionale rom. cat. și gr. cat. și naționale polone și rutene ale cărei rețele” erau răspândite „preste cea mai mare parte din comunitățile noastre orășene și sătene”⁸⁵, a încercat să soluționeze problema față de ofensiva greco-catolică, nu prin forță ci prin convingere⁸⁶, recurgând la condei, redactând cunoscutele *Apologii* prin care adevărul a fost exprimat deschis, public, după ce a consultat Consistoriul arhiepiscopal.

⁸⁰ *Epistolă arhipastorală de serbătorile născerii, nominării și arătării Domnului* [90 pres. 1893]. FO, nr. 14, 24 dec 1893/5 ian. 1894, p. 73- 77.

⁸¹ *Cercular arhipastoral în privința conduitei pr. și a modului prin care să ferească pre credincioșii bisericii ortodoxe de indiferentismul confesional nr. 39 pres din 12/24 iulie 1885 în „FO”*, 1885, nr. 10, 15/27 iulie, p. 68-77.

⁸² *Idem*. Al doilea postulat subliniat de ierarh a fost – în linie misionară-pastorală „amoarea și bunăvoința păstorilor de suflet către poporenii lor”, conform iubirii evanghelice, agapice, ilustrată în epistolele pauline, p. 82.

⁸³ *Idem*. Preoții devotați bisericii și loiali ierarhului, într-o permanentă stare de vigilență față de mecanismele perfide ale misiunii prozelitiste au sesizat prompt abaterile celor interesați care, „sub pretextul de naționalitate urmăreau scopuri bisericesti întru scăderea ortodoxiei noastre în Bucovina”, p. 83.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 82.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 77.

⁸⁶ Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, *op. cit.*, p. 18. Mitropolitul a reacționat absolut îndreptățit, având în vedere cele două legi privitoare la respectarea identităților confesionale: Legea din 21 decembrie 1867 și Legea din 25 mai 1868.

Păstrând eleganța specifică unor dispute civilizate, neîngăduindu-și să jignească pe adversar, mitropolitul Silvestru sublinia: „Dacă am fi și noi, adică umiliința Noastră și senatul consistorial și clerul eparhial din lumea aceasta și am fi aleși din lume spre a lua fiecare crucea sa și a urma lui Hristos am cădea în ispita de a ne folosi de asemenea arme, ca și cele ale contrarilor noștri confesionali, răspunzând la invectivele publice, în contra Ortodoxiei (Pravoslaviei) și a Bisericii Ortodoxe, cu asemenea invective, iar agresiunile propagandistice întâmpinându-le cu facerea de prozești dintre creștinii apuseni din țară și însuși din Galiția. Spiritul de fanatism confesional și național fiindu-ne străin și Nouă și consilierilor noștri, ne-am silit a direge *Apologia* noastră în spiritual evanghelic și a ne adresa la acea Înaintă Instanță a Regimului c. r. de stat care e chemată de a interveni în afacerile interconfesionale și de a scuti drepturile legale ale societății bisericești în contra încercărilor de uzurpațiuni”.⁸⁷

Argumentele care au determinat această poziție sunt rezumate în Circularul nr. 39 din 12/24 iulie 1885: „Pe când după mărturia foilor publice din Liov, preoții uniați, în cuvântările lor bisericești se întrec în stigmatizarea defăimătoare a Ortodoxiei, prin numirile de „schismă, apostasie, poartă a iadului, cuibul satanei, credință mai rea decât cea mahomedană [...] cutreieră de câțiva ani încoace mai mulți iezuiți misionari orașele și satele din Bucovina, se instalează în Cernăuți un convent de monahii ursuline cu un institut de educație, se așează tot în capitala țării prelatul Felinschi, exilatul arhiepiscop romano-catolic de Varșovia, cu care, după cum îndegeta foile publice să se instituie o episcopie romano-catolică pentru Bucovina”⁸⁸

Silvestru motiva apariția acestei *Apologii*, și din cauza atitudinii neloiale față de societate, ale unor astfel de misionari: „De aceea atacurile și insultele aruncate în rândul populației cu ocazia discursurilor propagandistice de către organele unei confesiuni împotriva instituțiilor și practicilor celeilalte confesiuni creștine ca cele menționate mai înainte, aduc prejudicii considerabile credinței creștine, religiozității, moralei și chiar vieții sociale”.⁸⁹

Mitropolitul nu uită să amintească o caracteristică a românilor bucovineni – statornicia în dreapta credință: „Din fericire se menține în rândul populației creștine sâmburele sănătos al judecății creștine și al iubirii evanghelice în asemenea măsură încât nu se lasă atrasă imediat de discursurile fanatice ale unor astfel de predicatori ci își amintește de cuvintele evanghelice cu care Domnul i-a dojenit pe farisei”⁹⁰, așezând înaintea

⁸⁷ Cerculariu nr. 39 pres. în FO., 1885, nr. 10, 12/24 iulie, p. 68.

⁸⁸ Silvestru Morariu Andrievici, *În apărarea Bisericii strămoșești*, p. 102-103.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Apologia Bisericii ort. gr-or. din Bucovina*, în Silvestru Morariu Andrievici, *op. cit.*, p.95.

rivalilor un adevăr istoric imbatabil: „Bucovina este acea provincie a monarhiei austro-ungare unde confesiunile stau pașnic una lângă cealaltă și această toleranță confesională, în condițiile în care patru cincimi din totalul populației sunt de confesiune gr.-ort., spre meritul ei și cinstea în special a clerului și credincioșilor bisericii gr.-ort., a adus cu sine existența celor mai bune relații între diferitele clase ale populației fără deosebire de confesiune și naționalitate și cultivarea în comun datorită acestor relații favorabile a virtuților cetățenești.⁹¹

Silvestru avea la cunoștință faptul că în Bucovina vremii sale, existau 25 case parohiale la 63869 membri de rit roman latin și 16 case parohiale la 16400 membri de rit greco-catolic și că acest număr de credincioși a apărut ca „o urmare a colonizării din celelalte provincii și nu datorită convertirii evreilor sau altor necredincioși”⁹².

Elaborând cu atenție *Apologiile*, la 1885 și la 1889, după ce la corespondența din 10/22 septembrie 1889 nu primi nici un răspuns din partea ministerului, mitropolitul Silvestru Morariu scria: „Cu aceasta Ne-am făcut datorința Noastră de Arhipăstor față cu înaltele Autorități de stat. Deoarece însă credem, cum că este necesar de a informa și pe onoratul Nostru Cler despre starea lucrurilor, și din incidentul acesta mahnitor a-i da unele sfaturi și povățuiri corespunzătoare; pentru aceea, dispunând tipărirea respectivei scrisori apologetice oficiale sub titlul *Apologie der orthodoxen griechisch-orientalischen Kirche der Bukowina*, o trimitem în alăturare, tuturor păstorilor de suflete și organelor bisericești cu următoarele expuneri și invitări, dictate de interesele Sfintei Noastre Biserici precum și de activitatea salutară și onoarea iubitelui Nostru Cler eparhial”⁹³, adresându-se categoric „către toți membrii Clerului de la Arhipăstor până la Cooperatorii parohiali, precum și către toate celelalte organe bisericești, ca, privighind cu neadormire și urmărind neabătut cele ce se petrec în țară pe terenurile confesionale”, să conștientizeze „scilele și caribdele împrejurărilor” în care - în limbajul plastic al prelatului literat - nesupravegheată, Biserica „va deveni precaria și ea însăși va rămânea asemenea unei văduve, lipsită de brațe de apărare și înhobotată în vâlul de amărăciune și durere”, accentuând necesitatea comuniunii - „înțelegerea comună”. Și tot aici: „Se știe adică că poporul nu știe să facă deosebire între lege sau religie și naționalitate. Ideea de naționalitate nu este dezvoltată, la dânsul legea este totul. Dacă îl întrebi de ce lege este, îți răspunde: de lege moldovenească. Ideea de greco-orientală sau ortodox orientală nici nu o are. Afirmând că este de lege moldovenească, el afirmă prin aceasta că este de naționalitate românească. Națiunea și legea formează la dânsul o unică idee

⁹¹ Ibidem.

⁹² Ibidem.

⁹³ Ibidem.

și nu-și poate închipui că pot fi români de altă lege decât a lui. Ce nu-i de legea lui, este străin. Și ține de legea bisericii și știe că cine ține de aceeași biserică, este creștin bun ca și dânsul, este neam din neamul lui”⁹⁴

Rutenilor, care se pretindeau majoritari și se considerau nedreptățiți în privința utilizării limbii și, deopotrivă, în privința distribuirii preoților în localitățile cu populație majoritară ruteană mitropolitul le-a răspuns: „Este cunoscut că o treime din comunele din Bucovina stăpânește limba română, în o altă treime limba ruteană, iar cea de a treia este de ambele limbi. Copiii din comunele din această ultimă grupă aduc de acasă cunoștințe de ambele limbi, iar cei din primele două categorii când ajung la liceu ajung să cunoască limba ruteană, respectiv română, având în vedere contactul lor timp de opt ani la școală și în cămine cu colegii lor de altă limbă”. În legătură cu ocuparea parohiilor de către preoții ruteni, ierarhul a făcut următoarea observație: „la trimiterea preoților în serviciu nu se ține cont dacă el este român sau slav, ci este trimis acolo unde este nevoie de preot”.

Ierarhul nu a ezitat să arate că situația conflictuală avea și o motivație de natură economică — interesul eterodocșilor de a beneficia de patrimoniul Fondului bisericesc: „Nu voim să reflectăm nici la aceste persoane de confesiune și naționalitate străină, care, făcând politica dătătoare de ton în țară, se cred a fi chemate să se amestece în afacerile noastre bisericești interne, bunăoară parcelarea și vânzarea posesiunilor fundamentale ale fondului nostru religionar, precum și în afacerile noastre bisericești, care nu-i ating pe ei de fel, pentru că, după zicerea proverbială „omul de la cei străini după lege și sânge nu se poate aștepta că-l va plânge.”⁹⁵

Determinat de prozelitismul devastator, înfățișat sub diverse strategii, Silvestru Morariu Andrievici în colaborare cu membrii Consistoriului, la 20 iunie/2 iulie 1885 a înaintat guvernului austriac din Viena, *Apologia Bisericii ortodoxe greco-orientale din Bucovina*.

În structurarea *Apologiei*, mitropolitul a avut în vedere nu perioada militară de după anexare, când biserica națională din Bucovina nu a suferit din cauza confruntărilor confesionale, ci mai ales epoca galițiană, începând cu 1786, interval când „s-a ușurat nu doar intrarea și așezarea familiilor poloneze și de limbă ruteană, ci și extinderea și validarea catolicismului în ambele forme”⁹⁶, arătând că în Galiția poloniei și rutenii au fost într-o continuă disensiune, iar în Bucovina, într-o evidentă solidaritate, amândouă urmărind același scop: „uzurparea în teritoriul populației autohtone a

⁹⁴ Ibidem

⁹⁵ Idem, p. 50. Vezi explicațiile pertinente din nota 66, din aceeași pagină.

⁹⁶ I. Paul Valenciu în *Notă asupra ediției* la Mitropolit Silvestru Morariu Andrievici, *op cit.*, p. 26.

confesiunii ortodox-orientale și naționalitatea română a țării⁹⁷, urmărind, ca și unii dintre reprezentanții elitei bucovinene reanexarea Bucovinei la Galiția.

Prozelitismul catolic, relevat chiar și în închisoarea de femei „Sf. Magdalena” din Lemberg, întreținut cu fanatism de către călugărițe, până la anularea sentimentului ortodox, a fost amplificat de preotul cooperador Bobrowicz din Lemberg⁹⁸.

Abuzurile săvârșite de romano și greco-catolici erau cunoscute mitropolitului. La 1883, în Cernăuți, pe strada Petrovici, funcționa o mănăstire de călugărițe din ordinul Ursulinelor, în care spre educație erau primite cu generozitate fetele de vârstă fragedă, de confesiune ortodoxă. Biserica ortodoxă a fost atacată de către mitropolitul greco-catolic Silvestru Sembratovici, preotul Dudkievici, parohul greco-catolic din Podzaharek, preotul Havlampovicz, procurorul Tribunalului din Lemberg; preotul Bacinski a rebotezat-o silit pe credincioasa ortodoxă Papadiuc, invalidând botezul ortodox. Alte femei din închisoare au fost oprite să se împărtășească cu Sfintele Taine după ritul ortodox; unele au fost schingiuite, bătute, încât una dintre ele, Eudochia Kiriak a murit. În același spațiu concentraționar, învățătoarea Johanna adresa injurii la adresa Ortodoxiei

Epitetele „hidoase” adăugate instituției ortodoxe, transmise public prin ziarul rutean „Prolomi” (vezi nr. 68 din 3-15 septembrie 1883), dovedind în opinia lui Andrievici „că biserica ortodoxă din Bucovina sta în fața unui plan general prestabilit”⁹⁹ – în care figura ascensiunea fostului episcop al Varșoviei, Felinschi, expulzat din Rusia în Bucovina, nu-l puteau lăsa pasiv pe înaintestătătorul ortodoxiei care, în cele 7 puncte ale *Apologiei* a concentrat întreaga realitate din viața provinciei. Autorul *Apologiei* a accentuat „tulburarea interconfesională între organele spirituale și chiar prejudicierea păcii interconfesionale și a unui comportament bun în viața socială a adeptilor confesiunilor respective.”¹⁰⁰

În prima *Apologie* (1885) Silvestru și-a început demersul cu o serie de interogații retorice: „Ce alt scop poate avea alegerea rezidenței de către fostul episcop al Varșoviei, Felinschi, expulzat din Rusia tocmai în capitala Bucovinei, după ce acesta pentru a nu deștepta suspiciunile guvernului imperiului vecin ar fi putut să se folosească de ospitalitatea acordată de a se stabili într-o provincie vestică a monarhiei și ar fi putut savura în liniște și pace pensia cuvenită? [...]

Jurnaliștii politici afirmă că stabilirea susnumitului prelat polonez în Cernăuți este prevestitorul întemeierii unei episcopii polono-catolice în

⁹⁷ *Ibidem*, p. 27.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Ibidem* p. 31.

¹⁰⁰ *Ibidem* p. 33.

Bucovina. Este însă acest lucru necesar, dacă în Bucovina se găsesc aproximativ 60000 de adepți ai confesiunii romano-catolice din care o parte nici măcar nu au dreptul de rezidență?

Întemeierea unei episcopii romano-catolice în Bucovina ar putea avea cel mult sensul de *partibus infidelium*. „Tocmai acesta este faptul care îi lezează adânc pe credincioșii ortodocși orientali și îi umple de mânie deoarece purtătorii de cuvânt ai propagandei romano-catolice consideră Bucovina ca o pars infidelium și o tratează ca atare. O astfel de concepție și intenție este puțin credibilă, deoarece nu poate fi dovedită, că confesiunea romano-catolică ar fi amenințată sau prejudiciată de organele bisericii ortodox-orientale și deoarece preoții romano-catolici comandați corespund pe deplin cerințelor moral religioase celor 60000 de suflete de aceeași confesiune, fiecare se întrebă ce alt scop urmăresc preoții iezuiți în Bucovina dacă nu acela de a mări numărul credincioșilor acestei confesiuni prin achiziționarea de credincioși ai religiei ortodox-orientale în vederea întemeierii episcopiei romano-catolice”¹⁰¹.

Situația era îngrijorătoare: „Mai ales, spiritele fricoase sunt foarte neliniștite – citim în *Apologie* – la gândul că astfel de strădanii răbdătoare vor reuși să prindă în plasa acaparării confesionale de suflete familii întregi din rândul populației ortodox-orientale”¹⁰².

Rezumând fenomenul într-o concluzie, în viziune istorică, mitropolitul scria: „În timp ce autoritățile și organele bisericești ortodox-orientale din Bucovina cultivă cu loialitate și grijă relațiile interconfesionale în spiritul iubirii evanghelice și al legilor interconfesionale existente, având o atitudine plină de considerație față de comunitățile rom. și gr. -cat., și nu doresc să apară contradicții regretabile mai mult politice decât bisericești între Roma și Constantinopol, care au adus prejudicii creștinismului și au avut ca rezultat marea separare a Bisericii; sunt proferate în public invective, blesteme, insulte din tabăra cealaltă împotriva bisericii ort. -orient. care sunt atât de puternice și de numeroase încât se concluzionează că în Galiția există un amar arsenal confesional, în care se pregătesc numeroase arme pentru a întreprinde o cruciadă formală împotriva bisericii ort. -orient. din Bucovina”¹⁰³.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 32.

¹⁰² *Ibidem*, p. 32. Preoții ortodocși, în schimb, „ajută tuturor creștinilor, fără deosebire de confesiune și nici prin gând nu le trece să facă prozelitism la ortodoxie”, scrie Ilie Mandiuc în *Cuvântarea profesorului... cu ocazia comemorării a patruzeci de ani de la moartea mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici. 1935 în ASRC, [Fond Mitropolia Bucovinei, F.320, inventar 2, Doc. 4974, f. 141], subliniind relația de reciprocitate și loialitate între unii preoți ortodocși și catolici. „atitudinea binevoitoare de dragoste evanghelică” față de celelalte biserici. Vezi și Constantin Hrehor în GB, XIV, 2007, nr.3(55), p.3.*

¹⁰³ Mitropolit Silvestru Morariu Andrievici, *op. cit.*, p. 90.

Vorbind despre biserica pe care o apăra, conservatoare și demnă, în acești termeni: „Biserica noastră Ortodoxă stă și astăzi neabătută întru toate așezămintele și rânduielile, după cum au fost acestea de la începutul creștinătății și s-au păstrat prin toate veacurile și de părinții neamului nostru creștinesc”¹⁰⁴, încrezător în viitorul ei, înaintestătătorul mitropoliei Bucovinei a accentuat că „noi avem încredere fermă și neclintită în ajutorul Tatălui Ceresc care este unicul stăpân al Bisericii sale, în vigilența preoților ortodocși cărora le-a fost încredințată păstoria credincioșilor creștini și în fermitatea credincioșilor ortodocși în devotamentul lor pentru învățăturile, morala și obiceiurile Bisericii ort-orient. și nu ne facem griji asupra destinului mulțimii de credincioși ortodocși din Bucovina”, constatând că „preoții noștri n-au lipsă de sofisme scolastice, nici de polemici înverșunate”¹⁰⁵. „Faptul care însă aduce cu sine agresiuni și lupte confessionale și pe care îl privim cu regret este tulburarea interconfesională între organele spirituale”, socotind că numai un dialog sincer poate sprijini efortul de menținere a unității creștine: „Un lucru poate fi însă precizat cu siguranță că prin astfel de învrăjbiți confessionale nu vor fi deloc promovate interesele sfinte ale religiei creștine și că, dimpotrivă, astfel de lupte vor avea ca rezultat slăbirea religiozității și demoralizarea mulțimilor creștine fără deosebire de confesiune iar dușmanilor cunoscuți ai religiei creștine pozitive li se va netezi calea pentru a veni în această țară și a răspândi teoriile lor”¹⁰⁶.

Deși prin *Apologia* din 1885, proiectul înființării unei episcopii romano-catolice la Cernăuți a fost ratat, misiunea prozelitistă antiortodoxă și-a continuat lucrarea. În această privință, remarcabil e următorul text: „Pe români, chiar pe cei rusificați, nu vor putea rutenii să-i dezlipească de credință că ei sunt români, de conștiința lor națională, decât schimbându-le legea. Românii cei rusificați din Bucovina sunt încă cu sufletul români și numai români, deși limba li e rusă, căci un viciu mare a poporului nostru românesc a fost confundarea naționalității cu religionea.”¹⁰⁷

Atent la strategiile „confesionalilor”, implicat în „măsurile de precauțiune pastorală”, mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici a elaborat a doua *Apologie* la 18/30 ianuarie 1890.

Constituindu-se într-o replică, demnă, *Apologia* nu-i altceva decât un răspuns obiectiv la noi provocări: sub presiunea misionarilor, asaltați de promisiuni neloiale, în intervalul 18 februarie – martie 1888, 1889 un număr

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 81.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 94.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ *M. Eminescu la Bucovina*, p. 59;

de cetățeni din localitatea Rarancea¹⁰⁸ au fost determinați să solicite Căpitănatului din Cernăuți aprobarea de a trece la confesiunea greco-catolică.

Cei interesați, ipocriți, au avansat înaintea localnicilor promisiunea construirii unei biserici în timp record, instalarea unui preot de rit unit, și, prin separarea comunei, instalarea unui primar pe potrivă. Sesizat, Silvestru a instituit o anchetă și s-a deplasat la fața locului la 6/18 martie 1888, unde „îmbărbătă pe cei rămași în credință și înduplecă vreo 10 familii din cele trecute să se întoarcă înapoi la credința lor”¹⁰⁹; în timp s-a dovedit „că această trecere nu a fost determinată de convingeri religioase, ci de cauze politice și sociale, în urma înverșunatei propagande naționaliste rusești care mergea mână în mână cu propaganda iezuistică din Bucovina” având „cuibul bine întărit în Galiția”¹¹⁰. Curentul momentului susținea cu perversitate că: „numai iezuiții posed monopolul adevărului și că tot omul, ce nu aparține ideilor iezuistice, este un parias, un mizerabil, un eretic și un blestemat de Christos”¹¹¹, dar în „ciuda tuturor apucăturilor iezuitice și-n ciuda presiunii guvernamentale poporul român s-a susținut cu abnegațiune eroică și nu s-a lepădat de sine, ci în marea sa majoritate s-a alipit cu credință neclintită de legea lui veche, aceasta are să mulțumească bunului său geniu și tăriei în credință, care prin multele valuri și furtuni ale unei întregi mii de ani l-a trecut cu multă opintire, dar nevătămat în mai bunul prezent”¹¹².

Acum Biserica românească din Bucovina, cu ierarhia și aparatul său administrativ a devenit un punct de asalt pentru „publicația – revolver” „Panorama bucovineană”¹¹³.

Campania de presă împotriva Bisericii ortodoxe din Bucovina a debutat cu articolul inflamant „Vocea laicilor din provincie” care, s-a văzut mai târziu că nu provenea din mediul credincioșilor greco-ortodocși, ci a fost comandat de „alte tabere străine de aceștia”¹¹⁴, din care o voce denigratoare a fost, probabil, Wilhelm Schmidt¹¹⁵, profesor de gimnaziu în Ungaria, Cernăuți și Suceava.

¹⁰⁸ *Trecerea la unie în comuna Rarancea*, în „Revista Politică”, an. III, 1888, nr. 7, 15 aprilie, p. 3.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ „Revista Politică” an III, nr. 11/15 iunie 1888, nr. 8, p. 34. De altfel Hurmuzachi a scris îndreptățit: „Confesiunile sunt batjocorite în public și cei îndreptății să ne apere aplaudă.” cf. „Revista Politică”, an/ III, nr. 9/15 mai 1888, p. 9.

¹¹² Eudoxiu baron de Hurmuzachi, *Fragmente din Istoria românilor. Tomul al II-lea*, București, Stabilimentul grafic I. V. Socec. 1900, p. 105.

¹¹³ „Panorama bucovineană” – un organ de dezinformare în masă concertat de președintele țării, Pino și de acoliții săi „avocați neautorizați ai unui domeniu străin”; prin amintita gazetă discreditarea a mers până la a impune mitropolitului retragerea din scaun, opoziții trăind sentimentul că Silvestru „ar trăi îngrijorător de mult”. Acest aspect, alimentat de cercurile vieneze, a fost consemnat în memoriile lui Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 84.

¹¹⁴ Silvestru Morariu Andrievici, *op. cit.*, p. 58.

¹¹⁵ Vezi amănunte în Ilie Mandiuc, *op. cit.*, p. 7.

Despre confesiunea în opoziție cu Biserica ortodoxă din Bucovina, Eudoxiu Hurmuzachi scria: „Subminată în taină de catolici pentru cultul ei, dușmănită de neuniți pentru dogmele ei, adoptată apoi de cei dintâi ca una coreligionară și considerată de cei din urmă, cu privire la cultul, pe care tot îl mai păstrează, ca încă nu e pierdută fără de nici o nădejde, biserica unită a atârnat și atârână mereu nedumerită între două mari comunități religioase opuse, ca un fel de pendulă atrasă și respinsă de ambele în același timp. Care e punctual de atracțiune, asupra căruia pendula uniunii va ajunge în cele din urmă la repaus și va hotărî în mod definitiv soarta bisericii unite, care e împinsă spre încorporarea în una din cele două comunități bisericești, aceasta atârână parte de la viitoarea constelațiune politică a Monarhiei austriece, parte de la rezultatul luptei, pe care-n urma inevitabilului conflict ce se pregătește, catolicismul roman va trebui într-un timp nu prea depărtat s-o poarte cu grecismul oriental”.¹¹⁶

Convins de minima credibilitate a gazetelor, evident tendențioase, știindu-se exponentul unei instituții extrem de importante, analizând frazele incriminante, Silvestru a elaborat o succintă „dare de seamă” asupra situației clerului și a vieții bisericești din provincie, asupra situației școlare din Bucovina și a raporturilor politice cu autoritățile: „După ce eu urmare a decretului Excelenței Sale, Domnului Ministru al Cultelor din 24 iunie 1889, nr. 860, repetat prin decretul prezidial din 24 iunie 1889, nr. 768, am fost somat să mă pronunț cu privire la aceste aspecte, m-am implicat în această muncă în așteptarea unei critici amănunțite a conținutului și expunerii și îmi voi permite cu aceeași fermă convingere și sinceritate, pe care eu, ca apostol creștin și înalt păstor, să nu pot îngădui acele articole ale „Panoramei bucovinene” care defăimează și provoacă Biserica și organele ei.

De când libertatea presei a devenit un bun comun, iar prin aceasta, mâini murdare de care se lipsesc adesea murdăria și dorința de înavuțire și cărora le sunt cunoscute semnul lui Cain și faptele infracționale au pus stăpânire pe jurnalistică, au apărut multe publicații periodice, care se servesc de egoism, dușmănie spre înjosirea și urmărirea opozanților, se servesc ca de o armă de depozitele de gunoaie murdare, produsele spirituale, excrescențele morale ale patimilor omenești sub comoda manta a anonimității.

În legea presei, aflată în vigoare, sunt prevăzute însă îngrădiri împotriva atacurilor neîndreptățite și lezări ale onoarei, însă chiar și minciuna și defăimarea se înfășoară în păcăleală între laturile nu prea tăioase ale hotărârilor de acest fel, ele fiind rar ajunse și atinse de tăișul și prevederile legii”. După ce semnatarul a atras atenția ministerului că poporul său „s-a deschis spiritului legilor statului și Instituțiilor acestuia și a putut să dea dovadă de

¹¹⁶ Eudoxiu baron de Hurmuzachi, *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzachi în Dieta Bucovinei*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2007, p. 32.

atașament și fidelitate față de înaltul Tron și de dăruire față de guvernare, încât Bucovina a fost desemnată ca fiind „Tirolul de Est al monarhiei...”, reamintind reprezentantului Coroanei actele de bunăvoință și generozitate din timpul evenimentelor consumate la 1848-1849, 1859, 1866 și că în ultimele evenimente Consistoriul a pus la dispoziție aproximativ 125000 de florini¹¹⁷, mitropolitul a trimis în Eparhie Circulara nr. 74 press la 24/5 februarie 1890, făcând ample referiri la cele 3 publicații; „Gazeta Polska”, „Bukowinaer Rundschau”¹¹⁸ și „Bukowyna” – un triumvirat antiromânesc și anticonfesional care „se întrecea în publicarea de articole și notițe defăimătoare lipsite de adevăr”¹¹⁹. Situația era critică: baronului Hieronimus von Alesani (1837-1887), favorabil românilor, a fost înlocuit de către Felix von Pino-Friedenthal, care în cele două legislaturi, în calitate de președinte al Țării, a fost ostil românilor. Politica lui Pino a susținut „persoanele private de alte confesiuni și naționalități, făcând felurite politici” [...] „așezându-se aici de ieri-alaltăieri”, închipuindu-se „a fi chemate să se amestece în afacerile noastre bisericesti interne”, inclusiv, în visteria Fondului bisericesc¹²⁰.

În *Apologie*, Silvestru, după un amplu rechizitoriu asupra istoriei Bucovinei, în care a accentuat evenimente, situații și aspirații diverse, nuanțând contribuția Fondului bisericesc în activități școlare-culturale-filantropice, a precizat că „atâția pași înainte, într-un timp atât de scurt” nu se datorează numai „activității proprii a organelor Bisericii, ci și contribuției enoriașilor, care au ascultat cu plăcere glasurile înalților păstori și îndrumările nemijlocite ale preoților”, dar și „grijii părintești, pline de bunăvoință a Casei Imperiale și mărinimiei protectorilor Bisericii greco-orientale și a Fondului religios greco-oriental”¹²¹.

Apologia, s-a bucurat de o întâmpinare pe potrivă din partea șefului de secțiune Erb, omul de încredere al contelui Taffe, care se impune subliniată: „mă pot exprima franc, după părerea mea apologia e opul unui bărbat de stat. Erau doară toate pregătite pentru a converti la unie populațiunea ruteană a Bucovinei; în Cernăuți a instala un episcop rutean catolic, sediul arhiepiscopului gr. or. a-1 strămuta sau la Suceava sau la Rădăuți și astfel a diviza și fondul religios. Dar în urma apologiei, care apăru ca un fulger din cerul senin, planul acesta fu zădărnicit pe lung timp, deși poate nu nimic pe totdeauna.”¹²²

¹¹⁷ Silvestru Morariu Andrieveci, *op. cit.*, p. 60-61.

¹¹⁸ Ilie Mandiuc, *op. cit.*, p. 7.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 10-11.

¹²⁰ „FO”. 1890, nr. 2, 25 ianuarie/6 februarie, p. 3-11.

¹²¹ *Apologia Bisericii greco-or. a Bucovinei*, în Silvestru Morariu Andrieveci, *op. cit.*, p. 123.

¹²² *Ibidem*, p.37-38; Eudoxiu Hurmuzachi, *Fragmente din Istoria Românilor*, Tom XI, p.111 și 117.

„Acelora cărora le-a căzut incomodă *Apologia* au dezlegat trâmbițele împotriva ei afirmând că acea tipăritură adresată guvernării spre informarea acesteia de către clerul diocezan despre existența unor publicații împotriva bisericii greco-orientale”, ar fi cum îi spune și denumirea ei, o scrisoare de protejare prin atac și agresiune. Se găsesc și oameni care au găsit un alt înțeles sau ceva care nu se găsește, dar cei mai mulți vorbesc de *Apologie*, fără să o fi citit și să cunoască conținutul. Cine a citit, însă, acel înscris, fără prejudecăți, ar fi înclinat spre un „*sine ira et studio*”, câștigă convingerea că *Apologia* nu a fost și nu este o „făclie a dezbinării naționale și confesionale. Dimpotrivă, *Apologia* nu a dat greș prin efectul ei asupra păcii naționale și confesionale”¹²³.

AUTONOMIA BISERICII DIN BUCOVINA

Conștientizând pericolul rutenilor și încercarea acestora de a li se recunoaște dreptul de a ocupa diverse posturi, cât și utilizarea limbii rutene în administrația eclezială¹²⁴, cu concursul autorităților de stat, căutând să implice toate forțele intelectuale românești în apărarea caracterului național al Arhiepiscopiei Cernăuților, mitropolitul s-a opus energic intenției de instaurare a unui dualism româno-rutean.

Situația ținută sub control în timpul său, a degenerat în vremea arhipăstoriei lui Arcadie Ciupercovici, acțiunea de deznaționalizare fiind reactivată „până la dezbrăcarea bisericii bucovinene de străvechiul ei caracter românesc și transformarea ei într-o adevărată instituție româno-ruteană”¹²⁵.

Ilustrativă în această privință este declarația mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici, o adevărată confesiune de credință: „Două adevăruri sunt, despre care, ajungând la maturitatea cugetării, m-am convins pe deplin din istoria neamului nostru: unul adică, că soarta bisericii noastre ortodoxe a sporit numai prin conlucrarea tuturor factorilor bisericesti, iar altul că biserica a fost pururea limanul naționalității, iar naționalitatea română a fost sprijinul ortodoxiei. De n-ar fi fost sprijinul național român în Bucovina, confesionalismul unit din Galiția și rutenismul cuprindeau de mult țara; și de n-ar fi fost limanul bisericesc pentru naționalitatea română din Transilvania și Ungaria, maghiarismul ar fi înghițit-o aproape de tot. Și deoarece numai aplicațiunea fără știrbire a principiului sinodal și reciprocitatea sprijinului

¹²³ Cf. Ioan Paul Valenciuc, în Silvestru Morariu Andrievici *În apărarea Bisericii strămoșești*, p. 127.

¹²⁴ Ion Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina, studiu istoric și statistic*, București, EAR, București, 1915, p. 198.

¹²⁵ Ion Nistor, *Istoria Bisericii*. . . , p. 129, 139.

pe terenul bisericesc și național ne pot scăpa de pericolul ce amenință ortodoxia și naționalitatea noastră, de aceea eu salut cu bucurie pasul ce arată că asemenea convingeri ajunseră să fie generale în Bucovina”¹²⁶.

„Adversarii politici și naționali – scria mitropolitul – unindu-se cu cei clericali și feudali, compromit prezentul cel sigur în favorul unui viitor neștiut; ei strămută baza constitutivă a statului și drept aceea, desfăcându-se mai întâi în atomi, ei cearcă iarăși a ne contopi și a ne confunda în grelele și de abia învinsele dureri ale unei renașteri politice; ei cer pentru sine o autonomie deplină, nebăgând în seamă drepturile naturale ale minorității amenințate de cotropire”¹²⁷. În privința autonomiei bisericii, postulat pentru care lupta credincioșilor din Bucovina a însumat mulți ani – „guvernul a văzut în naționalistii din Bucovina pe trădătorii notorii și a purces în consecință față de ei, îndepărtându-l chiar și pe Silvestru „de două ori” de șansa „cu vedere la așezarea scaunului mitropolitan”. Dar, „el s-a luptat necurmat pentru dobândirea autonomiei”, autonomia fiind unul dintre principiile sale pentru care a „suferit și viețuit”¹²⁸.

Spre exemplu, în cea de-a doua ședință a Dietei, la 21 februarie 1866, Andrievici afirma: „Întrucât egalitatea în drepturi, cetățenească și politică, a confesiunilor recunoscute de stat a fost enunțată până acum doar în principiu, dar n-a fost formulată spre realizare prin legi speciale, cu desăvârșire reglementate – în afară de aceasta ea stătea în contradicție și cu legile anterioare – privirea Dietei trebuia să fie îndreptată în mod cuvenit și asupra acestui foarte important obiectiv, care, indiferent de unele obstacole, prevedea succesul unei radicale și consecvente realizări, până în cele mai mici detalii. Dintr-o pricină asemănătoare, problema recomandată deja cu doi ani în urmă, nerealizată încă, cu privire la aprecierea practică a autonomiei bisericii greco-orientale, a atras de curând asupra sa atenția Dietei, care se simțea capabilă de o repetată intervenție pe lângă tron”.¹²⁹

SINODUL ȘI CONGRESUL BISERICESC

Mitropolitul Silvestru conștientizând că „fără sinod și congres nu poate fi vorba de autonomie deplină” și că autonomia depinde de „rațiune și limbă, ambele condiționând moralitatea și demnitatea omului,”³⁰ a accentuat

¹²⁶ *Ibidem*, p. 119.

¹²⁷ Mihai Ștefan Ceașu, *Parlamentarism partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848-1918)*, Iași, Ed. Junimea, 2004, p. 180-181.

¹²⁸ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 228.

¹²⁹ Mihai Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 180-181

îndreptățirea comunității bisericești de a-și întocmi și de a-și direge afacerile sale interne în conformitate cu firea organismului său”¹³⁰.

Obiectivele înscrise în *Petițiunea Țării* din iunie 1848, înaintată de la Cernăuți împăratului, deși neaprobate, au figurat permanent în programul clasei politice bucovinene¹³¹. În vâltoarea evenimentelor din 1848, și sub influența revoluționarilor moldoveni, localnicii au adoptat și câteva cerințe privitoare la Biserica ortodoxă majoritară și la principala ei proprietate, Fondul gr. neunit al Bucovinei. Între altele se cerea:

„6. Egalitatea tuturor confesiunilor religioase, atât pe tărâm religios și politic și desființarea tuturor îngrădirilor și greutăților provenite din cauza acestor deosebiri dintre religii.

10. Alegerea episcopului greco-neunit de un sinod național, constituit din reprezentanți ai clerului, ai aristocrației și stărilor burgheze țărănești greco-neunite.

11. Reglementarea treburilor bisericii greco-neunite în spiritul vremii.

12. Administrarea și folosirea Fondului religios greco-neunit bucovinean de către un comitet, ales din toate stările sociale ale cultului greco-neunit, sub controlul dietei provinciale”¹³².

După ce la 2 decembrie 1848, pe tronul Austriei a fost instalat tânărul împărat Franz Iosif I, episcopul Eugenie Hacman, reprezentând o delegație instituită pentru prezentarea omagiilor noului împărat, alături de felicitările închinată după regulile protocolului, a înmănat suveranului și un *Promemoriu*, în care erau subliniate două importante cerințe ale bucovinenilor: autonomia provinciei și autonomia Bisericii¹³³.

La 4 martie 1849, după dizolvarea Constituției din 1848, prin proclamarea noii Constituții, Bucovina despărțită de Galiția devenind Ducat, confesiunilor existente în provincie li s-a recunoscut dreptul de a-și exercita liber și public religia: „fiecare Biserică și comunitate religioasă recunoscută prin lege are dreptul de a-și exercita liber și public religia sa, de a-și regla și administra prin sine însăși afacerile sale, rămânând netulburată în posesia și folosirea instrucțiunilor, fundațiilor și fondurilor sale cu destinație pentru scopuri de cult, de instrucție și de binefacere, dar cu condiția că ea rămâne supusă ca fiecare asociației controlului legilor generale ale statului”¹³⁴.

¹³⁰ *Cuvântarea Preasântitului Arhiepiscopu și Mitropolitul dr. Silvestru Morariu Andrievidi la deschiderea congresului bisericesc alu arhiepiscopiei Bucovinene în 14/26 iuliu 1882 în „Candela”, an I, 1882, nr. 2, 1 august, p. 55-56.*

¹³¹ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 608-610.

¹³² *Ibidem*, p. 610-611.

¹³³ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 60.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 61.

În baza acestei prevederi, și mai ales în speranța că va fi adoptat punctul 12 al *Petițiunii Țării*, politicienii bucovineni au încercat să-l atragă pe episcopul Hacman de partea lor, și astfel să obțină controlul asupra Fondului bisericesc. Constituția fiind abrogată la 31 decembrie 1851, toate aceste speranțe s-au risipit.

Pasul următor al politicienilor avea în vedere o unire ierarhică cu Transilvania, sub forma întemeierii unei mitropolii a românilor ortodocși din întreg imperiul, eparhia Bucovinei urmând a fi înglobată în această dieceză.

Propunerea sinodului întrunit la Karlowitz în 27 septembrie 1860, convocat la cererea împăratului, ca fiecare episcop român să consulte clerul și mireni din eparhia sa în această chestiune, a prilejuit un răspuns ferm din partea episcopului Eugenie: „Noi Bucovinenii nu suntem cu toții Români, ci o parte a confracțiilor noștri religionari sunt ruteni. De am voi a alege între Karlowitz și Alba Iulia, nu ne-am putea învoi între noi. Unii s-ar trage încolo, alții încoace; așadar ceea ce ar conveni unora, ar fi de supărare pentru ceilalți. Până acum viețuim noi în Bucovina frățește și în concordia cea mai prietenoasă unii cu alții; noi dorim cu toții ca această bună învoire și de acum înainte să fie. Pentru aceasta să fim iertați dacă dorim și voim a delătura toate cele ce ar tulbura împăcarea și concordia acestor două elemente naționale și ar cășuna daune pentru biserica ortodoxă din Bucovina”¹³⁵.

Foarte atent observator al prevederilor canonice, episcopul Eugenie Hacman a remarcat repede tendința mitropolitului de la Sibiu de a accepta unele înnoiri de factură protestantă, în special în ceea ce privește participarea mirenilor la administrarea bisericii. Lucrul acesta i-a înfuriat pe politicienii de la Cernăuți care au început să caute motive pentru înlăturarea episcopului Eugeniu din scaun, lucru care i-a nemulțumit și pe clericii dispuși să accepte unele modernisme.

Reflectând asupra situației care devenea tot mai încordată, bucovinenii cu inițiativă și-au asumat pentru înființarea Congresului un „proiect de statut”. Statutul a fost încredințat delegatului Samuil Morariu Andrievici pentru a fi prezentat Parlamentului vienez¹³⁶. Deputatul Samuil Morariu Andrievici cunoscut în Consistoriul episcopal, în Dieta țării și în Camera deputaților Înalțului Consiliu Imperial din Viena, influențat de I. G. Sbiera și de patrioții care aveau un model în statutul emis de Șaguna, a devenit un personaj incomod pentru conservatorii din Consistoriul ortodox, ceea ce

¹³⁵ *Dorințe ale dreptcredinciosului cler din Bucovina*, Cernăuți, 1861, p. 17.

¹³⁶ Consilierul consistorial Samuil Andrievici, deputat în Parlamentul din Viena s-a remarcat în această activitate energetică, fiind considerat de contemporani drept „sufletul mișcării întregi”, elaborând *Rânduiala de alegere pentru Congresul bisericii greco-orientale din Bucovina*. Vezi: V. Găină, Arhiepiscopul și Mitropolitul dr. Silvestru Morariu Andrievici, întemeietorul și primul protector al „Candelei” în „Candela”, XIV, 1907, nr.26 (și extras), p.398; I.G.Sbiera, Prima adunare populară în cauza autonomiei bisericești dreptcredincioase din Bucovina, Cernăuți, 1870, p.13

l-a determinat pe protectorul său de altădată, episcopul Eugenie Hacman să-și schimbe radical poziția. Contradicțiile au ajuns „la un grad așa de mare, încât o cooperare în bună înțelegere devenise cu neputință”¹³⁷; Silvestru Morariu Andrievici, și alături de el, asesorul consistorial Ioan Țurcan, au fost marginalizați prin interdicția slujirii sacramentale¹³⁷. În aceste împrejurări, în decembrie 1867, Silvestru primea următoarele cuvinte încurajatoare: „Facem, dară, apel la Sfinția Voastră, ca demnitar mult meritat și stimat, ca stâlp și speranță a bisericii, ca patriot devotat tronului și națiunii, ca bărbat de încredere; facem apel la toate simțămintele Sfinției Voastre cele pioase, patriotice și naționale: să nu părăsiți serviciul care-l ocupați cu demnitate și cu consimțământul nostru ci, continuându-l, să conservați Bisericii și patriei toate puterile și tot concursul Sfinției Voastre cu acea energie și însuflețire care se naște din convingerea proprie și din simțirea compatrioților spre binele Sfinției Voastre, și a sfintei noastre Biserici și spre înmulțirea dreptelor pretențiuni ale Sfinției Voastre la stima, dragostea și recunoștința fiilor ei.”¹³⁸

Comisia, cu toate că a luat la cunoștință demersul prezentat de Morariu, ostentativ, a amânat pronunțarea. Astfel, la 11 iunie 1870, în Cernăuți peste 2000 de români din cuprinsul Bucovinei, în frunte cu un comitet alcătuit din 45 de membri, întruniți într-un miting, au dat curs unui protest.¹³⁹ Împotriva voinței episcopului Hacman, la 1 decembrie 1870, Congresul constituant având paritatea 18 la 18 clerici și mireni a fost întrunit. Congresul debutând în prezența guvernatorului la 1 martie 1871. Deși întărit cu pecetea crăiască din 9 august 1871, statutul Congresului, apărut în nr. 12 al *Foaei legilor provinciale pentru Bucovina*, sub numirea *Rânduiei de alegere pentru Congresul bisericii greco-orientale din Bucovina*, Hacman nu a permis publicarea acestuia în Buletinul oficial al episcopiei, „Foaea Ordinăciunilor”.

Situația politică a provinciei a devenit critică prin instalarea noului guvern germano-liberal, favorabil episcopului Hacman¹⁴⁰.

Pe acest fond, cultivat cu abilitate de autoritățile austriece, problema sinodalității și a Congresului bisericesc a fost amânată *sine die*.

Conștient de necesitatea Congresului, la 1880, Silvestru Morariu Andrievici l-a desemnat pe istoricul Eusebie Popovici să alcătuiască un studiu pe această temă. În cuprinsul *Studiului pregătit pentru întâiul congres bisericesc în arhiepiscopia Bucovinei*, tipărit la Cernăuți în 1880, au fost reevaluate aspectele referitoare la autonomie și administrație și s-a reprodus statutul din 1871¹⁴¹.

¹³⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 91.

¹³⁸ I. G. Sbiera, *Familia Sbiera. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1889, p. 254.

¹³⁹ I. G. Sbiera, *Prima adunare populară în cauza autonomiei bisericești dreptcredincioase din Bucovina*, Cernăuți, 1870, p. 12.

¹⁴⁰ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 94-95.

¹⁴¹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 124.

Conjunctura politică, după căderea guvernului germano-liberal (1879), când autonomiștii au ajuns din nou în posturi cu autoritate, a fost favorabilă românilor bucovineni. În acest context s-a aprobat Congresul bisericesc și înființarea claselor divizionare în cadrul liceului greco-oriental din Suceava.

Congresul a fost convocat pentru ziua de 2/14 iulie 1882 în temeiul Decretului imperial din 19 iunie 1882¹⁴².

Inaugurat în reședința mitropolitană de ierarhul însoțit de baronul Alesani, după oficierea liturghiei în catedrala din Cernăuți, momentul a fost subliniat astfel: „Iată că în urma urmelor ajunserăm ziua care, după cuvintele psalmistului, a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim întru dânsa; ajunserăm a vedea împlinită o dorință de obște a fiilor maicii noastre biserici, pe cât de veche și îndreptățită pe atât de fierbinte și de înțețită; ajunserăm să ne vedem adunați: arhipăstorul și reprezentanții patronilor parohiali, ai clerului și ai poporului eparhial spre a începe lucrul cel mare și mântuitor al autonomiei bisericești; ajunserăm a serba ziua deschiderii congresului eparhiei noastre dreptmăritoare a ducatului Bucovinei”¹⁴³.

Statutul pentru congresul bisericesc al arhidiecezei ortodoxe orientale a Bucovinei a fost votat la 15/27 iulie, iar regulamentul de alegere la 17/29 iulie. „După aceasta Eminentă Sa președintele spune că, înaltul regim n-a prezentat nici un proiect de statul sau de legea electorală pentru viitoarele congrese bisericești, ci a lăsat aceasta la inițiativa prea venerabilului congres; însuși însă a elaborat încă de mult un proiect de statut și altul de lege electorală, pe care le pune la dispunerea prea venerabilului congres spre facilitarea lucrărilor lui și totodată spre a-i arăta și vederile proprii în aceasta gravă cestiune”¹⁴⁴.

„Statutul pentru congresul bisericesc al arhidiecezei ortodoxe orientale a Bucovinei”, votat de congresul consultativ în ședința sa din 27 iulie 1882, era structurat în cinci capitole și 30 articole:

I. *Despre congresul bisericesc în genere*. Art. 1 definește noul organ de conducere al Arhidiecezei ca fiind „organul reprezentativ al tuturor confesionalilor ortodocși orientali, clerici și lumeni ai arhidiecezei Bucovinei”, cu scopul de a „conlucra în marginile competenței desemnate prin acest statut, la exercițiul dreptului garantat fiecărei biserici prin articolul 15 al legii fundamentale de stat din 21 decembrie 1867 F. II. imp. Nr. 142, de a regula și administra ca însă-și neatârnat afacerile sale interioare.

¹⁴² *Ibidem*, p. 125. Vezi *Regulamentul de alegere pentru Congresul bisericesc ortodox oriental al Bucovinei*, votat de congresul constitutiv în ședințele din 28 și 29 iulie, în „Candela”, an I, 1882 nr. 3, 1 septembrie, p. 130-138. În *Rinduișa de alegere pentru Congresul bisericesc greco-oriental din Bucovina* alcătuită de mitropolitul Silvestru se relevă preocupări încă de când Silvestru era asesor în Consistoriu.

¹⁴³ *Cuvântarea Preasfântului Archiepiscopu și Mitropolitu Dr. Silvestru Morariu Andrieviciu la deschiderea congresului bisericesc alu arhidiecezei Bucovinene în 14/26 iuliu 1882 în „Candela” an I, 1882, nr. 2, 1 august, p. 56.*

¹⁴⁴ I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 16.

Art. 2 definește noțiunile de „confesionali clerici” și „confesionali lumeni” iar art. 3 stabilește că aceste două categorii de membri „se reprezintă în congresul bisericesc prin deputați trimiși.

II. *Despre compunerea congresului.* Stabilind că acest organ bisericesc se compune „sub președenția Arhiepiscopului și Mitropolitului” din 48 de membri, din care jumătate clerici (art. 4), aleși de clerul eparhial, iar cealaltă jumătate, a membrilor mireni, trei se numesc de împăratul, în calitatea sa de patron al Fondului bisericesc „iar 21 se aleg de patroni privați ortodocși orientali ai bisericilor parohiale și de parohienii orașelor, suburbiilor, târgurilor și satelor” (art. 5). Mandatul unui ales este de șase ani iar în caz de vacantare a unui post de deputat, se organizează „alegeri de întregire”(art. 6).

III. *Despre convocarea și constituirea congresului bisericesc.* Prin art. 8-13, Statutul reglementează convocarea congresului, atribuțiile arhiepiscopului în calitatea sa de președinte al congresului, modul de lucru în caz de vacanță a scaunului arhiepiscopal, alegerea vicepreședinților.

IV. *Despre competența congresului bisericesc.* După ce stabilește prin art. 14 că acele probleme care „se reportă la învățătura evanghelică, la cultul religios și la viețuirea creștină” sunt de competența sinodului episcopal sau a autorității spirituale, „Statutul” în art. 15 stabilește competențele congresului:

Art. 15. Congresul bisericesc este chemat a delibera și a face propuneri mai ales:

1. despre înființarea de diregătorii și institute bisericești nouă și despre reorganizarea și desființarea celor existente în cadrul așezămintelor dreptului bisericesc ort. Orient. comun;

2. despre regularea parohiilor, adică despre înființarea de parohii noi și despre concentrarea sau dismembrarea celor existente, precum și despre dotarea păstorilor de suflute, a cantorilor și a servitorilor de pe la bisericile parohiale și filiale;

3. despre numărul și delimitarea protopopiatelor;

4. despre regularea patronatului la bisericile parohiale și filiale în marginile normelor desemnate de legislativa statului;

5. despre regularea concurenței la zidirea bisericilor și a caselor parohiale în marginile legilor generale;

6. despre introducerea de contribuiri, ce sunt a să scoate numai o dată sau periodic de pe la parohiani în folosul cultului al învățământului și al altor scopuri bisericești;

7. despre regularea taxelor pentru săvârșirea funcțiunilor preoțești (taxele epitrahilului)

8. despre înființarea și susținerea școalelor confesionale populare și mijlocie, precum și a institutelor bisericești de creștere și de binefacere” iar potrivit art. 16, „Congresul bisericesc poate discuta despre administrarea și

întrebuințarea fondului religios gr. Or. din Bucovina și formula dorințe în privința aceasta”.

V. *Despre tratarea agendelor*. Prin art. 18-30, sunt stabilite modul de desfășurare al ședințelor, discutarea problemelor introduse pe agenda lucrărilor, modul de vot. Hotărârea luată este aprobată prin votul a 2/3 din numărul deputaților prezenți.¹⁴⁵

Dar „lucrul cel mai mare și mântuitor al autonomiei bisericești”¹⁴⁶ a devenit un punct vulnerabil pentru Coroană, „salvarea bisericii ortodoxe din pământul Bucovinei, scăpând-o [scăpată], în decursul veacurilor nevătămată, atât de focul urgiilor externe, cât și de răceala nepăsării și a indiferentului interior”, cerându-se numaidecât împlinită.

Cuvintele mitropolitului: „multă strădanie și multă muncă continuă și sinceră va trebui până să ajungem la ținta noastră deplină”¹⁴⁷, s-au dovedit premonitorii, pentru că, intrând în atenția autorităților, în urma deciziei din 31 mai 1891¹⁴⁸, statutul votat a rămas în așteptarea sancționării timp de un deceniu închis în seifurile Ministerului Culturii și Instrucțiunii din Viena, împotriva tuturor intervențiilor deputaților din Parlamentul vienez.

Sub guvernatorul Pace s-au făcut noi alegeri; după oficierea Liturghiei, Congresul convocat în Sala sinodală din Palatul arhidiecezan, la 18 septembrie 1892, și-a reluat dezbaterile. Mitropolitul Silvestru, în cuvântul de deschidere a făcut referiri la necesitatea autonomiei bisericești garantată prin articolul 15 al Legii fundamentale, dar cum relațiile dintre mitropolit și guvernator nu erau deloc amicale – mitropolitul fiind cunoscut pentru atitudinea fermă în privința păstrării domeniului de la Rădăuți și pentru curajul de a-l trimite afară din cabinetul său pe un demnitar, care neinspirat i-a propus destituirea, guvernatorul indus în eroare de traducerea defectuoasă pe care o avea prin translatorul său, a intrat ostentativ în polemică, împiedicând desfășurarea lucrărilor. Problema românilor din afara Bucovinei și a rutenilor conlocuitori în Bucovina a tensionat ședința. Deputatul Iancu Zotta i-a cerut guvernatorului explicații punctuale în legătură cu interzicerea Congresului și nerespectarea limbii române în dezbateri, dar acesta s-a abținut să răspundă. Congresul nu și-a atins scopul¹⁴⁹, momentul dovedindu-se „singurul insucces al arhipăstoriei mitropolitului Silvestru”¹⁵⁰

¹⁴⁵ *Statutul pentru congresul bisericesc al arhidiecesei ortodoxe orientale a Bucovinei*, în „Candela”, an I, 1882, nr. 1, 1 iulie, p. 125-129.

¹⁴⁶ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 125.

¹⁴⁷ G. Bogdan-Duică, în „Bucovina”, p. 233-234.

¹⁴⁸ *Istoricul Bisericii orientale din Bucovina 1775-1893*, Cernăuți, Ed. Academia Ortodoxă, 1893, p. 26.

¹⁴⁹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 126.

¹⁵⁰ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 276-278.

Speculând aceste neînțelegeri, guvernatorul a închis lucrările congresului până la o nouă convocare, dar preoțimea bucovineană, într-o pilduitoare solidaritate, a fost alături de ierarhul ei. Încă de la 20 martie 1890, peste 200 de preoți însoțiți de protopopii lor și de delegați ai mănăstirilor, adunați în Sala sinodală a Reședinței mitropolitane l-au omagiat pe ierarh pentru „bărbăția sa apostolică”, pentru realizarea și activarea Congresului bisericesc și apărarea intereselor Bisericii ortodoxe din Bucovina. Protopopul Siretului, Dimitrie Seleschi, a rostit un cuvânt impresionant după cum și protopopul Charinovici, în limba ruteană. Mitropolitul a mulțumit în ambele limbi, accentuând: „trăim vremuri de surprinderi plăcute și triste, plăcute de zilele de muncă și de bucuria sufletească a adunării acesteia, și triste din cauza dușmanilor contra bisericii”¹⁵¹.

FONDUL RELIGIONAR GR. ORT. AL BUCOVINEI

Între preocupările ierarhului, Fondul Religionar al Bisericii greco-orientale din Bucovina, a fost o temă în care a risipit mult zbcium.

Fondul bisericesc – cel mai important patrimoniu din spațiul ortodox european, pentru că face parte din istoria Bucovinei, și pentru că implică un ctitor cu nume sonor, împăratul Iosif al II-lea (1741-1790), ca să fie mai bine înțeles, trebuie relevat în câteva date.

Tânărul monarh, un iluminist de marcă, a fost „singurul împărat din dinastia Habsburgilor, care a avut o voință proprie și o concepție corespunzătoare intereselor stării de jos”¹⁵². Deloc fanatic, aproape imparțial în problemele religioase, tolerant, liberal, suveranul a afirmat că, în plan religios: „nici pedeapsa, nici siluirea ci, numai convingerile personale sunt hotărâtoare”, demonstrând că „era un catolic convins și pios, ceea ce nu l-a împiedicat să împărtășească principiile toleranței religioase.”¹⁵³

Una din primele sale reforme implementate în noua provincie a fost punerea sub administrație civilă a moșiilor mănăstirilor, acestea păstrându-și calitatea de proprietar, calitate recunoscută în timpul administrației militare: „așadar averile acestea nu au să fie confiscate, precum sună intimațiunea D-tale cea foarte supărăcioasă, care ai trimis-o consistoriului, ci ele sunt de luat numai în administrare”. În scrisoarea Consiliului Aulic de Război, nr. 993 din 3 martie 1784, întărită prin art. II din Constituția din 1849 se preciza: „fiecare biserică și comunitate religioasă

¹⁵¹ Ilie Mandiuc, *op. cit.*, p. 21.

¹⁵² Simeon Reli, *Politica religioasă a habsburgilor față de Biserica ortodoxă română în secolul al XIX-lea*, Ed. GB, Cernăuți, 1928, p. 9.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 11.

recunoscută prin lege are dreptul de a-și exercita liber și în mod public religia sa, de a-și regla și administra prin sine însăși afacerile sale, rămânând netulburată în posesiunea și folosirea instituțiilor, fundațiilor și fondurilor sale cu destinație pentru scopuri de cult, de instrucție și de binefacere, dar cu condiția ca ea să rămână supusă, ca fiecare asociație, controlului legilor generale ale statului”¹⁵⁴.

Această chestiune a fost rezolvată prin adoptarea „*Dispozițiunii pentru organizarea stării preoților, a problemei bisericii și a școlii din Bucovina din 29 aprilie 1786*” prin care se stabilea că întregul patrimoniu (era) destinat întreținerii religiunii. Acest patrimoniu al Fondului religionar constă în bani numerar sau în bunuri mobile și imobile ale mănăstirilor și bisericilor. Veniturile din ele încurg într-o casierie religionară anume destinată în acest scop. Ele se vor întrebuința după scăderea sumelor socotite drept necesare pentru întreținerea personalului bisericesc și pentru școli, exclusiv și numai spre binele real al clerului, al religiei și omenirii”¹⁵⁵.

După 1848, clerul ortodox și fruntașii din Bucovina, reprezentați de Doxache Hurmuzachi au continuat să susțină între revendicări administrarea Fondului de către Consistoriului Ortodox. Acest punct, dintre cele 2 prezentate împăratului Francisc Iosif, în februarie 1849, prin intervenția lui Hacman, a fost aprobat – vezi articolul 2 din Constituția de la 4 martie 1849, dar, restaurându-se absolutismul, prin patenta din 31 decembrie 1851, Constituția din 1849 s-a anulat și reformele bisericești au fost amânate, tema fiind reluată la 1860 după instalarea guvernului liberal și promulgarea Constituției federaliste din octombrie 1859, apoi la 1861 în contextul *Dorințelor dreptcredinciosului cler bucovinean*, elaborate sub autoritatea lui Hacman. Noua Constituție din 21 decembrie 1867, prin articolul 15 accentuând garanțiile în privința exercitării libere a cultului și asupra administrării averii Bisericii bucovinene a revigorat entuziasmul susținătorilor Congresului și autonomiei bisericești. A fost delegat în această chestiune, cum s-a mai amintit, consilierul consistorial Samuil Andrievicei, deputat în Parlamentul din Viena.

Situația Fondului bisericesc, în ciuda garanțiilor făcute prin articolul 20 din Constituția dualistă de la 1867, supusă unei analize atente, pentru moment a rămas în aceeași termeni în conformitate cu rezoluția împăratului Franz Iosif I din 10 decembrie: „Este voința mea, ca și de aici înainte să rămână în vigoare dreptul de protecțiune, rezervat Domnului țării de

¹⁵⁴ *Cuvântarea Preasântitului Archiepiscopu și mitropolitu Dr. Silvestru Morariu Andrievicei la deschiderea congresului bisericescu alu archidiecesei bucovinene în 14/26 iulieu 1882, în „Candela” an I, 1882, nr. 2, 1 august, p. 71.*

¹⁵⁵ Myron M. Calinescu, *Normalien der Bucovinaer gr. or. Diocese von 1777-1886*, I. Band, Seite I bis. 562 Cernăuți, 1887, p 28.

înaintașul meu Iosif al II-lea asupra Fondului bisericesc din Bucovina, menit de dânsul pentru biserică și școală, precum și principiul că administrația, conservarea și întrebuințarea acestui fond să depindă exclusiv de hotărârea domnului țării, respectându-se, firește, scopul și menirea sa”¹⁵⁶.

Conștient de misiunea sa, mitropolitul Silvestru nu era omul care să neglijeze faptul că această dreaptă avere a Bisericii bucovinene, era câștigată prin voința voievozilor și boierilor moldoveni.

Sta în obligația sa apărarea acestei averi, deoarece mai toți donatorii, ceruseră, asemeni marelui și binecredinciosului Voievod Ștefan, de la Putna: „Iar după viața noastră, cine va fi domn al țării noastre, din copiii noștri sau din neamul nostru sau pe oricine îl va alege Dumnezeu să fie domn al țării noastre Moldova, acela să nu clinească dania și întărirea noastră, ci să întărească și să împuternicească, pentru că i-am dat și i-am întărit acelei sfinte mănăstiri a noastre de la Putna pentru pomenirea sfânt răposați înaintași și părinți ai noștri și pentru sănătatea și mântuirea noastră și pentru mântuirea copiilor noștri”¹⁵⁷.

Acest patrimoniu cu 5 economate în subordine, conduse de ofițeri și funcționari civili, la care s-au adăugat încă trei în timpul administrației galițiene, avea trei sedii, la Câmpulung, Sf. Onufrie și Jucica¹⁵⁸.

„Silvestru își apăra biserica din răspuțeri. Guvernul central, trecând peste capul lui, a trimis o comisie ca să taxeze moșia fondului religios din Rădăuți; voind să o cumpere cu o bagatelă ca proprietate a statului. Silvestru a strâns toate uricele acelei moșii și a alăturat traducerea lui în nemțește, drept copii legalizate, la o jalbă maiestatică, întrebând: E cu putință să iau eu, cap al bisericii, asupra mea toate afuriseniile din aceste urice? Urmarea a fost un veto al împăratului”¹⁵⁹.

În această privință, alăturăm încă un fragment: „Dară chiar de pe timpul acela încoace se tot lăți faima, cum că Înaltul regim are intențiunea, de a cumpăra pământurile de-n ținutul Rădăuțului, care le ținea în arendă, ca să rămână pentru institutul de remonte proprietate pentru totdeauna. Faima aceasta în urmă se adevăra ca întemeiată, deoarece se trămesese încoace și o comisiune ministerială cu însărcinarea, ca pre-n prețuirea făcută la fața locului, să determine prețul cumpărării. Fiind însă locurile de-n întrebare sâmburile domeniului Rădăuților, pre-n vinderea lor trebuia domeniul să

¹⁵⁶ Isidor Onciul, *Fondul religios gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, dezvoltarea, administrarea și starea lui de față*, în revista „Candela”, an X, 1 februarie 1891, nr. 2, p. 72.

¹⁵⁷ *Documentul din 15 martie 1490 emis de Ștefan cel Mare*, în Silvestru Morariu Andrievicei, *op. cit.*, p. 104-111.

¹⁵⁸ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918)*, [Chișinău], Ed. „Civitas”. 2003, p. 185.

¹⁵⁹ Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 84.

piardă mult valoarea sa, deoarece de aici înainte nu s-ar fi cuprins de-n alta, decât numai de-n codri. Afară de aceea vânzarea unei părți atât de importante din averea bisericească, ca contrară dispunerilor canonice ar fi putut tulbura spiretele diecesanilor și, putea avea urmări și pentru interesele generale ale bisericii. Din acest motiv, Înalț Preasfințitul mitropolit de-mpreună cu Consistoriul său îndreptară în contra scopositei vânzări un memorandum către Maiestatea Sa, ca supremul ocrotitor al Bisericii noastre și al fondului ei, în care arătând temeiurile grele care vorbesc în contra vânzării și temerile sale fundate, se rugară prea plecat, ca acea vânzare să nu se facă. Pre-n emisul Înalțului Minister c. r. de culte și instrucțiune de-n 13 martie 1890 nr. 4129 se ceru deci, ca greutățile și temeiurile atinse în memorandum să se lămurească și să se întemeieze mai în special. Acesta se și făcu de către însuși Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit atât de-n punct de vedere canonic, cât și al firii și menirii fondului după spiritul uricilor donaționale și a intereselor îndreptățite ale Bisericii, și cu deplinul consimțământ al unui Consistoriu înmulțit cu datul de-n 28 mai/9 iunie 1890 se supuse Înalțului Ministeriu”¹⁶⁰.

Consemnarea redată aici, se lămurește prin acest text: „administrația statului intenționa ca să cumpere domeniul Rădăuți al Fondului religiosar, pe care-l ținea în arendă încă din secolul al XVIII-lea. Acest domeniu compus din moșiile episcopești, unul din cele mai frumoase și mai extinse din țara întreagă, era așa zicând sâmburele fondului religiosar. Înstrăinarea lui ar fi alterat averea bisericească în mod de tot esențial și ar fi fost un caz de precedentă pentru dezmembrarea fondului religiosar. Arhiepiscopul Silvestru cunoscă imediat pericolul și de aceea compuse un memorandum temeinic și convingător, pe care-l adresă, după ce fu aprobat de un consistoriu întărit, Maiestateii Sale, cu rugămintea respectuoasă și umilă ca să dispună prea grațios sistarea negocierilor pentru cumpărarea proiectată. Guvernul renunță apoi la astă transacțiune, iar memorandumul fu reîntors Arhiepiscopului”¹⁶¹.

Ierarhul a pus în dezbatere problema proprietății și administrării patrimoniului Fondului bisericesc încă la 1874, într-o conferință în cadrul ședințelor „Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, publicată în „Calendarul Bucovinean”¹⁶² iar la 1890, când contractul de arendă al domeniului Rădăuților expirase, mitropolitul având de partea sa

¹⁶⁰ Isidor Onciul, *op. cit.*, p. 72.

¹⁶¹ Prof. dr. Vasile Găină, *op. cit.*, p. 408.

¹⁶² Această conferință, alături de *Câteva date statistice și istorice din Bucovina*, publicate de T. V. Stefanelli în același „Calendar”, la 1876, și în „Convorbiri literare”, la 1881 și studiul *Ceva despre mersul și dezvoltarea culturii teologice și clericale din Bucovina*, alcătuit de Isidor Onciul, publicat în „Candela” din 1883, erau „singurele izvoare românești” cu referire la epoca de după răpirea Bucovinei (Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 76).

opinia publică și sprijinul membrilor Consistoriului¹⁶³, refuzând cum se știe chiar și conferirea titlului de baron¹⁶⁴, Fondul, unic în Europa, apărat și administrat judicios, devenind o excelentă șansă pentru multe proiecte, a stârnit multe spirite și a pus în acțiune numeroase manevre.

Studiul *Proprietățile fundamentale ale Bisericii gr. -or în Bucovina* întocmit de Silvestru Morariu Andrievici, apărut în revista „Candela. Foaie bisericească-literară” în numeroase pagini în anul 1894 se sprijină pe un argument obiectiv, alcătuit în limbaj pastoral: „Precum are fiecare om nevoia de nutrimânt, de îmbrăcăminte și de locuință, ca să-și conserve viața pământească, și de mijloace materiale, ca să-și dezvolte spiritul; precum orice societate de oameni, de i-ar și fi scopul de natură eminent ideală, are cerințe materiale și, pentru ca să le facă față, trebuie să-și câștige și să-și asigure un fond amăsurat; așa are și biserica creștină, ca societate externă de oameni întemeiată pe baza ordinului dumnezeiesc de și este scopul ei prefîptu de dumnezeiescul întemeietor, mai presus de cele pământești, și cerințe de natură materială, este o avere materială de neapărată trebuință.”¹⁶⁵

Susținându-și teza cu temeiuri din sfera legislației bisericești și civile a arătat limpede că: „Averea bisericilor episcopale le era încredințată episcopilor, respectiv mitropoliților și patriarhilor, iar a mănăstirilor, egumenilor și a bisericilor parohiale, respectivilor prepoziți bisericești. Aceasta o mărturisesc multe hotărâri sinodale, între altele canonul 12 al sinodului VII ecumenic și canonul 25 al sinodului din Antiohia, care spun, că, dacă li se încredințează episcopilor și prepozițiilor bisericești sufletele, apoi cu atât mai lesne este a li se încredința averea bisericească. Tot așa sunt și legile de stat ale lui Justinian în mai multe locuri: așa novela 120, după care „Căroră li s-a încredințat biserica, acelora este a li se încredința și averea ei”¹⁶⁶.

Deși rivalii nu au încetat să se coalizeze, folosindu-se de tot felul de subterfugii, Silvestru nu a cedat, lămurind: „Tot așa rezultă, că, cu

¹⁶³ Ion Nistor, *Istoria Bisericii*. . . p. 133.

¹⁶⁴ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*..., p. 275.

¹⁶⁵ Silvestru Morariu Andrievici, „*Proprietățile fundamentale ale Bisericii gr. Or. În Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*”, retipărite din „Candela. Foaie bisericească literară” 1894, cu binecuvântarea IPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, ediție îngrijită, notă asupra ediției, comentarii și postfață de pr. Dumitru Valenciuc, Suceava, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2004, p.11-12.

¹⁶⁶ Potrivit părerii exprimate de Dumitru Valenciuc în postfața „*Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, o voce a demnității ortodoxe și românești*” postfață a lucrării Silvestru Morariu Andrievici, „*Proprietățile fundamentale ale Bisericii gr. Or. În Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*”, ierarhul l-a consultat și pe canonistul Nicodim Milaș, episcop sufragăan al Dalmației, autorul colecției „*Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*”. Silvestru însuși fiind considerat în epocă „cel mai bun canonist”.

schimbările făcute în administrația moșiilor bisericești nu s-a întrerupt nici dreptul de posesiune privată, garantată prin tabula țării, al episcopiei și a mănăstirilor, ce există asupra imobilelor, cu care sunt dotate, nici nu s-a alterat destinația fundațională a acestor moșii bisericești, ci numai, că această destinație de acord cu intențiunile pioșilor fondatori s-a lărgit. Chiar și faptul, cum că în urma desființării unor mănăstiri și a tuturor schiturilor, ce se aflau în țară și ale căror imobile parte se desfăcură (vândură), parte se luară în administrare comună și prețul realizat cu vânzarea celor dintâi precum și venitul celor din urmă se încorporează la fondul religios se putea suporta fără scrupul, pentru că în cazuri, când dispar astfel de persoane juridice, cade averea lor după normele generale ale dreptului bis. gr. or. la episcopia și bisericile, ce îi sunt subordonate”, accentuând calitatea de proprietar a Bisericii, ceea ce a susținut și Gh. Hurmuzachi la 11/23 iunie 1870: „Unul din cele mai scumpe drepturi ale noastre, ce ni s-au întărit prin Constituția din decembrie 1867 este dreptul neatârării bisericii noastre ortodoxe de către amestecul dregătoriilor administrative lumești în treburile ei cele din lăuntru, anumea bisericești, economice și școlare; dreptul de a se organiza biserica după trebuințele ei; de a stăpâni și administra averea bisericească” și anume fondul religios gr. or., după hotărârea ctitorilor în folosul cultului, al legii și pentru susținerea clerului, a școlilor confesionale și a altor așezăminte ale bisericii noastre, și de a priveghea și conduce școlile și așezămintele acestea spre binele bisericii și spre folosul, înaintarea și ușurința poporului nostru, cu un cuvânt dreptul autonomiei bisericii drept credincioase¹⁶⁷, contestând rezoluția din decembrie 1869 prin care Fondul – arată documentul – „nu ar fi al bisericii noastre, ci al guvernului”¹⁶⁸.

Prezent în dezbaterile timpului și în evenimentele civice ale epocii, Silvestru, abil, a știut să dea satisfacție tuturor chemărilor, înțelegând dezideratul apostolic al chemării sale în termenii paulini din Epistola către Romani cap. 13 ori I Timotei 6. 1-2, manifestându-se ca un „adevărat etnarh al românilor” bucovineni.¹⁶⁹

¹⁶⁷ *Prima Adunare poporală în cauza autonomiei bisericii dreptcredincioase din Bucovina, ținută la Cernăuți la 11/23 iulie 1870*, Cernăuți 1870, p. 15.

¹⁶⁸ *Ibidem* p. 17. Vezi și poziția deputatului Dr. I. Turcanu, în aceeași direcție și dezbaterile insistente pe aceeași temă, în agenda Congresului bisericesc din 27 iulie 1882, în „Candela”, an I, 1882, nr. 3, 1 septembrie, p. 127 și „Candela”, nr. X, nr. XI, 1 noiembrie 1882, în spiritul *Cuvântului* mitropolitului Silvestru cu prilejul deschiderii Congresului, la 14/26 iulie 1882, în „Candela”, an I, 1882, nr. 2, 1 august, p. 71.

¹⁶⁹ Silvestru Morariu Andrievici, *op. cit.*, în *Notă asupra ediției* semnată de Ioan Paul Valenciu, p. 9.

REVISTA „CANDELA”

Cu același elan mitropolitul s-a implicat și în desfășurarea unor momente și evenimente social-culturale.

La 1 iulie 1882, se împlinea un vis mai vechi, nu numai al său, ci și al întregii comunități teologice din Cernăuți: apariția revistei „Candela. Jurnalul bisericescu literariu”. Adresându-se clerului eparhial, prin ordinul circular nr. 30 din 17/29 aprilie 1882, mitropolitul Silvestru comunica izbânda sa, apariția revistei teologice, cu menirea de a fi „organ propriu pentru lățirea și fructificarea științelor teologice în cler, răspândirea învățăturilor religioase morale în poporul creștin și pentru susținerea și înviorarea intereselor de viață ale Bisericii noastre dreptcredincioase din Bucovina după dogmele și așezămintele Bisericii ortodoxe ecumenice între marginile legilor publice de stat”¹⁷⁰.

În ședința din 8/20 martie 1882 a Consistoriului arhiepiscopal, s-a făcut cunoscut Regulamentul periodicului și a fost propus un colectiv redacțional alcătuit din dr. Vasile Mitrofanovici și Isidor Vorobchievici, primul pentru textul român, iar al doilea pentru textul rutean, administrația revistei, încredințându-i-se arhimandritului Arcadie Ciupercovici.

Cuvântul primului redactor, prof. Dr. V. Mitrofanovici, era lămuritor: „În diverse direcțiuni și activități omenești n-avem lipsă de bărbați dotați cu daruri spirituale înalte. Pretutindene, de și nevăzuți de lumea cea mare, lucră numeroși preoți cu multă binecuvântare și cu îmbucurătoriu succes pentru binele omenimei și al poporului și noi spiritualmente suntem mai puternici, de cum am crede noi înșine. Dar noi mare parte petrecem în izolare. Pentru aceea am dori, ca puterile noastre să se împreune și să se lege cu o legătură mai strânsă. Neapărat o țântă și o problemă, a cărei ajungere și rezolvire nu zace în puterea unor mâini omenești atât de debile! Dar cel puțin să ne apropiem de olaltă, să ni comunicăm reciproc feliuritele opiniuni, cunoscințe și esperiențe, să ne desceptăm la viață și cugetare folositoare omenimei, să ne întărim întru acelea ce privesc unitatea, activitatea, datinile, așezămintele și învățătura bisericească, să căutăm a fi întru acestea tot mai mult de un cuget și de un spirit, ba chiar și de o formă, și să ne edificăm în amoare reciprocă. În comuniune reciprocă se învioșează spiritul, și inima deschizându-se alteia cu sinceritate și cu adevăr se întărește așa însă-și și o întărește și pre cealaltă”¹⁷¹.

Regulamentul pentru jurnalul bisericescu literariu din Cernăuți, alcătuit de mitropolitul Silvestru și discutat în ședința Consistoriului arhiepiscopal al Bucovinei la 8/20 aprilie 1882, stabilește clar, fără nici echivoc, programul noii reviste:

¹⁷⁰ „FO”, an 1882, nr. 4, 17/29 apr., p. 13.

¹⁷¹ Dr. V. Mitrofanovici, *Precuvântare*, în „Candela, Jurnalul bisericescu-literariu” I, 1882, nr. 1, 1 iulie, p. 3.

„art. 4. Acest jurnalul va cuprinde:

a) Articule din toate remurile științei teologice și anume: Trătate și documinte privitoare la istoria bisericii creștine, mai ales a bisericii răsăritene peste tot și a celei din Bucovina în parte; disertațiuni biblice, dogmatice, morale, canonice și apologetice de interes deosebit cu privire la starea actuală a bisericii; disertațiuni releative la chemarea și activitatea omiletică, liturgică, pastorală și catehetică a preoților.

b) Tratatate despre învățământul religionariu în școală.

c) Predice pentru Dumineci, sărbători și cazuri străordinaire precum și cateheze;

d) Traduceri din operile mai alese ale s. Părinți și tratate asupra acestora;

e) Discutarea de întrebări referitorie la starea actuală a administrațiunii și vieții bisericești și de alte întrebări sulate în congresul bisericescu în conferințele păstorale etc.

f) Disertațiuni relative la sporirea cunoșcințelor poporului creștin și a culturii religioase morale;

g) Cronica, carea va cuprinde evenimentele cele mai însemnate bisericești și scolastice din Bucovina și din alte părți ale bisericii creștine, comunicări statistice și alte comunicări de interes bisericesc

h) Anunciuri și recensuni teologice și religioase”.

În schimb, prin art. 5 „orice disertațiune de cestiuni politice și naționale, precum și dispute și atacuri personale nu sunt admise în coloanele jurnalului”¹⁷².

În scopul acestei publicații era dorința de „a expune, a lămuri și a întemeia obiecte însemnate”, pentru” chemarea păstorului de suflete” spre „a-i ușura lucrul de toate zilele și sarcina grea pe căile sale ostenicioase”, „în cestiuni grele și încurcate”, „a aduce la cunoștința publică meritele lui, care adeseori întrec toate meritele scotoate ale lumii”¹⁷³. Circulariul din 29 aprilie 1882 sublinia însă și dificultățile materiale în privința susținerii publicației. În regulamentul revistei apărut în primul său număr la 1 iulie 1882 s-a precizat că în redactare revista va folosi „o limbă corectă, înțeleasă”. în ortografia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina¹⁷⁴, iar pentru partea ruteană, ortografia etimologică. În regulamentul erau cuprinse, de asemenea, programatic temele cu privire la istoria Bisericii creștine, în general, și a Bisericii din Bucovina, în special.

Cu această ocazie mitropolitul Silvestru a adresat următoarea invitație: „Așteptăm deci cu încredere, și nu suntem la îndoială, cum că fiecare

¹⁷² Regulamentul pentru jurnalul bisericescu-literariu din Cernăuți în „Candela”, an I, 1882, nr. 1, 1 iulie, p. 5.

¹⁷³ Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 2.

¹⁷⁴ Vezi Regulamentul pentru jurnalul bisericescu literariu din Cernăuți, în „Candela”, I, 1882, nr. 1, 1 iuliu, p. 4-6; Vasile Găină, *op. cit.*, p. 403.

membru al iubitului Nostru Cler va mâneca, nu numai cât de a aduce și a turna în această „Candelă” a bisericii noastre din prisosul oleiului (untului de lemn) al său literar, ci și a depune în această vistierie comună a Eparhiei noastre însăși cei de pe urmă doi bani, asemenea văduvei din Evanghelie, că adică „Candela” noastră comună, provezută fiind cu olei literar curat, compus din miezul sănătos al sămburilor învățăturilor evanghelice, să nu se stingă, ci să lumineze neîncetat, iar dinarii de prenumerațiune în această vistierie bisericească să nu se împuțineze, ci se tot adaugă, pentru ca, cu cât mai mult vom coaduce și vom depune cu toții din ofertele noastre spirituale și materiale pe această masă comună, cu atât mai frumos, mai îndesulător va fi ospățul mântuirii, de carele voim să ne îndulcim cu toții.”¹⁷⁵

„Jurnalul bisericescu literariu Candela”, tipărit bilingv în tipografia lui Wilhelm Kerekjarto din Cernăuți, nu a fost conceput ca o publicație pentru popor și preoții din mediul parohiilor, ci deschis pentru „toate ramurile științelor teologice”¹⁷⁶, dar și cu speranța că „în comuniune reciprocă se invioșază spiritul și inima deschizându-se alteia cu sinceritate și cu adevărat se întărește așa însăși și o întărește și pe cealaltă”¹⁷⁷. Revista e ilustrativă prin studiile dogmatice și exegetice, prin paginile de retorică creștină, după cum și prin o serie de rapoarte ori traduceri din limbile orientale, scrise în limba română și „în limba sloveno-rusească”.

Epoca, situația culturală, nivelul învățământului din Bucovina au impus această realizare. Spiritul lui Silvestru Morariu Andrievici nu putea să nu-și pună pe o lucrare de acest gen, mai cu seamă în primii ani de pastorație a făcut carieră de publicist. Importanța revistei trebuie văzută și prin prisma greutăților cu care se confruntau profesorii și studenții Facultății de teologie. Până la apariția ei, lipsind opurile de primă necesitate, greu elaborată, pentru că munca dascălilor nu era ușurată de mijloace tehnice, revista a devenit un instrument de lucru.

Dintru început, mitropolitul a intervenit pentru susținerea revistei și a obținut pentru o durată de 3 ani o subvenție de 1500 fl. anual din Fondul bisericesc.

Astăzi revista se citește în colecții rarissime ca o antologie de studii teologice, practice și sistematice, oferind cercetătorilor un valoros material bibliografic.

¹⁷⁵ *Cerculariul nr. 30 din 17/29 aprilie 1882*, în „FO”, 1882, nr. 4, 1 aprilie, p. 14.

¹⁷⁶ Mitropolitul având în vedere că dincolo de activitatea pastorală preoții erau și învățători, „Candela” le-a publicat numeroase predici; în Dieceza Bucovinei producțiile omilectice erau lecturate în fața parohilor din circumscripții și prezentate cu ocazia inspecțiilor în parohie. În timpul lui Silvestru au fost inițiate colecții de predici „ca manual ajutor pentru preoți” (cf. Mitropolit Silvestru Norariu Andrievici, *În apărarea Bisericii strămoșești*, p. 129 în *Studiul introductiv* al lui Ioan Paul Valenciu).

¹⁷⁷ dr. Mitrofanovici, *op.*, cit. p. 3.

Preocupat permanent de importanța cărților, după ce la 1881 s-a introdus ortografia Academiei Române, prin scrisoarea nr. 21303 din 28 noiembrie 1894, în urma unor insistente intervenții la Ministerul Cultelor, mitropolitul a obținut o subvenționare pentru a îmbogăți bibliotecile din parohii și protopopiate. Se preciza: „Cărțile pentru bibliotecile parohiale, protoprezbiteriale, mănăstirești și pentru ale expozițiilor parohiale se vor cumpăra de Consistoriu pe baza recomandării de către Colegiul profesoral al facultăților teologice și se vor distribui apoi bibliotecilor menționate. Cărțile tipărite pe spesele Fondului Religionariu și publicate până în prezent se vor distribui gratis bibliotecilor, care încă nu le posedă, iar cărțile cari s-ar tipări de-acum înainte pe spesele Fondului Religionariu se vor distribui gratis fără deosebire”¹⁷⁸.

Mitropolitul, prin ordinul nr. 1632 din 3/15 octombrie 1886, a dat dispoziție ca lucrările acumulate să fie ordonate în registre inventar, înlesnind procurarea acestora și din sumele realizate din „disc”: „acoperirea speselor pentru trebuințele bibliotecilor protoprezbiteriale se va mijloci, încât nu vor ajunge contribuiri libere ale preoțimii districtului, din casu în casu din Fondul Religionariu gr. or. În urma raportului prezbiteratului, însă numai în scopul procurării de opuri neapărat trebuincioase, cari s-ar afla prea scumpe pentru mijloacele bibliotecilor parohiale”¹⁷⁹.

TIPOGRAFIA ARHIDIECEZANĂ

Pentru difuzarea culturii, științelor și ideilor se impunea activitatea unui instrument eficient, care nu putea fi altul decât o tipografie proprie. S-a simțit necesitatea unei astfel de realizări încă din 1850, când a fost tipărit primul ziar românesc, „Bucovina”¹⁸⁰ sub direcțiunea fraților Hurmuzachi.

În Cernăuți funcționau tipografiile Petrowski, Czoff și Kerekjarto și multe din greutățile pe care a trebuit să le depășească mitropolitul Silvestru s-au datorat concurenței acestora.

Înființarea Tipografiei a făcut obiectul unor numeroase demersuri¹⁸¹.

¹⁷⁸ „FO”, 1895, nr. 1, 7/19 ianuarie, p. 1-2. Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 96. Dumitru Valenciu, *op. cit.*, p.36. Mitropolitul a avut în vedere și tipărirea unor opere patristice

¹⁷⁹ „FO”, 1886, nr. 15, 29 Oct./10 nov., p. 87.

¹⁸⁰ „Bucovina, gazetă pentru politică, religie și literatură” (octombrie 1848 – septembrie 1850) care în intenția fondatorilor Gheorghe și Alecu Hurmuzachi avea să se numească „Daco-România”, a apărut cu text bilingv româno-german, în epocă fiind definită ca „far al unității culturii române” c. f. Teodor Balan, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina, 1848, Sibiu, 1944, p. 30*.

¹⁸¹ Pr. Dumitru Valenciu, *Zbucium pentru o tipografie, acum 100 de ani*, „Candela. Revistă de teologie și cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților”, VI, Suceava, nr. 8. august, 9-10; nr. 9, septembrie-octombrie.

La 28 noiembrie 1853, în această privință, Artemon Bortnic (1799-1860), egumenul Putnei, a adresat Consistoriului scrisoarea nr. 4160, dar pentru că răspunsul a întârziat, cererea a fost reluată în 1855. O nouă cerere, nr. 77 din 1858 a redeschis subiectul în 1860. La 20 ianuarie 1861, Guvernul din Lemberg, prin adresa nr. 786 a comunicat dispoziția Ministerului Cultelor nr. 18390 din 3 ianuarie 1861, prin care adresantul era înștiințat că împăratul nu era de acord cu susținerea tipografiei din visteria Fondului bisericesc.

O situație similară a înregistrat și mănăstirea Dragomirna care, prin egumenul Dositei Tiscovici și-a exprimat dorința de a avea o tipografie în incintă, cu ajutoare din Fondul bisericesc¹⁸². Dar și demersul acestuia a primit un răspuns negativ, la 21 august 1861¹⁸³.

Cererile Consistoriului, reluate la 9 martie și 5 mai 1862, în 1872, în februarie 1875, la 27 noiembrie 1880 și în 25 august 1881¹⁸⁴, au fost refuzate de către autorități – o tipografie pentru un popor obidit, dacă ar fi avut acceptul întemeierii, ar fi însemnat o eliberare din incultură, ceea ce nu intra în interesele acestora¹⁸⁵.

Silvestru a accentuat în Consistoriu necesitatea acestui obiectiv în ședințele din noiembrie 1880 și august 1881. În timp ce se afla la Viena, la 5 mai, a primit Decretul nr. 4608 care a facilitat executarea contractului de achiziționare.

La 8 mai 1883, în baza acestuia, depășind toate refuzurile, prin subscripții publice și prin propria sa contribuție, după ce tranzacția de 11000 fl. a fost perfectată între el și proprietarul tipografiei, Wilhelm Kerekjarto din Cernăuți, tipografia a fost inaugurată la 19 iunie 1883 în spațiul Reședinței mitropolitane. Așadar „primul fondator al tipografiei românești în Bucovina este marele român, mitropolitul dr. Silvestru Morariu Andrievici”¹⁸⁶. Referindu-se la această realizare, mitropolitul avea să declare: „Acum mai mulți ani am instalat și creat o tipografie pentru nevoile diecezei în care, însă, au fost editate și tipărite opere teologice, cărți religioase și scrieri necesare pentru popor. Faptul că clerul greco-oriental și, odată cu el, Biserica greco-orientală a Bucovinei a făcut atâția pași înainte într-un timp atât de scurt, nu este numai meritul activității proprii a organelor Bisericii, ci și contribuția enoriașilor, care au ascultat cu plăcere glasurile înalților păstori și îndrumările nemijlocite ale preoților. Aceste rezultate se datorează, de asemenea, și grijii părintești, pline de bunăvoință, a regenților și mărinimiei protectorilor Bisericii greco-orientale și a Fondului religios greco-oriental”¹⁸⁷.

¹⁸² *Ibidem*, p. 7.

¹⁸³ Dumitru Valenciu, *Ierarhii Bucovinei...*, p. 32.

¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁸⁵ Dimitrie Bucevschi, *O viață de om în slujba neamului*, Cernăuți, 1937, p. 8

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 10.

¹⁸⁷ Mitropolit Silvestru Morariu Andrievici, *op. cit.*, p. 60.

De-a lungul existenței sale, tipografia, a fost „un mare ghimpe în ochii străinilor”, care ar fi dorit să o „șteargă de pe fața pământului”¹⁸⁸, cum s-a exprimat într-o anumită ocazie mitropolitul.

Până la moartea lui Silvestru tipografia a fost administrată de Consistoriu prin delegații, arhimandritul Miron Călinescu, Dionisie Bejan, Vladimir Repta, Artemie Berariu și Emilian Voiuțchi, iar directorul Nesciuc avea și răspunderi contabile¹⁸⁹.

După 1896 tipografia a funcționat ca instituție românească patronată de către „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” sub noua firmă, „Bukowinaer Vereinsdruckerei” / „Societatea tipografică bucovineană.” Societatea pentru Cultură a cumpărat tipografia cu toate creanțele ei cu suma de 13650 coroane, devenind un nou instrument în slujba culturii românești, tipărind între 1897-1916, nouă reviste, 20 ziare, aproximativ 150 de broșuri și diverse cărți, toate în limba română¹⁹⁰.

După 6 luni de la moartea mitropolitului, la 30 octombrie 1895, guvernatorul Bucovinei, contele Goess, a închis tipografia. La 16/28 octombrie, în același an, au fost convocați membrii fondatori ai tipografiei (vezi Circulara nr. 31 din „Foaia ordinăciunilor”) pentru ziua de 23 noiembrie/5 decembrie în reședința arhidiecezei. Primul punct din ordinea de zi înscris în agenda dezbaterii a fost neînstrăinarea tipografiei. S-a ales o nouă comisie; a fost numit președinte Isidor Onciul, vicepreședinte Vladimir Repta și referent Emilian Voiuțchi. După acest moment, instituția a devenit obiectul unor interminabile dispute între politicienii români și reprezentanții guvernului. În 1890 instituția își desfășura activitatea sub firma „Tipografia și litografia concesionată Arhiepiscopului Morariu Andrievici”. În legătură cu tipografia „Mitropolit Silvestru” „cel mai mare merit pentru dezvoltarea și trecerea acestei tipografii în proprietatea Societății pentru Cultură revine domnului Dim. Bucevschi, directorul ei de la înființare până la 1937”¹⁹¹.

SOCIETATEA „ACADEMIA ORTODOXĂ”

S-a spus despre Silvestru Morariu Andrievici că „el reprezintă tipul clericului național, trezit la o nouă viață prin neobosita și entuziasta activitate națională a fraților Hurmuzachi și a neuitatului Aron Pumnul”¹⁹².

¹⁸⁸ D. Bucevschi, *op. cit.*, p. 16.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 15. Despre necazurile atrase de tipografie, amplificate de impactul *Apologiilor*, vezi Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 49-51.

¹⁹⁰ Vezi titlurile tipărite pentru țărani și tineret, broșurile din „Biblioteca de petrecere și învățătură pentru tineretul român”, „Biblioteca populară bucovineană”, „Biblioteca Deșteptarea”, „Biblioteca Concordia”, „Biblioteca Societății Cantorale Lumina”.

¹⁹¹ Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 40-42, 63, 77, 177-184.

¹⁹² Ion Nistor, *Istoria Bisericii...*, p. 121.

Acest adevăr s-a dovedit în toate întreprinderile sale bisericesti, culturale și cetățenești. Ziarul german „Der Osten” nu a întârziat să scrie că Morariu Andrievici „ocupă un loc foarte onorabil în literatura română”, fiind considerat în epocă între „scriitorii cei mai productivi”¹⁹³, investirea sa fiind subliniată ca „prima mare izbândă a bucovinenilor”¹⁹⁴.

Urmărind cu atenție desfășurarea vieții culturale din epocă, în toate ipostazele sale, după ce societatea „Arboroasa”¹⁹⁵, în urma faimosului proces a fost desființată, membrii grupării dizolvate și-au continuat programul într-o nouă formulă, în Societatea academică „Junimea” (1878-1938), sub președinția lui Dimitrie Onciul.

La sugestia mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici, când studenților, și mai ales elevilor de Seminar nu li s-au mai permis activități în reuniuni laice, studenții au înființat Societatea „Academia ortodoxă”¹⁹⁶.

Inaugurată la 9 decembrie 1884, cu deschidere către literatură, retorică și muzica bisericească, „Academia ortodoxă” a fost un mediu propice în care s-au format și evoluat cântăreți, scriitori și oratori¹⁹⁷.

După ce prin înființarea Tipografiei a „răsărit soarele culturii pentru românii bucovineni”, sub patronajul Academiei Ortodoxe, societatea, alcătuită din studenți ai Facultății de teologie, a preluat de la Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, editarea „Calendarului” (1886-1895). Dar pentru că acest „calendar din curat românesc ce era, chiar sub Silvestru ajunsese bilingv, adică româno-rutean”¹⁹⁸, tipărind nu literatură ci tematici eclesiale, la propunerea „Academiei Ortodoxe” a ieșit din circuit. Astfel Bucovina pierdea prin această publicație „unul dintre propovăduitorii cei mai de frunte ai culturii noastre”¹⁹⁹ până când, la 1888, sub autoritatea mitropolitului a fost inițiat „Calendarul poporului bucovinean”.

¹⁹³ *Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici*, în „Der Osten”, reprodus în „Timpul”, nr. 19, 19 martie 1880, Mihai Eminescu, *Opere XII*, 1980, p. 86.

¹⁹⁴ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 268.

¹⁹⁵ Sub îndrumarea lui T. Stefanelli, membru al Societății „România Jună” din Viena, societatea studențească cemăuțeană „Arboroasa” a luat ființă la 10/22 decembrie 1875. În componența acesteia s-au înscris 34 de studenți teologi, 11 studenți de la drept și 8 de la filosofie al căror entuziasm, între altele a fost subliniat de publicația „Albina” din Pesta (XI, nr. 11, 1876).

¹⁹⁶ *Vezi Statutul „Academiei Ortodoxe”*, în „Candela”, an IV, nr. 1, 1 ianuarie 1885, p. 36-45. *Istoricul Bisericii Ortodoxe Orientale din Bucovina (1775-1893)*, Cernăuți, 1893, p. 30.

¹⁹⁷ O activitate asemănătoare a desfășurat și Societatea „Armonia”, inaugurată la 19 iulie 1881, prin care s-a încurajat cultivarea și răspândirea muzicii naționale și a teatrului național. Cf. M. Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la români. De la renaștere până la epoca de consolidare a culturii artistice* (Prefață de Nicolae Iorga), 1928, p. 440; ASRC, F-3, Inv. 1, d, 3126, p. 12, 13; ANIC, F. „T. Balan”, d. 19, p. 94, Emil Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 647; *160 de ani de teatru românesc 1816-1976*, Iași, Ed. Junimea, 1976, p. 200-201.

¹⁹⁸ Ion Nistor, *Istoria Bisericii...*, p. 129-130.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

„Academia Ortodoxă” a tipărit diverse broșuri de popularizare, inclusiv *Istoricul Bisericii Ortodoxe Orientale din Bucovina (1775-1893)* în 1893.

Apropiat tinerilor, înțelegându-le greutățile, mai ales cele materiale, mitropolitul Silvestru participa deseori alături de ei la programul liturgic obligatoriu pentru seminariști, la concerte sau alte manifestări. O oarecare instabilitate în conducerea seminarului provocând o stare de dezinteres și indisciplină în rândul cursanților, a atras mustrarea sa arhierescă: „Ne bucurăm din adâncul inimei, auzind de un timp în coace prin cercurile publicului din capitală, vorbindu-se de bine despre institutul seminarial și văzându la diferite ocazii întâmpinându-se clericii cu apreciere și stimă. Și tocma acestea sunt mai cu seamă mormintele, cari Ne făcură de a Ne mâhni și a Ne întrista pentru semnele de coalițiune reprobabilă, pentru iruperea de espectorățiuni necuvenite contra superiorilor și pentru maltratarea violentă a unui servitoriu nemernic, carele care de providenție este și așa destul de umilitu, că, ca fii de preuți, trebuie să servească. Pentru că cele întâmplate, ne potând rămânea secret de casă, ci vestea lor răspândindu-se repede, și precum se vede, cu esagerări potențiate, publicului în de obști, eară mai cu seamă cercurile superioare ale societății n-au pregetatu de a condamna faptele și a vorbi cu dispreț despre institutul, unde, după zisa unora, ar dospi aluatul răutății”²⁰⁰.

Foarte sever față de aceste neajunsuri, mitropolitul Silvestru, la 10/22 aprilie 1884, a comunicat vicarului său, arhimandritului Arcadie Ciupercovici faptul că „Arătându-se de lipsă de a inspecționa cu mai multă esactitate starea lucrurilor în Institutul Seminarial clerical, spre a se încredința despre stricta observare a prescriptelor din statutul seminarial și a ordinățiunilor speciale edate de Venerabilul Consistoriu, aflăm a desemna pre Prea Cuvioșia-Voastră de Inspector imediat al institutului acestuia”.²⁰¹

Pentru a nu lăsa loc unor interpretări asupra delegației date, mitropolitul precizează: „Drept aceasta veți binevoi Prea Cuvioșia-Voastră, în calitate de inspector, a Vă înființia în Institutul seminariului cel puțin una dată în fiecare săptămână și anume parte pe timpul de rugăciuni, parte la oarele de studii de cântare și de rituali, parte la ținerea esortelor, parte la timpul de prânziu și de cină și ori când Vi se va părea de recerinția, spre a Vă informa pe deplin despre decursul afacerilor disciplinare și economice precum conduita alumnilor, dând cu privilegiul acestor visitări, superiorilor îndegetările, eară alumnilor învățăturile și îmbărbătările ce Vi se vor părea de lipsă, eară despre întâmplări și observări mai momentoase făcând relațiune Consistoriului pe calea de aduceri aminte”²⁰².

²⁰⁰ ASRC, F. 320, Mitropolia Bucovinei, inv. 3, d. 1392, f. 51-56.

²⁰¹ ASRC, F. 320, Mitropolia Bucovinei, inv. 3, d. 1392, f. 57-58.

²⁰² *Ibidem*.

Numirea aceasta, a venit după ce, la 7/19 Aprilie 1884, mitropolitul Silvestru a adresat o scrisoare „Către *Institutul Seminariului clerical al Eparchiei Noastre ortodoxe-orientale în Cernăuți*”, corpului profesoral și studenților înscriși aici.

Măhnit de starea de lucruri din cadrul Seminarului, după ce a subliniat faptul că „înțelegând de la persoane înalte și respectabile, că institutul seminarial este decăzutu în opiniunea publică, îndată de la începutul arhipăstoriei Noastre, era una dintre îngrijirile Noastre principale, de a restitui și a rădica vaza institutului acestuia, mai întâiu, pentru că alumnii seminariali să fie bine văzuți și stimați în cercurile societății, eară a doua, pentru că reputațiunea, de care candidații de preuție se bucură pe timpul studiilor în seminariu, eșind de aice, îi petrece și se ține de dânșii pe cărările vieții ulterioare, însăși în activitatea lor preuțească, devenind așa, că opiniunea, care predomnește în publicu bisericescu și seculariu despre institutul seminarial, se lățește și preste preuțime în de obștie”²⁰³.

Nemulțumirea ierarhului, revărsată atât asupra studenților indisciplinați, cât și asupra conducerii Institutului înstrăinați de datoriile care le reveneau, l-a determinat pe mitropolit să scrie: „Fie ori cum, asta este fără îndoială, că semnele de coalțiune, espectoratiunile sgomotoase și maltratarea nefastă, ca unele, ce ar fi să fie cu totul străine spiretului clerical, prin urmare reprobabile din oarecarele punctu de vedere, trăgând o umbră deasă preste institut, sunt de scădere nu numai cât pentru alumni și pentru conducătorii institutului, ci și pentru cler în genere și însuși pentru autoritatea spiretuală a Eparchiei, pentru că lumea esterioră, abstrăgând dela înpregiurări și motive momentane, răsământ judecata sa, condamnă cele auzite și zice, că dacă alumnii seminariali ar fi pătrunși de spiretul adevărat clerical și conștiinți de binefacerile internatului, unde sunt proveziuți cu toate îndemânările pentru studii și viețuire, și dacă superiorii institutului ar susținea cu stricteție ordinea de casă, precum se recere necondiționat în fiecarele internat, dacă în fine autoritatea eparchială ar fi mai cu rigoare la primirea în institut și ar privighia strict asupra seminariului, nu ar apărea astfeliu de lucruri, ce întunecă vazia institutului și a clerului!”

Ceea ce considera mult mai grav decât actul de indisciplină în sine, era provocarea acelu incident de către persoane care aveau atribuții în buna desfășurare a procesului de învățământ, deoarece, considera el, „suntem aplecați a crede că cele întâmplate nu provin din răutate și neci din perversitate de moravuri, ci numai, seau mai cu seamă din neprecugetare și isbucnirea temperamentelor tinere. Ba, după unele semne, Ne vine a presupune și unele influințe, au directe au cel puțin indirecte, din partea celor ce nu

²⁰³ ASRC, F. 320, Mitropolia Bucovinei, inv. 3, d. 1392, f. 51-56.

le convine direpțiunea de prosperitate, pe care a pomit institutul, cari așa dară ar voi să facă, însuși din alumni, unelte pentru scopuri răutăcioase”²⁰⁴.

Menționând că o parte de vină pentru starea de lucruri de acolo stă în faptul că „și Noi înși-ne și venerabilul Consistoriu la acordarea primirii în institut și însuși în cler am fost cu mai multă bunăvoință și condescendență”, reamintește tuturor că „Seminariul nu este un penitențiar, întărit prin legi coercitive, ci un institut de creștere religioasă-morală, de cultură clericală, dires prin libertatea evangélica, De bună voie întră în institut, de bună voie petrece aice, și cine nu se simte chemat pentru starea preuțească, nu-i convine refectoriul, dormitoriul, museul și capela seminarială, acelu îi stă în voie a renunța la aceste beneficii și însuși la starea preuțească, alegându-și altă carieră, pentru care are mai multă plăcere. Seminariul nu numai că ar degenera, ci ar și pierde baza și îndreptățirea; și dacă autoritatea bisericească, între înptegiurări triste, ar pregeta de a se cugeta la disolvarea institutului într-o demineată senină o ar surprinde un ordin de închidire a institutului din partea înaltului regim.

A căuta însă în acest institut scăpare de nevoi, eară după intrare a se folosi de scutul acestui internat clerical pentru aspirațiuni seculare și practica-re de teorii reprobate de oarece societate solidă, astfeliu de portare ipocrită, proprie întrunirilor secrete, nu ar fi deamnă de un tineret cult și solid”²⁰⁵.

Comunicând faptul că „Ce se atinge de demisionarea din institut a celor trii auzitori de teologie, acel act a trebuit să se esecutive mai cu seamă pentru liniștirea opiniunii publice, care era foarte întărâtată; dacă și când se va rezolvi însă după dorință cererea lor de agrățiare și reprimire în institutu aceasta va depinde dela conduita lor ca externi și dela ținuta ulterioară a colegiului alumnilor în de obște”²⁰⁶.

Totuși, mitropolitul, cu noblețea sufletească care îl caracteriza, a ținut să atenționeze: „Pe acea-și oară recomandăm superiorilor seminariului a recugeta cu serioșitate, dacă în conducerea institutului a predominat acea omogenitate și conlucrare acordantă, cari singure pot înlesni oficiile de priori ai institutului, cele ce se numără la cele mai grele și mai cumpănitoare dintre oficiile clericale în eparchie. Eară pre alumni îi provocăm părintește, ca să recugete și să judece singuri, oare un spiret de coalițiune, sub vălul de colegialitate și frățietate, după parola: „Fiecare pentru toți și toți pentru fiecare», se potrivește cu sinceritatea evanghelică și morala creștină, a caria predicatori vor să fie? Oare especio rațiunile sgomotoase, înjurările și rezistența tumultoarie contra superiorilor și ordinii de casă, se potrivescu cu eusevia clericală? Oare maltratarea de servitori, precalculată și executată

²⁰⁴ *Ibidem.*

²⁰⁵ *Ibidem.*

²⁰⁶ *Ibidem.*

după dictamentul unui pseudo-foru, se potrivește cu preceptele carietății evanghelice pre care membrii clerului să o represante prin fapte, spre a fi, după cern se numesc «lumina lumii și sarea pământului?»²⁰⁷.

Fiind convins că faptele întâmplare „au purces numai cât din neprecugetare momentană a temperamentelor juvenile, și considerând adresa ce Ne s-a presântat, ca pre una, ce este direasă cu părere de rău pentru cele întâmplare, dându-Ne și garanția, că asemenea esagerări nu se vor repeți”, mitropolitul „trecând deci preste cele întâmplare cu ertare și dându-le uitării fără de a Ne mai aduce aminte de dânsule”, promite disponibilitatea sa de a sprijini în continuare această instituție de învățământ.

Deplina potrivire între vorbă și faptă a fost una din coordonatele constante de-a lungul vieții sale. Asemeni apostolului, care considera că de s-ar limita numai la a sfătui pe cel în nevoie nici un folos nu aduce, în numeroase ocazii, mai ales cu prilejul vizitelor pastorale, mitropolitul și-a arătat mărinimia celor aflați în suferință.

Cunoștea câte neajunsuri stau în calea bineintenționatelor scopuri caritabile încă din vremea când era vicepreședinte al „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”, între anii 1874-1879. Această realitate l-a determinat să se asocieze cu generele său, preotul Artemie Berariu și să înființeze „Fundația Mitropolitul Silvestru și Berariu”, având un capital de 3823 coroane, destinată „Societății pentru cultură și literatură în Bucovina”, în scopuri culturale²⁰⁸.

Tot în acest timp s-a îngrijit de cumpărarea unei case, obiectiv realizat prin generozitatea lui George cav. de Popovici, utilizată de „Internatul de fete române” de sub egida „Societății Doamnelor Române”, inaugurat la 15 septembrie 1894, spre care mitropolitul a acordat „din caseta privată”, o subvenție lunară de 50 de fl.²⁰⁹.

Apoi, cu prilejul Nașterii Domnului din anul 1894 „a binevoit a funda prea grațios din caseta privată încă din luna septembrie anul spirat un stipendiu pe viață de 50 fl v. a. lunar ca ajutorare de câte 2 fl pentru 25 elevi sărmani gr, or. fără deosebire de naționalitate de la sc. primară gr, or din Cernăuți”²¹⁰.

Cunoscută fiind generozitatea mitropolitului pentru ridicarea stării culturale a poporului ortodox din Bucovina, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de slujire preotească, un comitet de inițiativă a propus înființarea unei fundații care să-i poarte numele²¹¹.

²⁰⁷ *Ibidem*.

²⁰⁸ Valenciuc, Dumitru. *Fapte uitate din Bucovina de altădată*, în „Teologie și Viață”, an III (1993) nr. 11-12, Nov-Dec, p. 127-138.

²⁰⁹ *Ibidem*.

²¹⁰ *Ibidem*. Vezi și „Gazeta Bucovinei”. An V, 1/13 ian 1895, nr. 1. p. 1.

²¹¹ *Ibidem*.

„Adunarea confesionalilor ort. or. ținută la 2/14 aprilie 1893 în scopul serbării jubileului de 50 de ani de preoției a I. P. S. Sale Arhiepiscopului și Mitropolitului nostru Silvestru, a decis ca din incidentul acestei serbări să se înființeze, în memoria activității atât de însemnate a I. P. S. Sale pentru biserică și țară, o fundație pentru stipendii școlare, care să poarte numele mult meritatului Arhipăstor.

În numele comitetului festiv ales în acea adunare am onoarea de a preda onoratului comitet al „Societății pentru Cultura și literatura română în Bucovina” suma de 1402 fl 76 cr / și anume pe cărțile la cassa de economii nr. 53115, Nr. 53318 și nr. 53829), ce a rezultat din colectele spontan făcute spre acest scop, cu dedicațiunea ca onoratul comitet să binevoiască a primi în numele „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina” administrarea fondului și a face cele necesare pentru activarea fundațiunii în următoarele condițiuni:

1. Fundațiunea va purta numele „Fundațiunea Mitropolitul Silvestru”.

2. Din interesele capitalului se va crea un stipendiu de 50 fl (100 cor) pe an pentru o elevă de confesiunea ort. or. fără deosebire de naționalitate și născută în Bucovina, care frecventează cu succes bun școala pedagogică i. r. din Cernăuți și este lipsită de mijloace.

3. Restul intereselor se va adăoge la capital, până ce acesta va crește, prin interese și alte donațiuni, atât ca din interesele lui să se creeze și un al doilea stipendiu de 50 fl (100 cor) pe an, carele se va da, în aceleași condițiuni ca cele numite în art. 2 sau unei eleve de la școala pedagogică din Cernăuți sau în al doilea rând unei eleve de la o școală superioară de fete din Bucovina.

4. Dacă capitalul întreg ar crește prin donațiuni ulterioare, atâta ca să aducă interese mai mult decât pentru două stipendii câte 50 fl (100 cor.) pe an, prisosul se va întrebuița sau pentru a mări aceste două stipendii, sau pentru a crea alt stipendiu de același fel, în caz că donatorii ulteriori n-ar face alte donațiuni.

5. Fundațiunea va fi administrată de „Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina” iar stipendiile se vor conferi de către Consistoriul ort or. arhiepiscopesc al Bucovinei conform propunerii de treia comitetului „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”.

6. Ivindu-se oarecare îndoială cu privire la interpretarea stipulațiunilor prezente, comitetul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina va avea să decidă definitiv.

7. În caz de dizolvare a „Soc. pentru cult. și lit. Rom în Bucovina”, fundațiunea va trece în administrarea Consistoriului ort. or. arhiepiscopal al Bucovinei”²¹².

²¹² „Gazeta Bucovinei”, anul III, Nr 103, joi, 30 dec 1893/11 ian 1894, p. 3.

În amintirea marelui mitropolit, la împlinirea a nouă ani de la trecerea acestuia la Domnul „a predat Artemie Berariu, ginerele, Societății pt. cultură suma de 1800 cor. cu destinațiunea ca să se facă o fundațiune cu numele *Fundațiunea Arhiepiscopul și Mitropolitul dr. Silvestru Morariu* din ale cărei venituri are să se ede o revistă și o bibliotecă populară în conformitate cu scopurile urmărite de societate”²¹³.

Din suma înfăptuirilor și implicărilor marelui mitropolit nu trebuie uitate nici relațiile mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici cu chinovia românească Prodomul, din Muntele Athos.

La 23 octombrie 1883, schimonahul Juvenalie Lungoci, pământean bucovinean, stabilit la Schitul românesc Prodomul, se adresa mitropolitului Silvestru, arătându-i că se trage din familia Petru și Safta Lungoci din Rădăuți și că de la vârsta de 7 ani a fost luat de unchiul său, ieromonahul Areftea de la Dragomirna și dat în grija dascălului „Toader Hasnaș din Pătrăuți de lângă s. Monastire Dragomirna”, spre a învăța carte. Apoi, trecând în obștea mănăstirii Neamț, a depus voturile monahale sub numele de Iosif și, învățând meșteșugul tipografiei, a primit însărcinarea să tipărească „Prologul anual”. În 1855, plecat la Sf. Munte unde „se află monastiri mari și schituri mai mici cu călugări din toate țările creștine”, a constatat că din Bucovina erau „numai câțiva călugări, eară vreun paraclis seau capelă cu încăperi de locuință pre lângă el nu avem de feliu”. În aceste condiții „nevoiți a ne adăposti pe unde putem, îmboldiți de această stare de lucruri și însuflețiți de dorința ca și Bucovina să fie reprezentată pe s. Munte al Atonului măcar prin un Paraclis și încăperi chinoviale, începurăm a ne îngriji pentru acest scop plăcut lui Dumnezeu și de onoare pentru biserica noastră din pământul Bucovinei, prin câștigarea unui areal îndemânat și adunare de material pentru clădirile pomenite.” [...] Spre a putea însă aduce lucrul la capăt, se recer încă spese însemnate, și așa cugetând și crezând, că pământeni noștri Bucovineni ca atari și mai cu seamă ca fii ai s. Noastre biserici ortodoxe a răsăritului, vor bine voi a participa cu obolurile de oferte spontane pentru realizarea acestei dorințe și întreprinderi binecuvântate și mântuitoare, cutez a mă presenta înaintea înalt Prea Sântieii-Voastre, Archiepiscopul Bucovinei, cu umilita rugăminte, ca să binevoiți a solicita pre lângă înaltul Guvernătoriu c. r. al țării pentru încuviințarea primirii de oferte spontane dela locuitorii creștini gr. or. Bucovineni pentru proiectatul Paraclis Bucovinean al S. m. m. Ioan cel nou din Suceavă cu încăperi chinoviale pe s. Munte al Atonului, eară după primirea înaltei încuviințări din partea Domnului Guvernor c. r. al țării, și bine voiți înalt Prea Sântite a împărtași

²¹³ „Deșteptarea”. Fundațiune nouă, an XII, 1904, nr 27, 4/17 aprilie, p. 2; Dimitrie Dan, *op. cit.* p. 61.

Archiereasca binecuvântare spre adunarea de oferte spontane de la evlavioșii Eparchioți Bucovineni”²¹⁴.

Totodată prin scrisoarea emisă sub No 114, semnată „Ghimnasie Ieromonah, Isaia Shimonah, Nectarie Shimonah și Ghedeon Monahu” se prezenta mitropolitului Silvestru rugămintea ca acesta să dea „binecuvântare părintelui Iuvenalie, să preumbe după ofrande”, să i se acorde „necesarul concurs în întreprinderea misiunii sale”²¹⁵. Colecta, după cum reiese din scrisoare, avea ca obiectiv terminarea unui spital „Cenobiul nostru având neapărată necesitate a termina un Spital pentru noi și pentru săraci, început încă de la 1882 și din cauza lipsei spesselor pecuniare nu-l putem fini”²¹⁶.

Primind corespondența obștii de la Prodomul, nr. 206 din 31 august / 12 septembrie 1893, după ce mitropolitul a întreprins cele necesare pe lângă autoritățile de stat pentru aprobarea colectei publice, la 19 April/Maiu 1894, a redactat următoarea recomandare:

„Jubiților Noștri Frați și Fii întru Christos ai Eparchiei Noastre dreptmăritoare din pământul Bucovinei!

Considerând tot cuprinsul adresei premergătoare carea Ni s-a presântat de prea Cuviosul Schimonach Iosif Popescu seu Lungociu din s. Munte al Atonului, și recunoscând, cumcă ar fi lucru mântuitoriu și de onoare, ca pe oara altor țări cu creștini binecredincioși, pe acel loc renumit și consfințit cultului dumnezeiesc și Bucovina să fie represântată măcar prin un sfânt Paraclis cu puține încăperi chinoviale, unde din când în când peregrinătorii bucovineni ar putea afla adăpostire și liniștire sufletească, Ne-am aflat îndemnați, de a soli pe lângă Autoritățile imperiale pentru învoirea recerută, de a aduna oferte date de bună voie dela Creștinii noștri drept credincioși pentru scopul amintit; și după ce înaltul Guvernătoriu C. R. al Bucovinei cu ofisul dintra 26 Aprilie 1894, Nr. 1606 Pas. a binevoit a împărtăși cuviosului Schimonach Iosif Popescu seu Lungociu înalta încuviințare spre primire de oferte benevole dela Creștinii noștri bucovineni, pentru aceea, pe urma acelei înalte încuviințări, mâncăm și Noi a recomanda cu căldură Eparchioților Noștri evlavioși această năzuință a Schimonachului Iosif Popescu invitându-i, ca să binevoiască din celea ce le-au dat Dumnezeu a jertvi după potință spre a se face părtași la ctitoria Paraclisului bucovinean al S. Mare Martir Ioan cel nou dela Suceava în s. Munte al Atonului, o jertvă, de care va fi bine primită înaintea lui Dumnezeu și de onoare și mângâiere pentru Bucovina”²¹⁷.

²¹⁴ ASRC, F. 320, inv. 3, dosar 2282, f. 3-4.

²¹⁵ ASRC, F. 320, inv. 3, dosar 2282, f. 1-2.

²¹⁶ *Ibidem*.

²¹⁷ ASRC, F. 320, inv. 3, dosar 2282 J. 5.

Într-o altă scrisoare, nr. 205 din 18/30 August 1893. Nr. 205, Reprezentanța Schitului chinovial Românesc din Muntele Athos solicita prin monahul Nichita mitropolitului Silvestru încuviințarea unei colecte determinată de reparațiile necesare la catedrală: „Pe lângă altele, acum avem mare necesitate să reînvălim cu aramă Biserica cathedrală, că vechia învelitoare de plumb s-a stricat din cauza ploilor sărate ce vin de pe Mare. Mai avem pus în lucrare și un apaduc de o distanță de 2500 metre pe care-l construim de marmoră cu cement”²¹⁸.

Cererea aceasta și-a aflat răspuns în 20 Ian. /1 febr. 1894. Deși binevoitor, mitropolitul a răspuns: „Ne este însă cu mare părere de rău, că de o cam dată nu Ne este cu potință a împlini și dorința, pentru care a sosit aici în țeară părintele Nichita Monachul.

În vara trecută a fost adecă la Noi în Bucovina mare calamitate mai cu seamă din pricina ploilor și a unei boale de vite și de oameni. Poporul nostru este pe urma acelor calamități așa de sărăcit și desperat, în cât regimul s-a văzut silit a cumpăra pe speșele Statului cantități de fructe de prin alte țări, cari le înparte poporului, spre al scăpa de moartea grozavă a foametei.

Aice în împărăția Austriei colectele de oferte pentru scopuri de binefacere în de obște se pot face numai cât cu încuviințarea Ministeriului. Sosind astă toamnă părintele Iosif Monahul din s. Munte spre asemenea scop Ne-am adresat la Guvernorul țării pentru încuviințare; am primit însă răspunsul, că cu privire la calamitatea din țeară, de astă dată nu se poate da învoire pentru adunare de oferte, ci mai târziu. Dacă acum de noi Ne-am adresa la Guvern, am primi asemenea răspuns negativ. Promitem însă a Vă notifica Prea Cuvioșilor Voastre, când Ni se va arăta timpul favoritoriu”²¹⁹.

O altă epistolă semnată de mitropolitul Silvestru, datată Cernăuți, 20 ianuarie 1887, adresată conducerii Lavrei Pecerska, ne dezvăluie o veche preocupare a sa – diortorisirea vechilor cărți liturgice.

La 20 decembrie 1887 Silvestru Morariu Andrievici a adresat sinodului Lavrei Pecerska rugămintea de a i se încredința pentru o jumătate de an un exemplar original din *Trebnicul* lui Petru Movilă, tipărit la 1646, existent în Biblioteca din Kiev, cu scopul de a fi confruntat cu un exemplar similar păstrat la mănăstirea Sucevița. Era în intenția mitropoliei Bucovinei reeditarea acestei lucrări, dar unele expresii nu erau în concordanță „cu dogmele și regulamentele Bisericii ecumenice ortodoxe”. Redăm aici răspunsul starețului Juvenalie de la Lavra Pecerska, redactat la 14 ianuarie 1888: „Biblioteca Lavrei Pecerska a Adormirii Maicii Domnului din Kiev, având la păstrare *Trebnicul* mitropolitului kievean

²¹⁸ ASRC, F. 320, inv. 3, dosar 2282, f. 17-18.

²¹⁹ ASRC, F. 320, inv. 3, dosar 2282, f. 19-21.

Petru Movilă, tipărit la anul 1646 ca un monument de mare valoare a fostului stareț al Lavrei, care acum reprezintă o antichitate arheologică, nu-l poate scoate în afară, despre ce avem onoarea cu respect să Vă anunțăm”²²⁰.

Apresiasi de ierarhii timpului²²¹, și de reprezentanții Ortodoxiei din toate țările vecine²²², fidel crezului: „Biserica trebuie să fie limanul naționalității, iar naționalitatea română sprijinul ortodoxiei”²²³, Silvestru și-a împlinit misiunea, cu adevărat apostolică, permanent călăuzit de această reflecție în care responsabilitatea s-a confundat cu jertfa: „Datoria unui păstor superior al bisericii ortodoxe orientale în Bucovina, obligația de care să se lege cu toată abnegația conștiinței și chemării sale în dedicația apostolică după exemplul și din sarcina Creatorului Divin al Bisericii Creștine, este păstrarea turmei creștine încredințată lui în integritatea Ortodoxiei și ferirea acesteia de înstrăinare și decădere din comunitatea creștin ortodoxă”²²⁴.

Recunoscători mitropolitului Silvestru, al cărui elogiu stă în faptele sale și nu în iscusința cuvintelor, de-a lungul activității sale arhipăstorești, contemporanii i-au închinat câteva momente festive pe care le evocăm succint.

La 14/26 noiembrie 1888, aniversând 70 de ani de viață, mitropolitul sărbătorit într-un cadru solemn, rezumând în câteva cuvinte activitatea sa, reafirmându-și întreaga disponibilitate în slujirea Bisericii din Bucovina, a declarat: „Cât despre umilința mea, apoi Vă asigur cu cuvintele proorocului, că pentru Sion nu voi tăcea și pentru Ierusalim nu va tăcea gura mea; De asemenea cum ca [și] un străjer ce sunt pus al casei Noului Israel, voi veghea neadormit și voi întâmpina cu bărbăție orice încercări de agresiune confesională; iar ca Arhipăstor voi fi, după mandatul Domnului, pururea gata, a-mi pune și sufletul pentru turma cuvântătoare, ce mi-i încredințată: toate acestea până la răsuflarea mea cea mai de pe urmă”²²⁵.

²²⁰ Dragoș Olaru, *Petru Movilă și epoca sa*, în „Septentrion literar”, anul IV, nr. 1-2 /XIII-XIV, august-septembrie 2002, p. 27.

²²¹ Pauț Mihail, *Din corespondența episcopului Melchisedec*, în „BOR”, an LXXVII, nr. 5-6/ 1959, p. 493-612.

²²² Ion Nistor, *op. cit.*, pag. 227-229.

²²³ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 269, *Istoria Bisericii...*, p. 119. Sintagma aceasta se regăsește și în convingerile lui Eudoxiu Hurmuzachi: „Națiunea română, pururi au căutat și au aflat scăparea neamului și a naționalității sale în limanul credinței celei adevărate a Bisericii răsăritului. Aceasta fu izvorul de viață ce o menținu, ce înnoi puterile și vindecă rănilor ei, o însufleți și o îmbărbătă spre a putea învinge primejdiile cele mai cumplite și inamicii cei mai neîmpăcați” (Cf. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 288).

²²⁴ Mitropolit Silvestru Morariu Andrieuici, *op. cit.*, p. 28. Vezi idei în această privință și în discursurile lui Gh. Hurmuzachi, în Constantin Loghin, *op. cit.*, p.21

²²⁵ *Jubileul încheerii decadelor a șaptea din viața I. P. S. S. Arhiepiscopului și Mitropolitului nostru dr. Silvestru Morariu Andrieuici în „Candela” an VII, 1888, nr. 12, 1 dec., p. 737.*

Un alt moment festiv s-a desfășurat în zilele de 26-27 aprilie 1890, cu prilejul aniversării a 10 ani de păstorire ca mitropolit al Bucovinei.

Din piața Elisabeta – citim în însemnările vremii – în lumina feerică a 1000 de făclii, mulțimea credincioșilor s-a deplasat prin strada templului și a Universității până la Palatul mitropolitan. Sub balconul mitropolitului, numeroși participanți s-au alăturat celor 100 de voci ale Regimentului de infanterie 41 care au cântat uvertura la opera *Wilhelm Tell* de Rosini.

Mitropolitul a ieșit în balconul reședinței mulțumind celor prezenți în limbile română, germană și slăveană²²⁶.

Exarhul Ioan Procopovici a accentuat: „înainte de 10 ani, fiind Metropolia noastră văduvită, se rugau toți credincioșii, ca odinioară sântii apostoli: „Doamne celu-ce scii inimile tuturor, arată-ni-lu, pre carele L-ai alesu să ieie soarta șervițului acestuia”, carele să fie demnu a ocupa treapta cea mai înaltă în biserica noastră și să fie prin cuvântu și faptă pentru toți o evanghelia viă, un faru luminătoriu [. . .] Silvestru este numele cel dulce, care-lu numesce de 10 ani încoace numai cu pietate și dragoste toată limba dreptu-măritoare din țara, ba chiaru și de peste hotare: Silvestru e Archipăstoriul și Mitropolitul nostru, carele veghiază cu neadormire de pe scaunul mitropolitanu peste turma cea cuvântătoariă din Bucovina; Silvestru este grijuliul nostru părinte sufletescu, la care se îndreaptă cu iubire, încredere și alepire fiească privirea tuturor fiilor dreptu-credincioși din țară, – fără deosebire de limbă, de vârstă și chiămare; Silvestru este reprezentantul, prea demnul apărătoriu al credinței și bisericei noastre dreptu-măritoare din Bucovina”²²⁷.

În acest cadru, în Sala albastră a Palatului, corul Societății „Armonia” împreună cu cel al Societății „Academia Ortodoxă” a intonat imnul „Mărire lui Dumnezeu” din creația lui Beethoven.

Iancu cavaler de Zotta a rostit o alocuțiune, în care a evidențiat „apostolica misiune de conducere” a sărbătoritului, accentuând implicarea sa în dialogul „cu popoarele de altă lege în amiceață și bună înțelegere”²²⁸.

²²⁶ „Curierul. Foaea intereselor generale”, Anul XVIII, nr. 57, duminică 27 mai (8 iunie) 1890, p. 1-2. În aceeași ocazie a fost cântat și un imn omagial „compus în limba slavonească de dl. Isidor Vorobchievici”. A doua zi, la 27 aprilie, Liturghia solemnă a fost susținută de membrii societăților „Armonia” și „Academia Ortodoxă” (Ibidem); Vezi despre desfășurarea ceremoniei și scrisoarea lui Iraclie Porumbescu, nr. 7 din 27 aprilie/9 mai 1890 în: Nina Cionca, *op. cit.*, p. 35-37. „Revista Politică” din 1890 (anul V, nr. 10, p. 2), publica următoarea apreciere: „Învățăturile pe care Eminența Voastră le-ați propovăduit ne-au îmbogățit simțirile religioase[...] au mărit respectul străinilor față de Biserica noastră [...] ne-au întărit în cultul patriotismului [...] au înrădăcinat în noi virtuți, bazate pe umanitate”.

²²⁷ *Jubileul I. P. S. părintelui nostru Archiepiscopu și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu Andrieicu* în „Candela”, an IX, 1890, nr 5, 1 mai, p. 321-322.

²²⁸ *Ibidem*, p. 328.

Mitropolitul, în spirit irenic, a reiterat câteva dintre împlinirile Arhidiecezei și a conturat câteva elemente pe care le impunea viitorul: „În fine, binevoi Ilustritatea Sa domnul Vorbitori a constata cu bucurie în numele strălucitei Adunări și acea faptă, că în de cursul timpului scurt de Arhipăstorie mi-a succes a-i întruni pe toți eparhioții. Fără deosebire de limbă, sub parola Pravoslaviei și scutul Maicii noastre Biserici, dreptmăritoare, îndrumând așa pace și bună învoire între celea două elemente naționale, înfrățite întru Hristos, precum și bună înțelegere și amiceață cu conlocuitorii de alte limbi și confesiuni. Am stărui-o aceasta și o vi stărui, deoarece cred și prevăd că s. Noastră Biserică, din pământul Bucovinei va fi scutită de clătinare și scădere numai așa, dacă fiii ei de una și de alta limbă se vor întruno strâns și se vor ține morțiș de flamura Ortodoxiei, după cum au fost din vechime și sunt și astăzi legați unii cu alții prin una și aceeași credință, speranță și amoare întru Hristos; cred și prevăd, cum că celea două elemente naționale ortodoxe se vor susține și vor putea prospera în cultură și în stare bună materială numai așa, dacă se vor sprijini frățește între olaltă, pe când, pe calea împerechierii s-ar distruge; cred și prevăd, că Bucovine, maica țară, va sta după cum este, țară autonomă, ci se va dezvolta după măsura izvoarelor ei de belșug, numai așa, dacă între toți locuitorii țării va predomină împăcare și înțelegere în punctul intereselor vitale ale țării”²²⁹.

Conștientizându-și permanent misiunea, cumpătat și curajos, Silvestru a pus mai presus de personalitatea sa imprimată în toate activitățile, Biserica, subliniind constant contribuția comună a celor care alături de el au „vegheat cu neadormire” la statornicia și prosperitatea ei.

Împlinindu-se la 29 iunie/1 I iulie 1893, 50 de ani de slujire preoțească, diecesanii au organizat sărbătorirea acestui eveniment chiar în biserica „Cuvioasa Paraschiva” unde sărbătoritul a fost hirotonit întru preot de către episcopul Eugenie Hacman.

Reprezentanții Arhidiecezei au constituit un comitet pentru organizarea festivităților, prin care s-a lansat îndemnul: „Activitatea și meritele acestui ilustru bărbatul pentru biserica noastră ortodoxă – orientală din țară, marele său devotamântu pentru luminarea și dezvoltarea culturală și religioasă a poporului, stăruința sa nemărginită pentru binele țarei și succesele lucrării sale neobosite ne obligă pe noi diecesanii ortodocși-orientali ai Eparhiei a serba cu iubire fiească și cu solemnitate această zi însemnată și a aduce I. P. S. Sale cu devotată supunere omagiile noastre de mulțămire și recunoștință”²³⁰, pregătind serbarea prin oficierea liturghiei în duminica de 27 iunie / 9 iulie.

²²⁹ *Ibidem*, p. 331.

²³⁰ *Jubileu... în „Candela”, anul XII, 1893, nr. 6, 1 iunie, p. 390.*

Presă, la rândul ei invita pe toți românii bucovineni să se alătore evenimentului. „Nu fiecărui preot îi este dat a ajunge acea frumoasă vârstă și nu toți care au ajuns-o au lucrat atât de mult pentru popor, iar mai ales pentru noi, țărănimea română. Binele ce l-a făcut acest prea iubit Arhipăstor pentru poporul și pentru biserica ortodoxă a îndemnat pe eparchioții dreptcredincioși din Bucovina ca să serbeze în chip cât se poate de frumos ziua aceea”²³¹.

În discursul festiv rostit de pr. prof. Ștefan Saghin s-a subliniat însemnătatea evenimentului: „Iar dacă stau astăzi în acest loc sfânt, ca să fiu un slab interpret al simțămintelor de adâncă recunoștință și să adaug la splendoarea zilei, cuvântând în așa strălucită adunare, n-o fac aceasta din încredere în puterea slabelor mele cuvinte, ci rezemat pe însemnătatea mărețelor fapte ale ilustrului nostru jubiliar, în puterea veneratului său nume, care merită, ca orice fiu al bisericii și al țării noastre să și-l îngrezeze cu ceruză de diamant în tablele inimi sale și să-l anunțe din tată în fiu, viitoarelor generații ca model de virtuți preoțești, patriotice și naționale”²³².

La aceste omagii, aduse din partea clerului român și rutean, s-au alăturat, după cum relatează presa vremii: „Între onorații și corpoziții, care venise să-l feliciteze pe înaltul jubiliar” au fost: consilierul aulic, contele Pace, căpitănuțul țării, Escelența Sa baronul de Vasilco, generalul T. de Seracsin, Președintele Tribunalului țării Uhle, primarul capitalei A. De Cochanski, rectorul magnific Kaluzniacki, directorul gim. Wurfl, consilierul scolastic Isopescul, președintele comunității israelite N. Titinger cu rabinii dr. Igel și Weiss, păstorul evanghelic Fronius cu curatorul comunității evanghelice Mayer, arhimandritul armean ort. Leon Popovici cu reprezentanța comunității armenice din Suceava, Reprezentanta Camerei advocațiale, a Școlii reale greco-ortodoxe, a Gimnaziului superior gr. or. din Suceava, a Camerei comerciale și industriale, a Societăților: „Școala Română”, și „Clubul român” din Suceava, a „Reuniunii medicale”, a Societăților academice române „Junimea” și „Bucovina”, a Societății academice rutene „Bukowyna” etc. Între deputațiile cele numeroase ale comunelor parohiale ortodoxe a fost și deputațiunea creștinilor ortodocși din Liov, Stanislau, care sub conducerea venerabilității sale părintelui Eugeniu Vorobchievici, prezintă și o adresă omagială legată în catifea albastră și cu inscripțiune în litere de aur”²³³.

În acest cadru, impresionantă a fost prezența delegației țăranilor bucovineni care i-au închinat ierarhului lor „pâine și sare”. Cu acest prilej ierarhul a primit telegrame și scrisori de felicitare „de la diverse corporațiuni

²³¹ „Deșteptarea”, Anul I, 1893, nr. 10, Cernăuți, 15/27 mai, p.3.

²³² *Jubileul I. P. S. părintelui nostru Archiepiscopu și Mitropolitul dr. Silvestru Morariu Andrieicu* în „Candela” an XII, 1893, nr. 7, 1 iulie, p. 461.

²³³ „Adevărul”, an VI, 1893, nr. 1566, 1 iulie, p. 2.

și particulari: așa de la Înalt prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Miron Romanul, de la Preasfințiile sale episcopii Gherasim Petranovici, Ioan Mețanul și Nicolae Popea, de la administratorul diecesei dalmatine Zara, arhimandritul Iovici, de la comunitățile parohiale grecești și sârbești din Viena, de la deputații bucovineni ai Senatul imperial din Viena, de la bucovineni ortodocși trăitori în Viena, de la învățătorii ort. orien. ai școalelor populare din ținutul Rădăuțului, de la comuna orășană Rădăuți, din Bravnic și Agram etc”²³⁴.

Privind retrospectiv, mulțumind tuturor, sărbătoritul a spus: „Cu toate că 50 de ani am vegheat cu neadormire în locul, unde eram rânduit drept santinelă a Sionului nostru bucovinean; cu toate că 50 de ani am lucrat după puțință la stratul, ce-mi era asemnat la cultivat în via Domnului; cu toate că 50 de ani am tins a înmulți și a lăși luminile evanghelice și căldura bunelor moravuri între fiii maicii noastre biserici dreptmăritoare; cu toate acestea și privind și la mănunchiul de fapte, cules de pe câmpia activității celor 50 de ani din urmă și dires cu artă retorică spre încununarea sărbării de astăzi, sunt departe de a fi răpit de oarece cugetare, ca cele ce se operară chiar în timpul Arhipăstoriei Noastre pe terenul sfintei noastre biserici, să Ni-le împrapiem în acest înțeles, ca și când altfel progresele menționate nu s-ar fi fost făcut”²³⁵.

Aprecierile consemnate mai sus întăreau ceea ce a remarcat episcopul Melchisedec al Romanului la 17 octombrie 1881, la numai un an de la instalarea lui Silvestru în scaunul mitropoliei Bucovinei: „Mitropolitul prin frumoasele sale calități științifice și morale prin înțeleapta și părinteasca sa administrație și prin devotamentul său păstoral, este primul arhipăstor român, ce eu am văzut în viața mea cu calități corespunzătoare demnității sale; și dragostea lui către nația sa este mai presus de toate”²³⁶.

EFIGIA UNUI ALES

Retras într-o asceză înțeleaptă, la vârsta patriarhilor, Silvestru Morariu Andrievici avea un destin împlinit.

La 1 martie 1895, Artemie Berariu scria: „Avem toată nădejdea în bunul Dumnezeu și Archipăstoriul cel din ceriuri că El prin rugăciunile preuților și ale tuturor credincioșilor din Diecesa noastră, se va îndura a rădica în curând pre archipăstoriul nostru din patul durerilor și necasurilor sale, ca fiind din nou întărit să ne poată întări și pre noi întru laudă și preamărirea lui Dumnezeu”²³⁷.

²³⁴ *Ibidem*.

²³⁵ *Jubileul I. P. S. părintelui nostru Archiepiscopu și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu Andrieiciu în „Candela” an XII, 1893, nr. 7, 1 iulie, p. 467.*

²³⁶ Paul Mihail, *op. cit.*, p. 493-612.

²³⁷ „Deșteptarea”, an III, 1895, nr. 7, 1-13 aprilie.

Medicii, cavalerul I. de Volcinski și cavalerul P. Onciul, sosiți la patul celui care „s-a îmbolnăvit greu”, l-au îngrijit cu deosebit zel, dar starea mitropolitului s-a agravat tot mai mult.

În săptămâna Patimilor, în ziua de vineri, mitropolitul și-a binecuvântat membrii familiei, apoi i-a încredințat inspectorului din cadrul reședinței, Ilie Dimitrovici, misiunea de a procura tot ce presupune o ceremonie funebră. În ziua următoare, relatează Constantin Morariu: „În sâmbăta patimilor din 1895, pe când începuse liturghia în biserica Sf. Paraschiva, vine fiul meu Victor și îmi spune că Mitropolitul dorește să-l îngrijesc cu Sfintele Taine. Încă înainte de amiază am fost la bolnavul de moarte cap al bisericii, și, fiul său Vasile, mi-a spus că l-a mărturisit acum călugărul Manasi Nastasi, dar bolnavul dorește să-i dau măcar sfânta cuminecătură în ziua Învierii, la orele 1½ după miezul nopții. Punctual m-am dus și atunci acolo, însă vărul Vasile mi-a spus că nu-l poate trezi pe bolnav, deoarece el toată noaptea a tușit și abia atunci a ațipit puțin”²³⁸.

Orologiul din turnul reședinței mitropolitane a marcat prin bătăi metalice ora două după miezul nopții. Silvestru, privindu-i pe cei ce-l supravegheau măhniiți, le-a spus: „La 5 oare voi fi gata”²³⁹. Moartea ierarhului la 3/15 aprilie 1895 a fost fulgerător receptată în cuprinsul Bucovinei și, deopotrivă, la Viena. „Gazeta Bucovinei” a consemnat: „vestea tristă despre neașteptata pierdere a prea scumpului și-n etern neuitatul nostru Archiepiscop și mitropolit Dr. Silvestru a pătruns de jale adâncă și de adevărată durere și părere de rău și comunitatea sârbească ortodoxă din Viena, care ținea foarte mult la capul bisericii sale. Îndată după primirea scirei triste și neașteptate, biserica Sf. Sava din Viena se îmbracă în adânc doliu, jelind pe mirele ei prea scump”²⁴⁰.

Stingerea mitropolitului a fost semnalată în numeroase publicații ale vremii. Inspectorul reședinței, Ilie Dimitrovici, profund marcat de moartea arhierelui, considerând că „sărmana noastră Biserică a rămas în văduvie”, a subliniat că Silvestru, „pururea și chiar și acuma la adânci bătrânețe, voia să fie pildă vie și pentru alții, făcând cele mai grele slujbe preoțești și arhieresti”²⁴¹.

În același mod, evenimentul a fost înscris în cronicile parohiale, din care amintim pe cele din Pârteștii de Jos și Clit-Solca. Astfel, preotul Ilie Andrucovici a scris emoționat pe filele îngălbenite ale Cronicii parohiale din Pârteștii de Jos: „Continuiez scrierea în cronică aceasta, dară plin de măhnire și întristare iau condeiul la mână. Anul acesta e pentru toată

²³⁸ Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 81.

²³⁹ „Deșteptarea” an III, 1895, nr. 7, 1-13 aprilie. Vezi și *Realizarea visului meu din 1885 relativ la unchiul meu Silvestru* în Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 84-85.

²⁴⁰ „Deșteptarea” an III, 1895, nr. 7, 1-13 aprilie.

²⁴¹ *Ibidem*.

sufierea de legea ortodox-orientală un an nefericit, un an de întristare și doliu. Cauza nefericirii noastre este moartea, mutarea la cele vecinice a Înalt Prea Sântzeii Sale Archiepiscopului și Metropolitului nostru Dr. Silvestru Morariu Andrievici carele după o boală scurtă și grea au adormit în Domnul în 3/15 Aprilie 1895 la 5 oare deminează. Acesta au fost Arhiepiscopul în înțelesul strîns a cuvântului. Au fost părintele și conducătorul bun al preoțimeii, ocrotitorul poporului, sprijinitorul tineretului și ajutorul celor din nevoi. Pe lângă aceste însușiri mari, se mai poate aminti de Înalt Prea Sântzeia Sa, că ține strîns cu neamul său românesc, iubind însă și stimând și toate celelalte naționalități. Fie-i țărna ușoară și amintirea vecinică”²⁴².

Luni 3/15 aprilie, după ce ierarhul a fost înveșmântat în ornatele arhieresti a fost depus pe un catafalc provizoriu în spațiul bibliotecii personale, apoi transportat în Sala sinodală și așezat pe un catafalc căptușit cu draperie de mătase roșie. După regulile monastice, de-a lungul celor trei zile cât Silvestru a primit omagiile din urmă, elevii și studenții teologi au citit Psaltirea și Faptele Apostolilor, iar clericii, pericope evanghelice, „molcome și tânguitoare versete bisericești scrise în dulcea limbă a trecutului, pline de sfințenie și pace sufletească”²⁴³. După amiază, miercuri, racla venerabilului arhiepiscop a fost purtată pe umeri de către discipolii Seminarului arhidiecezan; în biserica Seminarului, în ziua următoare, clericii au oficiat liturghia, apoi ceremonia funeabră, după tipic. Soborul alcătuit din 25 de preoți și 2 diaconi a fost înconjurat de numeroase oficialități și de credincioși. Cuvântarea preotului dr. Șt. Saghin, cunoscut orator, a confiscat atenția auditoriului: „S-a stins, s-a stins pentru totdeauna lumina agerului ochiu, care toate le privighia și le pătrundia, a amuțit pentru totdeauna acea gură, de care neîncetat resunau bisericile noastre, aducând laudă și preamărire lui Dumnezeu prin cântări și învățături, pentru totdeauna a încetat să mai bată inima, care de o potrivă cuprindea cu iubire pre toți fiii săi spirituali, pe întreaga sa turmă cuvântătoare”. Continuând, într-o gamă stereotipă în momente de acest gen: „Nu este, nu este vre un cuvânt, fie încă atât de puternic și de elocuent, care să fie în stare să verse în inimile noastre sdrobite balsamul de mângăere și de alinare pentru cumplita noastră durere”, panegiricul s-a transformat într-o adevărată invocație: „Ai trecut I. P. Sântzeie părinte la cele eterne. Sufletul Tău nobil se află acuma în ceata arhierilor bisericii creștine, înaintea scaunului Celui Atotputernic căruia i-ai servit. Privește de pe scaunul fericirii Tale în jos spre acest pământ și precum în viața aceasta Te rugai din adâncul inimei Tale pentru toți și pentru toate (...). Adă-ți aminte de archidieceasa Ta și de turma Ta

²⁴² *Cronica de la Pârteștii de Jos, 1882-1895.*

²⁴³ *Mihai Eminescu la Bucovina, p. 41.*

cuvântătoare, pre care atâta le-ai iubit și care Te jelesc cu jale atât de adâncă. Adă-ți aminte de toți și de toate și-i binecuvintează”²⁴⁴.

Piesa muzicală *Adusu-mi-am aminte*, atât de încărcată de filosofie și teologie, în versiunea semnată de Ciprian Porumbescu, susținută de numeroase voci, a încheiat solemnitatea.

O trăsură cu șase cai negri a transportat sicriul spre Capela arhierilor din cimitirul cernăuțean. Procesiunea a fost descrisă în toate detaliile în ziarul „Deșteptarea” astfel: „În frunte un seminarist ducea o cruce, după dînsul mergea școlerii dela toate școalele, apoi proșesiile dela toate bisericile în două rânduri, apoi altele două rânduri creștini de ai noștri cu făclii aprinse în mână, apoi seminaristii, preoții și călugării în două rânduri, mai departe carul cu cununile de flori ce felurite societăți și persoane le-au pus pe sicriul adormitului în Domnul, apoi peste 80 de preoți îmbrăcați în haine, corul seminaristilor, patru seminaristi ducând semnele arhieresci adică mitra, omoforul, encolpionul și cîrja, apoi carul cu trupul Înaltpreasfințitului cu câte 6 preoți de o parte și de alta, după car igumenii mănăstirilor Suceava și Sucevița îmbrăcați în mantii și cu lumini aprinse în mână, apoi rudeniile răposatului, aname fiul lui, consilierul de tribunal Vasile Morariu cu soția sa și alții și la urmă capii tuturor diregătoriilor, boerimea noastră, feluritele societăți, epitropiile bisericești, între cari erau și doi epitropi lipovenesci din Climăuți cu soțiile lor ce venise poftiți de părintele paroch Iraclie Porumbescu din Frătăuțul Nou, deputații multe din orașele și satele Bucovinei și atâta mulțime de oameni, încât pe toate stradele (ulițele) și piețele Cernăuțului trebuiau să mergi strîns ca într-un teasc. Mulți spun că atâta lume n-a mai văzut Cernăuțul de când îi el”²⁴⁵.

Românii din Cernăuți și din nenumăratele localități ale Bucovinei l-au însoțit pe înaintestătătorul lor până când a fost depus în criptă. La cimitir s-au lansat în discursuri preotul Ioan Procopovici, președintele societății „Concordia”, Dr. Ioan cavalier de Zotta, vicepreședintele societății „Junimea”, baronul Victor Vasilco și tânărul seminarist Verbovski²⁴⁶, din partea teologilor. La mormânt au fost depuse 60 de coroane²⁴⁷; alături de magistratură, Școala populară ortodoxă, Palatul Societății pentru Cultură și Literatură Română, bisericile din capitala Bucovinei au arborat steaguri în bernă; steaguri de doliu au fost văzute și pe casele unor credincioși, iar clopotele parohiilor au sunat pretutindeni, în nenumărate sate hotărându-se

²⁴⁴ Dr. Ștefan Saghin, *Cuvântare ținută la înmormântarea repausatului Archiepiscop Silvestru în biserica seminarială într-a 6/18 aprilie 1895*, în „Candela”, anul XIV, 1895, nr. 5, mai, p. 272.

²⁴⁵ „Deșteptarea”, anul III, 1895. nr. 8, 15/27 aprilie.

²⁴⁶ „Gazeta Bucovinei”, anul V, 13/25 aprilie 1895, p. 3.

²⁴⁷ *Ibidem* p. 1.

suspendarea distracțiilor pentru o durată de 40 de zile, iar în parohia Ceahor, restricția a fost prelungită pe durata a 6 luni²⁴⁸.

Silvestru, „un luceafăr minunat, care pe orizontul Bisericii noastre o viața întregă a luminat și luminând s-a consumat. Samoil proorocul, vestitorul credincios al cuvântului dumnezeiesc, păzitorul puternic al credinței și al legilor cetățenești și stâlp tare al neamului său”, scria „Gazeta Bucovinei”, unanim considerat „un pionier al neamului”²⁴⁹, a fost evocat și prin intermediul telegrafului, prin telegrame și scrisori expediate de numeroase societăți, asociații, instituții, personalități și credincioși pioși²⁵⁰.

Între acestea reținem Societatea „România Jună” din Viena, Societatea „Petru Maior” din Budapesta, Camera de Comerț și Industrie din Cernăuți, omagiile transmise de guvernatorul Goess, consulul României, Stamatiade, Patriarhul de la Karlowitz, George Brancovici, Mitropolitul Transilvaniei, Miron Romanul, episcopul Aradului, Ioan Mețianu, episcopul Petranovici în numele clerului episcopiei din Cattaro ș. a.²⁵¹.

Prin moartea lui Silvestru Morariu Andrievici, cu adevărat „Bucovina pierduse pe cel mai mare și mai merituos chiriarih al ei”²⁵². Cuvintele mitropolitului „Deie Domnul ca activitatea mea de Arhiepiscop și Mitropolit să fie astfel, ca la intrarea mea sărbătorească în acest palat când mă însoțesc mii și mii de credincioși cu fețe vesele și pline de bucurie, așa la ieșirea mea de veci din acest palat, acestea mii de credincioși să mă petreacă cu lacrimi

²⁴⁸ *Ibidem*, p. 3. Zaharia Boiu, *Din viața mitropolitului Silvestru*, în „Transilvania, foaia ASTRA”, nr. 6, Sibiu, 15 iunie, 1895, anul XXVI, p. 161-164.

²⁴⁹ „Gazeta Bucovinei”, V (1895), nr. 27, supliment.

²⁵⁰ La 15 aprilie 1895, preotul Iraclie Porumbescu scria celor apropiați relatând evenimentul: „Dragii mei. Așadar am venit astăzi noapte de la îngropăciunea bietului și bunului nostru părinte Mitropolit. O zi frumoasă a favorizat într-adevăr grandioasa ceremonie a îngropăciunii. Nicidecum nu voi exagera de voi spune că peste 20.000 de oameni au asistat la vrednica paradă de înmormântare a unui Mitropolit, și între aceia, 200 de preuți și toți funcționarii publici, începând de la Președintele țării până la cel mai mic cancelist și toți ofițerii cu generalii și coloneii – toți în ținută de paradă. Iară popor de la țară, mai multe sute! Eu, căci am ajuns la Cernăuți la 11 oare, nu am funcționat, ci am fost numai „condorătoriu” ca și preste 100 de alți preuți. Am lăcrămat când în fața Catedralei, a stat conductul și „Armonia” a cântat pătrunzătorul „Adusu-mi-am aminte” al lui Ciprian. Trecând apoi strada Armenească la vale, văzând pe o casă o flamură mare de doliu, m-am întrebat ce să fie oare acolo și venind aproape, văd fațada casei în litere mari Azilul de fetițe române. [...] La criptă, a ținut un seminarist, din toate celelalte cuvântări, cea mai frumoasă și cea mai adânc pătrunzătoare cuvântare. Spesele îngropării ce costă 2000 florini, le-a purtat fondul religionar. Celelalte le veți afla din gazete. . .” cf. Nina Cionca, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, Ed. Ars Dendendi, București, 1999, p. 114-115.

²⁵¹ „Gazeta Bucovinei”, III, 1895, nr. 50, p. 2-4; nr. 5, 1895, nr. 27, Supliment.

²⁵² Ion Nistor, *Istoria Bucovinei...*, p. 278.

și pătrunși de durere în drumul cel din urmă către mormânt²⁵³, peste ani pot fi citite ca textul unui epitaf.

*

Apărător al credinței, ancorat în realitatea vieții religioase și în societatea timpului său, înzestrat cu intuiția prefacerii vremurilor, Silvestru Morariu Andrievici s-a implicat în problemele majore ale Bisericii pe care numai un ierarh devotat credinței și poporului său putea să le înțeleagă și să le soluționeze.

În mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici s-au întâlnit și lucrat virtuțile Așezământului Nou, Credința, Nădejdea și Dragostea, blândețea păstorului bun, dar în aceeași măsură, fermitatea opiniilor lui Ioan Botezătorul și a profeților directori de cuget și apărători de etnie, neodihna misionarului Pavel și răbdarea făurarilor de bucoavne, afirmând fără șovăire că „parola veacului nostru este cultura”²⁵⁴, prin Silvestru Morariu Andrievici a vorbit Neamul Românesc din Bucovina, precum peste munți a vorbit neamul transilvan prin omonimul său Andrei Șaguna, așa ca odinioară prin Șincai, Petru Maior, Barițiu, Bărnuțiu, Laurian, Ion Maiorescu, Lazăr sau Asachi, ori prin poeții și rapsozii ginteii latine dintre Carpați și Mare.

Un cap luminat, îndreptățit să poarte mitra unei mitropolii, cum nu-s multe la cârma Bisericii, și o mână harnică din care au căzut semințele Limbii Române îndelung rostuite, în conlucrare, l-a făcut pe înaintestătătorul Bucovinei biruitor în Duh și Adevăr.

A stat în trezvie între ușile împărătești ale Bisericii cât și la ușa împărăției străine, cu jalbele celor dintr-o seminție cu el, revendicând cele ce erau ale Neamului său – limba și datinile, legea creștinească așa cum au deprins-o Părinții din rânduielile de la Niceea și Constantinopol, țara așa cum au lăsat-o descălecătorii ctitori de vetre.

O autoritate respectată cu opinii viabile, ferme, deopotrivă prezent în evenimentele bisericești și ale cetății, Silvestru Morariu Andrievici a însumat calitățile predecesorilor din înaltul scaun al Bisericii bucovinene și a rămas un model de verticalitate și simțire pe măsura eroilor de odinioară.

Nu a ascuns în odăjdiile bizantine un despot opulent și ipocrit, cucerit de temenelele supușilor și de argintul coruptibil, nu a evitat fastul – în vogă, obișnuit în imperiu dar nici nu a fost indiferent la tot ce are viața sensibil între muritori. Eminescu a scris: „mitropolitul Andrievici a fost totdeauna un adevărat binefăcător pentru cei nefericiți, fără a căuta sau aștepta altă

²⁵³ I. Tomoiogă, *Marele Mitropolit Silvestru, 30 de ani de la moarte*, 1925.

²⁵⁴ *Cuvântarea înaltului Preasfințitului Arhiepiscopu și Mitropolitul la înnoirea bisericii preacurioasei m. Parasceve din Cernăuți 14 octomvre 1882*, în „Candela” I, 1882, nr. 5, 1 nov., p.247

mulțumire decât cea resimțită sufletului său după orice faptă bună. Cu aceste puține cuvinte am voit să schițăm imaginea vieții unui bărbat care, printr-un studiu serios și o activitate neobosită, a ajuns la postul suprem bisericesc²⁵⁵.

Ierarhul și-a cunoscut dintru început sarcinile multe și grele; caracterul său exemplar, conjugat cu vocația unui spiritiluminist, l-au făcut să nu se abată de la principiile pe care le-a rezumat antologic în confesiunea sa de credință: „națiunea și ortodoxia”²⁵⁶, ceea ce l-a făcut cunoscut, temut și venerat. Și aceasta „într-un timp când în Bucovina pentru un titlu de noblețe sau vreo decorație pe piept, se putea obține consimțământul pentru orice, el a avut destulă tărie sufletească pentru a apăra cauza Bisericii sale, chiar cu riscul de a jertfi considerația de care se bucura la Viena și de a pierde ocazia de a obține titlul de baron”²⁵⁷.

Personalitate de prim rang în Istoria și Cultura română, deșteptând conștiințe, luptând pentru poporul său și drepturile sale naturale, cu crucea - însemn al religiei și cu pana - însemn al culturii, Silvestru Morariu Andrievici se înscrie în galeria oamenilor providențiali, între numele celor care au ars luminând, și care au înțeles că „fără steag de cultură un popor e o gloată nu o oaste”, și că „nu poți fi încercat decât lăsând o dâră de aur pe piatra aspră a vieții” (N. Iorga)

Darurile multe precum și împlinirile sale l-au fixat în Panteonul Bucovinei sub o aură care nu se dobândește decât prin jertfă.

²⁵⁵ *Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici în Mihai Eminescu la Bucovina*, p.111.

²⁵⁶ Ion Nistor, *Istoria Bisericii*. . . , p. 111.

²⁵⁷ *Ibidem.*, p. 119.

Titlurile lucrărilor publicate de Silvestru Morariu Andrievicei

Opera didactică:

1. *Carte de cetire sau legendariu românesc pentru a IV-a clasă a școalelor poporene*, Viena 1856, 204 p.;
2. *Metodica calculăciunii cu cifre*, Viena 1858, 229 p.;
3. *Metoda calculăciunii în cap*, Viena, 1860, 202 p.;
4. *Aritmetica pentru școalele sătești*, Viena 1865 (și 1868), 140 p.;
5. *Elementariu sau carte de cetire*, Viena, 1868, 85 p.;
6. *Carte de cetire sau legendariu pentru a III-a clasă a școalelor poporane*, Viena, 1868, 270 p.;
7. *Carte de cetire... pentru a II-a clasă*, Viena, 1869.;
8. *Carte de cetire românească nemțească numită Comenius*.;
9. *Die Luatirmethode oder Anleitung zur Erlernung des Ersten Unterrichtes*.

Opera teologică:

1. *Preotul față cu parohienii în ziua de Paște*, în „Calendar pentru Bucovina”, 1846.;
2. *Apologia pentru eparhia din Bucovina*, 1848.;
3. *Cuvântare spre mângâierea și îmbărbătarea norodului certat prin secetă, lăcustă, război și holeră*, 1848, 8 p.;
4. *Posturile Bisericii Ortodoxe*, în „Calendar pentru ducatul Bucovinei” pe anul 1859.;
5. *Liturgică...*, Cernăuți, 1860, 113 p.;
6. *Cuvântări bisericești pe toate duminicile...*, Cernăuți, 1860, p. 321.;
7. *Învățătură ortodoxă din religiune. A. Dogmatica generală...*, Viena, 1862, 166 p.;
8. *Ibidem, B. Dogmatica specială*, Viena, 1862, 162 p.;
9. *Ibidem, C. Morala*, Viena 1864, 212 p.;
10. *Istoria Sfântă a Testamentului Vechi și Nou*, Viena, 1865, 97 p. (și 1886).;
11. *Istoria Sfântă a Testamentului Vechi și a celui Nou*, cu explicări, Viena, 1865, 281 p. și reeditare în 1890.;
12. *Epistolele și Evangheliile pe toate duminicile... pentru clasa a III-a*, Viena, 1865, 166 p.;
13. *Micul Catehis pentru clasa a III-a*, Viena, 1865 (și 1890), 87 p.;
14. *Cărticică de rugăciuni, spre întrebuițare*, Viena, 1865, 28 p.;
15. *Cuvântare la petrecerea mormântală a lui Georgie-Gerontie Hacman*, Cernăuți, 1865, 7 p.;
16. *Religionara bisericii drept-credincioase...*, Viena, 1866.;
17. *Istoria Testamentului celui Vechi*, Viena, 1866.;
18. *Istoria vieții Mântuitorului lumii Iisus Hristos*, Viena, 1867.;

19. *Ucenije christ, wery*, 1878-1879;
20. *Psaltichia bisericească*, Viena, 1879, 97 p.;
21. *Rânduiala Doxologiei*, Cernăuți, 1880;
22. *Tipiconul Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1883, 213 p.;
23. *Apologie der Orthodoxe... Kirche der Bukowina* Cernăuți, 1885 (și 1890);
24. *Rânduiala Doxologiei*, Cernăuți, 1891;
25. *Catehis mic*, Viena, 1892, 31 p.;
26. *Cuvântare la înnoirea Bisericii Preacuvioasei M. Paraschiva*, Cernăuți, în „Candela”, 1882, p. 240-248;
27. *Funcționarea organismelor ierarhice în Biserica ortodoxă* „Candela”, 1883, p. 159-172;
28. *Predică în Duminica a 29-a după Rusalii...*, „Candela”, 1888, p. 605-608;
29. *Cuvântare pentru Duminica a II-a după Luca*. în „Candela”, 1888, p. 607-611.

Opera literar-științifică:

În „Calendar pentru Bucovina” au apărut:

1. *Albina cu furnica*, fabulă, 1841;
2. *Luna și Stelele*, 1841;
3. *Întâmpinare*, 1846;
4. *Iroii adevărați*, 1846;
5. *Cântec*, 1846;
6. *Un holtei copt și un bărbat tânăr*, 1846;
7. *Cucoșul curcănit*, 1846;
8. *Mărturia parohului bucovinean*, 1848;
9. *Bucovina*, 1848;
10. *Cosminul*, 1859;
11. *Despre istoria Fondului Religionar Gr. -ort. în Bucovina*, 1874, p. 69-85;
12. *Fizica elementară*, 1849;
13. *Descrierea Bucovinei* 1886.

Rezumat

Născut la 14 noiembrie 1818 în localitatea Mitocul Dragomirnei, județul Suceava (m. la 3 aprilie 1895 la Cernăuți), cu studii la Suceava și Cernăuți, preot în localitatea Ceahor (Cernăuți), ales în diverse funcții culturale și eclesiale, călugărit la 1874, arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei și Dalmației (1880), doctor honoris causa al Facultății de Teologie de la universitatea din Cernăuți (1875), Silvestru Morariu Andrievici a elaborat și editat numeroase lucrări didactice, laice și teologice, importante pentru progresul învățământului românesc.

Silvestru Morariu Andrievici și-a înscris numele în literatura timpului prin diverse creații lirice, iar în istoriografia Bucovinei, prin valoroase pagini referitoare la istoria provinciei, a Bisericii ortodoxe din Bucovina și patrimoniului acesteia. De numele lui Silvestru Morariu Andrievici se leagă lucrările inedite: Tipiconul Bisericii ortodoxe Orientale (1880), Psaltirea bisericească (1890), Rânduiala pregătirii Sfântului Mir (1881), Societatea culturală „Armonia” (1881), Revista „Candela” (1882), Palatul mitropolitan (1882), Tipografia arhidiecezană (1883), Societatea Academia Ortodoxă (1884).

Implicat în lupta pentru identitatea culturală, eclesială și națională a Bucovinei (autonomie bisericească, sinod bisericesc, congres bisericesc și fond bisericesc, cu remarcabilă activitate în Dieta Bucovinei), în același spirit cu reprezentanții Școlii Ardelene și cu pionierii culturii române, Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu și Gheorghe Asachi, în direcția cărturarilor Aron Pumnul și a Hurmuzăcheștilor, Silvestru Morariu Andrievici a devenit cel mai important mitropolit al Bucovinei (1880-1895), și una dintre cele mai strălucite personalități ale Școlii și Culturii românești. Cleric, pedagog și literat, remarcabil în epocă prin contribuții pe plan misionar-pastoral, în pedagogie, cultură și viață social-politică, Silvestru Morariu Andrievici a atras atenția contemporanilor săi și a urmașilor acestora: Mihai Eminescu, I. G. Sbiera, N. Iorga, Vasile Găină, Constantin Morariu, Ion Nistor, George Tofan, Simion Reli, Constantin Loghin, Mihai Iacobescu, Mircea Păcurariu, Dumitru Valenciuc ș.a., numele său înscriindu-se între valorile culturii românești.

Résumé

Il est né à 14 novembre 1818 dans le village Mitocu Dragomirnei, département Suceava (décédé à 3 avril 1895, à Cernăuți), avec les études à Suceava et à Cernăuți, prêtre en Ceahov (Cernăuți), choisi en divers fonctions culturelles et ecclésiastiques, moine dès 1874, archevêque et métropolitain de Bucovina et de Sarmăția (1888), Docteur Honoris Causa de la Faculté de Théologie d'Université de Cernăuți (1875), Silvestru Morariu Andrievici a élaboré et a édité nombreuses œuvres didactiques, laïques et théologiques importants pour l'enseignement roumain.

Silvestru Morariu Andrievici a inscrit son nom dans la littérature par divers créations lyriques, mais dans l'historiographie de Bucovina par les valeureuses pages concernant l'histoire de la province, l'Église Orthodoxe de Bucovina et son patrimoine. De son nom (Silvestru M. A.) se lie et les œuvres inédites: „Tipicon de l'Église Orthodoxe Orientale” (1880), „Le Psautier ecclésiastique” (1890), „La règle de la préparation de l'Huile Sacrée ” (1881), la société culturelle, „L'harmonie” (1881), la revue „La veilleuse” (1882), Le Palais Métropolitain (1882), La typographie archidiocésaine (1883), la société „L'Académie Orthodoxe” (1884).

Il était impliqué dans la lutte pour l'identité culturelle, ecclésiastique et nationale de Bucovina, (l'autonomie ecclésiastique, le synode ecclésiastique, le congrès ecclésiastique et le fond d'église, avec une remarquable activité dans la Diète de Bucovina), dans le même esprit avec les représentants de L'École Transylvaine et avec les pionniers de la culture roumaine: Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu et Gheorghe Asachi, dans la direction des savants Aron Pumnul et de Hurmuzăcheștilor, Silvestru Morariu Andrievici a devenu le plus célèbre métropolitain de Bucovina (1880-1895), et la plus brillante personnalité de l'école et de la culture roumaine.

Pasteur, pédagogue et homme de lettres, remarquable dans l'époque par ses contributions dans le domaine missionnaire-pastorale, dans la pédagogie, dans la culture et la vie sociale-politique, Silvestru Morariu Andrievici a attiré l'attention de ses contemporains et de leurs descendants: Mihai Eminescu, I. G. Sbiera, N. Iorga, Vasile Găina, Constantin Morariu, Ion Nistor, George Tofan, Simion Reli, Constantin Loghin, Mihai Iacobescu, Mircea Păcurariu, Dumitru Valenciu, etc. en trouvant son nom dans les valeurs de la culture romaine.

Traduit par Mihaela Ionela Filipiuc

Zusammenfassung

Geboren im 14. November 1818 in Mitocu Dragomirnei, Kreis Suczawa (gestorben am 3. April 1895), im Czernowitz, mit Studien in Suczawa und Czernowitz, Pfarrer in Ceahor (Czernowitz), gewählt zu den verschiedenen kulturellen und eklesiellen Funktionen, gemöncht im 1874 Bukowinas und Dalmatiens als Erzbischof und Metropolit (1880), Doktor Honoris Causa der Theologiefakultät von der Universität aus Czernowitz (1875), erarbeitete und Verlag Silvestru Morariu Andrievici zahlreichen didaktischen laienhaften und theologischen Werke, wichtig fürs Programm dem rumänischen Schulwesen.

Silvestru Morariu Andrievici hatte seiner Name in der Literatur der Zeit durch verschiedenen lyrischen Schöpfungen eingeschrieben, aber in Bukowinas Historiographie durch wertvolle Seite bezüglich der Geschichte der Provinz der orthodoxen Kirche aus Bukowina und des Patrimoniums Kirche. Vom Namens des Silvestru Morariu Andrievici binden auch die unveröffentlichten Werke: „Tipikon der orthodoxen morgenländischen Kirche“ (1880), „Die geistliche Psalterien“ (1890), „Die Ordnung der Zubereitung dem Salbölheilig“ (1881), kulturelle Gesellschaft „Die Harmonie“ (1881), die Zeitschrift „Candela“ (1882), Der mitropolitanische Palast (1882), Die archidiezesane Druckerei (1883), die Gesellschaft „Die orthodoxe Akademie“ (1884).

Impliziert im Kampf um kulturelle-eklesielle und nationale Identität von Bukowina (kirchliche – Autonomie, Synod, Kongress und der Fond, mit einer bemerkenswerten Aktivität in Bukowinas Diät), in dieselben Spiritus mit dem Vertreter der *Școlii Ardelene* und mit den Pioniere der rumänischen Kultur: Simeon Bărnuțiu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu und Gheorghe Asachi, in Richtung den Gelehrten Aron Pumnul und den *Hurmuzăcheștilor*, wurde Silvestru Morariu Andrievici der wichtigsten Bukowinas Mitropolit (1880-1895) und eine unter den glänzendste Personalität der rumänischen Schule und Kultur.

Kleriker, Pädagoge und Literat, bemerkenswert in der Epoche durch die Beiträge auf missionär-schäfferen Plan, in Pädagogie, Kultur und im sozial-politischen Leben, machte aufmerksam Silvestru Morariu Andrievici auf seinen Zeitgenossen und den diesen Nachfolger: Mihai Eminescu, I. G. Sbiera, N. Iorga, Vasile Găina, Constantin Morariu, Ion Nistor, George Tofan, Simeon Reli, Constantin Loghin, Mihai Iacobescu, Mircea Păcurariu, Dumitru Valenciuc u. a, einschreibend seines Name unten den Werte der Rumänischen Kultur.

Summary

Was born on the 14th of November 1818 in Mitocu Dragomirnei, his native locality from Suceava County, and died on the 3rd of April, 1895, in Cernăuți. He studied in Suceava and Cernăuți, was priest in Ceahor locality (Cernăuți region) and was chosen in various cultural and ecclesiastical positions; he entered the monastery in 1874 and held archbishop and metropolitan bishop functions, over the regions of Bucovina and Dalmatia (1880). He was awarded the title Doctor Honoris Causa of the Faculty of Theology, University of Cernăuți, in 1875. Silvestru Morariu Andrievici elaborated and published a large number of laic, didactic and theological works, contributing to the progress of his country, in education.

Silvestru Morariu Andrievici's name was an emblem for the literature of that time, through author's various lyrical creations, and in the historiography of Bucovina he played a major role given his valuable pages related to the history of the province, to the Orthodox Church from there, and to its patrimony. His name makes reference to other original works, also: 'Oriental Church Typicon' (1880), 'Rules about Holy Oil Preparation' (1881), 'Ecclesiastical Psaltery' (1890), 'The Harmony' Cultural Society (1881), 'The Candle' Magazine (1882), the Archdiocesan Typography (1885), The Orthodox Academic Society (1884), Metropolitan Palace (1882).

He was engaged in the combat for cultural, ecclesiastical and national identity of Bucovina (which meant church autonomy, church synod, church congress and church fund; his activity in the diet of Bucovina was remarkable, the same as that referring to the Transylvanian School' representatives and to Romanian culture's pioneers: Simeon Bărnuțiu, Timotei Cipariu, Gheorghe Barițiu, Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu and Gheorghe Asachi, following the same direction as Aron Pumnul and Hurmuzachis, the scholars.

Silvestru Morariu Andrievici became the most important Bucovina's Metropolitan Bishop (1880-1895) and one of the most distinguished schools and Romanian culture's personalities.

Clergyman, schoolmaster and man of letters, remarkable in his time through contributions to the missionary and pastoral plan, to pedagogy, culture and social politic life, also, Silvestru Morariu Andrievici was regarded by his contemporaries as a central figure, a symbol for Mihai Eminescu, I. G. Sbiera, Nicolae Iorga, Vasile Găină, Constantin Morariu, Ion Nistor, George Tofan, Simeon Reli, Constantin Loghin, Mihai Iacobescu, Mircea Păcurariu, Dumitru Valenciuc and so on, those found in the descendants' gallery.

His name was inscribed as one of the Romanian cultural values.

Translated by Mihaela Herghiligiu

Сільвестру Мораріу Андрієвіч

Народився 14 листопада 1818 р. у Мітоку Драгомірней, Сучавського повіту (помер 3 квітня 1895 р. у Чернівцях). Навчався у Сучаві та Чернівцях, був священником у селі Чагор (Чернівці), займав різні культурні та церковні посади. У 1874 р. став чернецем, потім був обраний архієпископом та митрополитом Буковини і Далмації, Doctor Honoris Causa Теологічного факультету Чернівецького університету (1875) Сільвестру Мораріу Андрієвіч розробив та надрукував чисельні світки та теологічні дидактичні праці видатні для прогресу румунської освіти.

Сільвестру Мораріу Андрієвіч став відомим у літературі свого часу завдяки ліричним творам, а в історіографії Буковини – чисельним працям з історії провінції, історії православної церкви та її спадщини. З його ім'ям пов'язані такі праці як: «Тінікон Східної православної церкви» (1880), «Церковная Псалтирь» (1890), «Обряд підготовки Священного Миру» (1881), журнал «Кандела» (1882), церковна типографія (1883), товариство «Академія Ортодоксе» (1884), Митрополітен-палац (1882).

Сільвестру Мораріу Андрієвіч був активним учасником боротьби за національну культурну та церковну ідентичність Буковини (церковну автономію, Церковний Синод, церковний конгрес і церковний фонд, видатну діяльність у Буковинську Діету), у тому ж дусі як і представник Арделянської школи та дослідниками румунської культури Сімеоном Барнуціу, Тімотеєм Чіпаріу, Джордже Баріціу, Георгієм Лазером, Іоном Хеліаде Редулеску та Георгієм Асакі. Діяв у напрямку великих вчених Арон Пумнул, брати Гурмузакі. Таким чином, Сільвестру Мораріу Андрієвіч став видатною особистістю румунської школи та культури.

Священнослужитель, педагог та літератор, видатний у своїй епосі у плані місіонерсько-релігійної роботи, у педагогіці, культурному та громадсько-політичному житті Сільвестру Мораріу Андрієвіч звернув до себе увагу як своїх сучасників, так і їхніх нащадків: Міхая Емінеску, І.Г. Сбіера, Н.Йорги, Васіле Гаїни, Константіна Мораріу, Іона Ністора, Джордже Тофана, Сімеона Релі, Константіна Логіна, Міхая Якобеску, Мірчі Пекураріу, Дімітрія Ватаманюка та ін.. Його ім'я залишиться назавжди записаним у скарбниці румунської культури.

Переклад на українську мову Доїна Колесніков

BIBLIOGRAFIE

Izvoare

a) Inedite

I. Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (ASRC):

- Fond 1 *Direcția cercuală a Bucovinei*;
- Fond 2 *Comitetul executiv al Ducatului Bucovina*;
- Fond 3 *Direcția ținutală a Bucovinei*;
- Fond 4 *Direcția regională din Cernăuți*;
- Fond 29 *Administrația militară austriacă*;
- Fond 211 *Consiliul școlar provincial al Bucovinei*;
- Fond 320 *Mitropolia Bucovinei*.

II. Arhivele Complexului Muzeal Bucovina Suceava (CMB), secția Manuscrise:

- Fond *Leca Morariu*,
- Fond *Simion Florea Marian*.

III. Arhivele Naționale Istorice Centrale, București (ANIC),

- Fond *Colecția de microfilme Austria*;
- Fond *Consiliul Aulic de Război din Viena (CAR)*;
- Fond *Hurmuzachi* (inv. 949); fond *Teodor Balan* (inv. 2124).

IV. Biblioteca Academiei Române (BAR):

- Fond *Manuscrise românești*

V. Direcția generală a Arhivelor Naționale, filiala Suceava (ANS). *Fond Colecția de documente*, fond *Colecția fotografii*, fond *Mitropolia Bucovinei*, fond personal *Teodor Balan*.

Bucescu, Florin; Dănilă, Irina Zamfira, *Contribuția mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici la dezvoltarea cântării la strună în Bucovina*, comunicare științifică prezentată la a XIV-a Conferință internațională de muzică bizantină, Sibiu, 5-9 septembrie 2007 (mss.);

Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Die historische Entwicklung der rumänischen politischen Parteien in der Bukowina und ihre bedeutendsten Vertreter in dem Bukowinischen Landtag und Reichstag (1861-1918)*, Expunere ținută la Conferința științifică internațională organizată de Bukowina Institut în august, 1998, mss.

Cronica parohiei ortodoxe Pârteștii de jos, 1882- 1895, mss.

Cronica parohiei ortodoxe Clit-Solca, 1882-1895, mss.

Niculică, Alis, *Viața culturală în Bucovina 1862-1940. Mișcarea teatrală și muzicală* (mss.)

Tofan, George, *Istoricul învățământului din Bucovina până la 1869*, (mss. nr. 1432/64 la Muzeul Institutului de Științe Pedagogice din București).

b) Edite

Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente, vol. I-VI, București, 1902-1910

Balan Teodor, *Documente bucovinene*, vol. VI, 1760-1833. București: Ed. Casei școalelor și a culturii poporului, 1942.

Biblia sau Sfânta Scriptură, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988;

Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice, Ediție bilingvă, îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici. Prefață de D. Vatamaniuc, București, Ed. Academiei Române, 1998.

Călinescu, Myron M., *Normalien der Bucovinaer gr. or. Diocese von 1777-1886*, Band I-III, Erzbischofliche, Buchdruckerei, Czernowitz, 1887-1893.

Ceaușu, Mihai-Ștefan; Caproșu, Ioan; Irimescu, Gavril; Miron, Vasile; *Suceava, file de istorie. Documente privitoare la istoria orașului. 1388-1918*, vol. I, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1989.

Ceaușu, Mihai-Ștefan; Irimescu, Gavril și Sevastița; Miron, Vasile, *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente. 1393-1849*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1983.

Cerculariu nr. 3587/ din 5(17) septembrie 1874, pre-n care se vestește denumirea Domnului consilieriu consistorial Samuil Morariu de cancelari al sinodului metropolitan și înaintarea la rang de arhimandrit". FO., 1874, nr. 21, 24 sept. /6 oct 1874, p. 103.

Cerculariu nr. 1548 din 21 aprilie(3 mai) 1877, pre-n care se face cunoscut denumirea Preacuvioșiei Sale a Domnului Silvestru Morariu-Andrieviciu archimandrit al besericii catedrale și consilieriu consistorial de archimandrit consistorial", FO., 1877, nr. 3, 4(16) mai 1877, p. 10.

- Cerculariu pren care se face cunoscut denumirea Înalt Preacuvioșiei Sale a Domnului arhimandrit diecesan Silvestru Andrievici Morariu de conducătoriu al diecesei pe timpul sedisvacanței”, în FO., 1879, nr. 10, 14(26) iulie, p. 51.*
- Circular nr 1372 din 25 martie/ 22 aprilie 1880 în FO., an 1880, nr. 4, 22 martie/3 aprilie, p. 15;*
- Circulară, nr. 120 press prin care se înștiințează despre facerea vizitei canonice, în FO, 1880, nr. 18, 18/30 sept., p. 100;*
- Cerculariul nr. 30 din 17/29 aprilie 1882, în FO., nr. 4, p. 14;*
- Cercular arhipastoral în privința conduitei pr. și a modului prin care să fe-rească pre credincioșii bisericii ortodoxe de indeferentismul confesional nr. 39 pres din 12/24 iudie 1885 în FO., 1885, nr. 10, 15/27 iulie, p. 68.*
- Cerculariu prin care se determinează ziua și modul în care să se serbeze încheierea seculului de la organizarea bisericii ort. din Bucovina [Epistolă pastorală la Învierea Domnului, 1886], FO., 1886, nr. 4, 5 (17) aprilie, p. 25-30;*
- Circularul nr. 657 din 14/26 februarie 1886 prin care se regulează ser-barea duminicii ortodoxiei, în FO, 1886, nr. 2, 24 ferbr. /8 martie, p. 7-16;*
- Cocuz, Ioan V., Presa românească în Bucovina (1809-1944), în „Sucea-va”, Anuarul Muzeului Județean, XVI, 1991;*
- Cosma, Viorel, Muzicieni din România, lexicon bio-bibliografic, Bucu-rești, Ed. Muzicală, 2003;*
- Diaconovici, C. (ed.), Enciclopedia Română, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român de. . . tom I, Ed. și tiparul lui W. Kraft, Sibiu, 1898. tom II, Ed. și tiparul lui W. Kraft, Sibiu, 1900; tom III, Ed. și tiparul lui W. Kraft, Sibiu, 1904;*
- Dicționar enciclopedic, ediția a III-a. Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986;*
- Dicționarul Literaturii Române de la origini până la 1900, București, Ed. Academiei Române, 1979;*
- Mic dicționar enciclopedic român, Editura Enciclopedică română, București, 1972;*
- Dîrdală, Ionel, Două documente inedite cu privire la interzicerea limbii române și a alfabetului latin în unele lucrări și acte clericale în Bu-covina, Suceava, VIII, 1981;*
- Grigorovici, Radu, Diploma imperială din 2 decembrie 1862, „Analele Bucovinei”, II, 1995, nr. 2;*
- Grigorovici, Radu. Descrierea districtului bucovinean (1775) de generalul Gabriel Spleny von Mihaldy, text bilingv român-german. - În: AB. - an IV. - 2/1997;*
- „Înștiințare nr. 7 praes. din 12(24) mart. 1879, despre predarea conducerii Consistoriului și a diecesei în sama vicariului arhiepiscopesc D. arch. Sil-vestru Morariu în urma îmbolnăvirii Înalt Preasânției Sale D. arhiepiscop și metropolit”. FO., 1879, nr. 4, 19(31) mart. 1879, p. 25.;*

- Kaindl, R. F., *Geschichte der Bukowina*, Abschn. 3, *Die Bukowina unter der Herrschaft des österreichischen Kaiserhauses (seit 1774)*, *Festschrift zum fünfzigjährigen Regierungsjubiläum Franz Josef I*, Czernowitz, H. Pardini, 1898
- Kaindl, Raimund Friedrich. *Das Ansiedlungswesen in der Bukowina seit der Besitzergreifung durch Osterreich. Mit besonderer Berücksichtigung der Ansiedlung der Deutschen*. - Innsbruck: Wagner, 1902.
- Monumente istorice bisericești din mitropolia Moldovei și Sucevei*, Ed. Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași, 1974. Prefață de Vasile Drăguț;
- Morariu, Constantin, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note de Mihai Iacobescu, Suceava, Ed. „Hurmuzaki”, 1998.
- Olaru, Marian, *Două memorii reprezentative pentru situația social-politică a românilor bucovineni la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în „Analele Bucovinei”, tom II, nr. 1/1995, p. 179-206.
- Oprea, Nicolai, *Bucovina. Cronică ilustrată*, Editura Mușatinii, Suceava, 2007.
- Păcurariu, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.
- Primul cod silvic românesc*, Direcția Silvică Suceava, Suceava, 2001
- Procesele verbale ale Adunării generale 1862-1902 în BAR*, F. mss., mss. 17653 III.
- Procesele verbale ale adunării generale de la 1862 - până în iulie 1902*, în Biblioteca Academiei Române, fondul „Manuscrise”, mss. A 653 III.
- Promemoria zur Bukowiner Landespetition vom Jahre 1848 (Reichstagszahl 183) in Betreff der provinciellen Stellung der Bukowina. Von der Bukowiner Landes-Deputation*, Wien, Druckerei Cari Gerold und Sohn, 1849
- Raduică, Georgeta, Raduică, Nicolae, *Calendare și almanahuri românești. 1731-1918. Dicționar bibliografic*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981;
- Regulamentul de alegere pentru Congresul bisericesc ortodox oriental al Bucovinei*, votat de congresul constitutiv în ședințele din 28 și 29 iulie, în „Candela”, an I, 1882 nr. 3, 1 septembrie, p. 130-138.
- Regulamentul pentru jurnalul bisericescu-literariu din Cernăuți* în „Candela”, an I, 1882, nr. 1, 1 iulie, p. 5.
- Satco, Emil, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, II, Suceava, Ed. Princeps Edit, 2004;
- Satco, Emil, *Muzica în Bucovina. Ghid*, Suceava, 1981.
- Satco, Emil; Pînzar, Ioan, *Dicționar de literatură Bucovina*, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, Suceava, 1993.
- Scrisori către Leca Morariu*, vol. I, II, Fundația Culturală „Leca Morariu”, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, Suceava. 2006, 2007
- Statutul pentru congresul bisericesc al ahidiecesei ortodoxe orientale a Bucovinei*, în „Candela”, an I, 1882, nr. 1, 1 iulie, p. 125-129.

Publicații

- „Adevărul”, 1893
- „Albina”, 1866, Viena; 1869-1877, Budapesta
- „Almanahul Societății pentru cultura românească «Mihai Eminescu» din Cernăuți”, București, Ed. Fundației Culturale Române, [1993];
- „Amicul familiei”, Gherla, 1887-1890;
- „Analele Academiei Române”, Istorie XXXVII;
- „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, 1994-2007;
- „Analele Universității Ștefan cel Mare Suceava”, an I, 1995, nr. 1;
- „Anuarul Institutului de istorie națională”, II, 1923, 1924
- „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”, Iași, AIIA, 1970-1989;
- „Apărarea Națională” (organ național independent), Cernăuți, 1906-1908.
- „Arhiva Genealogică”, 1998;
- „Ateneul Român” nr. 11, 12, 13/1870;
- „Binele public”, 1880;
- „Biserica Ortodoxă Română”, an I (1874-1875), nr. 2;
- „Boabe de grâu”, an V, nr. 9, București, 1935;
- „Bucovina”. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură, Cernăuți, 1848-1850;
- „Calendariu redigat de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” Cernăuți, an I-XII (1874-1885);
- „Calendarul poporului din Bucovina”, 1888, 1891;
- „Calendarul Poporului” - redactat de Societatea pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina, Cernăuți, 1927-1932; 1937;
- „Candela”, Cernăuți, 1882-1944;
- „Codrul Cosminului”, serie nouă. Suceava, 1995-1999;
- „Columna lui Traian”, 1870;
- „Crai Nou”, 1994-2007;
- „Curier de ambe sexe” 1836-1838;
- „Curierul românesc”, 1830;
- „Curierul. Foaie intereselor generale”, 1890;
- „Deșteptarea”, 1893-1895, 1904;
- „Familia”, 1880-1895;
- „Făt-Frumos”, 1930, 1934;
- „Floarea Soarelui”, 1927;
- „Foaie Ordinăciunilor - a Consistorului episcopal”, Cernăuți (din 1868);
- „Foaie Societății”, 1865;
- „Foaia literară”, 1846;
- „Foaie Ordinăciunilor Consistoriului arhiepiscopescu în afacerile Archidiecezei ortodoxe-orientale a Bucovinei”, an 1890;

- „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, 1848, 1853;
 „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina”,
 Cernăuți, an I-V (1865-1869);
 „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, 1891-1906;
 „Gazeta de Transilvania”, 1841-1858;
 „Gazeta teatrului național”, 1935;
 „Glasul Bucovinei”, Cernăuți - București, 1994-2007;
 „Neamul Românesc”, 1927;
 „Patria”, Cernăuți, An II, nr. 104, 1898;
 „Plai Românesc”, Cernăuți, 1990-1997;
 „Revista politică”, Suceava, 1886-1891;
 „Septentrion”, Rădăuți, 1993-2007;
 „Statutele Societății pentru Literatura și Cultura Română din Bucovina”,
 Cernăuți, 1864;
 „Studii teologice”, 3/2007, nr. 2, aprilie-iunie 2008, București
 „Suceava – Anuarul Complexului Muzeal Bucovina” („Suceava”) – 2004-2006;
 „Suceava – Anuarul Muzeului Bucovinei”, („Suceava”) - 1990-2006;
 „Suceava – Anuarul Muzeului județean”, („Suceava”) - 1969-1989;
 „Telegraful Român”, 1880-1895;
 „Timpul”, nr. 19/martie 1880;
 „Tipograful român”, 1870;
 „Tribuna”, 1964;
 „Tribuna Învățământului”, nr. 898, 7-13 mai, 2007; nr. 981-982, 12-18
 ianuarie 2009;
 „Tribuna Română”, 1864;
 „Țara Fagilor”, Almanah cultural-literar al românilor nord-bucoveneni,
 Cernăuți – Târgu Mureș, 1992-2001;
 „Universul”, 1829;

Lucrări generale și speciale

- Academia Ortodoxă - Societatea studenților în teologie de la Universita-
 tea „Regele Carol al II-lea” din Cernăuți. Cincizeci de ani (o sută de
 semestre) de existență 1884-1934*, Cernăuți, Institutul de arte grafice și
 Ed. Glasul Bucovinei, 1935;
Averile Bisericii din Bucovina, Editura Monitorul oficial, 1939.
 Acostăchioaie, Adrian, *Situația bisericii din Bucovina din 1775 până în
 prezent*, „Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul
 1992-1993”, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii
 Ortodoxe Române, 1992, p. 45;

- Antohi, Iosif, *Silvestru Morariu-Andrievici*, în vol. *Din istoria pedagogiei românești. Culegere de studii*, vol. III, București, 1967;
- Apetri, Dumitru, *Mișcarea cultural-literară în Bucovina. 1775-1918*, „Cugetul”. Revistă de istorie și științe umaniste (Chișinău), 1993, nr. 2
- Arbore Z., *Autonomie sau anexare. Transilvania și Bucovina*, București, 1914
- Aurelian, P. S., *Bucovina - descriere economică însoțită de o hartă*, București, 1876;
- Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, București, 1995;
- Bârsănescu, Ștefan; Bârsănescu, Florela, *Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1978
- Balan T., *Procesul Arboreasei (1878)*, Cernăuți, 1937;
- Balan, Teodor, *Administrația și justiția în Bucovina sub generalii Spleny și Enzenberg, 1774-1786*, „Junimea Literară”, 1908, nr. 7-8;
- Balan, Teodor, *Eudoxiu Hurmuzachi și memoriul Românilor ardeleni din luna lui Februarie 1849*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1943; și în „Anuarul Muzeului Bucovinei”, Istorie-arheologie-etnografie-folclor, seria II, I-II, 1943-1944;
- Balan, Teodor, *Frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina”*, Cernăuți, Ed. „Glasul Bucovinei”, 1924;
- Balan, Teodor, *Redobândirea unei autonomii*, în: „Revista Arhivelor”, tom VII/1, București, 1946;
- Balan, Teodor, *Serbarea de la Putna - 1871*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1932;
- Balan, Teodor, *Un capitol din viața parlamentară a Bucovinei în : „Codrul Cosminului”*, Cernăuți, tom 8/1993;
- Beck, Erich, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1965-1975*, Forschungsstelle Ostmitteleuropa, Dortmund, 1985;
- Bejenaru, Luca, *Din activitatea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, în „Buletinul Societății de Științe Filologice din România”, 1984;
- Bejenaru, Petru, *Aron Pumnul - îndrumător de conștiință națională*. „Codrul Cosminului”, II, 1996, nr. 2 (12), p. 471-476;
- Berariu-Irimievici, Ioan, *Biografia mitropolitului Silvester Morariu*, în „Observatorul”, III, 1880, Sibiu;
- Boca, Vasile, *Învățători ambulanți în Bucovina anilor 1774-1918*, „Suceava”, VI-VII, 1979-1980;
- Bodea, Cornelia. *1848 la români, O istorie în date și mărturii*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București, 1982, p. 610-611;
- Bogdan-Duică, G., *Autonomia Bisericei bucovinene*, în „Gazeta Bucovinei”, an VII, 1897, nr. 30, 10/22 apr., p. 2;
- Bogdan-Duică, George, *Bucovina. Notițe politice asupra situației*, Tipografia „Liviu Albini”, Sibiu, 1895;
- Boiu, Zaharia, *Din viața mitropolitului Silvestru*, „Transilvania”, Sibiu XXIV, 1895;

- Bostan, Grigore, *Contribuția Bisericii ortodoxe la afirmarea spiritualității românești în nordul Bucovinei*, „Zorile Bucovinei”, 1991, 6 decembrie; și „Țara Fagilor”, Cernăuți - Târgu Mureș, 1992, vol. I;
- Braniște, Valeriu, *În slujba Bucovinei, în slujba neamului românesc - Articole Politice*, Ediție și studiu introductiv de Ioan Cocuz, Ed. „Bucovina Viitoare”, [Suceava], 1998;
- Bucescu, Florin, *Cântarea psaltică în manuscrisele moldovene din secolul XIX*, vol. II, Iași, 2002;
- Bucevschi, Dimitrie, *O viață de om în slujba neamului*, Cernăuți, 1937
- Bumbac, Ion, Halip, George, *Privire istorică asupra trecutului politic-social și național alu „Ducatul-Bucovina”. Redactată pentru usulu poporului*, Brașov, Tipografia Alecsi, 1886;
- Buzatu, Gh., Cheptea, S., Saizu, I., coordonatori, *Eminescu: sens, timp și devenire istorică*, vol. II, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 1989.
- Cândea, Romul, *Un creștin și un român: Constantin Morariu*, extras din „Candela”, Cernăuți, 1927;
- Cârlan, Nicolae, *Despre „un proiect naufragiat” și semnificațiile lui: „Novele sau gazete românești”*, Cernăuți 1817, „Glasul Bucovinei”, 1994, nr. 3;
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Minerva, București, 1988;
- Căpreanu, Ioan, *Bucovina: Istorie și cultură românească (1775-1918)*, Iași: Ed. Moldova, 1995;
- Ceaușu, Mihai Ștefan, *Bucovina habsburgică, de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774-1815)*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 1998;
- Ceaușu, Mihai Ștefan, *Bucovina în sistemul parlamentar al Monarhiei de Habsburg (1848-1849)*, în Anuarul Instituției de Istorie „A. D. Xenopol”, tom. XXXVII/2000, Ed. Academiei Române, Iași, 2002, p. 145-160;
- Ceaușu, Mihai Ștefan, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848-1918)*, Ed. Junimea, Iași, 2004.
- Ceaușu, Mihai Ștefan, *Școală și educație în Bucovina în perioada iosefinistă și postiosefinistă*, AIIA, XXXI, 1994;
- Ceaușu, Mihai-Ștefan, Emandi, Emil Ioan, *Prochiemare spre dăruii pentru Biblioteca Țerei Bucovina*, „Septentrion”. 1, 1990, nr. 1.
- Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, București, 1987;
- Cenușă, Mircea, *Aron Pumnul - cel dintâi profesor de limba română în Bucovina*, „Suceava”, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992;
- Cernat, Ion; Lazarovici, Elena, *Mitocul Dragomirnei, satul de lângă „cordun”*, Ed. Axa, Botoșani, 2006;
- Ciachir, Nicolae, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1993;

- Ciobanu, Gh., *Muzica bisericească la români în Studii de etnomuzicologie și bizantologie*, vol. I, București, Ed. Muzicală 1974;
- Cionca, Nina, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, Ed. Ars Docendi, București, 1999;
- Clipa, Sorin Toader, *Fondul bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui (1948-1949)*, Ed. Universității Suceava;
- Cocuz, V. Ioan, *Începuturile activității parlamentare în Bucovina*. In: *Suceava*. - XI-XII - 1984-1985;
- Cocuz, Ioan, *Partidele politice românești din Bucovina. 1862-1914*, [Ed. „Cuvântul Nostru”], Suceava, 2003;
- Cocuz, Ioan, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, în: „Suceava. Anuarul Muzeului Județean”, tom XVI/1989, Suceava, 1991, p. 1-117;
- Cojocaru, C. Constantin, *D. Vlahovici, episcop al Bucovinei* în „Analele Bucovinei”, VII, 2/2000;
- Covalciuc, Dumitru, *Mitropoliți ai Bucovinei. Silvestru Morariu*, „Zorile Bucovinei”, Cernăuți, an. XXXIX, nr. 16 (11745), 4 august 1990;
- Covalciuc, Dumitru, *Școala română din Bucovina: istorie și realitate*, în „Țara Fagilor”, 1992;
- Covalciuc, Dumitru, *Un veac de luptă pentru păstrarea caracterului ortodox și românesc al bisericii din Bucovina*. In: *Țara Fagilor*. – 1996;
- Cronică. În 20 octombrie /1 noemvre) 1888. . .* în „Candela”, anul VIII, 1899, nr. 7, 1 iulie, p. 431;
- Cudalbu-Slușanschi, O., *Opera didactică a Mitropolitului Silvestru Morariu*, „Revista de Pedagogie”, caietul II, 1937;
- Dan, Dimitrie, *Mitropolitul Silvestru*, „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, an III, nr. 50, 27 iunie 1893;
- Dan, Dimitrie, *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea Românismlui de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei (15/XI 1918): Un adaos la Istoria Bisericii române*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1925;
- Diculescu, Constantin C., *Din corespondențele episcopului Melchisedec adnotate și însoțite de o prefață de . . .* București. Tipografia cărților bisericești, 1909;
- Dincă, Gh., *Chipuri de ierarhi*, compoziții, traduceri, prelucrători și mari cântăreți ai muzicii bisericești în „Glasul Bucovinei”, an XXXIV, 1975, nr. 7-8;
- Din istoria pedagogiei românești, vol. III. Culegere de studii*. Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1967;
- Dlujanschi, Orest, *La moartea Mitropolitului Silvestru* în „Glasul Bucovinei”, 5/1895;
- Economu, Radu, *Procesul lui Ciprian Porumbescu* în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți-București, 4/2000, anul VII;
- Eminescu, M., *Răpirea Bucovinei. Antologie*, prefață și note de D. Vatamaniuc, București, Ed. Saeculum I. O., 1996;

- Erbiceanu, C., *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, București, 1888;
Funcționarea Bisericii ortodoxe orientale din Bucovina (1775-1893), în
 „Candela”, an II, 1883, nr. 41 aprilie 1883, p. 159-172;
- Gane, Gheorghe, *Familia lui Silvestru Morariu-Andrievici, mitropolitul
 Bucovinei* „Arhiva Genealogică”, 1995, 2, nr. 3-4, p. 209-212;
- Găină, Vasile, *Archiepiscopul și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu
 Andrievici, întemeietorul și primul protector al „Candelei”* în „Candela”,
 26/1907 (și extras);
- Gheorghian, Corneliu, *De-ale picturului Epaminonda Bucevschi*, în revista
 „Făt-Frumos”, Cernăuți, 1934 și *Bucovina în pictură (Epaminonda
 Bucevschi)* în revista „Boabe de grâu”, an V, nr. 9, București, 1935;
- Ghibu, Onisifor, *Din istoria literaturii didactice românești*, Ed. Didactică
 și Pedagogică, București, 1975;
- Giurcă, Gheorghe, *Istoria Învățământului din Suceava*, Suceava, 2004;
- Giurcă, Gheorghe, *Mitropolitul Silvestru, întemeietorul literaturii didac-
 tice românești în Bucovina*, „Glasul Bucovinei”, Cernăuți-București,
 Fundația Culturală Română, an VI, 1999, nr. 1 (21);
- Goraș, I. V., *Învățământul românesc în ținutul Sucevei: 1775-1918*, Ed.
 Didactică și Pedagogică, București, 1975;
- Grămadă, Nicolai, *Toponimia minoră a Bucovinei*, 2 vol. . București: Ed.
 Anima, 1996;
- Grigorovici, Radu, *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu
 privire la populația Bucovinei. III, Știința de carte*, „Analele Bucovi-
 nei”, I, 1994, nr. 2, p. 359 – 367;
- Grigorovița, Mircea, *Pedagogi din Bucovina*, „Analele Bucovinei”, an VII, 2/2001;
- Grigorovița, Mircea, *Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944)*,
 București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1993;
- Grigoroviță, M., *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică*, ediție
 îngrijită de E. Satco, Suceava, 2005;
- Grigoroviță, Mircea, *Din istoria colonizării Bucovinei*, București, Ed.
 Didactică și Pedagogică, 1996;
- Grigoroviță, Mircea, *Din istoria culturii în Bucovina (1775-1944)*, Bucu-
 rești, Ed. Didactică și Pedagogică, 1994;
- Hacman, Eugen, *Dorințe ale drepcredinciosului cler din Bucovina*, Cer-
 năuți, 1861;
- Hitchins, Keith, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din
 Transilvania 1846-1873*, prefată de prof. univ. dr. Pompiliu Teodor, tradu-
 cere de pr. Prof. dr. Aurel Jivi, Ed. Univers enciclopedic, București, 1995;
- Hrehor, Constantin, *Mireasa de piatră*, „Crai Nou”, Suceava, 2 iunie, 1996;
- Hrehor, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici. Efigia unui ales. Recupe-
 rarea unui document: Lupta mitropolitului Silvestru Morariu pentru
 apărarea bisericii ortodoxe din Bucovina. Cuvântarea profesorului Ilie*

- Mandiuc cu ocazia comemorării a patruzeci de ani de la moartea mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici. 1935* în [Fond Mitropolia Bucovinei, F-320, inventar 2, Doc 4974, f. 141], în "GB", nr. 3/2007, an XIV, nr. 55;
- Hrehor, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici între pionierii școlii românești. Câteva coincidențe* în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa”, anul LII, nr. 2/2007;
- Hrehor, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici între pionierii școlii românești. Câteva coincidențe* în „GB”, nr. 3/2007, anul XIV, nr. 55;
- Hrehor, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici, contribuții la emanciparea Bucovinei prin cultură* în „AB”, XIII, 2(27), 2006;
- Hrehor, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici: „Cel mai popular mitropolit al Bucovinei” în Istorie și Contemporaneitate. Profesorului Ion I. Solcanu, la a 65 aniversare*, Ed. Junimea, Iași, 2009;
- Hurmuzachi, Eudoxiu baron de, *Fragmente din Istoria românilor, Tomul al II-lea*, București, Stabilimentul grafic I, V. Socec. 1900;
- Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei, vol. I, (1774-1862), De la administrația militară la autonomia provincială*. - București: Ed. Academiei Române, 1993;
- Iacobescu, Mihai, *Eminescu și istoria Bucovinei*, în *România în istoria universală*, vol. III₄ (t. 7), Buzatu, Gheorghe, Lemny, Ștefan, Saizu, Ioan, Eds., *Eminescu: Sens, timp și devenire istorică*, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988;
- Iacobescu, Mihai, *Isaia Baloșescu (1766-1834)*. In: „Analele Bucovinei”, an IV, 1/1997;
- Iacobescu, Mihai, *Personalități ale Bucovinei, Dr. Silvestru Moraru-Andrievici (1819-1895)*, în: „Codrul Cosminului”, „Analele Științifice de Istorie a Universității «Ștefan cel Mare»”, (seria nouă), nr. 1(11)/1995;
- Iacobescu, Mihai, *Elita românilor bucovineni între anii 1862-1918*, în *Bucovina 1861-1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, materialele conferinței științifice internaționale, Rădăuți, 20-22 septembrie 2000, vol. editat de Ștefan Purici, Academia Română, Centrul de Studii „Bucovina” Rădăuți, Ed. Universității Suceava;
- Iacobescu, Mihai, *Bucovina și mitul habsburgic*, în „Țara Fagilor”, XII, Societatea Culturală „Arboroasa”, Cernăuți-Tg. Mureș, 2003;
- Iordan, Al., *Mitropolitul Silvestru*, în „Gazeta bucovinenilor”, I., nr. 3, 2 dec. 1934;
- Iorga, Nicolae, *Biserica din Bucovina anexată la Austria și noul guvern străin*, „Junimea Literară”, 1909, nr. 1;
- Iorga, Nicolae, *Histoire des roumaines de Bucovine a partir de l'annexion autrichienne (1775-1914)*, Jassy, 1917;
- Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice, București, 1932, Vol. II;

- Iorga, Nicolae, *Neamul românesc în Bucovina*, Ed. Institutului de Arte Grafice Minerva, București, 1905;
- Iorga, Nicolae, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938;
- Irimescu S., *Relațiile societăților culturale din Bucovina cu celelalte provincii românești (1862-1918)*, „Suceava Anuarul Muzeului Bucovinei”, XXI, 1994;
- Ivasciuc, Mihai, *Fondul „Mitropolitul Silvestru”*, „Zorile Bucovinei”, Cernăuți, an I, nr. 223 (12072), 21 noiembrie 1991;
- Înalt Prea Sfinția Sa. Mult iubitul. . . în „Candela”*, an XIV, 1895, nr. 5, mai, p. 238;
- Jubielul încheerii decadei a șaptea din viața I. P. S. S. Arhiepiscopului și Mitropolitului nostru Dr. Silvestru Morariu Andrieiviciu în „Candela”* an VII, 1882, nr. 12, 1 dec., p. 737;
- Jubileul I. P. S. părintelui nostru Arhiepiscopu și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu Andrieiciu în „Candela”*, an IX, 1890, nr 5, 1 mai, p. 321-322;
- Jubileu în „Candela”*, anul XII, 1893, nr. 6, 1 iunie, p. 390.
- Jubileul I. P. S. părintelui nostru Arhiepiscopu și Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu Andrieiciu în „Candela”* an XII, 1893, nr. 7, 1 iulie, p. 461;
- Juravle, V., *Muzica religioasă din Bucovina în sec. 18-19*, în „Analele Bucovinei”, VII, 2/2000;
- Leu, Paul, *Ciprian Porumbescu*, Ed. Muzicală, București, 1978;
- Loghin, C., *Antologia scrisului bucovinean până la unire*, vol. I. Poezia, prefață de Gr. Nandriș, Ed. Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1938;
- Loghin, C., *Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina (1862-1942) la 80 ani. Istorie și realizări*, Cernăuți, 1943;
- Loghin, Constantin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*. Cernăuți: Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1926; Cernăuți: Ed. Alexandru cel Bun, 1996;
- Luceac, Ilie, *Familia Hurmuzachi: între ideal și realizare (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cernăuți, Ed. Alexandru cel Bun; Timișoara: Ed. Augusta, 2000;
- Lupaș, Ioan, *Din corespondența lui Șaguna cu Bucovinenii*, în „Junimea Literară”, 1909;
- Lutic Mircea, *Un mic panteon național*, „Moldova Suverană”, Chișinău, an LXIX, nr. 156 (18218), 11 noiembrie 1993;
- Lutic, Mircea, *Bărbat de aleasă simțire națională și de înaltă virtute creștinească*. In: „Glasul Bucovinei”, 2/1994;
- Lutic, Mircea, *Ierarhi ai Bucovinei. O făclie a credinței și etnicității românești*. In: „Glasul Bucovinei”, 1/1994;
- Lutic, Mircea, *Episcopul Dositei Herescu - un ocrotitor al continuității românești în Bucovina înstrăinată*, în: „Glasul Bucovinei”, an I. - 4/1994;
- Lutic, Mircea, *Mic dicționar al culturii românești din Bucovina. Silvestru Morariu Andrieivici, „Zorile Bucovinei”*, Cernăuți, an II, nr. 75 (12174);

- Mandiuc, Ilie, *Mitropolitul Silvestru Morariu în apărarea bisericii ortodoxe*. Conferința d-lui prof. la Universitatea liberă, „Glasul Bucovinei”, an XVIII, nr. 4513, 7 martie 1935, (reproducere din „Universul”);
- Marian, Liviu, *Contribuțiuni la istoria literaturii române din veacul al XIX-lea*, Chișinău, Ed. „Cartea Românească”, 1927;
- Melchisedec, Episcopul, *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, București, 1883;
- Mihai Eminescu la Bucovina*. Cuvânt înainte de Dimitrie Vatamaniuc. Selecție și ordonarea textelor, notă asupra ediției și postfață de Nicolae Cârlan, Liga tineretului român din Bucovina, Ed. „Hurmuzachi”, Suceava, 1996;
- Mihail, Paul, *Din corespondența episcopului Melchisedek*, BOR, an LXXVI, nr. 5-6, 1959;
- Mitrofanovici, Dr. V. *Precuvântare*, în „Candela”, an I, 1882, nr. 1, p. 2-5;
- Mitropolitul Silvestru. Pagină omagială*, în „Zorile Bucovinei”, Cernăuți, an LI, 1992, nr. 141 (12240), 26 noiembrie 1992;
- Morariu, Constantin, *Mitropolitul Silvestru mirele Bucovinei*, „Amicul familiei”, din 1880;
- Morariu, Constantin, Dr. Silvestru Morariu Andrievici (biografie), „Amicul familiei”, 1887;
- Morariu, Constantin, *Părți alese din istoria românilor bucovineni*, vol. II, Cernăuți, Tipografia și litografia concesională „Arhiepiscop Silvestru Morariu Andrievici”, 1894;
- Morariu, Constantin, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Liga tineretului Român din Bucovina, Ed. „Hurmuzachi”, 1998;
- Morariu, Constantin, Dr. Silvestru Morariu Andrievici. *Biografia în „Amicul familiei”*, Gherla, 10/1887;
- Morariu, Constantin, *Organizarea bisericii ortodoxe din Bucovina de la 1775 până în prezent*, „Sfatul Țării”, Chișinău, 1918, nr. 48;
- Morariu, Constantin, *Părți alese din istoria românilor bucovineni*, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, Cernăuți, 1893;
- Morariu, Constantin, *Ciprian Porumbescu după moartea lui la 25 de ani, scriere poporală de preot. . .*, Suceava, 1908;
- Morariu-Andrievici, Dr. Silvestru, *Descrierea Bucovinei*, în „Calendariu pentru Bucovina”, 1846;
- Morariu-Andrievici, Dr. Silvestru, *Cartea de citire sau Lepturatiu românesc pentru înțeaia clasă a școalelor poporane*, Viena, 1854;
- Morariu-Andrievici, Dr. Silvestru, *Cartea de citire sau Lepturatiu românesc pentru a treia clasă a școalelor poporane*, Viena, 1869;

- Morariu, Silvestru Andrievici, *Epistola pastorală a Înalt Preasânției Sale nou chirotonitului arhiepiscop și mitropolit în „FO”*, 1880, nr. 7, 27 aprilie / 9 mai 1880, p. 26;
- Morariu, Silvestru Andrievici *Carte pastorală arhiepiscopescă pentru serbătorile pascilor [nr. 33 pres. 1883]*, FO, 1883, nr. 6, 10 (22) aprilie, p. 41-47;
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Epistolă pastorală arhiepisc. de ziua învierii Domnului*, [30 pres. 1884], FO, 1884, nr. 6, 4 (16) aprilie 1884, p. 55-60;
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Epistolă arhipăstorală de serbătoarea Pascilor* [nr. 27 pres. 1887], FO., 1887, nr. 6, 2 (14) aprilie 1887, p. 33-39;
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Epistola pastorală a înaltu preas. arhiepiscopu și mitropolitu de serbătorile pascilor*, [nr. 20 pres 1888], FO., 1888, nr. 6, 22 aprilie (4 mai). p. 23-27;
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Epistolă arhipăstorală de serbătoarea Pascilor*, [nr 10 pres 5 (17) aprilie 1889], FO., 1889, nr. 6, 5/17 aprilie, p. 27-31;
- Morariu. Silvestru Andrievici, *Epistolă pastorală de serbătoarea învierii* [nr. 16 pres. 1890], FO., 1890, nr. 5, 1(13) aprilie, p. 17-20;
- Morariu, Silvestru Andrievici *Epistola arhipăstorală de sărbătorile învierii* [nr. 12 pres. 1891], FO., 1891, nr. 7, 18 (30) aprilie, p. 17-20;
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Epistola arhipăstorală de serbătorile născerii, numirii și aretării Domnului* [98 pres.], FO., nr. 10, 22 decembrie 1892 (3 ianuarie 1893), p. 47-51;
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Epistolă arhipastorală de serbătorile născerii, nominării și arătării Domnului* [90 pres. 1893]. FO, nr. 14, 24 dec 1893 (5 ian. 1894), p. 73- 77;
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Cuvântarea înaltu Preasânțitului Arhiepiscopu și Mitropolitu la înnoirea bisericii preacuvioasei m. Parascheve din Cernăuți, 14 octombrie 1882 în „Candela”, an I. 1882, nr. 5, p. 241;*
- Morariu, Silvestru Andrievici, *Cuvântarea Preasânțitului Arhiepiscopu și Mitropolitu Dr. Silvestru Morariu Andrieviciu la deschiderea congresului bisericesc alu archidiecesei Bucovinene în 14/26 iuliu 1882 în „Candela” an I, 1882, nr. 2, 1 august, p. 56;*
- Morariu, Andrievici, Silvestru, *Proprietățile Fundaționale ale Bisericii gr. -or. în Bucovina, după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*, retipărite din „Candela. Foaie bisericească literară” 1894, cu binecuvântarea ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, ediție îngrijită, notă asupra ediției, comentarii și postfață de pr. Dumitru Valenciuc, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava 2004;
- Morariu, Andrievici, Silvestru, *În apărarea bisericii strămoșești*, ediție îngrijită de Ioan Paul Valenciuc, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina, 2007;

- Moraru, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, tom. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B. O. R., București, 2006;
- Nandriș, Grigore, *Din istoria Societății pentru Cultură, Centenarul. Cernăuți, 1862-1962*, New York, Basarabia și Bucovina, Ed. Societății pentru Cultură și Literatura Românilor din Străinătate, Londra, 1962;
- Negură, I., *Societatea pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina*, în „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, an IV (1977);
- Neșciuc, Eugen, *Istoricul Bisericii ortodoxe orientale din Bucovina (1777-1893)*, Cernăuți, Tipografia și litografia concesională „Arhiepiscop Silvestru Morariu Andrievici”, 1893;
- Nichitean, Bogdan M., *Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici al Bucovinei*, Tipografia ROF S. A., 2005;
- Niculică, Alis, *Aspecte ale vieții muzicale din Bucovina (1775-1918)*, „Codrul Cosminului”, Serie nouă. An. 2001-2002, nr. 6-7;
- Nistor, Ion I., *Istoria Fondului Bisericesc din Bucovina*, Institutul de Arte Grafice și Ed. „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1921;
- Nistor, Ion I., *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Ed. Septentrion, Rădăuți, 2003;
- Nistor, Ion I., *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Ed. Humanitas, București, 1991;
- Nistor, Ion I., *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Cernăuți, Ed. „Glasul Bucovinei”, 1934; Rădăuți, Ed. „Septentrion”, 1997;
- Nistor, Ion, *Români și rutenii în Bucovina, studiu istoric și statistic*, București, Ed. Academiei Române, București, 1915;
- Novac. Diac. Teodor, *Dosofteiu, Viața și activitatea sa ca episcop. 1750-1789*, București 1901, p. 15-16;
- Olaru, Dragoș, *Contribuții la istoricul creării Catedrei de istoria românilor la Universitatea din Cernăuți*. In: „Glasul Bucovinei”, 1/1995.
- Olaru, Dragoș, *Petru Movilă și epoca sa*, în „Septentrion literar”. anul IV, nr. 1-2/XIII-XIV, august septembrie, 2002;
- Olaru, Marian, *Aspecte ale vieții politice în Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea* (I), „Analele Bucovinei”, IV, 1997, nr. 2;
- Olaru, Marian, *Aspecte ale vieții politice în Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea*, „Analele Bucovinei”, V, 1998, nr. 1;
- Olaru, Marian, *Alexandru Hurmuzachi și societatea românească din Bucovina în jumătatea secolului trecut*, în Almanahul Societății pentru Cultură românească „M. Eminescu” din Cernăuți, București, Ed. Fundației Culturale Române [1993];
- Olaru, Marian, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Rădăuți, Ed. Septentrion, 2002;

- Olaru, Marian; Purici, Ștefan, „*Bucovinism*” și „*homo bucovinensis*”. *Considerații preliminare*. In: „*Analele Bucovinei*” - an III. 1/1996;
- Onciul, Isidor, *Fondul religios greco-ortodox al Bucovinei, substratul formarea, dezvoltarea administrarea și starea lui de față*, „*Candela*” an IX, X, 1890, 1891;
- Papuc, Liviu, „*Arheologie*” bucovineană, „*Bucovina literară*”, Suceava, XI, 2001, nr. 7 (125), iulie;
- Papuc, Liviu, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Ed. „*Timpul*”, Iași, 2004.
- Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997;
- Părintele protoprezviteriu Constantin Tarangul* - în „*Candela*”, Cernăuți, anul VII, 1888, nr. 9, 1 septembrie 1888, p. 551-553;
- Păunaș, Nicolai, *Activitatea pedagogică a lui Silvestru Morariu Andrievici* în „*Apărarea națională*”, Cernăuți, an II, 1907, nr. 62-64;
- Pentelescu, Nicolae, *Românii bucovineni în Războiul pentru independență (1877-1878)*, în *MMS*, an LIII, nr. 5-6, mai-iunie, 1977;
- Popa, Anghel, *Serbările naționale de la Putna*, Ed. Fundației Culturale „*Alexandru Bogza*”, Câmpulung Moldovenesc, 2004;
- Popa, Anghel, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți. 1878-1938*, Câmpulung Moldovenesc, 1997;
- Popescu, I.; Ungureanu, C., *Românii din Ucraina între trecut și viitor. Românii din regiunea Cernăuți (studiu etno-demografic și sociolingvistic)* vol. I, Cernăuți, 2005;
- Popovici, Eusebie, *Studiul pregătit pentru întâiul Congres bisericesc în Arhiepiscopia Bucovinei*, Cernăuți, 1880;
- Popovici, Eusebie, *Facultatea Teologică din Cernăuți și celelalte școli teologice răsăritene*, *Candela*, III, 1884;
- Pumnul, Aron *Privire repede peste cele 267 proprietăți, așa-numitele moșii mănăstirești din care s-a format marelui Fond religios al Bisericii drept-credincioase din Bucovina*, Cernăuți, 1865;
- Purici Ștefan, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Suceava, Liga Tineretului Român din Bucovina, Ed. „*Hurmuzachi*”, 1998;
- Purici Ștefan, *Statutul limbii române în Bucovina între 1775 – 1861* „*Glasul Bucovinei*”, 1994, nr. 4;
- Purici, Ștefan (ed.), *Bucovina 1861-1918: aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, *Materialele Conferinței științifice internaționale, Rădăuți, 20-22 Septembrie 2000*, Ed. Universității, Suceava, 2002;
- Purici, Ștefan, *Anexarea părții de nord-vest a Moldovei și atitudinea diferitelor clase și categorii sociale față de acest act*, „*Țara Fagilor*”. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, IV, Cernăuți - Târgu-Mureș, 1995;
- Purici, Ștefan, *Problema autonomiei Bucovinei între anii 1775-1861*, „*Codrul Cosminului*”, serie nouă, 1996, nr. 2;

- Răduică, G., *Calendare și almanahuri românești, 1731-1918*. Dicționar bibliografic., Editura științifică și enciclopedică, București, 1981.
- Reli, Dr. Simeon, *Reședința mitropolitană din Cernăuți și meșterul ei Iosif Hlavka*, Cernăuți, 1933;
- Reli, Simeon, *Din Bucovina vremurilor grele. Schițe istorice*. Cernăuți: Marca Țării, 1926;
- Reli, Simeon, *Politica religioasă a Habsburgilor față de Biserica ortodoxă-română în secolul al XIX-lea în lumina unor acte și documente inedite din arhiva Curții imperiale din Viena - Cernăuți*, 1929;
- Reli, Simeon, *Propaganda catolică împotriva Bisericii ortodoxe române în Bucovina (După acte și documente)*, Cernăuți, Ed. „Glasul Bucovinei”, 1928;
- Reli, Simeon, *Mitropolitul Silvestru Morariu ca pedagog social-religios al Bucovinei*, „Revista de Pedagogie”, an V, 1935, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1935;
- Reli, Simeon, *Propaganda austriacă împotriva Bisericii ortodoxe române din Bucovina*, Cernăuți, 1928;
- Rezuș, Petru, *40 de ani de la moartea lui Silvestru Morariu Andrievici*, „Cuvântul Preoțesc”, Rădăuți, an II, 1935, nr. 4;
- Rezuș. Petru, *Mitropolitul Silvestru Morariu*, „Altarul Banatului”, an I, 1944, nr. 9-10, septembrie-octombrie;
- Romanescu, Aristața, *30 de ani. Amintiri*, București, 1904;
- Românii din Bucovina – privire scurtă asupra dezvoltării lor pe teren cultural și economic de la încorporarea Bucovinei la monarhia austro-ungară*, compusă și redactată cu ocazia Expoziției generale românești din 1906, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1906;
- Rușșindilar, Petru, *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Ed. „Glasul Bucovinei”, Iași, 1995;
- Saghin, Dr. Stefan *Cuvântare ținută la înmormântarea repausatului Arhiepiscop Silvestru în biserica seminarială într-a 6/18 aprilie 1895*, în „Candela”, anul XIV, 1895, nr. 5, mai, p. 272;
- Saghin, Ștefan, *Cuvântare*, „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, III, nr. 53, 1893;
- Sbiera, Ioan G., *Mișcarea bisericească a românilor din Bucovina*, „Candela”, Cernăuți 1896;
- Sbiera, Ioan G., *Prima adunare populară în cauza autonomiei bisericești dreptcredincioase din Bucovina*, Cernăuți, 1870;
- Sbiera, Ioan G., *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Societatea Tipografică Bucovineană, Cernăuți, 1899.
- Schipor, Gheorghe, *Herghelia Rădăuți sub două stăpâniri*, Ed. Cygnus, Suceava, 2007;
- Schipor, V., *Probleme ale cultivării limbii române în Calendarele românești din Bucovina (1809-1918)*, în „Analele Bucovinei”, an I, 2/1994.

- Sf. Ignatie, *Către Efeseni*, în „Părinți și Scriitori Bisericești”, Editura IBMOBOR, București, 1979, vol. I, p. 158;
- Sion, George, *Notițe despre Bucovina*, București, Tipografia Șt. Mihalescu, 1882;
- Slușanschi-Cudalbu, Oltea, *Opera didactică a mitropolitului Silvestru Morariu* în „Revista de Pedagogie”, Cernăuți, an VII, caietul II, 1937
- Stan, Simina-Octavia, *Silvestru Morariu Andrievidi, slujitorul și apărătorul caracterului românesc al Bisericii ortodoxe din Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, XII, 1/2005;
- Stan, Simina-Octavia, *Mișcarea culturală națională din Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea în Analele Bucovinei*, an XIII, 2/2006;
- Strămutarea sărbătorească a osemintelor P. S. Archipăstori. . .* în „Candela”, an III, 1884, nr. 7, 1 iulie, p. 458-460;
- Șaguna, Andrei, *Corespondența I/I*, Presa Univestitară Clujeană, Cluj Napoca, 2005;
- Șerban, Mirela, *Cea mai veche monografie în limba română despre Bucovina*. In: *Suceava*. - XXI. - 1994;
- Șerban, Mirela, *Difuzarea cunoștințelor de istorie universală în Bucovina între anii 1775-1914*, „Suceava. Anuarul Muzeului Național al Bucovinei”, an XXII-XXIII, 1995-1996;
- Ștefănescu, Melchisedec episcop, *Memoriu pentru cântările bisericesti în România (o privire critică asupra muzicii bisericesti de strană și corale din vremea sa)*, în BOR, nr. 1/1882;
- Tanasă, Primar Lesandru, *Parastas, evocarea vieții și activității Mitropolitului Silvestru la 180 de ani de la naștere*, „Candela”. Revistă de teologie și cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, an VIII, 1998, nr. 11, noiembrie;
- Tofan, O., *Societățile academice din Bucovina (1875-1938). Scurtă privire istorică*, „Suceava - Anuarul Muzeului Bucovinei”, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p. 314-327;
- Tofan, George, *Învățământul în Bucovina*, vol. II, Suceava, 1995;
- Tomoiogă, I., *Marele Mitropolit Silvestru: 30 de ani de la moarte*, 1925
- Torouțiu, I. E., *Românii și clasa intelectuală din Bucovina. Notițe statistice*, Cernăuți, 1911;
- Trebici, Vladimir, (Trebiș). *Facultatea de teologie din Cernăuți (1875-1940) și importanța sa ecumenică*. In: „Glasul Bucovinei”, 1/1995;
- Trebici, Vladimir, *Bucovina. Istorie și demografie*, „Septentrion”, I, 1990, nr. 1, 2-3; II, 1991, nr. 4-5;
- Trebici, Vladimir, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1775-1993)*, „Buletinul Centrului de Studii Transilvane”, 1994, iunie, Supliment;
- Trebici, Vladimir, *Partea cea mai veche și mai frumoasă a Moldovei*. In: *Academica*. București, 1991. nr. 6;

- Trebici, Vladimir, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (125 de ani de la înființarea ei)*, în „Anuarul Muzeului Județean”, an XIII-XIV (1986-1987);
- Trecerea la unie în comuna Rarancea*, în „Revista Politică”, an. III, nr. 7, 15 aprilie 1888, p. 3;
- Țurcanu, Ion, *Istoria ilustrată a Românilor*, Ed. Litera Internațional, București, 2008;
- Ungureanu, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918)*, Ed. „Civitas”, [Chișinău], 2003;
- Ungureanu, Constantin, *Reforma bisericească în Bucovina și urmările ei pentru românii bucovineni*. In: „Codrul Cosminului”, serie nouă, nr. 3-4, 1997-1998;
- Ungureanu, Constantin, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*. Ed. Civitas, Chișinău, 2007;
- Ureche, Lazăr, *Situația învățământului românesc din Bucovina în perioada administrației militare austriece (1776-1784)*, în „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, an IV (1977);
- Valenciuc, Dumitru, *Câteva precizări cu privire la neamul mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievici*, „Arhiva Genealogică”, 1998, 5, nr. 1-2;
- Valenciuc, Dumitru, *Familia Morărenilor*, „Candela”. Revistă de teologie și cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, an VIII, 1998, nr. 11, noiembrie;
- Valenciuc, Dumitru, *Zbucium pentru o tipografie, acum 100 de ani*, „Candela. Revistă de teologie și cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților”, an VI, Suceava, nr. 8, august, 9-10; nr. 9, septembrie-octombrie;
- Valenciuc, Pr. Dumitru, *Candela. Revistă teologică și bisericească, seria a II-a (1923-1946), Ghid bibliografic*, Suceava, 1999;
- Valenciuc, Pr. Dumitru, *Ierarhii Bucovinei*, Grupul editorial Mușatinii – Bucovina Viitoare, Suceava, 2001;
- Valenciuc, Pr. Dumitru, *Asociațiunea clerului greco-ortodox din Bucovina. Scurte note privind începuturile*, în „Analele Bucovinei”, an XIV, 1/2007;
- Valenciuc, Dumitru, *Funcții administrative și distincții onorifice în Mitropolia Bucovinei*, „Analele Bucovinei” an XIII, I, 2006, p. 123-142.
- Valenciuc, Dumitru, *Fapte uitate din Bucovina de altădată*, în „Teologie și Viață”. an III (1993) nr. 11-12, Nov-Dec, p. 127-138;
- Valenciuc, Dumitru, *Societatea Școlii Poporale den Volovăț – „Dragoș Vodă”*. Scurte note In: *MVIM*, 1998, 4, p. 335-340;
- Valenciuc, Dumitru, *Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, o voce a demnității ortodoxe și românești postfața la Silvestru Morariu Andrievici, „Proprietățile fundamentale ale Bisericii gr. Or. În Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat”*, Suceava, 2004;
- Valenciuc, Ioan Paul, *„Foaia ordinăciunilor Consistoriului episcopal în trebile școlare ale Diecesei Bucovinei” un organ de presă necunoscut*. Biblioteca „Miorița”, Câmpulung-Bucovina, 2008;

- Valenciuc, Ioan Paul, *Contribuția bucovineană la sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română. 25 martie 1882*, Rădăuți, Ed. Septentrion, 2009;
- Vasilescu, Gheorghe, *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. Aspecte și semnificații*, în vol. *Centenarul Autocefalei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, Editura IBMBOR, București;
- Vatamaniuc, Dimitrie, *Bucovina între Orient și Occident, Studii și documente*, Ed. Academiei Române, Filiala Iași, Centrul de Studii Bucovina, Rădăuți, București, 2006;
- Vatamaniuc, Dimitrie, *Eminescu și Bucovina*, în „Glasul Bucovinei”, nr. 2, 1994;
- Vatamaniuc, Dimitrie, *Societatea „Junimea” din Cernăuți în lumina documentelor* „Analele Bucovinei”, V, nr. 1, 1998;
- Velea, Marin, *Preotul poet, scriitor și folclorist Iraclie Porumbescu în „Ortodoxia”*, 1-2, An LIX, ianuarie-iunie 2008;
- Verbovschi, Ilie, *Discursul ținut de președintele societății „Academia Ortodoxă”*, dl. Ilie Verbovschi la înmormântarea Archiepiscopului și Mitropolitului Silvestru, în „Gazeta Bucovinei”, an V, 13/25 aprilie 1895;
- Voinescu, Teodora, *Mănăstirea Dragomirna*, Ed. Meridiane, București, 1967;
- Vorobchievici, Eugenie, *Privire scurtă istorică – statistică asupra arhiepiscopiei ort. or. a Bucovinei și Dalmației*, Cernăuți, 1893;
- Zöllner, Erich, *Istoria Austriei. De la începuturi până în prezent*, vol. I-II, traducere de Adolf Armbruster, Ed. Enciclopedică, București, 1997;

INDICE DE NUME

A

Alecsandri, Vasile, 25
 Alesani, Hieronimus von, 72,96
 Alexandru cel Bun, 31,46,78,79
 Andrassy, Gyula, 52
 Andrievici, Gherasim, 29
 Andrucovici, Ilie, 131
 Andruhovici, Simion, 34
 Adruhovici, Petru, 34
 Antim Iriveanul, 13,81
 Antohi, Iosif, 13, 21, 30, 31, 32, 37, 38, 40, 41, 43, 44
 Armbruster, Adolf, 16, 66
 Asachi, Gheorghe, 31, 135, 139, 140, 141, 142

B

Bacinski, 91
 Balan, Teodor, 13, 17, 18, 19, 21, 26, 114, 117
 Bălcescu, Nicolae, 42
 Baloşescu, Isaia, 67,68
 Balş, Vasile, 18
 Bariţiu, George, 25, 31, 135, 139, 140, 141, 142
 Bărnuţiu, Simion, 31, 135, 139, 140, 141, 142
 Bârsănescu, Florela, 51
 Bârsănescu, Ştefan, 51
 Beck, Erich, 19
 Bejan, Dionisie, 116
 Belcredi, 52
 Belov, 33
 Bendella, Teofil, 52, 53, 69, 79
 Berariu, Artemie, 34, 116, 121, 123, 130
 Berariu, Constantin, 27, 71
 Berariu, Iuliana, 34
 Bismark, Otto von, 70
 Blajeveci, Teoctist, 31,32,35,37,57,69, 70,71,79
 Bobrowicz, 91

Bodea, Cornelia, 99
 Bodnar (Bodnarescu), Mihai, 25
 Bodnarescu, Nicolae, 55
 Bogdan-Duica, George, 13,26,104
 Boicu, Leonid, 15
 Boiu, Zaharia, 13,134
 Bortnic, Artemon, 114
 Brancovici, George, 134
 Bratianu, Ion C., 70
 Bucescu, Florin, 60
 Bucevschi, Dim., 116
 Bucevschi, Dimitrie, 115,116
 Bucevschi, Epaminonda, 18, 78, 79
 Budai-Deleanu, Ion, 18
 Burke, 33

C

Calinescu, Mihai, 47
 Calinescu, Miron M., 56,57,58,106.
 Calmuschi, Vasile, 28
 Campus, Eliza, 71
 Câdea, Romul, 29
 Cantemir, Antioh, 51
 Cârlan, Nicolae, 16,73
 Carol I, 70
 Ceauşu, Mihai Stefan, 15,17,31,53,91
 Cehovschi, Vasile, 30
 Cernat, Ion, 27,30
 Charinovici, 105
 Chlibowiki, 34,35
 Ciachir, Nicolae, 15
 Cionca, Nina, 50,127,134
 Cipariu, Timotei, 25,139,140,141,141
 Ciupercă, Miron, 25
 Ciupercovici, Arcadie, 97,111,118
 Clipa, Gherasim, 18
 Cnezevici, Ştefan, 72
 Cocarlă, Vasile, 51
 Cochranovski, A. De, 129
 Cocuz, V. Ioan, 47,53,56

Cojocaru, Constantin C, 67
 Comenius, 40,137
 Costache, Veniamin, 13
 Costin, boier, 53
 Crimea, Anastasie, 27,29
 Cudalbu-Slușanschi, Olga, 38,43,58
 Cuza, Alexandru Ioan, 25

D

Dan, Dimitrie, 18,28,32,48,68,123
 Dănilă, Irina Zamfira, 60
 Deak, Ferenk, 52
 Derjavin, 32
 Diculescu, Constantin C, 58,59,60
 Dimitriu, Eugen, 50
 Dimitrovici, Ilie, 32,131
 Dimitroviță, Porfirie, 18, 31,37
 Dan, Domnica (Morariu Andrievici),29
 Dragoș Vodă, 33,49
 Dudkievici, 91

E

Eckhard, Johann, 44
 Eminescu, Mihai (Mihail),13,16,21,31
 8,58,73,93,117,132,135,136,139
 140,141,142
 Enzenberg, 28,65,78
 Erb, 96
 Eybestfeld, Conrad, 72

F

Fassel, Horst, 19
 Felbiger, 40
 Felinschi, 88,91
 Ferdinand I, 68,69
 Feurbach, Anselm, 79
 Flondor, Iancu, 18,29
 Flondor, Tudor, 18,21
 Francisc I, 67
 Francisc Iosif I, 44
 Franz Iosif, 17, 26, 36,72, 99,106
 Fronius, 129
 Führlich, Joseph V., 79

G

Gabardi, 33
 Găina, Vasile, 13, 21,37,43,49,52,
 71,100,108,112,139,142
 Gassauer, Rudolf, 19

Gavriil (al Moldovei), 65
 Ghedeon, Monahu, 124
 Gheorghian, Corneliu, 79
 Ghibu, Onisifor, 40
 Ghica, Grigore al III-lea, 51
 Ghica, Grigore al II-lea, 51
 Ghimnasia, Ieromonah, 124
 Giurescu, Constantin C, 71

Giurescu, Dinu C, 71
 Goess, 116,134
 Goraș I.V., 51
 Gramadă, Nicolai, 27
 Grigorco, Toader, 35
 Grigorie (mitropolit), 57
 Grigorovici, George, 18
 Grigorovici, Radu, 17
 Grigorovici, Vasile, 29 29
 Grigorovița, Mircea, 38
 Grudinciuc, Agafia, 28
 Grudinciuc, Andrii, 28
 Grudinciuc, Gheorghe, 28
 Grudinciuc, Procopie, 28

H

Hacman, Eugenie, 30,32,35,36,44, 45,
 46,52,53,68,69,78,99,100,101,
 106,128
 Halip, George, 55
 Hasnaș, Toader, 123
 Havlampovicz, 91
 Herescu, Dositei, 65,66,78, 79
 Hlavka Joseph (Iosif), 78
 Hohenzollern, 26
 Hrehor, Constantin, 11,12,13,30, 92
 Hulubei, Matei, 47
 Hurmuzachi, 11,12,16,18,19,25,
 27,29,67,71,73,78,116
 Hurmuzachi, Alecu, 114
 Hurmuzachi, Alexandru, 46,53
 Hurmuzachi, Eudoxiu (Doxache) baron
 de 26,36,53,54,55,94,95, 96,106,126
 Hurmuzachi, Gheorghe, 47,53,110,1

I

Iacobescu, Mihai, 13,15,16,17,18,19,
 21,26,27,28,29,30,32,33,38,61,67,
 71,78,126,139,140,141,142
 Iacob Putneanul, 18,50
 Igel, 129

- Ignatie, Sf., 74
 Iliuț, Veniamin, 46
 Ioachim al III-lea, 59
 Ioachim al IV-lea, 59
 Ioan cel Nou la Suceava, 67,123,124
 Ionescu, Neculae, 57
 Ioniță, Alexandru M., 59
 Iorga, Nicolae, 13,16,19, 21, 29,
 69,117,136,139,140,141,142
 Iosif (al Hușilor), 58
 Iosifal II-lea, 67,105,107
 Iosif, Monahul, 125
 Irimescu, Gavril, 31
 Irimescu, Sevastița, 31
 Isaia, Shimonah, 124
 Isopescu, 29
 Isopescul, 129
- J**
 Jobst Karl, 79
 Jukovski, Arkadi, 19
 Justinian, 109
 Juvenalie, 125
- K**
 Kaluzniacki, 129
 Kerekjarto, Wilhelm, 113.115
 Kiriac, Eudochia, 91
 Kogălniceanu, Mihail, 15
 Kogălniceanu, Mihail, 15,25,65
 Kwiatkowski (Florescu), Andrei, 27
- L**
 Laurian, August Treboniu, 135
 Lazăr, Gheorghe, 31,135,139, 140,
 141,142
 Lazarovici, Elena, 27,30
 Loghin, Constantin,18,19,31,45,46,85,
 116,126,139,140,141,142
 Luceac, Ilie, 13,21,78,79
 Lungoci, Juvenalie, 123
 Lungoci, Petru, 123
 Lungoci, Safta, 123
 Lupu, Vasile, 78
 Lutic, Mircea, 30
- M**
 Macavei, Elena, 44
 Maior, Petru, 134,135
 Maiorescu, Ion, 135
 Makar, Iurii, 17
 Mandicevski, Eusebiu, 18
 Mandiuc, Ilie, 19,92,94,96,105
 Manovarda (boier), 30
 Marian, Simeon Florea, 18, 20,32, 51,57
 Marki, Anton de, 18,40
 Massoff, Ioan, 19
 Maximovici, Eugen, 18,79
 Mayer, 129
 Măzăreanu, Vartolomeu, 18,67
 Mesederu, Nicu, 79
 Metianu, Ioan, 130,134
 Miclescu, Calinic, 58,59
 Miculi, Carol, 18
 Mihail, Paul, 60,126,130
 Milaș, Nicodim, 109
 Miron. Vasile G., 31
 Miron Romanul, 130,134
 Mitrofanovici, Vasile, 57,111,112, 113
 Mocioni, Alexandra, 26
 Mocnic, Francisc, 40
 Morariu, Constantin T., 28, 29
 Morariu Andrievici, Costache. 29
 Morariu Andrievici, Elena, 30
 Morariu Andrievici, Elisabeta, 29
 Morariu, Gheorghe, 28,41
 Morariu, Maranda, 28,41
 Morariu, Nicolae, 28
 Morariu Andrievici, Silvestru (Samuil)
 11,12,13,18,19,20,21,23,25,27,28,
 29,30,31,32,33,34,35,37,38,40,
 41,42, 43, 44,45,46, 47,48,49,50,
 51,52,53,54,55,56,57,58,59,60,
 61,62,65,69,70,71,72,73,74,77,
 79,81,82,85,86,87,88,89,90,91,
 92,93,94,95, 96,97,98, 99,100,
 101,104,106,107,108,109,110,112,
 113,115,116,117,119,121,122,123,
 125,126,127,130,131,132,134,135,
 136,137,139,140,141,142
 Morariu, Aurel, 29
 Morariu, Constantin, 13,18,21,27,28,29,
 30,32,34,61,71,94,107,108,114,
 116,131,139,140,141,142
 Morariu Andrievici, Vasile, 34
 Morariu, Leca, 19,20,28,29
 Morariu Teodor, 28
 Morariu, Vasile, 18,133

- Morariu, Victor, 29
 Morariu, Zamfira, 29
 Moraru, Andrei, 34
 Movilă, Petru (mitropolit), 20,81,125,126
 Mustață (deputat), 56
 Myrbach, 54
- N**
- Nandriș, Grigore, 46
 Naniescu, Iosif, 59
 Nastasi, Manasi, 131
 Neagoe, Stelian, 15,26,104
 Nectarie, Shimonah, 124
 Nesciuc, 116
 Nichita, Monachul, 125
 Niculiță, Ilie, 25
 Nistor, Ion, 13,15,17,18,19, 21,26,45, 52, 53,54,58, 66,67, 68, 69,70, 72,79, 97, 98, 99,101,104,109,116,117,126, 134,136,139,140,141,142
 Novac, Teodor, 66
- O**
- Olaru, Dragoș, 126
 Olaru, Marian, 18
 Onciul, Aurel, 18
 Onciul, Dimitrie, 18,19,117
 Onciul, Isidor. 107,108,116
 Onciul, P., 131
- P**
- Pace (guvernator), 56,104
 Păcurariu, Mircea, 13, 21,67,139,140, 141,142
 Pann, Anton, 41
 Papadiuc, 91
 Papuc, Liviu, 29
 Parascheva, Sf. 78
 Pătruță, 41
 Paunaș, N.R., 28,48,49
 Pavel, 41
 Pestalozzi, 39,40
 Petranovici, Gherasim, 72,130,134
 Petrino, Alexandru, 18
 Petrino (baron), 53, 54
 Petrino, Nicolae, 18,26
 Pihuleak, 20
 Pimen (arhiepiscop), 33,109
 Pino-Friedenthal, Felix von, 54, 94, 96
 Platon, Gheorghe, 16
 Podzaharek, 91
 Popea, Nicolae, 130
 Popescu, Ion, 15
 Popescu, Iosif, 124
 Popovici, Eusebie, 18,70,101
 Popovici, George cav. de, 18,121
 Popovici, Leon, 129
 Pop Reteganul, Ion, 41
 Porumbescu, Ciprian, 18, 28,61,133
 Porumbescu, Iraclie, 18,25, 28, 29,32,49,50,127,133,134
 Poslușnicu, M.Gr., 117
 Procopovici, 32
 Procopovici, Ioan, 127,133
 Prokopowicz, Josef, 54
 Pumnul, Aron, 11,17,18,37,47,116, 139,140,141,142
 Purici, Ștefan, 13,18,21,67
 Pușkin, Al., 32
 Putnic, Moise, 67
- R**
- Rados, 69
 Rainald, 33
 Radulescu, Ion Heliade,31,139,140,141, 142
 Reli, Simeon, 13,18, 21, 34,36, 78,105, 141,142
 Reli, Simion, 139,140
 Repta, Vladimir, 116
 Robeanu, T., 18
 Rogalski, 35
 Roll, 69
 Rudolf (arhiduce), 19,55
- S**
- Saghin, Stefan, 129,132,133
 Saiko, Mihailo, 17
 Satco, Emil, 31,67,117
 Sbiera, I. G., 11,13,18,21,27,44,53,100, 101,102,139,140,141,142
 Schipor, Vasile, 31,45
 Schmidt, Wilhelm, 94
 Schmitz, 49
 Schumacher, 49
 Scraba, Maria, 30

Seleschi, Dimitrie, 105
 Sembratovici, Silvestru, 91
 Seracsin, T. de, 129
 Slavici, Ioan, 44
 Stamatiade, 134
 Stircea, Eugen, 18, 53
 Stefanelli, Ion, 57
 Stefanelli, T.V., 108, 117
 Strabon, 33
 Stratimirovici, Stefan, 67
 Stroici, Lupu, 27
 Szymionowicz, 54
 Saguna, Andrei, 12, 13, 25, 26, 31, 44, 100, 135
 Serban, Mirela, 33
 Sincai, Gheorghe, 40, 135
 Stefan eel Mare, 8, 12, 15, 21, 57, 65, 78, 79, 107
 Stefanescu, Melchisedec, 57, 58, 59, 60, 78, 126, 130
 Stirbu, Vasile, 25

T

Taffe, 56
 TaranguKConstantin, 49
 Theill, Franz, 30
 Tiscovici, Dositei, 115
 Titinger.N., 129
 Tofan, George, 13, 18, 21, 37, 38, 41, 139, 140, 141, 142
 Tomoioaga, I., 135
 Trebici, Vladimir, 16
 Turczynski, Emanoil (Emanuel), 16, 19

U

Uhle, 129
 Ungureanu, Constantin, 13, 15, 16, 21, 107
 Urechia, V.A.. 58

Ț

Țintilă, Vasile, 18
 Țurcan, Dumitru, 50
 Țurcan, Ioan, 20, 56, 101, 110

V

Valenciuc, Dumitru, 13, 21, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 49, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 78, 109, 114, 115, 121, 139, 140, 141, 142
 Valenciuc, Ioan Paul, 56, 58, 62, 77, 97, 110, 113
 Valenciuc, I. Paul, 90
 Varvara, 41
 Vasilco, Victor, 129, 133
 Vasilco, 53, 56
 Vasilievici, T., 31
 Vasilko, 20
 Vasilovici, Catinca (Catrina), 29
 Vatamaniuc, Dimitrie, 73
 Verbovschi, 133
 Vlahovici, Daniil, 29, 67
 Voiuțchi, Emilian, 116
 Volcinschi I. de, 131
 Vorobchievici, Isidor, 18, 111, 127
 Vulcan, Iosif, 28

W

Wagner, Rudolf, 19
 Weiss, 129
 Wurfl, 129
 Zollner, Erich, 16, 27, 66)7
 Zotta, Iancu, Zotta, Iancu (Ioan) cavalier de, 18, 56, 104, 127, 133

ANEXE

Verkehrskarte
des
Herzogtumes
BUKOWINA.

Masstab: 1:600.000.

- Postlinie
- Post- und Telegraphenlinie
- Eisenbahnen, für den allgemeinen Telegraphenverkehr vermindert
- Telephonstellen
- Sumpf-Brücken
- — — — — Fährwege
- — — — — Straßen mit Klammern
- — — — — Weltbahnen
- Stadt
- Markt
- Post-Annahme-Stationen der Eisenbahnen und telephonisch verbunden

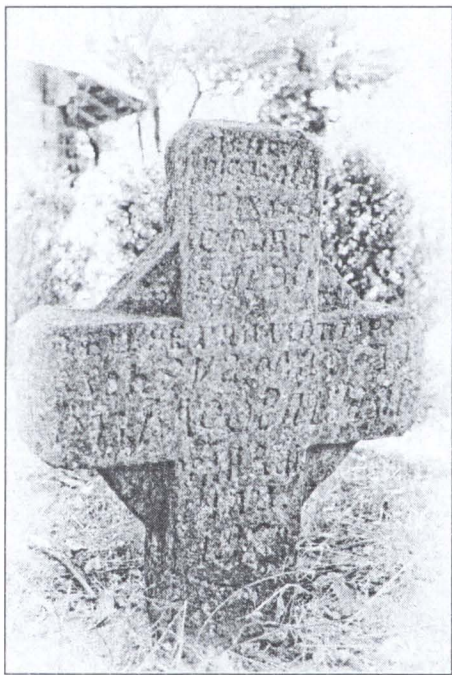
Communications.

- Eisenbahnen
- Industrieeisenbahnen
- Eisenbahn-Stationen
- — — — — Telephon-Stationen (an Bau)
- — — — — Hauptstraßen für Automobile passierbar
- — — — — Straßensysteme ohne Eisenbahnen
- — — — — Fahrwege ohne Eisenbahnen
- — — — — Fuß- und Karrenwege im Gebirge
- — — — — Brückendeckungen

Harta Ducatului Bucovinei

Biserica Sfânta Parascheva din Mitocul Dragomirnei (1792-1794)

Cruce de piatră din curtea bisericii

Chivotul bisericii din
Mitocul Dragomirnei

Mănăstirea Dragomirna (1608-1609)

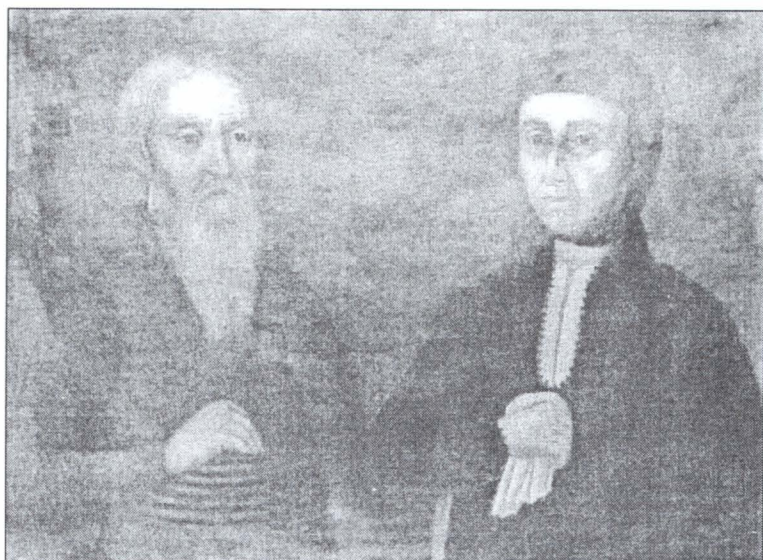
2A

Piatra de mormânt a preotului
Gheorghe/Gherasim
Andrievici, tatăl
mitropolitului Silvestru

Paraclisul mănăstirii Dragomirna

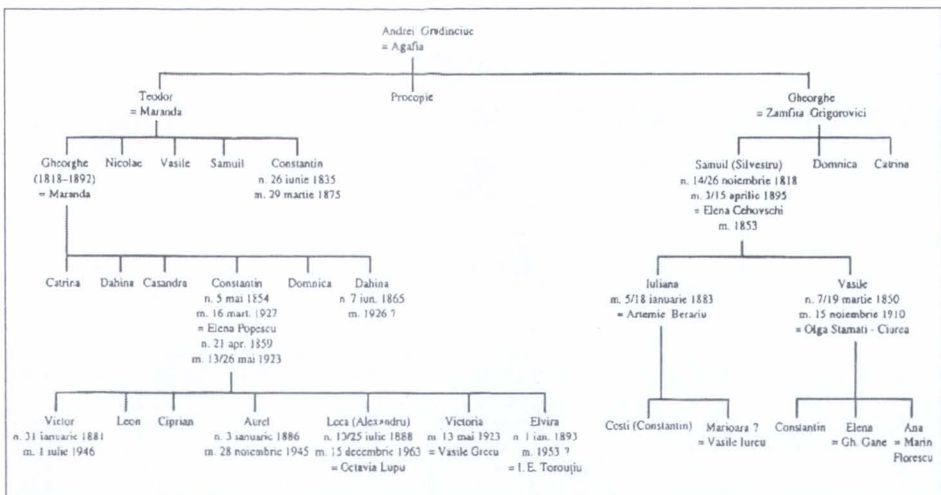
Părinții mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici

112. К О Н Д Ъ К Ъ

Мѣсяцъ Кѣмѣ.	Врѣмя Навстрѣтъ.			Нѣмалѣ Прѣдѣлѣнѣ	Лѣта Бѣсѣрѣсѣ.				Дни мѣсяца Кѣмѣнѣ	Мѣсяца Кѣмѣнѣ
	Авгѣла	Авгѣла илѣ Сѣпѣмѣ	Авгѣла илѣ Сѣпѣмѣ		Рѣспѣрѣдѣнѣ	Авгѣла	Бѣсѣрѣсѣ	Фѣвѣрѣсѣ		
878.	Авгѣла 21.	Авгѣла 2.	Авгѣла 2.	Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 2.	Авгѣла 2.	Авгѣла 2.	Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 11.	Авгѣла 10.	Авгѣла 10.	Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 11.	Авгѣла 10.	Авгѣла 10.	Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 5.	Авгѣла 12.	Авгѣла 12.	Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 8.	Авгѣла 12.	Авгѣла 12.	Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 17.	Авгѣла 21.	Авгѣла 21.	Июль 21.	1	1	1	1		
878.	Авгѣла 26.			Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 29.	Авгѣла 1.	Авгѣла 1.	Июль 21.	1	-	1	1		
878.	Авгѣла 11.	Авгѣла 11.	Авгѣла 11.	Июль 21.	1	-	1	1		

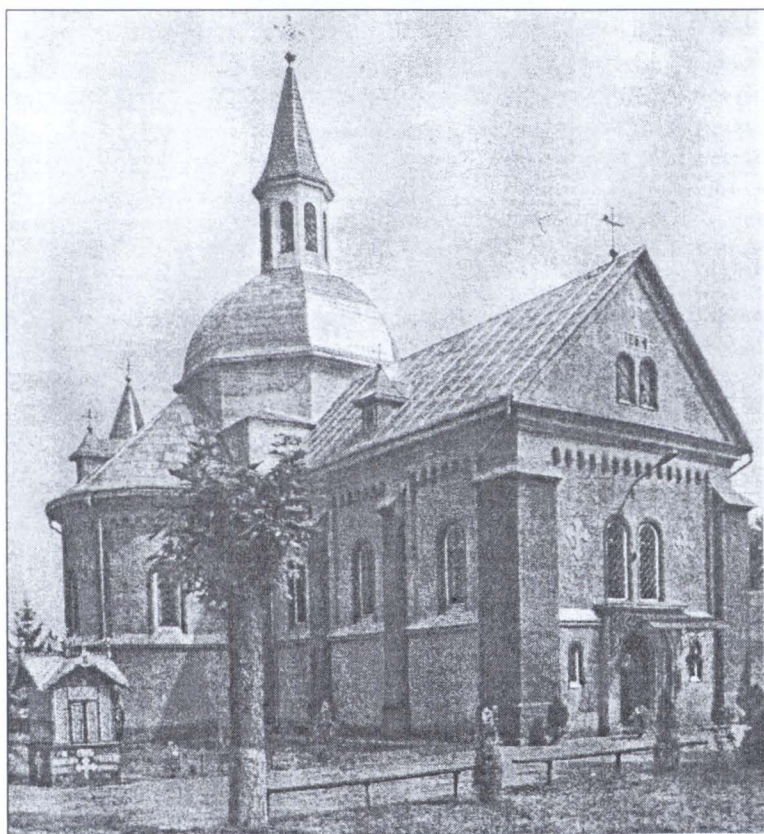
Свѣдѣнѣя о мѣсяцѣхъ и днѣхъ мѣсяца Кѣмѣнѣ

Condica mitrală a bisericii din Mitocul Dragomirnei, 1818

Arborele genealogic al neamului Morărenilor

(Cf. D. Valenciuc, *Câteva precizări privind familia Mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici* în „Arhiva Genealogică”, V(X), 1-2, Iași Ed. Academiei Române, 1988)

Biserica din Ceahor

Samuil Morariu Andrievici

КАЛЕНДАР

Петру

БЪКОВИИЛ

ПЕЛЕНА

ІСМЪ,

АКА НАЩЕРА ДЪМЪСАШІ ШІ МЪЖІТЪИТЪРАШІИ НЪСТЪСЪ

ІНЪСЪ ХРІСТОСЪ,

КАРЕ ЕСТЕ АБЪСЪ АКА РЪКА АКА СЪСЪ АКА ЗИМЕ

КАРЕ ЕСТЕ АБЪСЪ АКА РЪКА АКА СЪСЪ АКА ЗИМЕ

КАРЕ ЕСТЕ АБЪСЪ АКА РЪКА АКА СЪСЪ АКА ЗИМЕ

СъсЪ

АКАЩЕШІ АКА СЪСАМІА АКАДЪКІВІИ ПЪРЪ АКА ЧЪДЪСЪ

ЧЪРЪНЪСЪИИ
АКА ІЕІОНЪ ВЪХЪДЪТЪ, ТЪИПЪРЪФЪ АКА БЪЖЕРАКА

КАЛЕНДАР

Петру

БЪКОВИИЛ

ПЕЛЕНА

ІСМЪ,

АКА НАЩЕРА ДЪМЪСАШІ ШІ МЪЖІТЪИТЪРАШІИ НЪСТЪСЪ

ІНЪСЪ ХРІСТОСЪ,

КАРЕ ЕСТЕ АБЪСЪ АКА РЪКА АКА СЪСЪ АКА ЗИМЕ

СъсЪ

Дъса Моравка

ЧЪРЪНЪСЪИИ

АКА ІЕІОНЪ ВЪХЪДЪТЪ, ТЪИПЪРЪФЪ АКА БЪЖЕРАКА

Tot iia. data peșternă preacuvoratul
Consistoriu binevoacă a censurá
și aprobá cit mái curind manuscrip-
tul Calendarului pe anul 1876, care
le sa comunicat de já cu scrișcarea
dintr'a 19. Sept. a. l. N. St. precum și a
mijloci subvențuinea din fondul re-
ligionariu și de 100 fl.

Comitetul Societății p'ntre cultu-
ra și literatura romina în Bucu-
vina

Cernăuți intr'a 20. Octomvrie 1875.

1 Exped.

la
acuvorul Comitet a
Societății p'ntre cultura
literatura romina

și

scimata scrișoare den
Octomvrie 1875 A. St. avom onupla
aducătorul
manuscrip-
tului binevoacă pe
1876 care sau com-
cu scimata scrișoare
20 Septemvrie A. St. pre-
rare și aprobare cu
peșternă, ca cal cu 100 fl.

S. Morariu Andrie
Vice Președinte

Manuscrip-
tului binevoacă
Expedițuinea nu 21. Octomvrie 1875.
2. Octomvrie
Smigelița

scimata scrișoare
manuscrip-
tului binevoacă

Adresa Comitetului SCLRB către Consistoriul Arhiepiscopal referitoare la
tipărirea Calendarului pe anul 1876, semnată de vicepreședintele societății,
Sivestru Morariu Andrievice (ASRC, F.320, inv.3, d.16-93, f.46

Spinoz' av' supot' et' m' p'p'ari.
D'op' ut' s'ap' d' f'acta' p'acta
A'v' s'ap' q' n' m' m' s' g' m' s' b'
A'v' s' m' t' a' v' c' o' m' a' s' t' a' r' a' s'
M' s' s' a' p' t' a' c' a' t' a' s' i' n' c' e' s' s' e' t'
A'v' s' a' v' t' u' d' i' a' d' e' l' i' g' e' n' t'
A'v' s' p' e' r' i' t' u' s' a' v' a' r' i' s' m' i' p' p' e'
A'v' s' t' u' d' i' u' s' p' a' r' t' i' s' i' n' d' i' g' n' a' t' a'
A'v' s' t' u' d' i' u' s' d' e' s' a' p' p' e'
A'v' s' t' u' d' i' u' s' d' i' s' t' i' n' c' t' u' s'

A'v' s' t' u' d' i' u' s' d' e' s' a' p' p' e'
A'v' s' t' u' d' i' u' s' d' i' s' t' i' n' c' t' u' s'
A'v' s' t' u' d' i' u' s' d' e' s' a' p' p' e'
A'v' s' t' u' d' i' u' s' d' i' s' t' i' n' c' t' u' s'
A'v' s' t' u' d' i' u' s' d' e' s' a' p' p' e'

Comon

ҮИ ХОЛТЕИЪ КОПТЪ ШІ ҮН БЗРБАТ ТЗНЗРЪ.
БОРБЪ ФЗРЪ ДЕ АНКІЕРЕ.

Х. Спунуд'і фрате ку крединдъ
Къ дорескѹ съ мѣ їн сор
Нумаі нуціѹ че фіиндъ
Ночіѹ сѣм алегѹ до амор.
Мајі, богате, мие фрумоасе
Детот феліѹа пе пѣмѣнт
Тінірелс мѣнгѣоасе
Ба—ші веке копіле сът
Дар ку каре дін тре торте

Че вісатъ 'и сълта царъ
Линдегаді Інікас
Есте род де пріинъваръ
Каре взитла ва сѣла

Да морок амъ, іма зѣс
Линаі те окідор,
Ансъ цос ну съ нѣгоарт.
Къ ну есте стѣлторѣѹ.

Астѣзі есте їнсъ мѣѣ
Ніче ұрма всі афла
Псте моапте ну рѣжѣно
Маі мулт лѣнгѣ каса та.

Мѣко а лѹі їншѣлтоароі
Фацъ алѹа ва пріині
Мінуіторіѹ есте соаре
Не аат де аа ва рѣсѣрі.

Астѣзі даръ те сорѣѣ
Алс хорі ну аѣпта
Къ пѣдѣѣде, амѣѣѣѣ
Ші и рокѹ те а 'ншѣла

У. одем сире векуіре
Пе пѣмѣнт ну пѣлѣмті
Къ а вісѣді їнфлоріре
Мѣнъ съ ва їн веѣѣзі. —

Анз іеліні.

1.

Сине милое Приваару
 Що за алоотра царя
 Що ауче вавтріє
 Да вавтрієт кахніє
 Ниме алачлає ворекѣ
 Іаре не ачста а мѣ,
 Ші ауче ноу асечкѣт
 Поктру кахнітѣ охмант.

2.

Ва хіта аса мѣхпоре
 Тоутъ еста роа іа фіре,
 Ва хіта аса іеріама,
 Е ахка мѣх ші маже;
 Ка ші доу ач славіт,
 Ші охмант с'ах топіт,
 Ші гнац: с'ах рдѣват,
 Ш'амаєс с'ах страхрат.

3.

Ва рѣспра вавтріє
 Тоутъ іама чеа віє
 Ші аа абаа дѣбѣтаръ
 Тоутъ махкѣта естамаже;
 Къ еореле кахнѣлоє
 Аса рѣмає іа доє
 Ші етв чѣрѣа чеа іама
 Траєа аіа мѣфірѣ маа.

4.

Деці! ку дартрѣає сала
 Ва іафіца дѣла ші алає
 Махнѣмаєа прѣмажѣ А
 Пре а коестра Фас: царя;
 Вѣлає амаж Чехофѣ,
 Жѣтрѣає а Хомафѣ;
 А Сѣлѣа: має мамає,
 Ші сѣхараѣ чеа тѣтрѣс,

5.

Тоутъ арасѣа де мамаж,
 Тоутъ алоареа де гѣрѣж,

І р о ї й а д е в з р а ц ѣ й.

1.

Дичет етекарѣ дін охмант
 Расаре, крѣде ші с'амажѣ
 Дѣте сѣре'а похрѣлор фацѣ
 Дар'ну єа каєстѣа дѣ вѣит.
 Де ші іа рѣдѣа дѣбѣтат
 Еомажѣ тоу де вѣфор шѣкѣ
 Етекарѣ сѣнѣур не похѣкѣ
 Стѣ іа іамаж рѣдѣмаж.

Тоутъ тѣфа чеа де маже,
 Ші чоу амаж іа маж'ре,
 Де амаж вор іамажѣ,
 Де амаж вор іамажѣ,
 Дѣлає маже вор амажѣ
 Ші пре ч'а маж амажѣ.

6.

Деці! мажарѣає де царя!
 Еш іа кахнѣ'ці афарѣ;
 Ка фокѣа де ші с'а емажѣ
 Ниме амаж єа маж мажѣ.
 Еш іа мажарѣ! Фіі мажѣ!
 О мажарѣає амажѣ!
 Дѣр' мажѣа ку амажѣ
 Ка' мажѣ ач маж іамажѣ.

7.

Еа — ші маж мажѣ мажѣ!
 Амажѣ мажѣ мажѣ,
 Мамажѣає іамажѣає
 Дѣс' мажѣ омажѣ іа чѣтає.
 Ші мажѣ с'а мажѣ
 Тоу мажѣ іамажѣ мажѣ!
 Не амажѣ фѣрѣмаж мажѣ
 Ка' мажѣ ші маж мажѣ.

8.

Тоу ку мажѣ мажѣ
 С'а' мажѣаєа мажѣ мажѣ,
 Пре мажѣаєа Прѣмажѣ мажѣ
 Ч' амаж іа мажѣ мажѣ мажѣ. —

Андриєвіч.

2.

Не мажѣ мажѣ че мажѣ мажѣ?
 О мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ,
 А мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Дѣс' мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Не мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Сѣ мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Не мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ.

3.

Андроєвѣ мажѣ мажѣ мажѣ?
 Чѣтає мажѣ мажѣ мажѣ!
 Де мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 У мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Чѣтає мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Чѣтає мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 С'а мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ.

4.

Аша' мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ!
 Ші мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Пре мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Чѣтає мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Де мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Пре мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ
 Мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ мажѣ.

Андриєвіч.

К У К О Ш Ъ К Ъ Р К А Н І Т.

Ш а б у л а.

Мѣнарѣ ші фрумос ка краіта перзелор
 Е кѣкошѣ 'и мѣлокѣ гѣнселор!
 Креаста лѣтѣ мѣроацѣ, вѣрвѣтѣ кѣтѣоасе
 Трушѣа лѣтѣ кѣ неже мѣнѣат фрумоасе;
 Коада їм кордате їн шенте пѣсселе
 Ка тѣ куркѣтѣѣ, ле свѣмѣлѣ пре еале.
 Лѣсѣ малѣ ѣрѣете де кѣлѣ ачесте тоате
 Лѣ мѣрѣде глѣста чѣлѣ дѣчернѣк фѣартѣ
 Чѣ де стрѣгѣ и хѣ, гѣнселѣ с'а дѣн'
 Іар де кѣнтѣ воантеа, есто оарѣѣк ѣтѣ.
 Шѣ ачестѣ а дѣсѣелор прѣ ѣ вѣкѣндѣ
 Пре куркѣа рогѣндѣсѣ шѣ ѣ лѣкѣндѣ
 С'аѣ хрѣтѣ. пре сѣне їн аса мѣрѣре
 Шѣ дорѣндѣ сѣ фѣе к' тѣ куркѣкѣѣ дѣнѣ фѣре
 Сѣ 'мсоѣѣ кѣ оѣ. Дар кѣм саѣ ѣ, ефѣкѣт
 Дѣнѣ кѣкошѣ куркѣаи лѣсѣе сѣте де крѣзѣтѣ.
 Кѣ куркѣкѣѣ 'глатѣ крѣастаѣ аѣ чѣпѣтѣ
 Пенѣло і аѣ хѣмѣтѣ шѣ аша л'аѣ пѣкѣлѣшѣтѣ
 Кѣтѣ итѣ сѣ кѣвоѣе чѣе фѣелѣѣ карѣкатѣурѣ.
 Дѣнѣ тѣ кѣкошѣ мѣрѣтѣ аѣума сѣ фѣкѣтрѣ.
 Дарѣ са сѣ вѣкѣурѣа шѣ їнкѣ аѣ стрѣгатѣ:
 Іате сѣ де страѣѣла вѣкѣѣѣ шѣ свѣрѣд м'аѣ ѣштѣратѣ
 Дѣчѣї їн нево дѣкѣкѣуркѣанѣ сѣ мѣ вѣаркѣѣ
 Кѣ шѣ куркѣелор воѣ пѣте сѣ пѣахѣѣ
 Шѣ лѣгѣндѣ сѣ пенѣлѣс кѣре кѣде
 Де не курчѣе шѣ куркѣанѣ ле їнѣѣѣде
 Лѣнѣ лѣсѣле спате. Дар' кѣндѣ сѣ рѣскѣїра
 Елѣ їн пенѣсѣ ка куркѣанѣї, пенѣчѣ е нѣка.
 Ба шѣ глѣста сѣї хѣгѣндѣ кѣ. кѣ. кѣ. фѣчѣе
 Кѣ куркѣанѣї дѣнѣ прѣтѣнѣ чѣе тратѣкѣе
 Лѣнѣ ачѣста кѣлѣѣ кѣкошѣѣ чѣе мѣ рѣтѣ
 Врѣндѣ а фѣї куркѣанѣѣ с'аѣтѣ пѣкѣлѣшѣтѣ
 Змѣтѣтѣ, чѣпѣтѣ шѣ а мѣѣѣѣтѣ їнѣтрѣ куркѣанѣї тѣмѣла
 Шѣ чѣно тѣнѣ вѣѣде рѣде шѣ сѣ мѣїра.
 Соїѣлѣ тѣѣї пѣзѣсѣе, мѣтѣ те фѣ куркѣанѣтѣ,
 Лѣмѣла тѣа чѣнѣтѣсѣ де сѣї мѣ докѣнѣї
 Нѣтѣ те тѣрѣ їнѣсѣшѣї, мѣтѣ те дѣсѣѣїтѣ
 Де обѣчѣѣѣла тѣѣї шѣ де лѣмѣла тѣа;
 Кѣ вѣчѣї вѣрѣка ѣ, нѣчѣ фѣранѣцѣаѣ вѣї фѣї
 Алѣтѣ наѣѣѣѣѣнаѣлѣ итѣ вѣї докѣнѣдѣ.
 Шѣї де лѣшѣї аїчѣрѣ пре аї тѣї стѣ, лѣмѣнѣї
 Те прѣфѣачѣї їнѣаѣтѣла ка шѣ чѣлѣ кѣкошѣѣ.

Анарѣсѣвѣї.

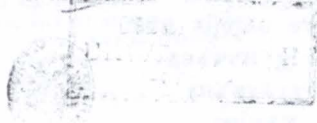
ЕЛЕМЕНТАРИЪ

2002
1927
сире дитревъинцаре

своаделе понорене.

De

C. ANDRIEVIĆI

Костенъ, полетаг 6 кр. К. М.
Летаг до нанаг 9 кр. К. М.

VIENNA, 1851.

Дъ р. едиченъ дъ крпѣ шко-
ластиче дъ Св. Ана до ерпада аси Јоан.

Дитревъинцаре ортодокс

РЕЛЕЦИОННА КРЕСТИВЕЛСКЪ

апостолѣче висерѣи а респѣрѣвѣни

своаделе понорене

КАРТЕА II

Дитревъинцаре

ДОГМАТИКЪ СИНЦАЛЪ

CAMILLA ANDRIEVIĆI
PROFESSORICA IN SCOLA DE BUCURESTI

VIENNA

Дъ р. едиченъ дъ крпѣ шко-
ластиче дъ Св. Ана до ерпада аси Јоан.
1862

КЪРТИЧКЪ ДЕ РЪГЪЧИНИ

сире дитревъинцаре

своаделе понорене

центр

1860
Гиперѣлѣ Висерѣче

дренткрѣдѣнѣоасе а респѣрѣвѣни

Костенъ дъ

Нароуха Самуѣл Андрѣевичѣ.

Костъ Летагъ до нанаг 6 кр. нѣл.

VIENNA

Дъ р. едиченъ дъ крпѣ шко-
ластиче дъ Св. Ана до ерпада аси Јоан.
1865

ИСТОРИЈА СВЪЖАТЪ

ТЕСТАМЕНТОЈИ ВЕКЪИ НИ ЧЕЛЪИ МОЃ

вѣлѣкѣри дѣи дитревъинцаре рѣдѣнѣи а висерѣче
дренткрѣдѣнѣоасе а респѣрѣвѣни

центр

своаделе понорене

Нароуха Самуѣл Андрѣевичѣ

Костъ Летагъ до нанаг 75 кр. нѣл.

Vienna

Дъ р. едиченъ дъ крпѣ шко-
ластиче дъ Св. Ана до ерпада аси Јоан.
1865

Stenographisches Protokoll

der VI. Sitzung des Bukowinaer Landtages, den 29. August 1870.

Inhalt: Petitionen. Petitionen des Abgeordneten v. Kersch an die Landesregierung, betreffend: a) die Schenkung der Mühle in Suczawa; b) die Zurücknahme der Besondereinkommen in Suczawaer Bezirke. — Erste Sitzung des Ausschusses der Abgeordneten über die Beschaffung von Unterrichtsmitteln im Gyzowetz, (Bericht an den Ausschuss). — Bericht des Finanzausschusses, betreffend die Erhöhung der Gehälter der Landesbeamten und Diener. (Antrag an zweite Sitzung). — Bericht und dritte Sitzung des Ausschusses betreffend Petition für einige Landbesitzer. — Bericht des Ausschusses über Petition der Bauernschaft, gemischter Herkunft von der Entrichtung der Landsteuer und Grundbesitzbesitzer von der 5%igen Einkommensteuer.

Stenographisches Protokoll

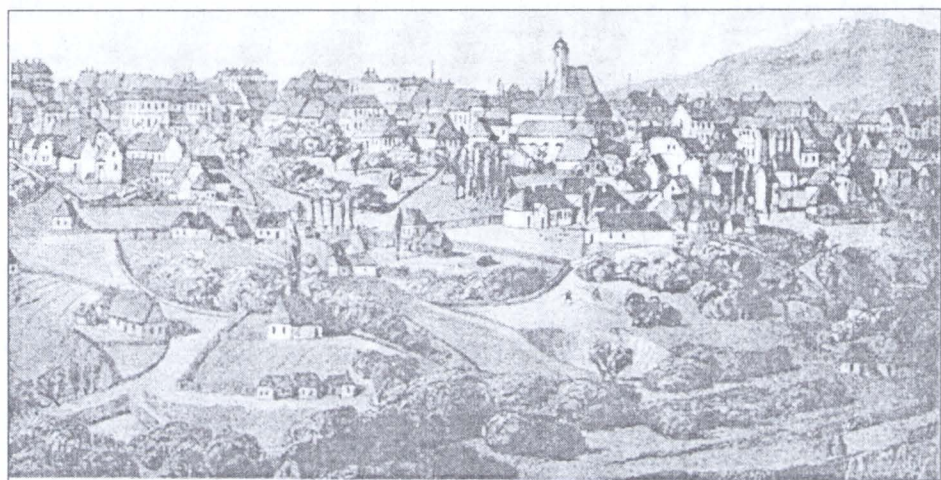
der IV. Sitzung des Bukowinaer Landtages,
am 27. September 1871.

Inhalt: Anträge: a) des Abgeordneten v. Kersch auf Aufhebung der Untersuchungsgerichte; b) des Abgeordneten Ehraplo betreffend die Regelung der Propination. — Petitionen. — Interpellation der Abgeordneten Stork und Genossen betreffend die Verlegung des Bezirksamtes von Suczawa nach St. Ulie; Beantwortung derselben durch den Landespräsidenten. — Erste Lesung der Landesausschussvorlagen betreffend: a) einen Anmeldestermin für Grundbesitzerschädigungsansprüche; b) die Verhandlungsproce im Landtage. — Berichte des Finanzausschusses über Petitionen. — Berichte des Finanzausschusses betreffend: a) die Befreiung der Bau- und Umbauten von den Zuschlägen zur 5%igen Einkommensteuer; b) den Vorschlag des Grundbesitzerschädigungsfonds pro 1871 und 1872; c) die Activirung einer landwirthschaftlichen Lehrschrift in Czernowitz (Annahme in 3. Lesung); d) die Errichtung von 2 Stipendien an der landwirthschaftlichen Lehrschrift.

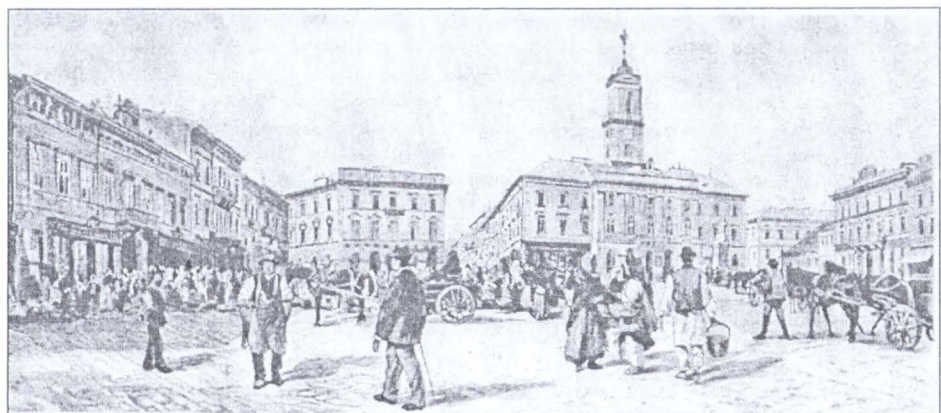
Interpelări ale deputatului Samuil Morariu Andrievicei publicate
în stenogramele de ședință ale Dietei Bucovinei

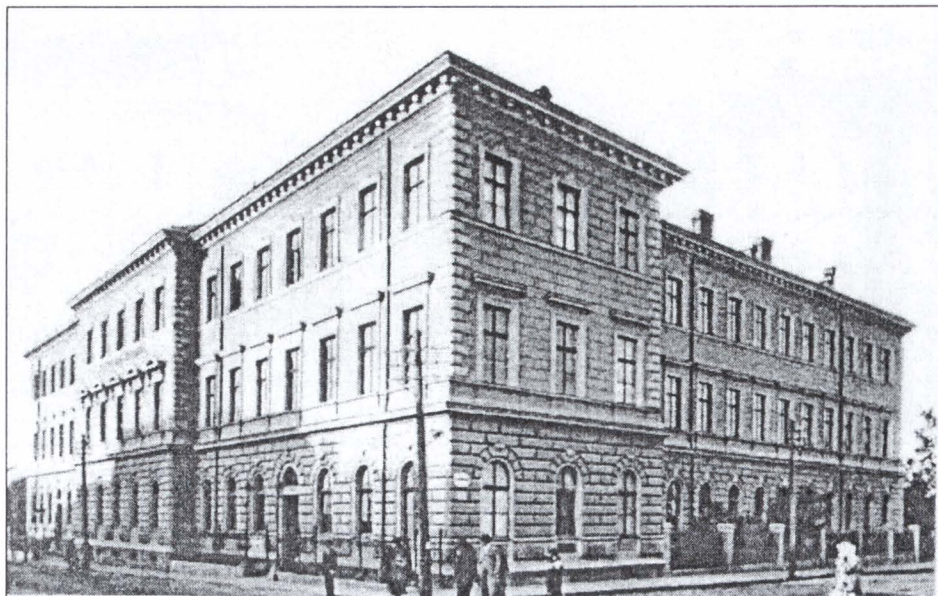
Cernăuții la începutul veacului al XIX-lea

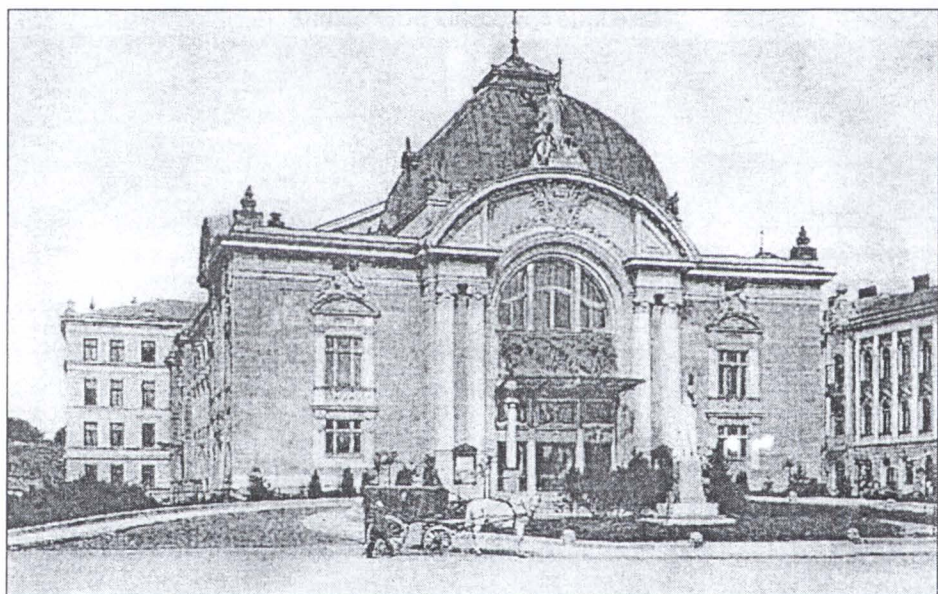
Cernăuții la mijlocul veacului al XIX-lea

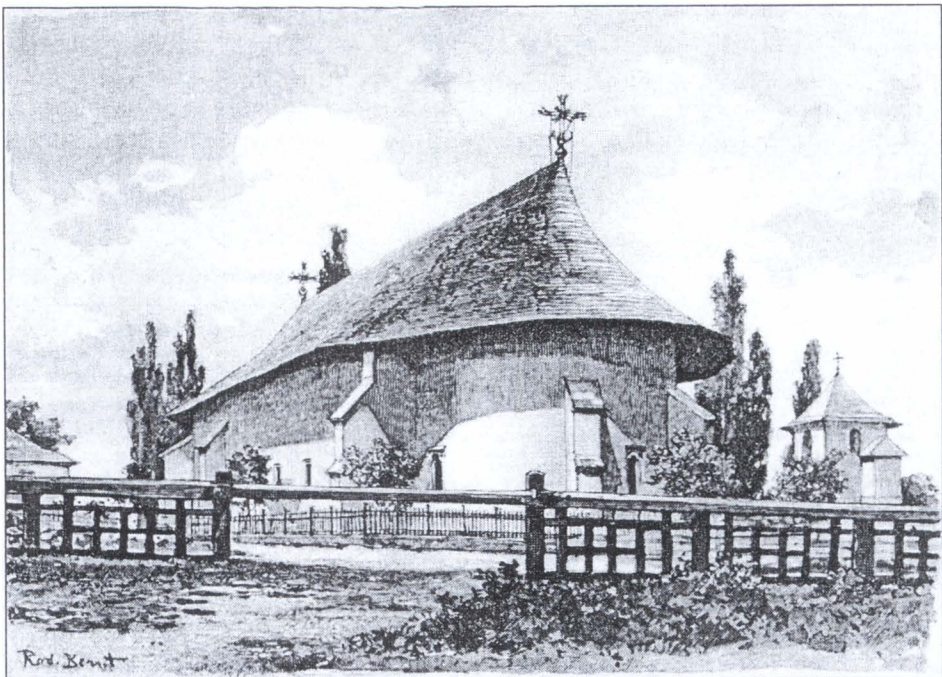
Piața Centrală din Cernăuți

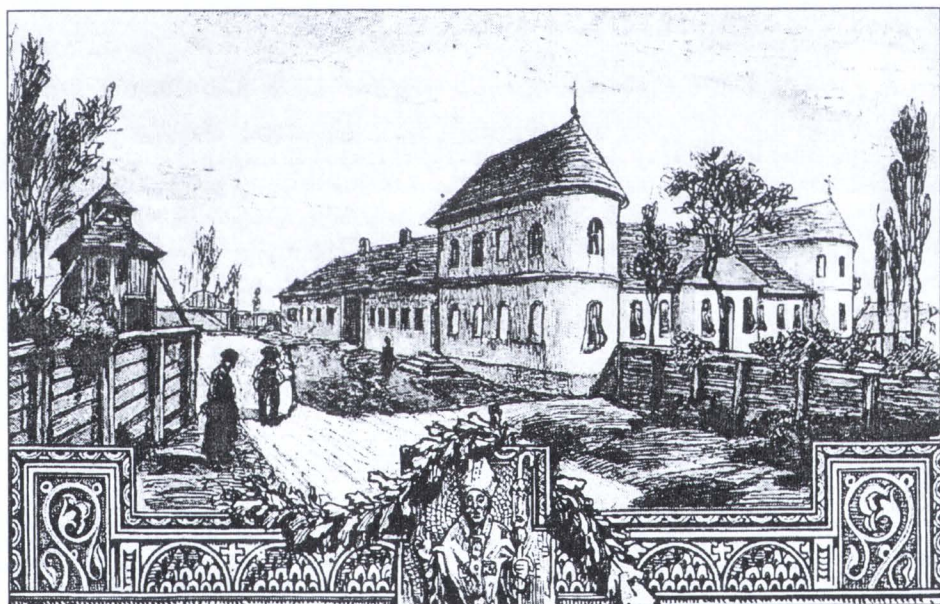
Universitatea din Cernăuți

Teatrul de Stat din Cernăuți

Reședința episcopală din Rădăuți

Prima reședință episcopală din Cernăuți (1782)

Dositei Herescu (1781-1789)

Daniil Vlahovici (1789-1822)

Isaia Baloșescu (1822-1834)

Eugenie Hacman (1835-1873)

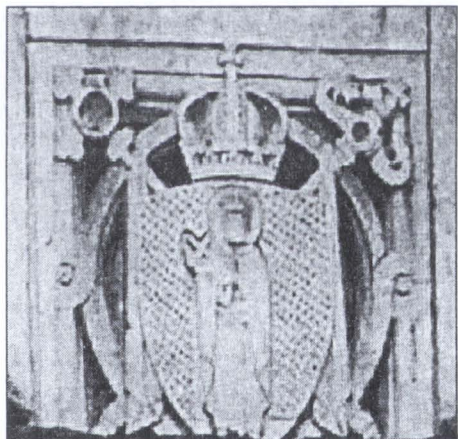
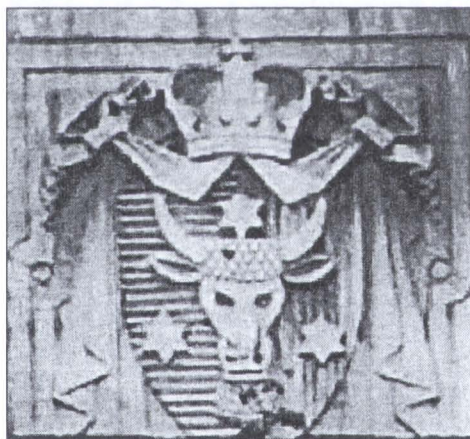
Reproduceri din Salonul albastru al Palatului mitropolitan din Cernăuți

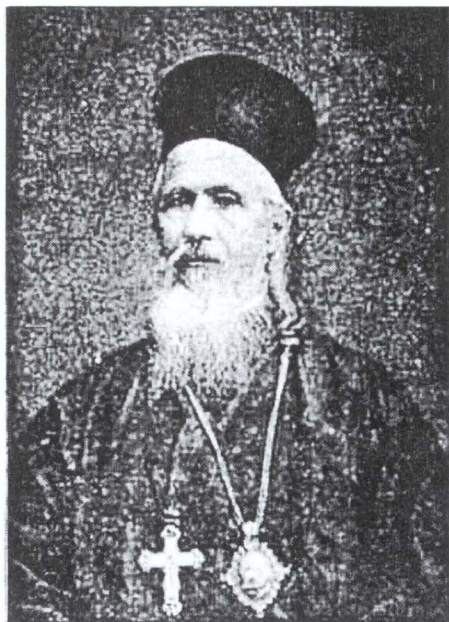
Teofil Bendella (1874-1875)

Teoctist Blajevici (1877-1879)

Reprezentări heraldice: Ducatul Bucovinei și Mitropolia Bucovinei
(Palatul mitropolitan din Cernăuți - detaliu)

Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici (1880-1895)

(Reproducere după fresca din Salonul roșu al Palatului mitropolitan)

Nr. 11.

Anul 1880.

Foaea Ordinăciunilor

Consistoriului Archiepiscopal

în trebile bisericești ale Archidiecesei Bucovinei.

Edată și tremisă în 21. Iuniu (3. Iuliu) 1880.

23.

Nr. 1749.

CIRCULARIŪ.

Cu înaltul emis presidial de'n 1. (13.) Maiu 1890 Nr. 37 au comunicat Înalt Preasînția Sa Domnul Archiepiscop și Metropolit Silvestru Consistoriului copiele următoare preafnaltei Diplome de asa denumire și a Singeliei Sinodale de asa chirotonie în Archiepiscop și Metropolit al Bucovinei și Dalmației.

Abidriift.

Wir Franz Joseph I., von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn und Böhmen, von Dalmatien, Croatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien und Myrien, König von Jerusalem &c.; Erzherzog von Oesterreich, Großherzog von Toscana und Krakau, Herzog von Lothringen, von Salzburg, Steyer, Mährthen, Krain und der Bukowina; Großfürst von Siebenbürgen; Markgraf von Mähren, Herzog von Ober- und Nieder-Schlesien, von Modena, Parma, Placenza und Guastalla, von Aufschwiz und Rator, von Teschen, Friaul, Ragusa und Zara; gefürsteter Graf von Habsburg und Tirol, von Kyburg, Görz und Gradisca; Fürst von Trient und Brixen; Markgraf von

12

„Foaea Ordinăciunilor“ cuprinzând textul Diplomei imperiale de numire a lui Silvestru Morariu Andrievici în scaunul de mitropolit al Bucovinei

Kindueala

la

prepararea, febrerea și sfințirea

Mirului.

Edițiune corectă

M. C.

Cernăuți.

1880.

Încalt precsfintici Sehe
Domnului Archiepiscopa
și Mitropolitul Bucovinei
și Dalmatiei.

Protosințelul arhiepiscopesc

Miron M. Calinescu

repostată la anul 1880 de
proas.

pre febrerea și sfințirea Mirului

Raportul protosințelului Miron M. Calinescu către mitropolitul Bucovinei și Dalmației în legătură cu febrerea și sfințirea Sfântului și Marelui Mir (Cf. Ioan Paul Valenciu, *Contribuția bucovineană la sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română*. 25 martie 1882. Rădăuți, Ed. Septentrion, 2009

Prea onorate Domnule

(Am am ocară de a Te înscința, cumca stăruin-
fili neobosite de mulți ani, ale țărilor bisericești dreptcredin-
cioase din Bucovina în cauza autonomiei bisericești, sau
incununat în fine, lauda domnului. ' cu doritul succes.
Conștientă, înțelepciunea și bunăvoința M. S. Îm-
peratului pentru țara noastră, și implorirea dreaptă
și luminată a prea naltelor intențiuni de către acti-
vii miniștri, au îndestulat dorințele compatrioților no-
ștri cereștioniști, devotați bisericești parșilor lor, și omu-
ni rugămintea specială a deputațiunii trimise la Kona
în urma Adunării poporale din luna lui Junii:
Congresul bisericesc ni s-au încununat! -

Domnul Președinte al fașii au primit în conșcința
șia locușii înalte înșcinarea de a întăni în Borna
și cit mai curînd o Adunare pregătitoare. - "Korviamon-
lung", care va delibera spre a face propunerile sale despre
modalițările necesare și lega de alegere și pentru conchișma-
na Congresului; care lucrare are a se supune fără întărdi-
re, prea înaltei sancțiuni.

Te împărtășim alăturat întărgul cuprins al respectivelor
în naltelor rezoluțiuni din 22. Novembre și 1. Decembrie a. c.

Dorim cu căldura și speram cu deștină încununare,
cumca Congresul încununat va servi pentru înflorinșca
bisericești ortodoxe, va știnge legătările de frăție între țări
șii și din Bucovina fără osibure și va întăni concordia
și frățirea iubitei noastre țări.

Trimiteți prea onorate Domnule asigurarea deosebite
noastre știmate și considerațiuni.

Kona în 3 Decembrie 1870.

Membru deputațiunii:
Georgiu Hurmuzachi
preș al Comit. și autonomiei țării
Alexandru Hurmuzachi
dep. la Senat. imp.
Eugeniu Ștircea
dep. la Senat. imp.

din mila și îndurarea lui Dumnezeu dreptă-credinciosul și dreptă-mărtorul
Archiepiscop și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației.

Tuturor prin relațiilor frați și fi în Christos, cari după stare și călă-
morie sunt împreună orzane constituite a Episcopiei Noastre scutite de Dume-
nea, dară și mila dela Dumnezeu celă prin mărți în s. Treime, cară dela
uniunea Noastră binecuvântare Archiepiscopă și bucură în Domnul cu parola de
bucură a sântelor Pauci:

„Christosă a inviată!”

Așa este. Adevărat că a inviată, a trăia di din morți a inviată, cu
puterea sa cea dumnezească a inviată, și cu înălțarea sa toată lumina a luminată,
credințatarea a înbucurată și înscuși pre cei morți cu speranța (mădălelor) învierii
și a creștii de veet la mântuială.

Kată în puține cuvinte mulțimea de rađe ale adevăratului evangheliei, ce
săa răvărșată preste țară pământul cu înviarea Domnului și Dumnezeuului nostru
Iosof (Christosă): Kată în călăvaya trăsore înțipităa keșaya darurilor sântelor
pauci, cari busulețescă miltocăvare de creștinii Kată și temerul bucurii de obșta
cu asivaya acestor sântelor strălucire, cară după cum căntă s. biserică, este
impertemă și doamnă a sântelilor și sântătoarea tuturor sântelilor de
preste apă:

Iosof (Christosă, Păi) lui Dumnezeu celă unul răscăntă din Tatăl mai
înainte de veet și de una și aceeași ființă cu Tatăl și cu Duhul, prin intrupa-
rea și nascerea sa din Maria prin curaa Fecunda, făcându-se omă, cară la tre-
decet de ani și-vieți sub pământem hotărându-se dela Ioan în rîrile Iordana-
lui și după predicarea Evangheliei împărăției venurilor prin trei ani, pînăndu,
de bună voină, poută răscumperaya uramului omănescă dela oșinda pământului,
păinea și moartea răscăntării pe cruce, a trăsă di după înmormîntare, frîngîndu
noua izuzor celor ce sîntem obșnăși la treupa preșiei, de a nu iubi

Focea Ordinăciunilor Consistoriului Archiepiscopal

în trebile bisericesci ale Archiepiscopiei Bucovinei.

Edașă și tremă în G. (18) August 1880.

Nr. 103 Pe.

34.

Prin venerabilului Gloré a de Dumnezeu scutitei Episcopiei Noastre
archiepiscopale în Bucovina.

Domnul și Dumnezeu nostru Iosf Christos, cliemănd mai înainte pre
cei doșpredece Apostoli, care mai apoi seplect de înveșeri spre vestura
Evangheliei, servinșia celor sante și administrara biserică, întemiate pe prata
cea ocălită a credinței, le-a dat numă căt una lege nouă, carea este și ca
mat de despente, adică legea dragonei, dîcînd: „Lege nouă dau vouă,
ca să ve înbitti unul pre altul, precum v'am iubit Eu
prevoi, pentru că întru această vorcunoscă toți, că sîn-
teți ai mei înveșeri, dacă veți avea dragoste înire voi.”
Eare că despre legea testamentului vechi, date de Dumnezeu mai înainte
poporului Israel prin Moisi și Prooroci, a dia Mîntuitorul: „Nu a m venit,
ca să abstrăi legea și Prooroci, ci ca să-îndăplinesc.” ceea
ce întru adevăr a și făcut.

Păgînd și Umblința Noastră, în dirigația Arhiepiscopiei, pe urmelă,
desemnat de dumnezeul nostru Arhiepiscopul și fiindu Ne amine, de a
nu trage peste otarele, puse de purtătorii de Dumnezeu
Părinți, ci a sta necălită înru cele ce s'au predat în biserică lu Christos
dela început prin dumnezeiască descoperire și s'au sistorit prin a. oșoase
sinodale și daroltarea istorică în decursul venurilor, venim mai toamte de
foasă, a remanoré acelu evnita ala Măntuitorului, prin călă ce ne țapune și
noua izuzor celor ce sîntem obșnăși la treupa preșiei, de a nu iubi

din mila și îndurarea lui Dumnezeu dreptcredinciosul și dreptmăritorul Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației.

Tuturor Frașilor și Fiilor Noștrii preatubiți întru Christos, cari după stare și chemare sunt împreună organe constitutive ai Episcopiei Noastre scutite de Dumnezeu, dar și milă dela Dumnezeu cel preamărit în s. Treime, eară dela umilița Noastră binecuvântare arhierescă și bucuria sufletescă cu sosirea sântelor serbători ale Născerii, Nominării și Botezului Domnului nostru Isus Christos!

Toți cei ce am ajuns cu bine și cu sănătate acestea zile sante ale Creștinătății noastre dreptcredincioase și dreptmăritoare să dăm înainte de toate laudă și mulțumită lui Dumnezeu, carele întru a sa milă și purtare de grijă de soartea neamului nostru creștinesc ne-a prelungit firele vieții până la această studiu a călătoriei noastre pămîntene. Eară împreună cu darea de laudă și de mulțumire oesecului nostru părinte pentru milele și îndurățile sale cu noi; împreună cu aducerea de jertve ale inimelor noastre înfrântă și umilite, carele sînt pururea bine primite, ca tîmăia de bun miros, pe altarul cel mai pe sus de ceruri; împreună cu ~~scutirea~~ ~~de~~ ~~pe~~ ~~strîn~~ și de laudă și de cîntări duhovnicesci prin santele noastre biserică, să ne întîmpinăm unii pre alții cu grațuri de bucuria, cu felicitări de bine și cu înbrățisări de frăție întru Christos.

Mulți dintre cei ce, înainte de un an petrecură serbările acestea împreună cu noi, nu mai sînt în viață,

DIN MILA ȘI ÎNDURAREA LUI DUMNEZEU DREPTCREDINCIOSUL ȘI DREPTMĂRITORUL, ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT AL BUCOVINEI ȘI DALMAȚIEI.

Tuturor prea înbiților Noștrii Frași și Filii întru Christos, cari, după stare și chemare, sînt împreună organe constitutive ai Episcopiei noastre scutite de Dumnezeu, dar și milă dela Dumnezeu cel preamărit în snta Treime, eară dela umilița Noastră binecuvîntare Arhierescă și bucuria în Domnul cu parola de biruință a creștinătății:

Christos a învîtat!

Carele limbă bine vorbitoare e în stare să rostosească farmecul puterii, pro care-i produce acestea două cuvinte în sufletele creștinilor, cuvintele adevăte: „Christos a învîtat” și „Adevărat că a învîtat”? Unde este culturarul, carele să tălăntosească pe deplin înțelesul acestor cuvinte de parolă, cu cari se întîmpină creștinii în zilele de serbare ale prea luminatelor iaviei? Unde este logofătul iscusit, carele să descrie după adevăr și vrednicia bucuria cea mai pe sus de euzel și de euzent, carea cu sosirea serbătorilor sântelor pasci se revarsă întru inimile și se arată în fețele tuturor creștinilor fără deosebire de vîrstă și de stare?

Cu adevărat, după cum zice Apostolul „Mare este taina creștinătății! Mare este puterea dumnezeiescă, ce s'a arătat întru înviarea cea de a tria și din morți a preadulesului nostru Măntuitorul! Mare este și bucuria serbătorilor sântelor pasci ale Domnului nostru Isus Christos!

Cînd face împăratul țerii biruința asupra vrăjmașilor și mână în țoga oastea străină pîrește oțarele patriei, atunci resimă profundinea vestei de biruință și toți filii patriei saltă de bucuria făcînd: vrăjmași au fugit și pacea s'a așezat eară și în țara noastră!

Mai mare biruință, decît aceea, serbăm noi astăzi: mai scumpă pace, decît aceea, a neșării din nouămăi cu înviarea Domnului!

Statut

PENTRU CONGRESUL BISERICESC AL ARHIEPISCOPIEI ORIENTALE A BUCOVINEI.
(Urmasii primitivi ai congresului bisericesc constituitiv la Iași
din 27 Iulie (8 August) 1882)

I. Despre congresul bisericesc în general.

§ 1. Congresul bisericesc este organul reprezentativ al tuturor confesiunilor ortodoxe orientale, clerici și laici, al arhidiecezanei Bucovinei, călăuzită a conchiorului în marea sa competență de dreptate prin acest statut, la cererea dreptului garantat în art. 21 din Constituția din anul XVI, al legii fundamentale de stat din 21 Iunie 1867 și, în fine, Nr. 142, de a regala și administra cu încredință și încredere toate interesele.

§ 2. Ca conținuător al clerului se înțelege aici toate acele persoane ale clerului secular și regular, care și al vre unu grad nu în încredințarea și încredințarea lor, precum și toți conștințarii laici care au acces la ocuparea tuturor serviciilor, precum și toți conștințarii persoane ale clerului regular, care și au deplasat volentes în administrația conștințării laicilor și au parohii sau parohiași și vre unu biserici parohiale.

§ 3. Conștințarii se reprezintă în congresul bisericesc prin deputați trazați înconștințării laicilor.

II. Despre convocarea congresului bisericesc.

§ 4. Congresul bisericesc se compune sub președinția Arhidiecezaniei și Mitropolitului din patrie și opto (48) de membri, și anume a) din doiobșeci și patru (24) clerici, și b) din doiobșeci și patru (24) laici.

§ 5. Membrii clerici ai congresului bisericesc se aleg de clerul secular și regular clerici și patru de membri laici ai congresului bisericesc. În a) denumirea dintr-o lună înaintea congresului Mitropolitului și patru (24) membri ai congresului bisericesc se aleg de patrie și opto (48) de membri, și anume a) din doiobșeci și patru (24) clerici și b) din doiobșeci și patru (24) laici.

§ 6. Funcțiunile membrilor congresului bisericesc (perioada congresului) durată șase ani.

Algoria pentru congresul bisericesc nu se poate revoca. După convocarea perioadei congresului, sau după vre un alt membru al lui fără oprită mandatul, sau a murit, sau fără parohia reglementată, se alege înlocuitorul său, respectiv alogii de

Ordinea de zi

pentru cele două sesiuni ale congresului bisericesc al Bucovinei,
din 1330 Septembrie 1891.

La conștințarea sa Arhidiecezaniei V. alu Regalului de la seșete pregătirea apor-basi prin prezenta mediatie din 9 August 1871 și nu adăptarea dispozitiilor aplicabile la reglementările învocate pentru deșta biserică, dește ce este de necesitate este volens învocate, se adăptarea pentru cele două sesiuni dintr-o lună înaintea celei de zi.

I. Sesiunea

la 1330 Septembrie 1891.

După deștințarea congresului prin Comisiunea imperială și după conștințarea Arhidiecezaniei ca președinte al congresului:

1. Președintele conștințării laicilor și al patrie învocate conștințării laici în luna președinției congresului.

2. Desțințarea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

3. Desțințarea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

4. Alegerea Comisiunii de revizuire condițiilor de amănunțit președinției mitropolitului congresului.

5. Președintele tuturor așezărilor deștințării laici din partea președinției congresului și din partea conștințării laicilor (§ 13, l. a.).

II. Sesiunea

într-o zi în 20 Septembrie (2 Octombrie) 1891.

1. Președintele și deștințarea tuturor reprezentantilor Comisiunii de revizuire în președinția tuturor așezărilor algerii ale membrilor congresului.

2. Alegerea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

3. Alegerea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

4. Alegerea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

5. Alegerea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

6. Alegerea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

7. Alegerea a doi membri învocate din partea președinției congresului.

Wahlordnung

für den orthodox-orientalischen Kirchencongress der Bucovina.
(Einstimmig angenommen vom constituirten Kirchencongress in der Sitzung
vom 29. Juli / 10. August 1882.)

1. Von den Wahlkörpern, den Wahlbezirken und den Wahlorten.
§. 1. Die Wähler des Stenar- und Regular-Clerus der archiepischöplichen Diocese entsenden verurtheilungswürdig Vertreter zum Kirchencongress und theilen sich in fünf Wahlkörper.

§. 2. Die wirklichen Mitglieder des archiepischöplichen Consistoriums, welche ständige Referenten sind, bilden den ersten Wahlkörper der Einen Vertreter zu wählen hat.

Der Wahlort ist die Stadt Czernowitz.
§. 3. Die Mitglieder des Lehrercollégiums der orth. orient. licolesischen Facultät bilden den zweiten Wahlkörper, welcher Einen Vertreter zu wählen hat.

Der Wahlort ist die Stadt Czernowitz.
§. 4. Die Functionäre der archiepischöplischen Kathedrale, die Vorsteher des archiepischöplichen Clerus, Seminariums und alle activen Professoren und Lehrer göttlichen Standes an den weltlichen Facultäten der Universität, am Polytechnum, an den Fach-Mittel- und Volksschulen bilden den dritten Wahlkörper, welcher Einen Vertreter entsendet.

Der Wahlort ist die Stadt Czernowitz.
§. 5. Die Klöster Putna, Dragomirna mit der Expositur zur St. Georgskirche in Sucezawa, und das Kloster Sucezawitz bilden den vierten Wahlkörper.

Jedes der genannten drei Klöster ist für sich allein der Wahlbezirk und zugleich der Wahlort.

Auf jeden dieser Wahlbezirke entfällt je Ein Vertreter.
§. 6. Die übrigen Mitglieder des Clerus der Erzdiocese (§. 2. des Statutes) bilden den fünften Wahlkörper, welcher in zwölf abgesonderten Wahlbezirken achtzehn Vertreter entsendet.

Die Pseudopresbyteratbezirke:

1. Czernowitz,
2. Sereth,
3. Sucezawa,
4. Homora,
5. Kimpologh,
6. Radautz,
7. Wikow,
8. Stomănești,
9. Kotzoman,
10. Dăneștii,
11. Czernomusch,
12. Putna

bilden je Einen Wahlbezirk.

Auf die Wahlbezirke Czernowitz, Sucezawa, Radautz, Wikow, Stomănești und Kotzoman entfallen je Zwei, übrigen auf die Wahlbezirke Sereth, Homora, Kimpologh, Dăneștii, Czernomusch und Putna je Ein Vertreter.

Die Sitze der Pseudopresbyteratbezirke sind die Wahlorte der betreffenden Wahlbezirke.

§. 7. Die Wähler weltlichen Standes, welche von der Gesamtzahl von vierundzwanzig weltlichen Congressmitgliedern einundzwanzig (§. 6. des Statutes) in dem Kirchencongress entsenden, theilen sich in drei Wahlkörper.

9 episcopul nostru scribă
10 dintr-o scrisoare
11 la Muntele Athos d. 10
12 30 August 1893. Nr. 213.
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

CANDELA.

Foaia bisericească-literară.

Nr. 12.

1. Decembrie 1893.

Anul XII.

Redactorii primari responsabili:
Protopresviterul Artemiū Berariū.

Redactorii alii doile pentru textul slav.-rusescu:
Prof. de cântare corală Isidorū Vorobchievici.

Administratorii și editorii:
Archipresviterū-Stauroforū Georgiū cav. de Reus-Mirza.

Cernăuți.

Tipo- și litografia concesionată Arch. Silvestru-Morariū-Andrievici.
1893.

Răportu

despre înființarea tipografiei arhiepiscopale din Cernăuți
și despre administrarea și funcționarea ei de la 1 Iunie 1863
până la finea anului 1865 st. n.

DE

ADMINISTRATORIULUI

Arhimandritul

Myron M. Calinescu.

Cernăuți.

TIPOGRAFIA ARHIEPISCOPALĂ.
1865.

Raportu alu II.

despre înființarea tipografiei arhiepiscopale din Cernăuți
și despre administrarea și funcționarea ei de la 1 Ianuarie 1886
până la finea anului 1888 st. n.

DE

ADMINISTRATORIULUI

Arhimandritul

Myron M. Calinescu.

Cernăuți.

TIPOGRAFIA ARHIEPISCOPALĂ.
1888.

Documente
cu privire la
înființarea
tipografiei
arhiecezane

Act de fundataune

Adunarea confesionabilor ortodoxo-romani, care s-a ținut la Cernăuți în 24. April 1893 pentru sărbora jubileului de 30 de ani de preoție a arhiepiscopului și mitropolitului ^{de} Silvestru Morariciu-Andricovici, a hotărât, ca în memoria activității acestui arhiepiscop pentru biserică și țară, să se înființeze o fundațiune de studenți săceni, care să poarte numele ^{de} Fundațiunea Mitropolitul Silvestru.

În numele comitetului fostu ^{de} Ștefan Ștefanovici, de Zotta, deputat și proprietar mare, a predat comitetului societăți pentru cultura și literatură română în Bucovina sumă de 4775 00 a. adică una mie patru sute șeptedeci și șapte lei și 50 c. pentru crearea susnumitei fundațiuni cu dispozițiunea, că fundațiunea aceasta, să ste în administrarea societăți pentru cultura și literatură română.

1895
20 April 1895

Bucuresti, 25 Aprilie 1895

SOCIETATEA DE LECTURĂ
"PETRU MAIOR"
A JUNIMII ROMÂNE DIN
BUDAPESTA.

nr. 91
an VIII
1895

Prea Prenatul Comitetului,

Locuitorilor, Petru Maior, cu profunzime
a luat la cunoscință conținutul și - înțelegând
valorile, conținutul și valoarea lucrării în 20 de
pagini, prin care se face cunoscut în general
caracterul și valoarea lucrării în general
și a marcată înaintea și în urma reviziei
de către Comitetul, pentru a fi revizuită în
vreme.

În sfârșit, Comitetul Comitetului
exprimă mulțumirile sale și vă mulțumesc
pentru folosirea lucrării și conținutul
propus.

Îți rugăm să faci expresia noastră
mărește înțelegându-te de înțeles.

Comitetul Societății:
A. Rădulescu, Secretar

Petrus Major
V. Rădulescu
SECRETAR
SOCIETATEA DE LECTURĂ
"PETRU MAIOR"
A JUNIMII ROMÂNE DIN
BUDAPESTA.

1895

Continuare scrierea în cronica aceasta, după planul
măhnire și înțelegere iau conștient la mână.
Anul acesta, și pentru toată suferința de legea ortodoxă
orientată nu au nefeșit, nu au de înțelegere și dobâ-
Causa nefeșirii noastre este moartea, mutarea la
cele veșnice a înalt Prea Sfințit Sale Arhiepiscop
episcop și Metropolitului nostru Arhiepiscopul Morariu
Andrieviți carele după o boală scurtă și grea, nu ader-
mit și în anul în 1895 la 5 care terminată.
Aceste au fost stăruirea și înțelegerea și curăța-
lui. Au fost părintele și conducătorul bun al pro-
fimei, octotrientalul poporului, aprijinitorul și
necetului și ajutătorul celor din nevoi. - Pe lângă
gă aceste însuși mare, se mai poate aminti de
înalt Prea Sfințit Sa, că ține stăruință ca neamul
să românească, îndurând însă și stăruință și toate
cele toate naționalității.
Fie-i firma usor și amintirea veșnică.

Condoleanțe prezentate de Societatea de lectură "Petru Maior"
a Junimii române din Budapesta

Consemnare a decesului mitropolitului Silvestru Morariu
Andrieviți în Cronica parohială a bisericii din Pîrteștii de Jos

Scrisoarea

Pentru

1

Mitropolitului Mitru Morariu ~~in~~ a p[ar]ar[er]ii
Bisericii ortodoxe din Bucovina

(Apologhia) din 1935

Într-o scrisoare a domnului de Rach a.c. 46 de ani de la
moartea mitropolitului de fricci[er]ă memorie Silvestru
Morariu Andrievicei caderea sa ne opim o clipă și să îndre-
țăm unii între noi nouă și plini de recunoștință către
continuu[er]ea personalitate a acestui mare și iubitor
factor al Bisericii noastre, care după îndelungate suferin-
țe, prin voința lui și puterea și călăuzat în mentinerea carac-
terului său înseamnă și ortodox al Bisericii din Bucovina.

Pentru apărarea Bisericii mitropolitul Silvestru a scris trei
apologhii, una în limba română și două în limba ger-
mană. Una din țări apologetic în limba română și scrisă în
anul 1876 la Iași, în ziua îndemnată în zilele locușilor
germani, și în aliniatul cel arător al primelor. În
anul 1878 a început și prototipul nostru să se agite cerând
la episcopul Hlacman în mod impetuos introducerea
mai multor reforme pe terenul Bisericii. Tânărul
proh din Ceahlău - care sâmbor avea să devină mai
târziu o adevărată lăcomie a Bucovinei, iar în an
78 laudă de opinie al generalului Ladie, care ne aducea
într-o scrisoare în limba germană; - un om absolut, disciplinat
întru activității sale și conștientul la aceste reforme ale prelat-
ului lucrându-l pe episcopul Hlacman în anul. Nu va
rece sună și parohul din Ceahlău ^{Șamuel} Mitru Morariu în-
tr-o mai bună țară în anul apărării sale, ci se va ocupa
și el definitiv, și în pe calea pe care apăsese episcopul
Hlacman într-o mai bună țară una în limba română.

Manuscrisul cuvântului rostit de prof. Ilie Mandiuc cu ocazia comemorării a 40 de ani de la moartea lui Silvestru Morariu Andrievicei, 1935 (ASRC, E 320, inv.2, 4974, f.1)

Aron Pumnul

Eudoxiu Hurmuzachi

Miron M. Calinescu, arhimandrit
consistorial al mitropoliei Bucovinei
(1837-1912)

Melchisedec Ștefănescu,
episcop al Romanului (1879-1892)

Mihai Eminescu

Ciprian Porumbescu

Constantin Morariu

Epaminonda Bucevschi

Isidor Vorobchieviei

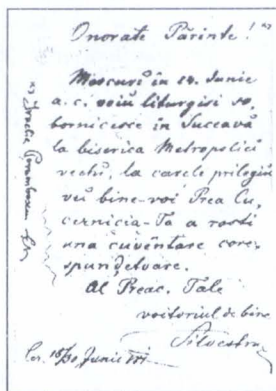
Dimitrie Bucevschi

I.G.Sbiera

Iraelie Porumbescu

Epistolă a mitropolitului
Silvestru către preotul
Iraelie Porumbescu

Comitetul Societății „Arboroasa“

Familia Morariu

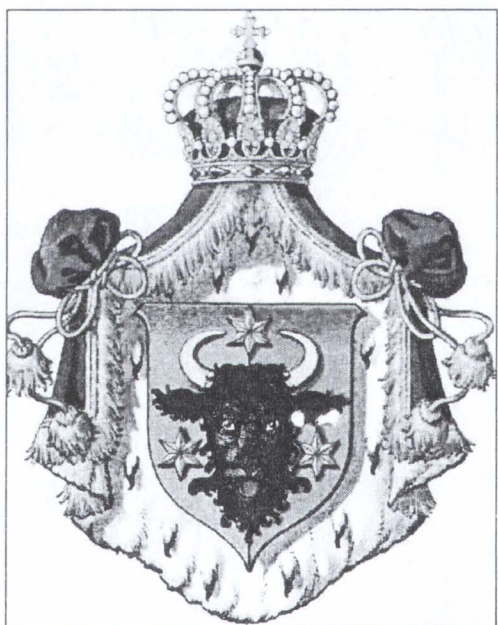
Ștefan cel Mare, Domn al Moldovei (1457-1504),
tablou realizat de pictorul arhidiecezan Epaminonda Bucevschi

Jurământul Bucovinei în ziua de 1 octombrie 1777

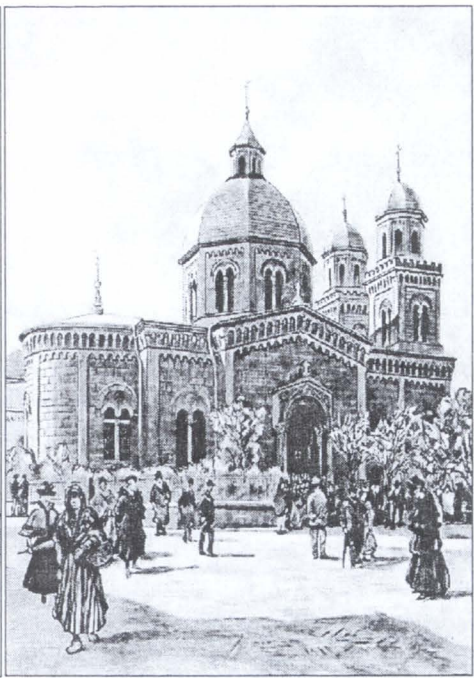
Împăratul Franz Iosif I

Stema Ducatului Bucovinei

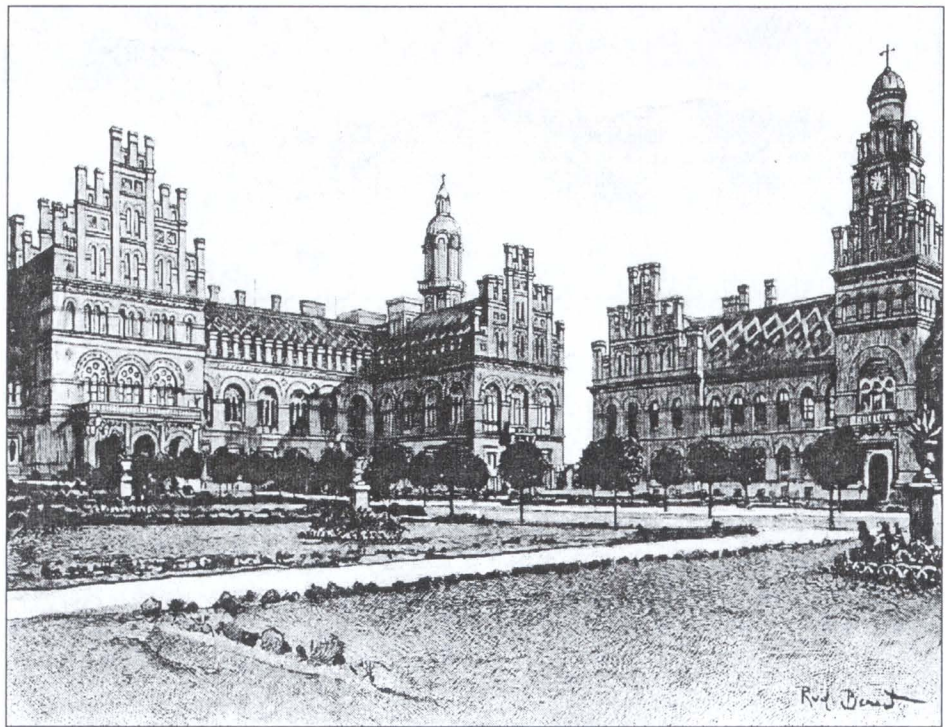
Catedrala mitropolitană din Cernăuți

Biserica Sf. Paracheva din Cernăuți

Comitetul de construcție a reședinței arhiepiscopale;
(st. dr. jos) Eudoxiu Hurmuzachi, Teofil Bendella, Dimitrie Procopovici,
(st. dr. sus) Hamer, C. Lucescu, Petrovici, Oto baron de Petrino, Iosif Hlavka

Palatul mitropolitan

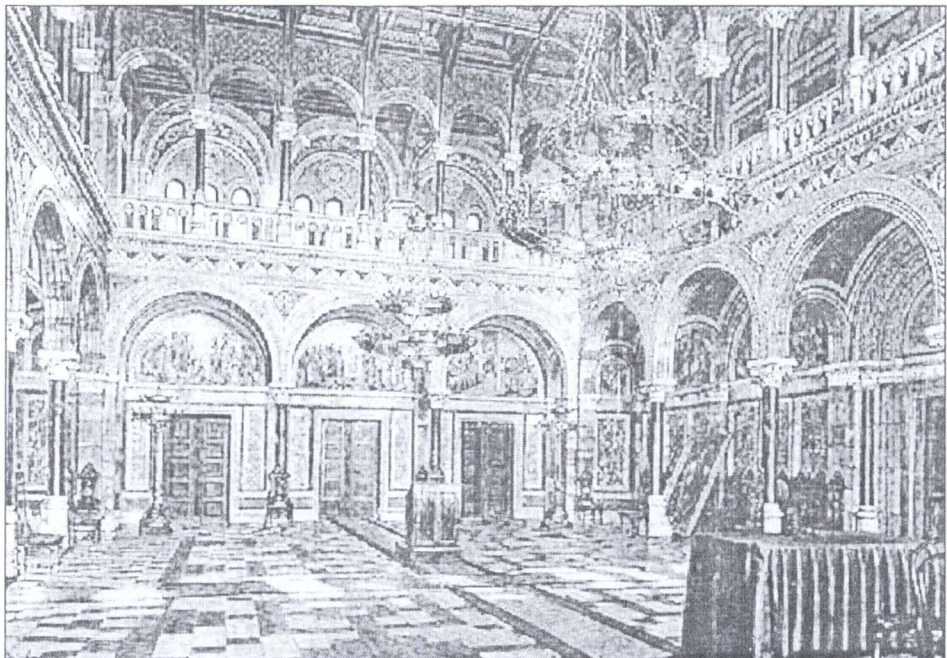
Clădirea Facultății de Teologie și a Seminarului Teologic,
cu biserica Sf. Trei Ierarhi

ENCICLIPEDIA BUCOVINEI ÎN STUDII ȘI MONOGRAFII

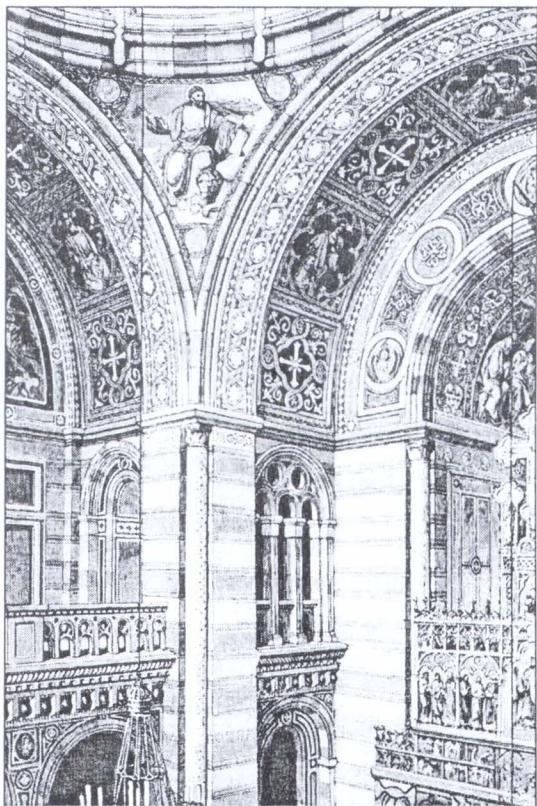
COLECȚIE FONDATĂ ÎN 1996

- 1) Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I-II, Îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele: Ion Popescu-Sireteanu; Introducere: D. Vatamaniuc, București, Editura Anima, 1996;
- 2) *Bucovina în primele descrieri georâgrafice, istorice, economice și demografice*, Ediție biligvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998;
- 3) Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Huzmuzachi, 1998;
- 4) Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din Ținutul Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998;
- 5) Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*; Ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note: prof.univ.dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998;
- 6) Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Ico-nar”*, *Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999;
- 7) *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Daciei (1788-1789)*, Ediție biligvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc; Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002;
- 8) *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861-1918. Aspecte edificatoare pentru i Europă unită? Materialele Conferinței Științifice Internaționale Rădăuți, 20-22 septembrie 2000*, Suceava, Editura Universității, 2002;
- 9) Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Cuvânt-înainte de acad. Gheorghe Platon, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002;
- 10) Valerian I. Procopciuc, *Sucevița – sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movileștilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Cuvânt de încheiere: Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003;
- 11) Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mișcarea națională din Bucovina*, Cuvânt-înainte de prof.univ.dr. D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2004;
- 12) Petru Bejenariu, *Eugen Botezat și școala de biologie de la Cernăuți*, Cuvânt-înainte de prof.univ.dr. Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;
- 13) Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina istorică*, Ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2005;
- 14) Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare. Integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918-1940), vol. I, Perspectiva național-liberală (1918-1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;
- 15) Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți, Studiul monografic*, Cu o postfață de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005;

- 16) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII-IX, Ediție îngrijită, note și comentarii de prof.univ.dr. Ioan Caproșu, Indici de nume și de materii de Arcadie Bodale, Prefață de D.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Postfață de prof.univ.dr. Pavel Țugui, Iași, Editura Taida, 2005-2006;
- 17) *Bucovinenii împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, Ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, Prefață D.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Postfață de Vasile I.Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, 2006;
- 18) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia, I. Corșpondență (1926-1942)*, Ediție, prefață și studiu introductiv de D.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Notă asupra ediției de Elena Pascaniuc, București, Editura Academiei Române, 2006;
- 19) Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte: D.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Cuvânt înainte: D.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, București, Indice de nume de Rodica Iațencu, Editura Academiei Române, 2006;
- 20) D.Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de acad.Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, 2006;
- 21) Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina 1825-1877/Istoria teatrului german în Bucovina 1825-2877*, editată după manuscrise de către D.vatamaniuc, m.o., al Academiei Române, Traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, editura Anima, 2007;
- 22) Vasile I.Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de d.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române. Indice de nume de Rodica Iațencu, București, editura Academiei Române, 2007;
- 23) Teodor Balan, *Lupta pentru Tricolor, Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898-1904*, Ediție îngrijită, note, comentarii și cronologie de Marian Olaru, Cuvânt-înainte de prof. univ.dr. Pavel Țugui, București, Editura Academiei Române, 2007;
- 24) Dimitrie Onciul, *Scrieri despre Bucovina și Transilvania și lexicografice*, Cuvânt-înainte de acad.Ștefan Ștefănescu, Ediție, studiu introductiv, note și comentarii de D.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, 2007;
- 25) Petru Bejenariu, *Constantin N.Hurmuzachi – om de știință și om politic*, Prefață de prof.univ.dr. Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2007;
- 26) Filimon Rusu, *Amintiri. Oamneni și locuri din Țara Fașilor*, Cuvânt-înainte de D.Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Ediție îngrijită: studiu introductiv, note, comentarii și tabel cronologic de Vasile I.Schipor, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, 2008;
- 27) Petru Bejenariu, *Ion T.Tarnavski – biolog, întemeietorul Școlii de palinologie*, Cuvânt înainte de Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Suceava, Editura Universității [„Ștefan cel Mare”], 2009

Sala Sinoidală a Palatului mitropolitan

Capela Seminarului Teologic
(Detaliu)

CONSTANTIN HREHOR,

n. 18 august 1953, Sucevița, județul Suceava.

Absolvent al Facultății de Teologie ortodoxă, Sibiu, 1980.

Absolvent al Facultății de Istorie-Filozofie a Universității

„Ștefan cel Mare” Suceava, 2006

Doctor în istorie la Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, 2008.

Membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Volum publicate:

Portret cu fructe (vol. Colectiv Prier), București, ed. Cartea Românească, 1988;

Târziu înclinat, București, ed. Eminescu, 1991, versuri;

Ninsori providențiale, Suceava, ed. Licurici, 1994, versuri (și grafică);

Păstorul viziunilor, Suceava, ed. Euroland, 1996, Versuri (și grafică);

Pseudonimele îngerilor, Botoșani, ed. Axa, 1999, versuri;

Privirea zidită, Suceava, ed. Mușatinii/Bucovina viitoare, 2000, versuri;

Mierea din drumul pelinului (convorbiri), Botoșani, ed. Gee, 2001;

Iarba din roata amurgului (convorbiri), Botoșani, ed. Gee, 2001;

Tămâie și exil (convorbiri), Botoșani, ed. Gee, 2002;

Pianul înzăpezit – versuri (antologie de autor), Cluj-Napoca, ed. Dacia, 2002;

Muntele mărturisitor (despre rezistența anticomunistă din Bucovina),

Iași, ed. Timpul, 2002;

Cheile împărăției (îndrumător teologic) – lucrare promovată în diaspora românească din Italia, Câmpulung.Bucovina, ed. Biblioteca Miorița, 2004;

Lup fără haită (versuri), București, ed. Criterion Publishing, 2005

Tipografia **ROF SA** Suceava
str. Mărășești 7A
tel.: 0230 532.299; 523.476
fax: 0230 520.237
mobil: 0745 585.954

Ierarh vizionar, Silvestru Morariu Andrievici, înțelegând beneficiile pe care le are o națiune în urma cultivării valorilor, s-a exprimat axiomatic: „parola veacului nostru este cultura“ și sub această deviză, risipindu-se generos, permanent preocupat de importanța școlii și de apostolatul cărturarilor, și-a înscris numele într-o aură care nu se dobândește decât prin jertfă.

Concluzii